1956 2006

GÖDI ALMANACH 2006

GÖD TÖRTÉNETÉNEK XI. KÖTETE

GÖDI ALMANACH 2006

GÖD TÖRTÉNETÉNEK XI. KÖTETE

Gödi Almanach
Fejezetek Göd történetéből

Szerkesztette:
Láng József,
Bátorfi József, Gyüre János,
Pártos Judit

Borítóterv és illusztráció:
Nagyréti Tamás

A borítón Iván Kovács László
56'-os mártírunk képe látható.

Kiadja:
© Göd Város Önkormányzata

ISSN 1218-1846

Nyomtatás:
Kucsák Könyvkötészet és Nyomda, Vác

Tartalomjegyzék

Markó József
Köszöntő 5
Szerkesztőség
Bevezető 6
Major József
Forradalom, vers 7
Záhonyi Tamás
Történelmi helyzetkép – két szálon 1956-ról 8
Bátorfi József
Csoda 1956-ban 20
Inkey Alice
Alsógödi Amarcord *(Részlet)* 41
Bátorfi József
Kinek a lelkén szárad? 46
Bátorfi József
Dunaparti látványosságok Pesten 51
Bátorfi József
Diversorium Göd 54
Horváth Lajos
A gödi téglaégető házról 61
Gábor Mihályné
Mégegyszer a Mayerffy családról 65
Volentics Gyula
A Mayerffy család tárgyi emlékei 78
Kernács György
Ami nem sikerült Széchenyi István grófnak 101
Nagyréti Tamás
A Szózat 108
Murvai Zoltán
Egy gödi műemlék épület megújulása 114
Gyüre János
GÖDI KI KICSODA?
Dr. birodalmi lovag Floch-Reyhersberg Henrik 126
Bátorfi József
Deus Providebit! 141
dr. Bécsy Elemér
Iskolázás és kultúrélet Felsőgödön 1920-1944 155

Kishonti István
Szomolnoki (Traum) József kántortanító életrajza 159
Kishonti István, dr. Bécsy Elemér
dr. Bécsy Elemér tanító-igazgató 1887-1970 164
Pártos Judit
Az alsógödi Kossuth tér története 169
Szendefy Zsolt
Történet a gödi szigeten épült,
– háború előtti – víkendházról és annak építőjéről 179
Láng József
Néhány adalék Göd területi kialakulásához 191
Gyüre János
Mit követelt meg két gödi lakostól a Haza 203
Bátorfi József
„Ob's stürmt, oder schneit"
Német katonai javítóműhely Felsőgödön 217
Gyüre János
Egy érdekes „tanú" 1945-ből 231
Nagyréti Tamás
Megsárgult levél 237
Pártos Judit
Dr. Jávorka Sándor – Csapody Vera 248
Kurucz Istvánné, dr. Szabó Béla, Tóthné Barcs Ágnes
Híd, ami Gödöt Zsögöddel összeköti 254
Kovács György
Önéletrajz-részlet „Miki" 273
Csankó Miklós
Szép volt lenni katonának ...? 281
Gallé Miklós
A felsőgödi repülőmodellező szakkörről 316
Mladek Ferencné
Országosan és Gödön jól ismert tornatanár 326
Kasztovszky Béla, Ungi Károly
Göd Nagyközség – és az OVIT Rt. 330
Bátorfi József
Gödi séta 1956 tavaszán és 50 év multán 340
Szerkesztőbizottság
Miskolczi József 1939-2005 352

Tisztelt Olvasó!

Az 1956. októberi forradalomra emlékezve nyújtjuk át Önöknek a Gödi Almanach tizenegyedik kötetét.

Az almanach szó eredeti jelentése szerint ismeretterjesztő, családok adatait közlő, és a lakóhelyünk történetét bemutató helytörténetírás. A Gödi Almanach furcsa ötvözete a fentebb felsorolt tárgykörnek.

A helytörténetírás éppúgy, mint általában a történetírás, a hazaszeretetre való nevelés egyik jelentős tényezője. A haza fogalmának is egyik legerősebb valóságeleme a szülőföld, a lakóhely, amely jóban és rosszban életünk szerves része, melyhez mindnyájunkat igen erős szálak fűznek.

A helytörténet értéke és egyben előnye is az országos történettel szemben, hogy egy kisebb terület anyagából színesebben, sokoldalúbban mutathatja be a nemes elődeink és az egyszerű polgárok mindennapjait, feladatait, örömét és bánatát az élet szinte minden területén.

A helytörténet nem leszűkíti, hanem kiszélesíti a történeti kutatást, gazdagítja a történelmi ismereteket, egyben tudományos, nevelő és képzési értéket hordoz magában. Magába foglalja a szűken vett történelmen túlmenően az adott közösség lakóhelyének kialakulása, gazdálkodása, társadalmi és kulturális élete történetét is.

Másrészt megismertet azokkal a személyekkel, akik szűkebb környezetünkkel valamikor kapcsolatban voltak vagy jelenleg is vannak, akiknek élete munkája hatással volt településünk boldogulására, a környezet fejlődésére. Ezen keresztül kapcsolódik a helytörténet és az almanach tárgyköre.

Ez a törekvés akkor lehet sikeres, ha a szerkesztők mellett a jelenleg és az egykor itt lakók részt vesznek az adat gyűjtésben, a történeti kutatásban.

Az eddig megjelent köteteket forgatván úgy érzem, ez a törekvés eredményes volt. Köszönet mindazoknak, akik visszaemlékezéseikkel, közreadott fényképeikkel igyekeztek előmozdítani e kiadvány sikerét.

Kívánom, hogy írásba foglalt emlékeink erősítsék bennünk az együvé tartozás és e város szeretetének érzését. Sarkaljanak további tettekre a köz érdekében. Az almanach újabb kiadása legyen nemes eszköz arra, hogy polgáraink, felnövekvő fiatalságunk részleteiben is megismerhesse szülőföldje, lakóhelye múltját.

Az elődök megismerése, megbecsülése segítsen abban, hogy igaz hittel munkálkodjunk közös jövőnkön.

Szeretettel ajánlom ezeket a köteteket minden család, minden érdeklődő, olvasni szerető ember könyvespolcára. Erősítse ez a kötet kötődésünket ehhez a tájhoz, szeressük ezt a várost és érezzük, hogy viharos, de szépségekkel teli múltunk további munkára és helytállásra kötelez.

Göd, 2006. október

Markó József
polgármester

Bevezető

Tisztelettel és örömmel nyújtjuk át az olvasónak a Gödi Almanach tizenegyedik kötetét, annak reményében, hogy ezt a példányt is olyan szívesen és figyelmesen olvassák, tanulmányozzák, mint a korábban megjelenteket.

Ennek a kötetnek a létrehozását köszönhetjük elsősorban is a lelkes gödieknek, akik írásaikkal jelentkeztek nálunk, továbbá Göd város Önkormányzatának és Polgármesterének a kiadással kapcsolatos anyagiak biztosításáért.

A szerkesztők is a régi lelkesedésükkel és önfeláldozásukkal végezték ennek a kötetnek szerkesztési feladatait, mert érezték és tapasztalták, hogy a gödiek igénylik és várják a Gödi Almanach megjelentetését.

Mi szerkesztők, a tizedik kötet közreadása után sejtettük, hogy lanyhulni fog a gödi lakosok cikkírói aktivitása, ami sajnos be is következett és ezért nem tudtuk ezt a kötetet 2005-ben útjára bocsájtani. Azonban 2005 késő őszén és telén, a gödi polgárok cikkírói készsége új erőre kapott és egymás után jelentkeztek a megírt történeteikkel, amelyekkel hozzájárultak Göd története egy-egy, eddig még nem ismert, vagy nem publikált részének megismertetéséhez.

Új témát jelentettek az 1956-os forradalom gödi és gödiekkel történt eseményei, amelyeket a kor tanúi és átélői vetettek papírra. Ezekkel a cikkekkel kívánunk, mindjárt a kötet elején, a Forradalom ötvenedik évfordulóján, annak emléke előtt tisztelegni.

Hasonlóan az eddig megjelentetett Almanachokhoz, ez a kötet is figyelemre méltó témákat feldolgozó cikkeket tartalmaz. Ezeken az írásokon keresztül igyekeztünk kielégíteni az olvasók, egyes gödi történések, események iránti érdeklődését. Szándékunk volt megismertetni a gödiekkel, lakóhelyünk múlt századi, esetenként még korábbi, az itt élt lakosok életkörülményeit, gondjait, szenvedéseit és örömeit. Tettük ezt azért, mert egyre csökken azoknak a régi gödi lakosoknak a száma, akik még emlékeznek az ötven, hatvan, esetleg több évvel ezelőtti gödiek mindennapjaira, az itt történt eseményekre, a második világháború lakóhelyünket érintő történéseire.

A fentebb leírtak miatt is kérjük mindazokat a kedves olvasóinkat, akik az e téren végzett munkánkhoz egy-egy cikk megírásával hozzá tudnak járulni, legyen az a jelen, vagy az elmúlt időszak eseménye, egy a lakóhelyünkért tenni akaró és tudó gödi lakos munkálkodásának ismertetése, ragadjanak tollat és írják azt le számunkra.

Az e téren való munkájukat előre is köszönjük.

A tizenegyedik kötethez pedig jó olvasást kívánunk!

Szerkesztők

MAJOR JÓZSEF

FORRADALOM

Feltámadt a magyar lélek,
Az ős magyar virtus!
De nem végzi-e keresztfán,
Mint egykoron Krisztus?

Nagy dolog! Világraszóló!
De van-e értelme?
Hol van az a hatalom, mely
Védelmünkre kelne?

Talán megtapsolnak! Ámde
Kit érdekel sorsunk?
Ki viseli szívén: Vajon
Leszünk... vagy csak voltunk?

Gondolkodom, tépelődöm,
S könny szökik szemembe:
– Ismét beírjuk hát nevünk
A történelembe! –

Mint már annyiszor – másokért –
Saját sírunk ássuk...
S érzéketlen Világban a
Feltámadást várjuk!

De új evangélium ... mit
Zsarnok ellen írunk...
S lesznek követőink... még ha
Gyom is lepi sírunk!

ZÁHONYI TAMÁS

Történelmi helyzetkép – két szálon 1956-ról

Édesapám dr. Záhonyi Géza Károly 1900 április 6-án született a Baranya-megyei Bakócán. Apja betétszerkesztő, telekkönyvvezető volt.

A gimnáziumot Szarvason végezte, majd 1930-ban a Pázmány Péter Orvosi Egyetem Gyógyszerészeti Karán diplomát, 1937-ben pedig a franciaországi Strasbourg Tudományegyetemén gyógyszerészeti doktorátust szerzett.

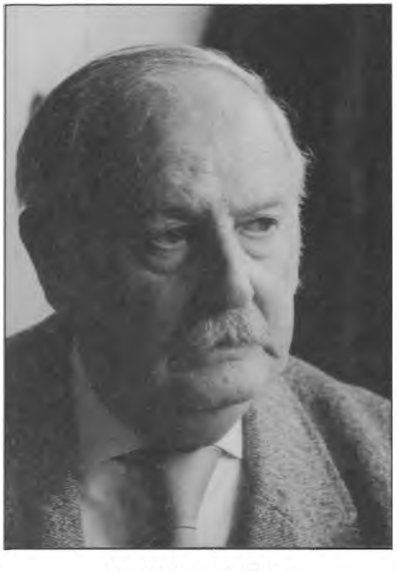

Dr. Záhonyi Géza

Gyakornoki éveit Marcaliban, Budapesten, Szabadszálláson, a romániai Galacban (Galati) töltötte. Egyetemi tanulmányai és külföldi tartózkodása alatt megtanulta a román, francia, olasz, spanyol, angol és német nyelveket.

A Magyar-Hollandi Banktól 1933-ban Budakalászon vett egy házat, melyben lakást és gyógyszertárat alakíttatott ki. 1934-ben kedvezményes hitellel gyógyszertári jogot és praxist indított, melyet 1950-ig gyakorolhatott.

1950-ben házát, telkét, gyógyszertárát államosították és családjával együtt kitelepítették.

Lakhelyül és működési területül Felsőgödöt jelölték ki.
Így itt fejeztem be az általános iskolai tanulmányaimat, majd gimnáziumba vettek fel.
Ennyit az előzményekről és most jöjjön 1956.

Becsöngettek a második órára a budapesti Eötvös József Gimnáziumban 1956. október 23-án. A II.A osztályban történelem óra következik, az előadó tanár késik. Az osztály csendben várakozik. Pár perc múlva hangos csattanással kivágódik az ajtó és egy negyedikes fiú bekiabál: „Pupákok az óra elmarad, tüntetés van a városban, gyertek ti is!". Kiabálás, zsivaj, felugrálás, ordítozás követte a bejelentést, többen már a kabátjukat is felvették, amikor megjelent az ajtóban tanárunk, Antall József (későbbi miniszterelnök):

„Jó reggelt Uraim, látom, már értesültek az eseményekről, de kérem türelmüket még néhány percig." Önözve beszélt velünk, tizenhat éves vadócokkal. Nehezen, de elcsendesültünk. Ez után röviden elmondta, hogy a városban forrongás van, a felvonulás a Petőfi szoborhoz vezet. Javasolta a történelem óra helyszínéül a közeli Kossuth Lajos utcát. Nagy örömmel követtük őt. Mire leértünk az emeletről és sorba állva kijutottunk a sarokra, a Kossuth Lajos utcában hömpölygő folyamként, énekelve özönlettek a fiatalok, egyetemista, középiskolás diákok a Duna irányába.

A soraink felbomlottak, sodort magával a lelkes tömeg, Antall tanár úrral a Petőfi szobornál találkoztunk, ahol Sinkovits Imre szavalatával folytatódott rendhagyó történelem óránk.

Az idő múlására korgó gyomrom figyelmeztetett, mire gyalog a Nyugati pályaudvarra érkeztem evésre már nem volt idő, éppen elértem a vonatot, mely mint egy piros-fehér-zöldbe öltözött, szünet nélkül fütyülő óriás érkezett meg lakóhelyemre, Felsőgödre. Csapzottan, ziláltan szálltam le. Végre itthon!

Az állomáson és a kocsmaajtón kézzel írt plakát tájékoztatott arról, hogy a községi gyűlésen a jelenlévők megalakították a Forradalmi Bizottmányt.

A vezetőség tagjai: 1. Erdélyi Lajos katonatiszt
2. Mészáros István főjegyző
3. Potyó Imre tanár
4. Tamás Endre tanár

A Forradalmi Bizottmány elnöke: dr. Záhonyi Géza gyógyszerész. Az apám. Hiszen ő az apám.

Vágtattam hazáig. A lakásunkban sok ember, folyamatos hangzavar. Még a padlón is sokan ültek. Alig fértem apámhoz. Aztán csak öleltük egymást. Ő örömében, hogy hazaértem – én meg alig titkolt, csodálkozó büszkeséggel.

Csodálkozón, mert előzmények nélkül történt minden. Számomra legalábbis. Kérdeztem volna mi, hogy s miért történt, de csak a következő napok adták meg a választ.

Addig is másnap, szülői hozzájárulással elindultam az iskolába három telefontantusszal a zsebemben arra az esetre, ha késés miatt haza kellene telefonálnom. Az iskola épületéig rendben megérkeztem, csupán a zászlóba öltözött házak, járművek jelezték az előző napi történéseket.

Az osztályban forrt a levegő – egymás szájából kapkodtuk a szót. Az órákat csak részben tartották meg a tanárok. Megalakult az Eötvös József Gimnázium Forradalmi Bizottsága. Elnöke kedvenc tanárunk Antall József lett.

Kiáltványok, követelések járták az osztályokat, lelkes csodavárás hangulatában vártuk a híreket. Délben haza indultam és kora délután begurult a vonat a felsőgödi állomásra.

Október 24-re virradóra 02.00 órakor megalakult a kormány és a párt Katonai Bizottsága Apró Antal elnökletével a forradalom leverésére.

Másnap szüleim nem engedtek iskolába – így aztán a napot az utcán töltve megtudtam mindent: hogy a templomtéren a község polgárai népgyűlést tartottak – felkiáltással, közmegegyezéssel megválasztották a Forradalmi Bizottság. Az iskolaudvaron álló vörös csillagot úgy, mint a pártház csillagát iskolások leverték.

Leváltották a Községi Tanács és az Általános Iskola vezetéséből a közismert kommunistákat, lakásuk elé fegyveres őröket állítottak, megakadályozták a párttitkár felkoncolását.

A Forradalmi Bizottmány megalakította a nemzetőrséget, 18 pontból álló nemzeti követelést hirdetett ki, amit Potyó Imre tanár úr olvasott fel.

Dr. Záhonyi Géza, Mészáros István VB titkár, Pelczéder Titusz, Bene Zoltán református lelkész

Potyó Imre, Dr. Záhonyi Géza

Pelczéder Titusz, ifj. Tamás Endre Somogyi r. kat. pap

Radnóti Margit orosz tanárnő, Haraszti Mihály, Somogyi r. kat. pap

Potyó Imre, Erdélyi Lajos, Dr. Záhonyi Géza, Mészáros István VB titkár

Hollós Jánosné tanárnő szavalja a szózatot, Dr. Záhonyi Géza

Reményekkel teli, boldog napok következtek. A nemzetőrség megszervezte az ellátást, – együttműködve az alsógödi Forradalmi Tanács elnökével Dr. Bíró Elemérrel – Vácról, Dunakesziről szállították az élelmiszert teherautókon. Diákok segítettek a rakodásban. Családunk élte hétköznapi de nem megszokott életét, atyámmal alig találkoztam – a rádiót füleltük éjjel-nappal.

Iskolámból csupán kósza hírek jutottak el hozzám. Az oktatást a szerint tartották meg az első napokban, ahogy az oktatók, tanárok, diákok megjelentek az órákon. Antall József az Eötvös József Gimnázium Forradalmi Bizottság elnökeként szervezte meg az oktatást, így október 27-től újra rendben folyt a tanítás. Rendkívüli, vagy erőszakos esemény híre nem jutott el hozzám – talán csak az addigi igazgató leváltása volt az egyetlen rendkívüli történés.

Már a forradalom első napján 1956. október 23-án 18.00 órakor eldördült az első megtorló sortűz Debrecenben, halálos polgári áldozatokkal. Ezt követték a Katonai Bizottság tűzparancsának értelmében a sortüzek:

Budapesten a Rádiónál október 23-án 21 órakor,
Budapesten október 24-én a Honvédelmi minisztériumnál 8 órakor,
Tápiószecsőn október 25-én,
Budapesten a Parlament előtt október 25-én,
Cegléden október 26-án,
és országszerte több városban, településen.
(Sortüzek-1956, Antológia Kiadó 1993)

Felsőgödön apám utasítására az 1956. november 4-i szovjet támadás után az alábbi hirdetményt tették közzé – a községi Tanács „Dobolási Könyvének" tanúsága szerint:

„1956. november 4.
Rendkívüli hírt mondunk: felhívjuk községünk lakosságát, hogy nyugalmát mindenki őrizze meg és tartózkodjék az erőszakos cselekményektől. Fegyverét senki se használja."

„1956. november 6.
Felhívjuk a község lakosságát, hogy fegyverét, lőszerét szolgáltassa be a tanácsházán."

Miután a szovjet megszálló csapatok elérték Budapestet az MSzMP megszervezte az országos karhatalmat – a Pest megyei parancsnok Valencsák János vezérőrnagy lett, aki a lehető legkeményebb eszközökkel (letartoztatások, kijárási tilalom) hálálta meg a bizalmat.

Egy novemberi napon családunk barátai dr. Balthazár Ferenc felsőgödi jogász (dr. Balthazár Tibor előzőleg felsőgödi, majd az államosítás után veresegyházi gyógyszerész testvére) és családja teherautóval vártak ránk a házunk előtt, hogy akkori szóhasználattal „disszidáljunk" velük együtt Ausztriába.
Maradtunk!

Néhány nappal ezután éjjel 11 órakor három géppisztolyos ávós (Államvédelmi Osztag – a Rákosi éra terrorszervezete) vert fel álmunkból, házkutatást tartottak szinte szó nélkül és apámat elhurcolták mindennemű információadás nélkül, – később internálták.

I.

Felsőgöd Községi Tanács V.B. DOBOLASI Körének kivonatai az ellenforradalmi időszak alatt.

1. 1956 október 26

A pártszervezet és a községi tanács végrehajtóbizottsága felkéri a lakosságot, hogy őrizze meg nyugalmát. Tudomására adjuk a lakosságnak hogy ma délelőtre a hazafias népfront bizottságot annak elnöke összehívja és a Hazafias Népfront megtárgyalja az eseményekkel következtében előállott uj helyzetet és megteszi a szükséges intézkedéseket. Addig is tartózkodjék minden megmozdulástól. A lakosságot az intézkedésekről annak idején tájékoztatjuk.

1956. október 26

2. Tudomására adjuk a lakosságnak, hogy a Hazafias Népfront annak elnöke ma délelőtt 10-órára összehívta, mindenféle csoportosulástól tartózkodjék a lakosság és bízzon abban, hogy a vezetőség a lakosság érdekeinek mesztelenő szemelőtt tartásával teszi meg a szükséges intézkedéseket.

1956. október 27.

3. Amint a lakosság a tegnapi napon a piactéren megtartott gyűlésen értesült róla a Hazafias Népfront bizottság ujjá választása megtörtén

A bizottság a legfőbb feladatának tartja a következőket:

1. A lakosság élelmiszerrel való ellátása
2. A községben valamennyi lakos személyi és vagyon biztonságának megőrzése.

Ennek érdekében felkérjük községünk valamennyi lakosát, hogy tartózkodjék mindenféle ösbirálkodásától, tegyen félre mindenki mindenféle személyi bosszut. Olyan elitélő a bizottság azt az éretlen cselekedetet amelyet ismeretlen tettes hajtott végre Schneider Pál és Steuer Sándor lakásán, akiknek ablakát kővel betebték. Minden lakós azon legyen, hogy ilyen esetek ne ismétlődhessenek meg és ezért minden becsületesen gondolkodó felsőgödi lakos legyen ebben az igyekezetükben törvényesen segitségükre

1956 október 29.

4. Amint a lakosság értesült a rádióból a kormány eltörölte a tegnapi nappal a begyűjtési rendszert és igy a dolgozó parasztság beadási kötelezettsége megszűnt. A lakosság ellátását a legteljesebb mértékben biztositani kell és ehhez is szükséges, hogy a parasztság a piacra vitt árujat olyan áron árusitsa, hogy azt a bárból és fizetésből élők is megtudják fizetni. Bizunk abban, hogy a piaci árusok, a dolgozó parasztság figyelembe veszik ezt a kérésünket.

2.

1956.november 4.

5. Rendkívüli hírt mondunk: Felhívjuk községünk lakosságát,hogy nyugalmat mindenki őrizze meg és tartózkodjék minden erőszakos cselekedettől,ab ban az esetben ha idegen katonai alakulat jönne a községbe,akkor se szabad szovjet ellenséges cselekedetet velük szembe elkövetni.Fegyvert senki se használja.

1956.november 6.

6. Felhívjuk a község lakosságát,hogy a községben bárkinél fegyver vagy lőszer van kint azt haladéktalanul szolgáltassák be a tanácsházán.Felhívjuk a fegyveres nemzetőrség tagjait is,hogy a tanácsházán fegyverükkel együtt haladéktalanul jelessenek meg.
Felhívjuk azokat a középkorú férfiakat akik részt kívánnak venni a nemzetőrség munkájában,vagy a község ellátásának biztosításában,jelentkezzenek a községházán.

7. 1956. november 8.

Felhívunk mindenkit akinél engedély nélküli fegyver van,hogy a fegyverlőszert, kézigránátot a tanácsházán legkésőbb november 9-ig p nteken délig adja le,Aki eddig az időpontig a fegyvert és lőszert leadja,sem büntetése nem történik,míg akinél fegyvert később megtalálnak ellene szigoru eljárást indítanak.

8. 1956. november 20.

Tudomására adjuk a lakosságnak,hogy a váci járási Szovjet katonai parancsnok kijárási tilalmat rendelt el.A rendelet értelmében községünkben este 7 órától reggel 7 óráig tiltva a közlekedés.Kivételt képeznek azok,akiknek a Szovjet katonai parancsnok irásbeli engedélyt adott. /

9. 1956 november 20.

Értesitjük az általános iskolai tanulókat,hogy a tanitás p nteken reggel megkezdődik.Minden tanuló a nagy iskolába menjen. Minden szülő küldje iskolába a tanulókat.

10. 1956 november 29.

A Dunakeszi Konzervgyár Munkástanácsa és Igazgatósága felhívja a konzervgyár dolgozóit,tekintettel arra,hogy most már több üzemrészben is a munka beindítását megkezdi,munkafelvételre jelentkezzenek. Minden dolgozók akik ezen felhivásunknak nem tesznek eleget azokat olyan tekintjük,mint akik önként kiléptek a vállalat kötelékéből és ezek folytán a vállalat az alkalmazottak közül törölte.

Anyámat állásából (felsőgödi gyógyszertár) indoklás nélkül elbocsátották.

A karhatalmisták lakásunkból kitelepítettek egy felsőgödi kápolnába (később tornaterem) víz, fűtés, fürdőszoba, WC nélkül, kitört ablakokkal télvíz idején. Anyám félév múlva kapott állást a Chinoin Gyógyszergyárban.

Hónapokig sehol, semminemű felvilágosítást nem kaptunk apám hollétéről.

A váci fegyintézet és a budapesti Aradi utcai rendőrkapitányság letagadta, hogy apámat fogva tartják, holott érdeklődésünk időpontjában ott volt. Későbbi (a Történeti Hivataltól, a Pest Megyei Levéltárból kapott) adatok szerint:

a váci börtönben,

az Aradi utcai Rendőrkapitányságon,

Kistarcsán (itt egyszer meglátogattuk),

Tökölön – mindkettő hírhedt gyűjtőfogháza volt a Rákosi rendszer politikai üldözöttjeinek – tartották fogva.

Tanáromat, Antall Józsefet a szovjet inváziót követően eltávolították az Eötvös József Gimnáziumból – ezt követően a budapesti Toldy Gimnáziumban taníthatott, de nemsokára „56-os múltja" miatt véglegesen eltanácsolták a tanári pályától. Ezután könyvtári segédmunkásként dolgozott – majd az Orvostörténeti Múzeumban kapott állást. Az osztálytalálkozókon – évente egyszer ő is megjelent. „Uraim, ha nincs ellenvetésük, felajánlom a tegeződést, mivel önök már érett korba kerültek." – szólt hozzánk az első érettségi találkozón. Ettől kezdve, visszafogott tegeződés keretei között zajlottak találkozásaink hosszú évekig. Erős, összetartó osztály volt és maradt a miénk.

Apám 1957. év végén jött haza, minden előzetes híradás nélkül. Karácsonyra visszakaptuk őt – egyszerűen bekopogott és ott állt az ajtóban. Talán a legszegényebb és legszebb karácsonyunkat ünnepeltük újra együtt.

(Vezető társai is néhány hónapig élvezték a hatalom vendégszeretetét Potyó Imre (sz:1918) tanító, internálva 1957 II. 28 - XII. 14-ig.; Erdélyi Lajos (sz:1913) volt katonatiszt, internálva 1957 II. 25- XII. 28-ig Szerkesztő kiegészítése)

Budapesti Rendőrfőkapitányság.
Politikai Vizsgálati Csoport.

. . . . . .
Pestm-i Ügyészség.vez.
Budapest,1957.....

. . . . . .
Pestm-i .R.Főkap.vez.
Budapesti,1957.. . .

248

H a t á r o z a t

előzetes letartoztatás elrendeléséről.

Budapest,1957. . . . . .

Népköztársaság megdöntésére irányuló szervezkedés és egyébb büntettek miatt indított bünügyben.

Dr Z á h o n y G é z a , felgöd lakos, az egyik főszerlője volt a mult év okt. és november hónapjaiba Felsőgöd községbe lezajlott ellenforradalmi cselekményeknek.

Megvezetett a község törvényes vezetőinek figyelmeztetése ellére több " Népgyülést " rendezett. Ezen gyülések egyikén a községben élő ceklaszált, valamint Budapest területéről kitiltott osztályidegen személyek segitésével magát a " Forradalmi Bizottmány elnökének választatta meg.

Közreműködött a nemzetőrség megszervezésébe és ezek részére a fegyverek gyüjtésébe is.Utasitására tartották fegyvere ellenőrzés alatt a község kommunistáinak egy részét.S ezek némelyikénél házkutatást is foganatositatott.

Leváltatta az iskola kommunista igazgatóját és két kommunista pedagógusát.Szoros kapcsolatot tartott fenn a váci és az ujpesti ellenforradalmi tanácsokkal.Azok utasitásait végrehajtotta.

Fentiekre tekintettel ugy

H a t á r o z t a m ,

hogy Dr Z á h o n y i G é z a , / Bakócza,1900 ápr. 6-án sz. . ahja: Zibera Hermin, apja: Záhonyi Béla, gyógyszerész nős,felsőgöd, Ady E. u-6. sz. alatti lakos / ellen a BHŐ 1 § 2 pontja és a BHŐ 2 §-ában ütköző büntettek elkövetése miatt az előzetes letartoztatást a Bp. 97 § b. és c. pontja alapján elrendelem.

Dr. Záhonyi Géza előzetes letartoztatását az indokolja, hogy a közbeszőnen a közbiztonsági őrizetbe helyezése csak azért lett megszüntetve, hogy birói eljárás utján lehessen felelősségre vonni.

Előzetes letartoztatás kezdődik, 1957 év .....án és tart a Bp. 97 § 2 és 3 bek. értelmében az elrendeléstől számitott kettő hónapig.További meghosszabbitást a legfőbb ügyész engedélyezheti.

Egyetértek:

Fehér István
r.őrgy.csop.vez.

Lőrincz Ferenc
ny. alhdgy

V-14209

TÖRÉNELMI HIVATAL

Politikai Nyomozó Osztálya. Szigorúan titkos!

65-1704/1-12.

Tárgy: Pest megye területén történt ellenforradalmi eseményekről -

Összefoglaló jelentés.

Budapest, 1959. március 31.

- 191 -

Felsőgöd.

1956. október 26.-án kb. 2oo fős tömeg gyült össze, követelték a régi vezetők leváltását. A gyülés megszervezésében és irányításában vezető szerepet dr. Záhonyi Géza, felsőgödi gyógyszerész vitt. Ezen a gyülésen Potyó Imre 18 pontból álló követelést olvasott fel. Felszólította a tömeget, hogy menjenek a piactérre a "Nemzeti Bizottság"-ot megválasztani. Itt kb. 12oo fő jött össze, ahol Záhonyi javaslatot tett a "Nemzeti Bizottság" tagjaira. Az itt megválasztott "Nemzeti Bizottság" a gyülésen után mindjárt a tanácsházára vonult, a vezetőtagokat leváltották és átvették a község irányitását. Majd a "Nemzeti Bizottság" megalakitotta a nemzetőrséget. Október 26.-án Potyó Imre utasitására Schneider Pál, kommunista lakásán fegyverrejtegetés cimén a nemzetőrség tagjai házkutatást tartottak. Október 27.-én Dunakesziről több géppisztolyt és szálfegyvert hoztak a nemzetőrség részére.

Október 29.-én Potyó Imre javaslatára a "Nemzeti Bizottság" négy kommunista pedagógust eltávolitott beosztásából, amit irásban közöltek velük.

A községben ellenforradalmi tevékenységet fejtettek ki:

1./ Dr. Záhonyi Géza /: Bakolca, 1909. IV. 6. :/ Zitera Hermina, gyógyszerész, Felsőgöd, Árpád-u. 11.

Felolvasta a 18 pontból álló ellenforradalmi követelést, javaslatára váltották le a tanács dolgozóit.

1957. III.23.-án közbiztonsági őrizetbe lett helyezve, XII.3o.-án szabadult.

- 224 -

/: Biró Sándor :/
r.őrgy.
osztályvezető.

/: Pató János :/
r.hgy.

TÖRTÉNETI HIVATAL

Édesapám kiszabadulása után egy évig rendőri felügyelet alatt állt, mindenhová elkísérte a hálózat figyelő tekintete és a „reakciós ellenforradalmár" bélyege és az ezzel együtt járó megaláztatások, de sem ezekről, sem a fogvatartása alatt történtekről soha nem szólt egy szót sem.

Ezekről az időkről ítéletet, igazolást, hivatalos iratot nem kapott, nyugdíjába sem számították be ezt az időszakot. Törvényen és léten kívüli volt.

Hónapok múlva kapott állást beosztott gyógyszerészként az ország különböző helyein, így következő év őszén Felsőgödről el kellett költöznünk. A különböző állomások Beled, Csákberény, Lövő (Sopron megye), Pusztaszabolcs, Rétság.

1963-as nyugdíjba vonulása után visszaköltöztünk Budakalászra. Édesapám kilencven éves koráig dolgozott anyagbeszerzőként egy műszaki gazdasági munkaközösségben, – a Műszaki Egyetem szállodájában portásként, – az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság székházában küldöncként. Kilencven egyéves korában hunyt el és örök álmát a budakalászi római katolikus temetőben alussza.

Az első hivatalos igazolást 2002. augusztus 27-én kaptam meg, egyszersmind annak alátámasztásául, hogy nem tudta őt beszervezni a kádári titkosrendőrség. Ekkor ő már 11 éve az alvilág révésze, Charon ladikján szelte a túlvilági habokat.

BÁTORFI JÓZSEF

Csoda 1956-ban

November 9-én lesz ötven éve, hogy a csoda megesett. Azon a napon értem haza sok viszontagság közepette Debrecenből, ahol letöltöttem – az egyetemi tanulmányaim befejeztével – a kötelező három hónapos katonai szolgálatot, pontosabban a tartalékos tiszti kiképzést befejeztem.

Augusztus elején rukkoltam be. A gyülekező a belvárosi Központi Tiszti Házban volt. Késő délután autóbuszok vitték át a századot a Déli pályaudvarra. Már szürkülni kezdett, amikor a gőzös elindult velünk Pécsre. A kibocsájtó egyetemek tekintetében teljesen új összetételű lett az egyetemi század. Kerültek ide az ELTE-n kívül szegedi jogászok, győri vasútmérnökök, sőt még az Idegen Nyelvek Főiskolájáról is négyen, közöttük Dobi Laci, az akkor államelnök legkisebb fia is.

Messzire esik a pécsi vasútállomástól a „budai vám", ahol a Petőfi laktanya található. Postafiók szám 1480/3B.
Pécs szép város, azért is mert tíz évvel a világháború után ott, a volt határőr laktanya tiszti étkezdéjében ettem először vajat, mégpedig öt dekát minden reggel.

A laktanya kapuja akkoriban azért volt, hogy zárva legyen. nem lehet csak úgy szórakozásból bemenni a városba és elvegyülni a „társadalomban".

1956 szeptember eleje a Pécs alatti erdőkben hűvös, borongós, ködszitálós volt. A HM rajtunk próbálta ki az atomcsapás utáni sugármentesítést, gyalogság esetében. Tombolt az atomháborús hisztéria. A tisztek megállapították, hogy a gyakorlat jól sikerült. Nem osztottuk a véleményüket, ugyanis nekünk le kellett vetkőznünk pucérra az erdőben. Kaptunk fejenként két darab tenyérnyi fatáblát

rákötött madzaggal. A táblákon katonánként azonos szám szerepelt. Az enyém 1/1 volt. Első szakasz, első raj, rajparancsnok. Az egyik táblát a hátrahagyott felszerelésünkre kellett rákötni, a másikat magunkra. Így vonultunk sorban meztelenül a csepegő esőben a melegvizet előállító speciális teherautókhoz, amelyekből ugyanolyan hideg permetet bocsájtottak ránk, mint a természet. A vizsgálatot egy Geiger-Müller dózismérővel a kezében egy középkorú orvosnő végezte, aki nem tudta levenni a tekintetét Nagy Árpád hallgatóról, a Dupláról, aki nem a balkéz csuklójára kötötte az azonosító tábláját. Másnap újra vonatra szállt a század. Irány Debrecen, ugyanis Joszip Broz jugoszláv elnök, akit Titónak is hívtak, nem tűrte Jugoszlávia határán a sok magyar katonát és ezt Gerő Ernő tudomására is hozta. (Kik voltak ezek? Ki emlékszik még rájuk?)

Debrecen nyugati szélén, a Balmazújváros felé vezető út elején, a Lóvásártér előtt, a téglagyártól nem messze terül el a Kossuth laktanya. (Postafiók 8736/S)

Az ezred parancsnoka Csorba alezredes. Az „alakuló" téren ő és szép meleg napsütéses idő fogadott bennünket.

A parancsnok megígérte, ha szorgalmasak leszünk, mindenki tartalékos tiszt lesz, méghozzá gyalogsági honvédtiszt. Még sok mindenről esett szó. „Pihenj" állásban lehet bámészkodni. A lövegszíneknél katonák mozgolódtak. Egy vipponra szerelt nehézgéppuskával az eget célozgatták, de nem lőttek. Nagyon magasan és nagyon lassan aprónak látszó fehér léggömbök úsztak a kék égen Románia felé. Röplapokat szállítottak. München felől a Szabad Európa küldte. Nekünk is jutott belőle.

A század „körlete" a laktanya első emeletén, az országúttal párhuzamosan, attól talán ha tíz méterre esett. Csak a vizes árok, a járda, a drótkerítés, egy hosszú virágágy és néhány csenevész nyárfa választotta el tőle. Kijárat az épületből csak a laktanya udvar, az „alakuló tér" felé nyílik. Az épület mindkét végén a kerítésen széles kapuk a gépjárművek részére.

Ócska, fehérre mosott egyenruhát kaptunk, de a koszt az kitűnő. Volt, hogy vasárnap délben fejenként egy fél sültcsirke járt. A kiképzés kemény, sőt ehhez járult még a rendszeres őrszolgálat és nemcsak a Kossuthban, hanem a város keleti felén álló régi Pavilonban

is, amely talán még a Monarchia idejében épült. Folyosóin, ahol a századügyeletes posztjai voltak, valamikor belevésték a kövezetbe a szabályos „vigyázz"-állás lábnyomait – a „bundások" – ujoncok kedvéért.

Közeledett a tiszti vizsga ideje. Szállongott a hír, hogy előbbre hozzák valami miatt. A szolgálatvivő őrmester kiadta, hogy mindenki hozassa el otthonról a civil ruháját október huszadikáig.
Így is történt, a pakkok megérkeztek időben.

Vár a munkahelyem is Budapesten, az Angol utcában, a Danuvia gyár mellett, az „Általános Géptervező Intézet"-ben. Nemcsak engem, hanem két csepeli fiút és a Dobi Lacit is. A cég a hadiiparnak dolgozott.

1956 október 20-ra virradóra még volt egy szakaszkötelékben végrehajtott éjszakai menetgyakorlatunk a Józsa felé vezető út menti földeken. Teljes csendben kellett felvonulni az ellenőrző pontokhoz. Sötét volt az éjszaka, a csillagok helyett csak a komolyan gyakorló szovjet Iljusin vadászbombázók fényei kanyarogtak felettünk, amint fel és leszálltak a város déli részén elterülő szovjet repülőtéren.

Az idő enyhére fordult. Huszonkettedikén „fegyveranyag-karbantartás" és szemle.

Talán végleg leadjuk?

Különleges volt ez az október. napok óta nem süllyedt a hőmérséklet 20 fok alá. Enyhe, meleg áramlás jött szakadatlanul dél felől. Huszonharmadikán az egyetemi századot nem mozgatták.
Ébresztő után a tizenhat ütemű szovjet mintájú reggeli torna, majd tisztálkodás és reggeli az étkezdében. Zárt alakulatban „menetoszlopban" vissza a körletbe és „szabadfoglalkozás".

Ebéd után – hamarosan sötétedni kezdett – beparancsolták a századot a hálókörzetbe. Az ablakokat kitártuk, hadd jöjjön be az enyhe levegő. Már sötét volt, amikor a távoli városközpont felől kiáltozás és elszórtan puskalövés hallatszott. A folyosóra nyíló ajtónk előtt hivatásos tisztek álltak és csak azt engedték ki közülünk, aki a mosdóba kívánkozott. Hallottuk, amint az udvaron bőgni kezdtek a teherautók motorjai és láttuk, amint egymás után kanyarodnak ki a

ponyvával fedett csapatszállítók a városközpont felé. Amint az utcai lámpák előtt elhaladtak, látszott, hogy az ezred többi „tényleges" századainak katonái ülnek rajtuk, kezükben feltűzött szuronyú puskákat tartanak.

Mi lehet ez?

Vacsora 18 órakor és azonnal takarodó.

A csendben arra figyeltünk fel, hogy valami mozgás van a folyosón. Tényleges katonák tiszti felügyelet mellett elvitték a fegyvereinket a fegyverszobából.

Október 24-én reggel ötkor ébresztő. Szakaszonként levonulás az udvarra, teherautókra fel.

Másfél óra múlva megálltak a kocsik. A hortobágyi kilenclyukú hídnál voltunk.

Parancs: „Gépkocsiról!" Be egy nagy pajtába. A kiképzőnk, egy százados maga köré vont bennünket:

„Baj van fiuk! Nagy baj mindenütt az országban. De Csorba alezredes elvtárs úgy döntött, hogy magukat távol kell tartani a többi egyetemistától."

Akkortájt a Hortobágyi csárda oldalszárnyában volt a környék egyetlen vegyesboltja. A boltos kölcsönadott nekünk egy néprádiót. A százados bekapcsolta: „Hallgassák!"

Délután háromkor újra gépkocsira és vissza a laktanyába. Csorba alezredes örömmel fogadott bennünket, mint forradalmi ifjúságot.

A fegyverszobában a támlákon ott voltak régi helyükön a fegyvereink.

A szovjet beavatkozás híre megdöbbentett bennünket. Fiatalok voltunk, 22-23 évesek. Alig nyolc éve ünnepeltük a szabadságharc 100. évfordulóját. Két éven át folytak akkor a megemlékezések. A bukásról is. Most egymásra néztünk: „Már megint az oroszok, mint 1849-ben!"

Böcz Sanyi, a későbbi újságíró és diplomata, verseket írt, jókat! Már fogalmazta is az amerika ellenes, nyugatról származó dal mintájára: „Go, go, ruszki szoldát domoj!

Oroszok menjetek haza!"

Hajnalban riadó, az első szakasznak.

Kézbe a puskákat, géppisztolyokat, vaktöltényt, puffancsot. Irány Hajdunánás. Gyilkolják a városháza dolgozóit.

Szerencsénkre a Csepel teherautó motorja hibás volt. Lassítás után, ha a sofőr újra gázt adott, a keverék a kipufogóban robbant és akkorát szólt, mint egy ágyú.

Így vélekedtek a nánásiak is és elmentek haza. A főtéren csak a kihajigált beszolgáltatási és egyéb lajstromok hevertek. Az emberek rettenetes dolgokat mondtak el arról, hogyan folyt a tsz szervezés Rákosi idejében. Iszonyat rágondolni.

A fegyvereket kézbe sem kellett venni, hiszen csak a későbbi képviselő, az akkori városi tanács elnöke Nánási Laci kapott két pofont kint a szőlőben a parasztoktól, akik nem felejtették el erőszakoskodásait.

Vacsorára ismét Debrecenben voltunk.

A laktanyában feltűnően kevés hivatásos és tényleges sorkatona maradt. Hírek jöttek, hogy általános lesz a sztrájk és hogy a közellátásban is bajok lesznek.

A 26-án reggeli parancsnoki eligazításról azzal jött vissza a századparancsnok, hogy a rendfenntartásban szükség van már az egyetemista katonákra is.

Kis csoportokra, 3-4 fős egységekre osztottak szét bennünket. Volt aki vasúti hidat ment őrizni, volt aki a TÜZÉP telepre rendet és fegyelmet tartani a sorbanállásnál.

Nekem szerencsém volt. A századparancsnokkal és Mészáros István magyar-történelem szakos tanár társammal együtt a város közepén, a Déri Múzeum közelében, a Balthazár püspök u. 3-5 szám alatti OTP bankot kellett őrizni éjjel-nappal. A portásfülkében volt számunkra egy vaságy pokróccal letakarva. Egyszerre úgyis csak egy fő pihenhetett, mert két poszton álltunk: bent a pénztárnál és kint a főbejárat előtt. Az élelmet reggel-délben-este egy kis terepjáró hozta a laktanyából.

Felfedezett bennünket a háborús időkben feltűnt nagyszerű színésznő Simor Erzsi, aki a bank egyik emeleti lakásában lakott orvos férjével. Sorban meghívást kaptunk tőle egy kis rádió hallgatásra, beszélgetésre, kávéra. Ma is őrzöm a tőle kapott dedikált képet.

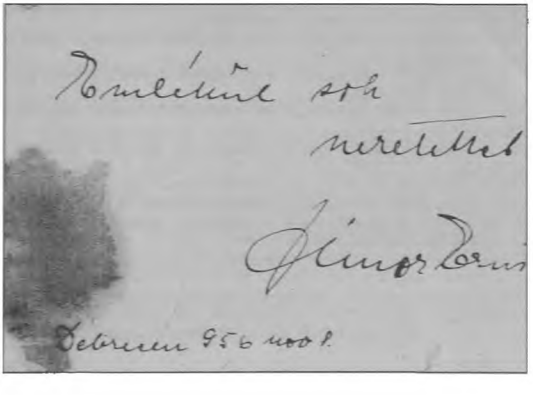

Édesanyámtól az utolsó levelet október 22-én kaptam meg. A drága sorok csak a mi kis szűk mozgásterünk híreit hozták el: „Olga volt itt a mamájával és érdeklődtek felőled ... A kiskutyád nagyon eleven ... A papa sokat túlórázik .. stb."

Simor Erzsiéknél a rádió elkeserítő híreket mondott. Rémisztő volt hallgatni a Nagy Imre kormány naivitását. Még Hajdunánásról visszatérőben láttuk a Pest felé özönlő rengeteg szovjet tankot. Ma már tudom, hiába is figyelmeztettük volna valahogyan őket. Már mások voltak és más irányba indultak a fegyveres felkelők mint az elején. Íme a Műszaki Egyetem hallgatóinak követelése 1956 október 23-án délután:

FELHÍVÁS!

Jól tudjuk, hogy az utóbbi időben komoly változások álltak be országunk politikai és gazdasági életében. Szivet gyönyörködtető szólamok hangzottak el a hibák feltárásáról, de mindmáig kevés intézkedés történt a bajok orvosiására.

Így az ifjúság nevelése is helytelen útra terelődött. Mi, a Műszaki Egyetem hallgatói helytelenítjük a DISZ-nek, a magyar ifjúság nevelésében és vezetésében eddig betöltött szerepét. Nálunk a Műszaki Egyetemen is a DISZ-bizottság a felsőbb szervek automatájává vált. A DISZ-nek az ifjúság szószólójának kellett volna lennie, de ez nem történt meg. Legfontosabb problémáinkat évek óta nem orvosolták.

A Műszaki Egyetem hallgatói megunták már a DISZ-vezetőség tehetetlenségét, amely nem volt képes következetesen sikraszállni az egyetemi hallgatók érdekei mellett.

A Műszaki Egyetem központi diákszállójának új diákbizottsága a hallgatókkal egyetértve tarthatatlannak találta az egyetemisták helyzetét. Hallgatóink követeléseinek eredményeképpen az 1956. október 19-én 21 órakor összehivott diákgyülésen az alábbi legsürgősebb intézkedéseknek a végrehajtását követelte:

1. Követeljük a mérnökök erkölcsi és anyagi megbecsülését. A kezdő mérnököket helyezzék mérnöki beosztásba, kezdő fizetésük 1500—1600 Ft legyen és a prémiumban is részesüljenek!

2. A vezetői állásokat és beosztásokat kössék iskolai végzettséghez és szaktudáshoz!

3. Követeljük a katalógus rendszer azonnali eltörlését, a nyelvek és a nem szaktárgyak jövő félévtől való fakultativvá tételét, egy kötelező, de szabadon választott nyelv oktatását!

4. Tegyék lehetővé az egyetemi hallgatók külföldi, állami támogatással történő csoportos tanulmányi utazását, és azt, hogy egyénileg az IBUSZ-tól függetlenül is utazhassanak!

5. Tegyék lehetővé a fiatal mérnökök külföldi munkavállalását, és azt ne kössék politikai és családi feltételekhez!

6. Szüntessék meg a diákotthonok túlzsúfoltságát!

7. Követeljük a menza étrintnormájának napi 15 forintra való felemelését!

8. A diákélelmezési vállalatokat vonják az illetékes egyetemek hatáskörе alá!

9. Állítsák vissza az egyetemi autonómiát!

10. Követeljük az egyetemi ifjúsági mozgalom újjászervezését, egy új diákszövetség demokratikus megválasztását.

11. Követeljük az utazási kedvezmények 50 százalékra való visszaállítását, havonta egyszeri utazásral.

12. Szállítsák le a műszaki könyvek árát a hallgatók részére, és mindenki kapjon tankönyvsegélyt!

13. Követeljük az évről évre szükséges mérnökképzés létszámának reális megállapitását.

14. Végző hallgatók diplomaterv kidolgozásának idejére magasabb ösztöndíjat kapjanak.

15. Nyilt tárgyalást kérünk Farkas és társai ügyében.

Határozatot hozott a gyülés arról, hogy amennyiben a 3., 4., 7., 11., 14. és 15. pontot két héten belül nem valósitják meg, tüntetéssel fogják kimutatni elégedetlenségüket.

Felkérjük az összes egyetem hallgatóit szolidaritásukkal támogassanak bennünket követeléseink kivivásában. Ugyanekkor mi is készek vagyunk a többi egyetem követeléseinek támogatására.

MŰSZAKI EGYETEM KÖZPONTI DIÁKSZÁLLÓ
gyülése és diákbizottsága

Ahogyan az nálunk megszokott a török idők vége óta inkább egymást öljük, mint a közös ellenséget.

Az ellátás egyre gyengült. November 3-án délben már csak borotvaszappant kaptunk a laktanyából. A gondnok felesége sütött nekünk néhány krumplit héjában.

A sofőr szóbeli parancsot hozott: „Készüljünk fel az őrhelyek elhagyására, mert 18 órától nemzetőrök veszik át a szolgálatot helyettünk és a közeli főposta átjárójában is a két nagy kapunál, ahol honvédségi rohamlövegek is álltak.

Este 6 előtt jöttek is a fiatal fiúk civilben, piros-fehér-zöld karszalaggal és töltött puskákkal. Beálltak a helyünkre. Bennünket a teherautó visszavitt a laktanyába. Alig vártam, hogy lezuhanyozhassak.

Fenn a körletben már csak az állomány fele volt. A többiek délután elmehettek hazafelé. A századparancsnoki irodában mindenki felvehetett egy lila stencilen lehúzott cédulát és beírhatta nevét a legfelső rovatba: „XY a tartalékos tiszti tanfolyamot befejezte, otthonába utnak indítom." Dátum, aláírás, rendfokozat.

Első dolgom volt zsebrevágni. Azonnal át is öltöztem. Fegyvert, kincstári holmit leadtam. Éjfél körül van egy személyvonat Pestre a Nyugatiba, addig még alhatom egy órácskát. Ledőltem úgy ruhástól az ágyamra és azonnal elaludtam. Arra ébredtem, hogy valaki rázza a vállamat és suttog a fülembe:

„Ébredj! Nézd ki lehet ez?"

Felültem az ágyon és az órámra néztem. Hajnali három óra! Közeledő tankok dübörgése hallatszik. Odakint leereszkedett a köd és csak derengett az utcai lámpa fénye. Három szovjet tank érkezett a laktanyához. Megálltak egymástól 15-20 méterre, majd egyszerre szembefordultak a laktanyával.

Önkéntelenül is magamra kaptam a zakómat az irataimmal, rá a zippzáras háromnegyedes ballonkabátomat, kézbe vettem a holmimat tartalmazó sporttáskámat és vártam.

Vártunk nagy csendben mindannyian, talán harmincan. Már kezdtünk volna megnyugodni, amikor óriási, vakító villanás és robbanás. A tankok ránk tüzeltek. Az ablakok azonnal kitörtek. A nekünk szánt gránát a háló túlsó végén egy közfalon robbant.

A beállott csendben ordítani kezdtem oroszul: „Nye sztreljajtye. U nasz nyet orizsija. Szobirájémszja domoj!" (Ne lőjetek! Nincs fegyverünk. Indulunk haza!)

A tankokat kísérő katonák a kalasnyikovok (mert nekik már az volt) csövét lefelé fordítva jöttek fölfelé a hálónkba. Letereltek bennünket az udvarra. Sorba álltunk. Egy tiszt megkérdezte: „Kto kricsál? Kto ponyimajet po ruszki? – Ki kiálltott, ki ért oroszul?

Felemeltem a kezemet. A tiszt folytatta. Most elvisszük magukat innen. Másszanak fel a teherautóra és tegyék fel a kezüket a fejük tetejére.

Pillanatok alatt elindult velünk a két teherautó. Mentünk át a városon és ott, ahol még néhány órával korábban őrséget álltunk, ott füstölögtek a kilőtt magyar rohamlövetek.

Kivittek minket a szovjet repülőtérre. Hosszú útra készüljünk! – vélekedett a tanár szakos Király Pista.

Csendben vártunk, lesz ami lesz! Egy orosz tiszttel egy magyar is jött a kocsinkhoz. Megszólalt: Tudjuk, hogy maguk nem vehettek részt a fegyveres felkelésben, ezért most elmehetnek haza.

Az orosz tiszt, Miresnyicsenko alezredes rám nézett:

„Nincs tolmácsunk, te itt maradsz!"

A két teherautó visszament a Kossuth laktanya felé. A parancsnoki kocsi tovább vitt Nyíregyháza irányába és a város szélén megállt. Ott volt szépen egymás mellett a szovjet és a magyar határőr laktanya. Ennek az udvarára fordultunk be. Sehol senki, csak a konyha kéménye füstölgött.

Egy orosz tiszt, Borisz Pavlovics Glazkov felkísért a főépület első emeletére. Az egyik terem ajtaja előtt őr állt. Borisz Pavlovics intésére kinyitotta az ajtót. Beléptem. Az ajtó becsukódott mögöttem, de még hallottam a tiszt szavait: „Pihend ki magadat, majd szólunk, ha szükség lesz rád."

A teremben magyar tözstisztek voltak, őrnagytól felfelé. Öten. Várták, mi lesz velük. Bemutatkoztam. Sportszatyromat felakasztottam az ablakkilincsre és végigdőltem az ágyon. Arra ébredtem, hogy valaki csavargatja a lábfejemet. Egy orosz sorkatona volt: Ébredj, vár a parancsnok!

A parancsnoki szobában négyen ültek. Tisztek. Cigarettafüst, vodkaszag és füstölt hal illata terjengett.

„Ettél valamit?" „Nem" feleltem. „Maradt még néhány falat" mutatott az újságpapíron heverő haldarabokra és a téglaformájú sötétbarna kenyérre. „Egyél, mert hosszú lesz az éjszaka. Megtaláltuk az ellenforradalmárok bázisát. Rádiójuk is van. Jössz velem, először megpróbáljuk békésen elintézni a dolgot."

Az őr visszakísért a magyar tisztekhez. Nagyon fáztam, rázott a hideg. Az egyik magyar tiszt adott egy sátorlapot, amelyet esőkabátként is lehetett használni. (Ma is megvan valahol.)

Sötét éjszaka volt. Az udvaron ott állt két szovjet páncélautó. Az elsőbe tuszkoltak be. Elindultunk. Hamarosan elértük a közeli városi temető főbejáratát. Kinn az utcán tábortűz parázslott. Szovjet katonák melegedtek mellette.

Bementünk gyalogosan. A temetkezési vállalat irodájában égett a villany. Néhány megriadt sírásó állt a fal mellett, kopott ruhában, piszkosan.

A szekrényajtó tárva, benne sorakoztak az akasztókon a gyászhuszárok díszes, rojtos egyenruhái. A tiszt rosszallóan nézett rám. „Nem szégyellitek magatokat? Itt vannak az új ruhák és a ti munkásaitok ilyen piszkos, szakadt ruhában járnak?"

Sietve jött lefelé az emeletről egy ferdeszemű tatár katona és jelentette, hogy megtalálta a rádióleadót. Kérdeztem a sírásókat. Nem tudtak semmiről, arról sem, hogy felkelők lennének a temetőben. A tiszt gyanakodva hallgatta tolmácsolásomat. Láttam rajta, hogy nem hisz nekem.

„Gyerünk fel, nézzük meg a rádióleadót" – küldte előre a kiskatonát, aki benyitott az egyik irodába és az íróasztalra mutatott.
Az asztalon a papírok mellett egy régimódi iratfűző állt. Tényleg hasonlított egy régimódi morze jeladóra.

A tiszt mondott valamit a katonának, ám nem tudtam megjegyezni a szavait, olyan gyorsan mondta. Nem volt elégedett az bizonyos, mert amikor a kiskatona elindult kifelé, jól fenéken billentette.

„Tudod – fordult felém – otthon ez még sátorban lakik."

November ötödike és hatodika a „tiszti fogdában" eseménytelenül telt el. Hetedikén reggel újra szólítottak. Az udvaron vár a páncélautó.

Éjjelente még hallatszott egy-két fegyverpukkanás, sietős géppisztolysorozat. A fejembe nyomtak egy rohamsisakot.

„Na vszjakij szlucsaj!" (Minden eshetőségre!) mondta Glazkov. „Meglátogatjuk az üzemeket."

Két gyárra emlékszem. Egymás mellett feküdtek: a MÁV Főműhely és a Dohánygyár. Mindkét helyen összegyűlt néhány ember és hallgatták, amit a tiszt mondott. „Kezdjék el a termelést és ha van valahol az üzemben fegyver, akkor szedjék össze és majd a magyar rendőrség elviszi."

Kifelé menet a dohánygyáriak bedugtak a hónom alá, a sátorlap védelmében egy papírzacskót tele cigarettával. Este odaadtam a magyar tiszteknek.

A vagongyáriakkal tizenhat év múltán találkoztam újra. Akkor ünnepelték hetvenöt éves fennállásukat. Meghívtak. A titkárság vezetője, egy éltes ember állandóan engem nézett. Végül megkérdezte: Honnan ismerlek téged? Képzelj egy egy csontos, bajszos civilt sátorlapban és rohamsisakkal a fején. Éles Sándornak felragyogott a szeme. „Hát te vagy az?"

Egyetemi társaimmal – egy kivételével – csak negyven év múltán találkoztam újra. Mindenki szakmát váltott. A nehéz időkről nem esett szó. Egy fiú, Keller Laci és felesége hagyták el az országot. Ő volt az évfolyam párttitkára. Valahol Kanadában telepedtek le.

November nyolcadikán kis parancsnoki kocsival indultunk útnak. Nyíregyházán és Miskolcon orosz alakulatoknál volt tárgyalni valója a tisztnek. Miskolcon egy pillanatra megálltunk a rendőrség előtti kis téren. Ott állt a szovjet háborús emlékmű. Az obeliszk tetején lévő csillag tövéről két drótkötél hurok lógott le. Glazkov rám nézett, de nem szólt semmit. Hónapok múlva tudtam meg, hogy pár nappal korábban az emeletről ledobott rendőrparancsnok és egy járókelő holtteste lógott rajtuk.

Tolmácsolni sehol sem kellett. Estére visszaérkeztünk Debrecenbe. Mielőtt kiszálltunk volna, Glazkov megkérdezte: „Itt van minden holmid?" Bólintottam. „Akkor maradj a kocsiban" szólt és elment a parancsnokságra. Tíz perc múlva visszajött és átadott egy csomagot. Kibontottam. Magyar kiadású orosz-magyar és magyar-orosz katonai szótár volt benne. Ő dedikálta nekem. „Hátha még hasznát veszed. Most búcsúzom. Köszönjük. A sofőr kivisz a vasútállomásra. Doszvidanyija!"

Az állomás üres volt, érvényben volt a kijárási tilalom. Odamentem a kapushoz. „Mikor indul vonat Pestre?" Az öreg a forgalmi iroda ajtajára mutatott. „Ott tudják!" A szolgálattevő kiábrándított: semmilyen személyvonat nem indul semerre. „De engem várnak otthon, három hónapja nem láttak." A tiszt széttárta karjait.

A peron sötétjében várt az öreg kapus. „Jöjjön velem vitéz úr!" A szóra végignéztem magamon. Ja persze a sisak! Szép csendben leraktam egy padra és követtem az öreget.

„Indul egy 375-ös mozdony Füzesabonyba. Éjfélre ott lesz. A vezér úr elviszi magát. Onnan majd boldogul valahogy." A leszerelő levelem érvényes volt rendes vonatra is. De Füzesabonyban is állt a forgalom. Ki az országútra! Egy rozoga tsz-teherautó vett fel. Gyöngyösre vitt burgonyát. Bebújtam a ponyva alá. Már derengett, amikor a piactérre értünk. Elköszöntem és elindultam a hármas úton gyalog Hatvan felé. Integettem az autóknak. Egytől-egyig oroszok voltak. Az egyikre végre felkapaszkodhattam, Hatvanig hozott.

Az állomáson bent állt egy zsúfolt személyvonat. Utasai között boldogan fedeztem fel régi földimet, Pápai Lacit, akivel együtt nyűttük az alsógödi elemi iskola padjait, 1939-től 1943-ig. A határőrségtől szerelt le és tartott hazafelé. Régen nem örültem meg úgy embernek, mint akkor neki.

A vonat kisvártatva mégis elindult és Gödöllőig el is hozott minket. Bagnál a Galga völgyében az országút mellett rengeteg szovjet tank áll beásva, fedezékben, ágyúcsövük Pest felé fordítva.

Alig múlt el délelőtt tíz óra, amikor úgy döntöttünk: otthagyjuk a tétovázó vonatot és elindulunk gyalog hazafelé. Menetgyakorlatokhoz szokott lábakkal, fiatal tüdővel másfél óra múlva elhagytuk Veresegyházát és a déli harangszót már Csomádon hallottuk. Enni nem álltunk meg sehol, mert nem is volt mit.

Alsógöd felett a fenyveserdőnél elbúcsúztunk. Ő ment balra, én egyenesen az alsógödi vasúti megálló felé. Egyszerre értünk oda a negyedórát késő 14,20-as Pest-Vác-i vonat és én.

Felszálltam! Egy megálló is megéri! A peronon utaztam. Akkor még olyan személykocsik jártak, amelyeknek mindkét végén nyitott peron volt és az utasok nyitották-zárták a kétoldali lecsukható korlátokat. Csak úgy ittam szememmel az alsógödi tájat. Debrecenben ugyanis az a hír járta, hogy az oroszok Váctól Pestig mindent lebombáztak.

A kocsim a gödi állomás forgalmi irodája előtt állt meg. A forgalmista mellett Miskolczi bácsi, a málházó. Rámnézett: „Na végre te is megjöttél!" – mondta mosolyogva.

Szép lassan elindultam a sínek mellett hazafelé, pedig legbelül repülni szerettem volna. Láttam messziről valaki jön szemben velem. Akaratlanul is meggyorsítottam lépteimet. Néhány lépés után futni kezdtem, a szembe jövő is. Kitárt karokkal.

Édesanyám volt. Otthoni ruhában, konyhai kötényben. Csak egy kardigánt kapott fel magára és jött ki a vonathoz. Mert ő tudta...! Később mesélték nekem, hogy addig egyetlen vonathoz sem ment ki, egyetlen vonatról sem várt.

Ez volt november kilencedike csodája.

Néha-néha még látom őt álmomban. Ilyenkor ugyanolyan csendesen szól hozzám, mint életében mindig, de most nem hallom mit mond.

A család megúszta az eseményeket, a rokonságban sem történt tragédia.

Három nap múlva, tizenkettedikén bementem a munkahelyemre jelentkezni. A „zárt osztályon" senkit sem találtam. Mi fiatalok

azért hívtuk a műszaki fordítók munkahelyét ilyen szépen, mert mindenki külön-külön egy-egy kis boxban dolgozott szótáraival, megszámozott, titkosított jegyzetlapjaival. Tilos volt egymással konzultálni. Csak egy idős, megtört, fáradt ember járkálhatott felalá. Csak őt volt szabad segítségül hívni. A Szovjetunióban töltött vagy huszonöt évet. Reggel ő osztotta ki mappáinkat, este ő szedte össze azokat és vitte a „TÜK"-be, a titkos ügykezelési iroda páncélszekrényeibe.

A munkaügyi osztályon egy hölgy közölte: sztrájk van. Menjek haza békével és hallgassam a híreket a rádióban. Onnan majd megtudom, mit kell tennem. Minden esetre felírattam magam, hogy itt voltam.

Itthon üzenet várt a tanácsházáról, menjek be. Akkoriban egy becsületes munkásember volt a község vezetője: Göbölös Géza. Fiatal házas volt, amikor kivitték a frontra. Fogságba esett és csak nagysokára jöhetett haza.

Bementem hozzá. Leültetett. „Örülök, hogy épségben hazajöttél. Mihez kezdesz?"

„A sztrájk miatt nincs mit tennem. Legközelebbi barátaim november nyolcadikán elmentek nyugatra, mind egy szálig. Mondják, Hevesi Feri szerzett egy teherautót és azzal vágtak neki a világnak. Én azt várom, mikor hívnak be dolgozni." – feleltem.

Gézának tetszett a válaszom. Folytatta. „Úgy áll a dolog, hogy a rendőrség eltűnt. A község feladata a közrend fenntartása. Három váltásra való polgárőrség van, de csak kettőnek van parancsnoka. Az egyik Havas László, a másik Eszes János (Ez utóbbi volt az utolsó alsógödi cserkészparancsnokom.) Mérnök ember, tartalékos katonatiszt. Most te is ilyen vagy, vállald el a harmadik váltást."

– Szabályozza valami előírás a dolgot?

– Kormányrendelet van. A munkahely folyósítja a fizetést. Ez most ilyen világ. Fizetnek a sztrájkért.

Belecsaptam a tenyerébe.

Mindjárt másnap kétségbeesett szülők kérték, keressük meg elveszett süldő lánykájukat. Három napja eltűnt és nem ad magáról életjelt.

Felöltöttem a karszalagot és magammal vittem Megyeri György másodéves mérnök hallgatót. Elindultunk. Félnapi nyomozás után felmentünk Tetétlenre. Ez a kelet-nyugati irányú vonulat választja el Alsógödöt Dunakeszitől. Legmagasabb pontján három éve légvédelmi tüzér állást alakítottak ki. A tüzérek most unatkoztak volna, ha a leány nem megy ki hozzájuk. Nagyon nehezére esett, hogy haza kellett velünk jönnie. Minden szó nélkül átadtuk szüleinek. Az utca végén megálltunk egy fa takarásában. nem sokáig kellett várnunk. „Talált tárgyunk" már sietett is vissza a fiúkhoz. Nagyon megkedvelte az ottani állapotokat.

Néhány lovaskocsit kellett feltartóztatni, amelyek lopott fát vittek Pest felé.

Egyetlen haláleset történt ezidőben. Élelmiszer-beszerző útján balesetet szenvedett és meghalt Nagy Miklós. A tanácsháza udvarán hetekig ott állt az összeroncsolódott kis teherautója. A nógrádi falvakba jártak vele élelemért Varjú Józseffel, Pusztai Mihállyal és másokkal.

Ekkortájt terjedt el a passzív ellenállás különös formája, éspedig, hogy amíg az idegenek el nem hagyják az országot, a férfiak nem borotválkoznak és a nők fekete fejkendőt viselnek. ment is ez a dolog néhány hétig, mindaddig, amíg el nem kezdték szárazon megborotválni a csendes tűntetőket.

A 3. váltás parancsnokaként a naív szakállviselettel

Decemberben újra megjelentek az addig visszahúzódott rendőrök. Vége lett a nemzetőrködésnek. Egyszer-egyszer bementem Budapestre. A Nagykörút ugyanúgy romokban hevert, mint az amerikai és angol bombázások idején 1944 telén. Többemeletes házak homlokzata a járdákon, az alighogy helyreállított

New York palota is a földön. Az Emke kávéház teteje beroskadva. Cinikus plakát látszik: „Jöjjön az Emkébe, nyitott tető."

Kétszázezer magyar elmenekült nyugatra és itt maradt nekünk 22 milliárd kár az akkori forintban. Ma egy villamosjegy 180 forint, akkor 50 fillér volt. Ma 180 forint egy 75 dekás kenyér, akkor egy kiló volt 1 forint. Kétbillió kétszáz milliárdra tartom a kárt mai árfolyamon és még a jóvátételek. Aki itthon maradt, az fizette.

Január 12-én bementem a munkahelyemre – még sztrájk volt – a félhavi fizetésemért. Örömmel fogadtak és mindjárt a kezembe nyomták a munkakönyvemet. Mehetek amerre látok. „többé nem lesz hadiipar Magyarországon".

Állás kell minden áron, mert a munkátlanságot (KMK: közveszélyes munkakerülés) büntették. Még aznap este találkoztam pajtásommal, Kovacsik Bélával, aki lakatos csoportvezető volt a Dunakeszi Vagongyárban. „Gyere be holnap délelőtt. Majd szólok a felvételi iroda vezetőjének Ilkei Sanyi bának." Ez jó hír volt. Cserkész koromból ismertem, amikor a háború utáni első, a franciaországi Moisson-ban megtartott cserkészvilágtalálkozóra készültünk.

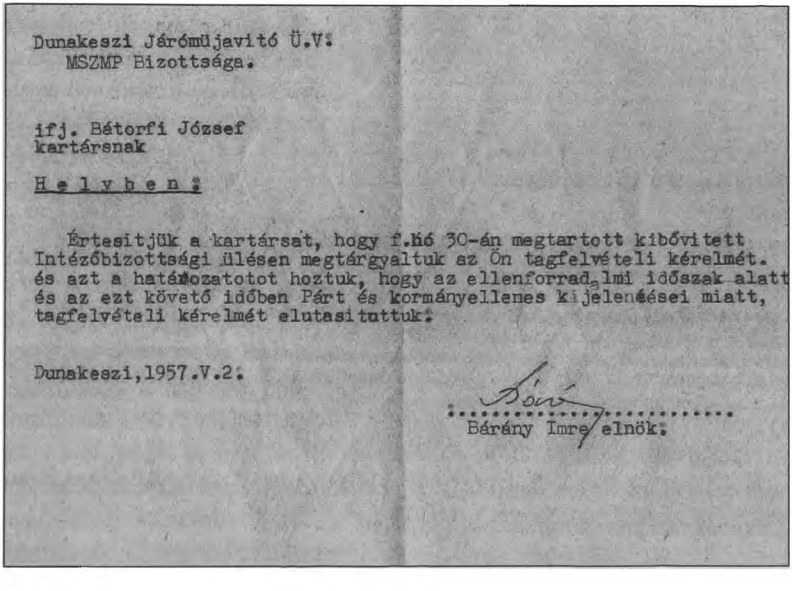

Dunakeszi Járműjavító Ü.V.
MSZMP Bizottsága.

ifj. Bátorfi József
kartársnak

H e l y b e n !

Értesitjük a kartársat, hogy f.hó 30-án megtartott kibővitett Intézőbizottsági ülésen megtárgyaltuk az Ön tagfelvételi kérelmét. és azt a határozatotot hoztuk, hogy az ellenforradalmi időszak alatt és az ezt követő időben Párt és kormányellenes kijelentései miatt, tagfelvételi kérelmét elutasitottuk.

Dunakeszi,1957.V.2.

.....
Bárány Imre elnök.

1957 január 14-én felvettek az Anyagosztály fizikai állományába, a kazánházhoz szénrakodó segédmunkásnak, 7 Ft 50 filléres órabérrel. „Normában" dolgoztunk. A megjelölt órabér csak akkor volt érvényes, ha egy vagon szenet 8 óra alatt egymagam kiraktam. Szép felszerelést kaptam: vatta öltönyt, bakancsot és két darab bőrből készült tenyérvédőt, szívlapátot, valamint egy hatalmas „pajszert", emelőrudat. Ebéd otthonról hozott húsz deka szalonna, fél kiló kenyér, csak úgy kézből fogyasztva.

Márciusban már eluntam, hogy állás után járok. A Kohó- és Gépipari Minisztériumban is az volt a második kérdés párttag vagyok-e? – azután átnéztek a fejem felett. Béla újra kész volt a javaslatával: „Adj be egy tagjelölt felvételi kérelmet, itt a gyárban. Ez már elég lesz nekik." Hallgattam rá, beadtam, Ime itt a válasz.

Májusban nyugdíjba ment az öt címfestő közül a legidősebb. Próbát írattak velem: olajfestékkel, ecsettel. Az 520-as pályaszámú postakocsi szenesládájára kellett elnehezült kezemmel felfesteni a számot. Másnap már náluk kezdtem a munkát. Két év múlva szakmunkásbizonyítványt szereztem fényezésből, címfestésből és egyidejűleg vasútgépészeti oklevelet esti tagozaton. Jól jött később mindkét ismeret.

Többé semmilyen tréfát sem tehetett velem a történelem. Legközelebb 1970-ben kellett megszólalnom oroszul, amikor a gyár szovjet megrendelésre készített személyszállító vagont. A címfestő mesterség

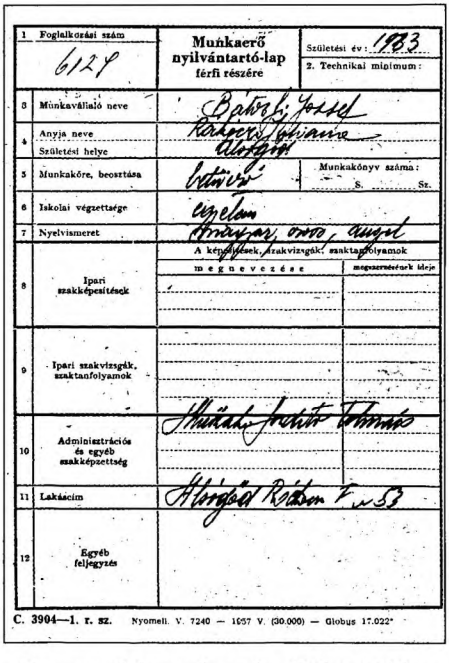

1	Foglalkozási szám: 6129	Munkaerő nyilvántartó-lap férfi részére	Születési év: 1933 2. Technikai minimum:
3	Munkavállaló neve	Bátori József	
4	Anyja neve Születési helye	Rákóczi Johanna Utrógyi	
5	Munkakőre, beosztása	Ötöröző	Munkakönyv száma: S. Sz.
6	Iskolai végzettsége	egyetem	
7	Nyelvismeret	magyar, orosz, angol	
8	Ipari szakképesítések	A képesítések, szakvizsgák, szaktanfolyamok megnevezése	megszerzésének ideje
9	Ipari szakvizsgák, szaktanfolyamok		
10	Adminisztrációs és egyéb szakképzettség	Műszaki jegyző tanfolyam	
11	Lakáscím	Utrógyi Rákóczi F. u. 53	
12	Egyéb feljegyzés		

C. 3904—1. r. sz. Nyomell. V. 7240 — 1957 V. (30.000) — Globus 17.022*

Vagongyári munkaerő nyilvántartó lap 1957-ből

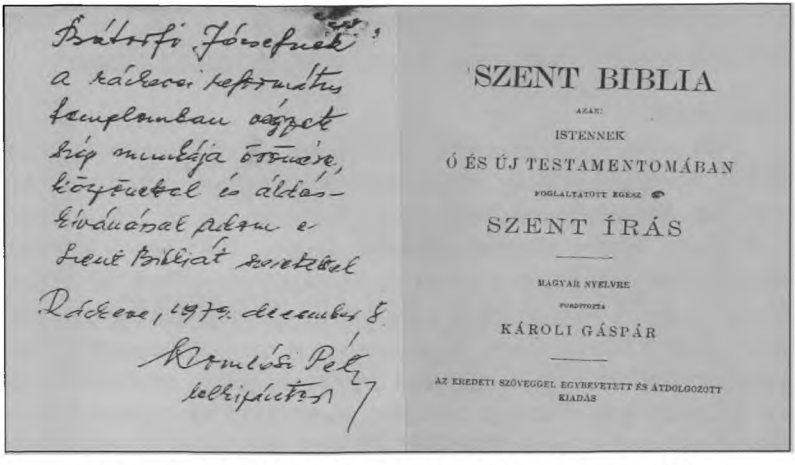
Bátorfi Józsefnek
a ráckevei református
templomban végzett
szép munkája örömére,
köszönettel és áldás-
kívánsattal átnyújtom e
Szent Bibliát szeretettel
Ráckeve, 1979. december 8.
Komlósi Pál
lelkipásztor

SZENT BIBLIA
AZAZ:
ISTENNEK
Ó ÉS ÚJ TESTAMENTOMÁBAN
FOGLALTATOTT EGÉSZ
SZENT ÍRÁS
MAGYAR NYELVRE
FORDÍTOTTA
KÁROLI GÁSPÁR
AZ EREDETI SZÖVEGGEL EGYBEVETETT ÉS ÁTDOLGOZOTT
KIADÁS

A ráckevei lelkész köszönő sorai a ráadásként kapott Bibliában

pedig felmentett a fizetésemelésért, jutalomért, pozícióért való megalázkodás alól.

Megjelent a magánipar és egyre szaporodtak a magántulajdonú személygépkocsik. Egymás után jöttek a cégtábla megrendelések és hozták a sérült fényezésű autókat. Egy alsógödi és egy dunakeszi kisiparos volt a „fővállalkozóm".

Amikor műszaki állományba kerültem, már személyesen keresett meg Bárány Imre P. B. elnök és már pártfogó hangnemet ütött meg. Már jó voltam! Két év múlva a járási politikai vezető is felkért. Volna! Megmutattam neki, miből élek.

Az enyhülés után egyéni sorsom is enyhülni kezdett. Ám 1956 november kilencedike élménye belém ivódott és nem neheztelek a sorsra azért, hogy huszonhárom évesen mindent előröl kellett kezdenem. Sokan voltunk ilyenek. Szerencsés voltam, mert Budapest után Debrecenben vesztették legtöbben az életüket. A Kossuth laktanyában is. Ugyanazért, mint 1849-ben a vörössipkások, – a független Magyarországért. 1956-ban Debrecenben a honvédség átállt a felkelés oldalára. Csorba László alezredes helyőrségparancsnokot ezért 1957 májusában letartóztatták. 1957 decemberében elsőfokon tizenöt év börtönre ítélték.

De a csoda ma is szívet melengető: „Csakhogy itthon vagy drága kisfiam".

Záróakkord!

2006 július 13-án csengett a telefonom: „Zilahi János vagyok, a MÁV Vezérigazgatóság Nemzetközi Kapcsolatok osztályáról hívom önt. Szeretném meglátogatni!" „Szívesen várom akár holnap" – feleltem. Ebben állapodtunk meg. Engem 1985-ben – külföldi szolgálatom befejeztével neveztek ki osztályvezetőnek az akkori Nemzetközi Főosztályra, ami azzal járt együtt hogy a magyar érdekeket kellett képviselnem, mint miniszteri meghatalmazott a Vasutak Nemzetközi Együttműködési Szervezetében. A rendszerváltással érkeztem pályafutásom zenitjére. Kineveztek az egykori Főosztály vezetőjévé és így az ENSZ EGB genfi székhelyű bizottságában – együtt a világ többi vasútjának képviselőivel – igyekeztem, amennyire erőmből és tudásomból futotta javítani az együttműködést.

Mindkét szervezetben orosz az egyik tárgyalási nyelv ma is.

Tizenhárom éve – 41 év munka után – elértem a nyugdíjkorhatárt.

Az O. SZ. ZS. D. (Organyizacija Szotrudnyicsesztva Zseleznih Darog) 2006-ban ünnepelte alapításának 50. évfordulóját. Ebből az alkalomból készült az alábbi kínai és orosznyelvű díszoklevél azok számára, akik – mint írja – elősegítették az O. SZ. ZS. D. fejlesztését.

Ezt az oklevelet hozta el nekem Zilahi János úr és egy meleghangú kísérőlevelet mai utódomtól.

1956 2006

ПОЧЕТНЫЙ ДИПЛОМ

荣 誉 证 书

в честь 50-летия

ОРГАНИЗАЦИИ СОТРУДНИЧЕСТВА ЖЕЛЕЗНЫХ ДОРОГ

为纪念铁路合作组织成立50周年

за вклад в развитие ОСЖД награждается

表彰对铁组发展的贡献，此证授予

Йожеф Баторфи

Председатель Комитета ОСЖД

铁组委员会主席

Тадеуш Шозда

塔捷乌什·绍兹达

Варшава - 华沙

2006

MÁV

Bátorfi József úr
nyugdíjas főtanácsos

2131 Göd, Rákóczi Ferenc u. 53.

Tisztelt Bátorfi József Úr!

Az OSzZsD Miniszteri Értekezlete 2006. június 14-én Szófiában, 50 évvel ezelőtti megalakulásának helyszínén tartotta jubileumi, XXXIV. ülésszakát.

Ez alkalommal a Főbizottság elnöke, Tadeusz Szozda úr elismerő díszoklevelet adományozott mindazoknak, akik az eltelt időszakban jelentős mértékben hozzájárultak a szervezet keretében végzett nemzetközi vasúti együttműködéshez.

Engedje meg, hogy személyesen is gratuláljak az elismeréséhez, és a magam nevében is kifejezzem köszönetemet munkájáért, mellyel a MÁV ZRt. nemzetközi tekintélyének emelését is elősegítette.

A sikeres, de minden bizonnyal nehézségekben és örömökben egyaránt bővelkedő életpálya után jó egészséget és sok boldogságot kívánok a jól megérdemelt pihenés éveihez és kérem, őrizze meg az elismerés jelképét.

Budapest, 2006. július 3.

Tisztelettel üdvözli:

Dr. Tábori György

MAGYAR ÁLLAMVASUTAK RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
VEZÉRIGAZGATÓSÁG
1062 Budapest, Andrássy út 73–75 • Postacím: 1940 Budapest
Telefon: (1) 322-0660 • Fax: (1) 342-8596

INKEY ALICE

Alsógödi Amarcord *(Részlet)*

Budapestről 1946-ban, a háború után költöztünk ki Alsógödre. Örökös nosztalgia él bennem azóta is, a kedves kis nyaralóhely iránt. Talán ezért írtam meg gyermekkori emlékeimet, családom történetét, „Alsógödi Amarcord" címmel. A könyv a napokban jelent meg.

Édesapám, Inkey Tibor híres sztárfotósnak számított, elismerték ízlését, szakmai tudását.

A lányát fotósnak szánta, mert úgy gondolta, hogy ez a gyönyörű mesterség jó lesz neki is. Igaza lett. Harminc évig dolgoztam mint stand fotós (reklám fotós) a filmgyárban.

A kiadó, Gera Mihály úgy tervezte, hogy másodszorra is kiadja az 1996-ban megjelent „Egy fényképész visszaemlékezéseit", apám nagysikerű könyvét. Édesapám élettörténetét számos fénykép díszít, és az ő fiatalkorát örökíti meg. Könyvének egy része alsógödi életét eleveníti fel.

Végül a két Inkey-könyv egyidőben jelenhetett meg 2006-ban, két külön kötetben.

Az Alsógödi Amarcord című könyv teljes mértékben Alsógödről szól, pontosabban az én alsógödi gyermekéveimről 1940-1956 között, amely időszakot a családom a faluban töltötte. Édesapám, Inkey Tibor már akkor is ismert fotóművész, nagybátyám Szőts István filmrendező, nagynéném Szellay Alice színésznő volt. A család életén keresztül bepillantást nyerhet az olvasó Alsógöd akkori életébe, a könyvet másfélszáz korabeli felvétel illusztrálja, részben apám fotói, részben a helyiektől gyűjtött anyag. Könyvem egy gyermek szemével emlékezik az akkori eseményekre.

Az évforduló alkalmából az 1956 októberi és az azt követő események részletét adom közre.

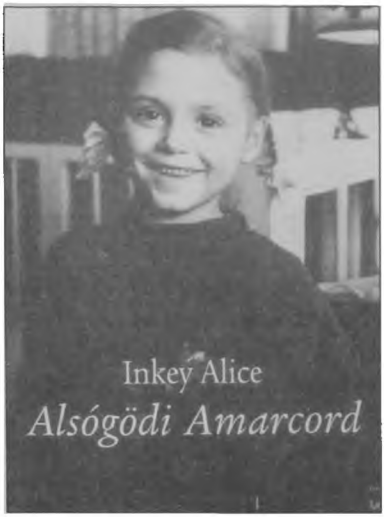

„Október 23-án Szőts István is Pesten volt, már elkészült következő filmjének a díszlete. Október 24-én lett volna az első forgatási nap. Jókai Mór Melyiket a kilenc közül? című karácsonyi novelláját készült filmre vinni. Hazafelé látta, amint a ledöntött Sztálin szobrot vonszolják. Attól kezdve egy hétig csak a rádiót hallgattuk.

A Kossuthot és a Szabad Európát.

Az utóbbi imamalomként hajtogatta szövegeit, hogy bátrak vagytok magyarok, mi nem hagyunk cserben benneteket. Aztán hagytak...

Zúgott a fejünk a nevektől – Cabot Lodge, Hammarskjöld ENSZ-főtitkár, Biztonsági Tanács. Követeljük a szovjet csapatok kivonulását!... és így tovább.

A faluban suttogták, hogy állítólag az utcánkban lakó Iván Kovácsék egyik fia is Pestre ment harcolni.

November 2-án apa bement a Filmgyárba, ahol nagygyűlést tartottak, és megválasztották a munkástanács vezetőségét.

Szőts Istvánt, Bán Frigyes filmrendezőt és Katona Jenő gyártásvezetőt bízták meg, hogy vigyázzanak a rendre és a gyár értékeire.

Osszák be a munkát, előzzék meg és akadályozzák meg a személyes bosszút.

Mi ezalatt otthon próbáltunk valami ennivalót összevásárolni. Anyuka elküldött, ha látok még valamit, vegyem meg. A boltban már semmi nem volt kapható, csak cukorka. Így a bevásárlásból egy kiló savanyú cukorral tértem haza.

Mentünk az alsógödi utcán, körülbelül a Szakadiék előtt járhattunk, amikor nagy motorzúgással, alacsonyan elszállt felettünk egy katonai repülőgép. Anyuka feljajdult: bejöttek az oroszok! Ő szegény már tudta, milyen a háború, én már nem emlékeztem rá. Elnéztem anyám rémült arcát, és magamon csodálkoztam, hogy nem félek. Sőt, nyugalom öntött el. Apa mesélte egyszer, vagy olvastam valahol, hogy a gyáva emberek a háborúban bátrakká válnak, a hétköznapi életben bátran élők pedig gyávák lesznek. Lehet, hogy ez igaz? Mert azt soha nem hittem volna, hogy én fogom vigasztalni, az én erős lelkű, bátor anyámat.

Szomszédunkban lakott két gyerekével a Fecske család. Fecske Sándor, felesége Marika, s a gyerekek, Sanyi és Marika. Szerettük őket, mert önzetlen, kedves emberek voltak. Marika sokat segített anyának, mindenhez értett, és remekül varrt. Előfordult, hogy szombat reggel odaadtam neki egy fürdőruha anyagot, és kértem, hogy varrja meg másnapra, mert ebben szeretnék lemenni a Dunára. Drága Marika, képtelen volt nemet mondani, mindent megcsinált, amire csak kértük.

Fecske Sándor 1956 októberében ugyanúgy otthon üldögélt, mint a falu többi lakója.

Marika, a felesége noszogatni kezdte, menjen már el a munkahelyére, az újpesti Landler Jenő Járműjavítóba, és hozza el a fizetését, ne hagyja bennük a pénzt. Azt nem árt tudni, hogy egy rendelet szerint bizonyos összeg felett csak biztonsági ember kíséretében lehetett pénzt szállítani. A Járműjavítóban sok alsógödi dolgozott, s amikor híre ment, hogy kollégájuk útra kel, megkérték, ha úgyis arra jár, az ő járandóságukat is vegye fel és hozza haza magával.

Így hát Fecske Sándor felült kimustrált biciklijére, amivel hétköznap a gyerekek szórakoztak, és elkerekezett Újpestre.

Némi vitatkozás után elérte, hogy odaadják a fizetéseket, és elindult hazafelé. Úton-útfélen megállították, többször igazoltatták – szerencsére senki nem sejtette, hogy a bicikli kormányára akasztott kopott aktatáska pénzzel van kitömve. Nem volt veszélytelen vállalkozás, hiszen mi van, ha elveszik tőle a pénzt, vagy ha letartóztatják? Hogy védi meg a becsületét a kollégáival szemben?

Fecske Sándor elszántságával, jóindulatot sugárzó becsületes arcával, szerencsésen hazakerekezett. Otthon hősként fogadták. Marika százszor megbánta, hogy ilyen veszélyes útra biztatta.

A forradalom ideje alatt otthon voltunk. Vonatok, buszok nem jártak, egész nap a rádiót hallgattuk. Előfordult, hogy álltunk az országúton, és vártuk Pestről, Vácról a híreket.

A képen látható fölül Libényi István, középen balról K. Szabó Károly, Vavrik Béla, Inkey Péter, Cseh László, alul Lengyel Sándor

Néha röplapokat szórtak, vagy egyik-másik ember butaságokat mesélt: „ Ejtőernyővel szálltak le az amerikaiak Pesten".

Egyszer kimentünk a Kossuth térre, ahol Zádori tanító bácsi beszélt.

Lelkeim – mondta többször, és megválasztották a forradalmi bizottságot.

Beválasztották katolikus papunkat, az Atyát is. Nagytekintélyű, egyenes embernek ismerték, a civil nevét nem tudták.
Mindenkit meglepett, amikor mondták, hogy Nagy László esperes.

Péter csalódva morgolódott: lehetséges, hogy egy ilyen szentéletű, tiszta embernek, ilyen egyszerű neve legyen? Mást várt, Szentléleki Szent László, vagy valami ilyesmit.

Egy alkalommal, amikor az országútnál hírekre vártunk, valaki bátortalan javaslatot tett. Fektessünk keresztbe egy nagy fát az országúton, és tartóztassuk fel a Vácról jövő orosz tankokat, hogy ne tudjanak feljutni Pestre.

Erre valaki azt válaszolta, nem tartja jó ötletnek, mert akkor megállnak, és először szétlőnek minket, azután felmennek Pestre. Ezzel a naiv ötletet elvetették.

Az orosz tankok nemsokára megérkeztek Vác felől, és a gyerekek az iskolában az ablakból figyelték, amint egyenletes sebességgel, súlyosan dübörögnek végig a falun.

1958-ban édesapám úgy határozott, hogy eladja a házunkat, és felköltözünk Budapestre. Az egész család vonatozik, nincs értelme a vidéki házunkhoz ragaszkodni. Anyám adminisztrátor volt a Fényszövben, Péter az Eötvös gimnáziumba járt, és apa nyomán, 1960. január 20-án, én is beléptem a Filmgyárba.

A házat, boldog gyermekkorom helyszínét 180 ezer forintért adtuk el az alsógödi Tanácsnak. Ebből apa befizette a részleteket a budai Tigris u. 21-be, s még két évig Alsógödön laktunk albérletben. Anyuka később, mint a „Kormos-féle nyomortanyát" emlegette. Két pici szobában húztuk meg magunkat, a kutyánk pedig rejtélyes módon elhalálozott.

A Tanács régi házunkból óvodát alakított ki. Az emeleti szobákból, ahol Szőtsék laktak, és a gyerekszoba volt, szolgálati lakás lett, itt lakott az óvónéni. A földszinti szobákban volt az óvoda.

Később az óvodából öregek otthona lett.

BÁTORFI JÓZSEF

Kinek a lelkén szárad?

Dr. Galgóczy Károly: „Pest, Pilis és Solt törvényesen egyesült megye monographiája" (1876) című művében írta: „Korunk jelszava a haladás. Minden haladásnak legelső feltétele az önismeret!" Egy megye állapotának, főképp múltjának megismeréséhez adatok szükségeltetnek. Hová lettek Pest megye iratai? Elvesztek, elpusztultak, elégtek 1682 szeptemberében Fülek várában.

Ezért szűkösek az azt megelőző idők oklevelei, jegyzőkönyvei. „Amint a megyei levéltáros Chemnitzky Gáspár megmentett, csekélyke töredék." – búslakodik Galgóczy és az ő nyomán Borovszky Samu is.

Pest-Pilis -Solt vármegye több középkori várispánság egyesüléséből keletkezett. 1492-ben már említik Pest és Pilis megyéket , 1569-től a török megszállta Solt megye ügyeit is Pest-Pilis vármegyére bízzák, 1659-től Pest-Pilis-Solt vármegyeként tartják számon.

A vármegye szervezete a török hódítás idején Nógrád megyében, Füleken székelt. A vár 1682-évi elpusztítása után néhány évig főként Losoncon, majd 1687-től fokozatosan Buda, majd végül Pest lesz a székhely.

A levéltár többsége Füleken megsemmisült. A legrégibb jegyzőkönyvek 1638-ból valók. Az iratok 1644-ig folyamatosak, majd 1657-től 1715-ig kis kivétellel megmaradtak. Két 1656-os irattöredéket 1983-ban találta meg az egyik levéltáros.

A Pestmegyei Levéltár (Borosy András és munkatársai) 1983-tól 2003-ig, a főként latin nyelvű anyagból, több kötetben adta ki 1638-1740 közötti jegyzőkönyvek, iratok mai érthető magyar nyelvű kivonatos anyagát az ún. regesztákat.

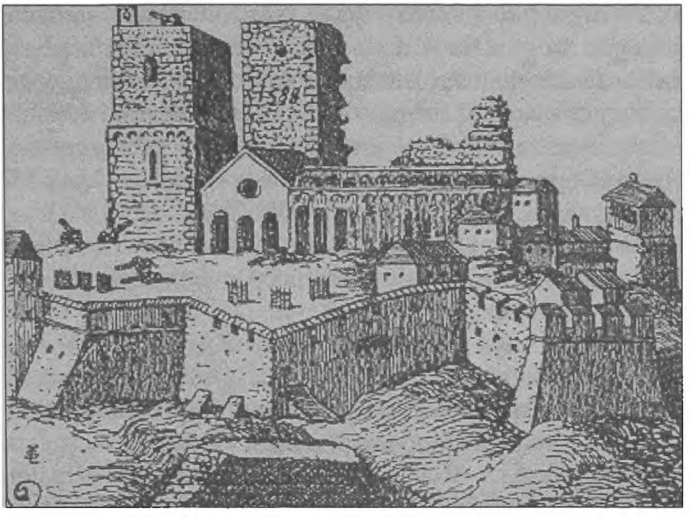

A vár 1664-ben

Koháry István füleki várkapitány vára, az 1682. évi ostrom előtt. Az alsó és a felső vár épületei világosan elkülöníthetők a képen. (Dr. Visnyei Lajos: A legkatolikusabb főúr Vác, 1998.)

1682-ben még senki sem sejtette a három részre szakadt Magyarországon hogy a török uralomnak négy év múlva vége.

Amióta a vármegye területe Budai vilajet lett, a vármegye rendezi a szomszédos Nógrád megye vendégeként Fülek várában tanácskoztak. Szorgalmazták is a vár megerősítését rendszeresen már 1670-ben is. Nem alaptalanul. Erdély fejedelme akkor Apafi Mihály török támogatással. A bujdosók, a későbbi kurucok végre meglelik vezetőjüket Thököly Imrében, akiben elsősorban a protestánsok bíztak és akit nem nyíltan, de – szemben a császáriakkal – a pest megyeiek is segítettek.

1680-ban már erős török sereg támogatásával Thököly visszafoglalta Kassát, Ónodot, Eperjest, Lőcsét, Szepesvárt, Szendrőt, Tokajt, úgy, hogy a királyiak (I. Lipót) kezén Füleken kívül más erődítmény nem is maradt. Benne volt a híres levéltár.

Rettenetes augusztusi hőségben indul útnak török parancsra Apafi és serege, hogy Thökölyvel egyesülve elfoglalja Füleket. Hű társa, jobbkeze Teleki Mihály feljegyzéseket készít.

„Szomjúságtól, hőségtől kínozva kel át a sereg Debrecenből (Hortobágyon át) a szolnoki hídhoz. A zsoldosok közül számosan hullanak el az út fáradalmaitól. Miközben Szolnok alatt Apafi a hídon való átvonulásról tárgyaltat a béggel, Wesselényi Pál hadai az augusztus 23-ról 24-re virradó éjjel átállanak Thökölyhez."

Augusztus 26-án a sereg végre átkelhet a szolnoki hídon. Az átkelés után újabb kavarodás. Az éhező székelyek zsákmányolni kezdenek a faluban, az azonban a budai pasáé, úgyhogy Apafi kénytelen csapatokat küldeni oda a székelyek eltávolítására. Azok az éhezésre hivatkozva ellenszegülnek, az egész tábor felkavarodik, senki sem tudja pontosan mi történik, csak két harcoló felet látni, s az egyik oldalon törököket is, úgyhogy pánik kél: a törökök akarják felverni a tábort! Teleki maga ül lóra s egyes kapitányokkal együtt sorakoztatja a sereget. Így sikerül a zavarnak véget vetni, de a sereg egész éjjel rettegve, fegyveresen a lován marad.

Végre szeptember 2-án érkezik meg Apafi Fülek alá. Az erős végvárat a budai pasa és Thököly már augusztus 22-e óta ostromolja.

Koháry István főkapitány meglepően erős őrséggel, 4000 emberrel védelmezi.

Szeptember 3-án a pasa szász darabontokat (6 kis ágyúval) a legalsó sáncba állíttat. Szeptember 4-én 300 embert kér Apafitól két nagy ágyúnak Egerből Fülekhez való szállítására. A fejedelem Serédi Benedeket küldi el ezzel a csapattal.

Szeptember 6-án a pasa felszólítására Apafi is küldet embereket a csauszokkal Koháryhoz, hogy felszólítsa a vár megadására. Eredmény nélkül térnek vissza. Másnap a pasa 500 sáncásót követel a fejedelemből a török sáncba és 2000 gyalogost az ostromhoz, 21 ágyúhoz lőport és golyót.

Szeptember 8-án, amikor Thököly újabb fegyverszünetet ér el tárgyalásokra, egy református pap keresi fel Apafit, katonaruhában. Elmondja: a várban még 3000 főnyi friss katonaság van és élelem is – csak a remény fogy, Koháry már kilenc küldöncöt indított útba a császárhoz és Esterházy Pál nádorhoz a vár felmentésének kérésével s nem kapott választ.

Készek tehát feladni a várat a keresztényeknek, csak ezek el ne árulják őket a töröknek. Thököly is kapott ilyen ajánlatot és Koháry végül is neki hajlandó feladni a várat, szabad elvonulásra. Szeptember 10.-én a várat fel is adják. Koháry Thököly fogságába kerül.

A császári sereg ez alatt tétlenül áll Zólyomnál és gyáván tétlenül tűri és figyeli a vár emberfeletti küzdelmét az óriási túlerővel szemben.

Az erdélyi sereget most a pasa a bástyák és a várfalak lebontására küldi. Thököly tiltakozik a rombolás ellen, de a pasa ha már nem tarthatja Füleket, inkább használhatatlanná teszi, nemhogy Thököly kezére adná. Két keresztény magyar sereg idegen érdekek szolgálatában elpusztított egy keresztény magyar várat.

Így veszett el az oda menekített pest megyei levéltár – közöttük a Gödre vonatkozó okmányok – is a felégetett, szétágyúzott, földig rombolt várban.

Teleki Mihály, amikor szeptember 27-én jó emberétől Náláczitól búcsúzott, ezt mondta: „Azelőtt azt szokták volt mondani: aki nem tud imádkozni, menjen a tengerre, de a törökkel hadakozóknak is van szükségük imádságra."

Thököly kuruc főgenerális is a Füleki táborban kapja szeptember 16-án a budai pasa kezéből a sztambuli porta által neki ajándékozott magyar királyságot. Thököly magyar király a porta kegyelméből. Kinek a lelkén szárad, hogy odalettek az Árpád-házi királyok korából származó okleveleink?

Trócsányi Zsolt: Teleki Mihály, Erdély és a kuruc mozgalom 1690-ig . 1682. évi hadjárat 273 oldal

A várrom ma

BÁTORFI JÓZSEF

Dunaparti látványosságok Pesten

Szent István napján, augusztus 20-án az alsógödi templom körül búcsúsok ütötték fel sátraikat. A pultok roskadoztak a mézeskalácsoktól, a törökméztől, gyümölcsöktől. A sátrak tartórúdjain kötegekben lógtak a szalakáli segítségével sütött színes rózsafüzérek kisgyermekek részére. A körmenet után elleptük a sátrak környékét. Sokszor a piactéren is sorakoztak a sátrak utoljára 1947-ben.

Az ünnep igazi fénypontja estefelé vagy a strandról, vagy a község néhány magasabb pontjáról észlelhető színes felvillanások voltak, a budapesti Gellérthegy irányából. A tüzijáték. Az Eucharisztikus Kongresszus évében édesapám magával vitt Budapestre és a Margit-hídról gyönyörködtük végig a látványosságot. Megmaradt bennem az emlék annyira, hogy amikor újra meghirdették: ismét lesz tüzijáték, minden Erdélyből, Felvidékről, a tengeren túlról érkező rokont aznap délelőtt hajóval Visegrádra és Esztergomba, este pedig a Halászbástyára vittük. A kapott levelek arról tanúskodtak, hogy jól tettük. Hivatalos közlemény szerint évek óta milliónyian kíváncsiak ma is a Duna parti eseményekre.

Ha az a Duna part mesélni tudna!? Mi minden jó és rossz tud ott történni akárcsak egyetlen emberöltő alatt! Sokszor és sokan írtak az ott történtekről, de arról a látványosságról csak egyetlen ember készített feljegyzést, amely 434 évvel ezelőtt történt egy szép május eleji estén a vár alatti fövenyes parton.

Akkoriban a török birodalom és a magyar királyság határa valahol Esztergom és Komárom között metszette a Dunát, nem sokkal lejjebb attól a táborhelytől, ahol az országgyűlés által megszavazott és a magyar jobbágyokból kipréselt pénzen toborzott Schwendi és Salm vezette óriási sereg nyugodtan kivárta, míg Szulejmán elfoglalta Szigetvárt és a magyar ellenállás főalakjának Zrínyi Miklósnak

is életét vette. Történetünk idején ennek már hat esztendeje volt. Az új szultán, Szelim, jó pénz ellenében hajlott a békére, melyet még 1568 február 17-én kötöttek meg. A szerződés úgy rendelkezett, hogy Miksa császár évente harmincezer arany adót fizet a töröknek. Ezt az „ajándékot", ahogyan szemérmesen nevezték, elegáns küldöttség vitte Sztambulba. Az út oda-vissza négy hónapig tartott.

1572 április 17-én öt hajó szedte fel horgonyát Bécsben, hogy az esedékes évi adót elvigye a szultánnak. Két hajó a lovakat és a kocsikat szállította, ugyanis Nándorfehérvártól már lovaskocsik vitték tovább a küldöttséget. Külön hajón volt a konyha és az élelmiszer. A negyediken a nemes urakból álló kíséret, az ötödiken Dávid Ungnad, Bleiburg és Sonneck Birtokosa, a fődelegátus utazott. Kilenc nyelven beszélt, magyarul is. Húsz évvel Sztambul után már magyar honosságot nyert. A magyar nyelvtudására azért is szüksége volt, mert a hódoltsági területen a török hatalmat megtestesítő pasákkal a levelezés magyar nyelven folyt.

A Gödi Almanach 2000. évi kötetében Csankó Lajos idézi a budai pasa panaszkodó levelét Ernő főherceghez, miszerint Balassi Bálint és vitézei „már a váci vásárt sem kímélve, Göd pusztaságában nyargalásznak". A fényes hajókaraván április 29-én lépett először török földre Esztergomnál, május elsején haladt el a gödi szigetek között és ért Budára, ahol Szokolovics Musztafa már nagy pompával várta az érkezőket. Belső embere volt a ceremóniamestere, a magyar származású Piri Bég.

Hadigályák, tüzelő ágyúk. Balra jellegzetes öltözékű hajdúk, jobbra a város (színezett rézkarc, 1597-98)
Komárom vára és a város romjai 25 évvel később

Az egésznapos, fényes külsőségek között lezajlott eredményes tárgyalás végén a pasa átvette a neki szánt ajándékokat. Egy „nürnbergi tojást", azaz zsebórát, ötszáz tallért és két ezüst kupát.

Musztafa a figyelemességre a maga módján szintén figyelmességgel válaszolt. miután a küldöttség visszatért a hajókra, a vezérhajó közelébe a török katonák három rabot tereltek a partra. Látványosság következett. Az első rabot, aki török volt és aki egyszer már elhagyta az igaz hitét, majd keresztényből ismét muzulmán lett, de híre járta, hogy ismét a hitehagyást forgatja a fejében – elsőként büntették meg oly módon, hogy a vendégek szeme láttára minden végtagját darabokra törték egy vasrúddal. A fő néznivaló ezután kezdődött. Két rác (szerb) férfit vezettek elő, akiket azon kaptak rajta, hogy törököket és keresztényeket fogtak el és eladták őket rabszolgának. Bevezetésként mindkettőnek levágták az orrát és fülét, majd oszlophoz kötötték őket és felsőtestükről lenyúzták a bőrt. Két és fél óráig hagyták őket szenvedni, végül könyörületből lenyakazták őket. A törököt, mert visszatért ősei hitére, eltemették a parton. A rácokat bedobták a Dunába. Vége volt a bemutatónak. Ömich Ferenc udvari pap, a krónikás elgondolkodott: „Milyen is az a birodalom, melynek a fővárosába igyekeznek?"

Szép idők voltak, jó, hogy elmúltak.

Ahogy nézem, manapság másként ítélnék meg az akkori vétkeket. A hitehagyott törököt egyszerűen „jó megélhetési politikusnak" tartanák. A két rác esetében talán csak a „családi helyzet" megváltoztatásáról eshetne szó. Ügyes vállalkozóknak tartaná őket mindenki, olyanoknak, akik megtalálták a maguk szeletét a rabszolga kereskedelem iparágban, amely tömeges méretekben harci dicsőségnek, a birodalom javát szolgáló bevételnek számított még a tizenkilencedik században is.

És nem bűnnek!

Változnak az idők és velük együtt mi is.

Akkor inkább kellemes séta a belvárosban délután, hadd csodálkozzon rá Mari rokon Erdélyből újra a rádióból hallott Astóriára, hadd símogassa meg ismét a Nemzeti Múzeum lépcsőjénél a Petőfi emléktáblát!

Akkor inkább a tüzijáték a Duna partján!

BÁTORFI JÓZSEF

Diversorium Göd

2005. májusában sok eső esett. Hátráltatta ugyan a szennyvízcsatorna-hálózat építését, a földmunkákat, de jó szolgálatot tett a csapadékos időjárás azoknak, akik előszeretettel nézegetik, mit fordít ki a földből a munkások ásója. Az apró leletek ugyanis elbújnak a kidobált rögök között, de ha jön ilyenkor egy zápor, előbukkanhatnak a múlt emlékei, a rájuk tapadt földtől nagyrészt megtisztított állapotban.

Így történt most is.

A Kincsem-telep, vagy eredeti nevén Gödi csárda egykori északi bejáratánál, ahol még 30 évvel ezelőtt is állt a kőből faragott nagy kapu, kiásták egy csővezeték árkát.

A rákövetkező éjjel nagy zápor vonult el Göd felett.

Másnap délelőtt a Penny Marketből jövet észrevettem a földtúrást: odasiettem. nem kellett sokáig nézelődnöm, előbukkant két pénzdarab. Az egyik 1762-ből származó bronz egykrajcáros, német felirattal és Mária Terézia képmásával.

A másik pénzdarab ezüstből készült, Lipót király arcmásával az egyik oldalán. Felirata szerint 15 krajcárt ért. A másik oldalán a Madonna látható, ölében a kis Jézussal. Alul a magyar címer, a korona nélkül. A felirat: Patrona Hungariae. A készítés éve: 1678.
Ekkor Buda visszafoglalására még nyolc évet kellett várni, és Pest megye levéltára – a Gödre vonatkozó dokumentumokkal együtt – még épségben volt Fülek várában.

Lehet, hogy még egy török marhakereskedő vagy utazóvendég veszítette el ezt a pénzt a török uralom idején is minden évben megtartott gödi Szent Gál-napi marhavásárok alkalmával.

A rendszeres utazást postakocsin másfél évtized múltán kezdték

megszervezni, újjáéleszteni. Az ezüstpénzen látható Lipót császár intézkedett a magyarországi postajáratok és stációk, az ugynevezett: diversoriumok helyreállításáról. Minderről részletesen beszámolt a Gödi Almanach 9. kötetében tudós szerzőtársunk, a veresegyházi Horváth Lajos.

Százegynéhány évvel később a hálózat középpontja már Buda és Pest. 1830-ban Pestnek 64.374, Budának 31.245 fő lakos volt. A bécsi járatok Budáról, a kelet és észak felé tartók Pestről indultak.

A pesti végállomás a mai is áll a Nádor utca és a Mérleg utca sarkán. Épült 1826-ban, Hild József tervei szerint. A hatalmas udvarral és tágas istállóval bíró, háromemeletes, 130 szobás fogadó – az akkori város északi szélén – uralta a környéket. Tőle északra és keletre akkor még szántóföldek, szőlők, káposztás és gyümölcsös kertek terültek el. Ilyen volt a régi Lipótváros, egészen a vasút Nyugati indóházának megépítéséig, kivéve a néhány öntödét és üzemet, melyek valahol a mai Vígszínház környékén működtek, és amelyekhez később aztán megépült az első magyar iparvágány is, a vasutat építő Ullman Móric tudta nélkül – ahogyan ő állította a későbbi fegyelmi vizsgálat során.

A Tigris fogadó korabeli képe

A Tigris fogadó mai állapotában
Fotó: Bátorfi József

A postahálózat pesti bázisát Tigris fogadónak nevezték. Nevét az akkori szokásoknak megfelelően arról a tigris szoborról kapta, amely az épület főbejárata felett ma is látható.

Az utazni vágyók itt gyülekeztek, vagy innen folytatták útjukat a császári és királyi gyorskocsikon Vác, Hatvan, Debrecen és Kecskemét felé, amennyiben szem előtt tartották az alábbi előírásokat: A „Közhasznú Honi Vezér" kalendáriuma 1839-ben közzé tette hirdetmény formájában az utazási előírásokat:

1. Ki a császári és királyi gyorskocsin akar utazni, annak mindenek előtt az illető törvényhatóságtól vagy policiadirekciótól útlevéllel felkészülve kell lennie, amely nélkül az utas egyáltalán fel nem vétetik.
2. A gyorskocsival utazni akarást az elindulás előtt néhány nappal jelenteni kell a császári és királyi postakocsik expedíciójánál.
3. Az egyszer kifizetett utibér semmi esetben nem adatik vissza, s az arról kiadott beírási cédulának is csak az utazásra nézve van értéke.
4. Minden utas 20 fontnyi bagázsiát vihet magával.

5. Mind az ülés, mind az illendőség miatt kutyáját valakinek magával vinnie meg nem engedtetik.
6. Jó készületű pipából megengedtetik a dohányzás, ha abban minden utasok megegyeznek.
7. A helyek változtatását a kocsiban minden utasnak el kell szenvednie.
8. Ki az utasok számára megérkezésükkor készenálló fölöstökből, ebédből és vacsorából részt venni nem akar, ezt a császári és királyi postakocsi expedíciójánál, ahol az utazásra magát beíratja, meg kell jelentenie, különben a meghatározott áron evők közé vétetnek fel. A fölöstököm két findzsa kávéból áll, fehér kenyérrel. Az ebéd levesből, tehénhúsból mártással, vastagételből hússal, tésztaételből és pecsenyéből salátával áll. A vacsora levesbecsinált és pecsenye salátával. Az italt minden utas külön fizeti. Azokon a stációkon, amelyekben a hálás történik, az utas egy tiszta ágyat kap, szobával együtt, mely télen fűttetik. Az ételek fizetésénél a körülményekhez képest a summa néha több, néha kevesebb, de a különbség 2 ezüst krajcárnál sohasem több, mivel a vendégfogadóssal minden évnegyedben újra történik az alku.
9. Fölöstökömre és vacsorára fél, ebédre egy és hálásra hét óra van kiszabva. A lovak változtatása a stációkon legfeljebb 3-4 minutum időbe kerül már mindenütt készen állnak.
10. Csak ha szükség kívánja, állanak meg egyik vagy másik utas kívánságára útközben.
11. Az első fedeles ülés a kalauz mellett csak olyan árú, mint a kocsi belsejében való ülés.
12. A postillionoknak az utas semmi borravalót nem tartozik adni. Az utazási díjak Magyarországon egy postastációra:

Egy ülésért a postakocsiban:	24 krajcár
Egy ülésért a postakocsin kívül:	18 krajcár
Egy gyermek két személy között:	6 krajcár
Egy ölbeli gyermekért:	5 krajcár

Minden kedden és szombaton megy postakocsi Vácon, Rétságon és Gácson keresztül a bányavárosokra és vissza.

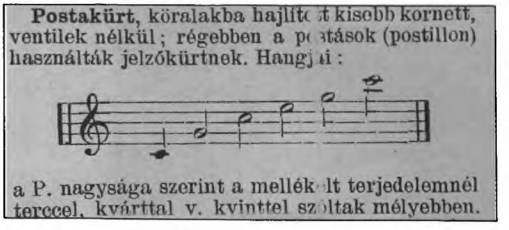
Postakürt, köralakba hajlít t kisebb kornett, ventilek nélkül; régebben a p tások (postillon) használták jelzőkürtnek. Hang i:

a P. nagysága szerint a mellék lt terjedelemnél terccel, kvárttal v. kvinttel sz ltak mélyebben.

Az érkező gyorsposta kocsi kürtjelének kottája

A Tigris nagyszálló sok mindent átélt. A legelső megpróbáltatása az 1838. évi jeges pesti árvíz volt. Az épület kiállta a próbát. Gyorsan újraindult a forgalom, sőt, az első tavaszi napokon már megnyitották a hangulatos kerthelyiséget is. Bárki – aki leszurkolta az egy ezüsthuszasnyi belépődíjat – megtekinthette az épület belsejét. Többek közt megcsodálhatta a „csengettyűhúzó készüléket", amelynek a segítségével a vendég a szobájában ülve hívhatta személyzetet anélkül, hogy személyesen indult volna keresésükre.

A folyosókon kutak és nagy ütőórák, a földszinten és az első emeleten tágas éttermek biztosították a kényelmet.

Itt készültek Pesten az első daguerrotípiák; itt volt Kossuth Lajos hírlapjának szerkesztősége és kiadóhivatala; itt tartotta hangversenyeit Rózsavölgyi Márk.

A gőzhajóforgalom, majd a vasút 1851-es Bécsig tartó kiépítése átrendezte és csökkentette a postakocsi-fogalmat.

Az 1860-as évek végétől Gödön a diversoriumból versenyló-istálló lett, és környékén építeni kezdték szép villáikat az angol zsokék és idomárok.

Lipót császár portréja a 2005-ben fellelt ezüstpénzen

Az udvar és istálló déli szárnya

Versenylovak álláshelye ma

A „Kincsem" boxa 2005-ben

A gödi Diversorium udvara és istállója 2005-ben

A középső szénapadlás mennyezete

HORVÁTH LAJOS

A gödi téglaégető házról

A gödöllői uradalom ura, III. Grassalkovich Antal 1841. szept. 21-én elhunyt fiu örökös hátrahagyása nélkül. A birtok Anna-Mária nevű nénjének férjére, gróf Viczay Károlyra szállt. Az 1827-ben csődbe ment nagybirtok zárgondnokai 1850-ig herceg Batthyány Ferenc és gróf Lónyay János voltak, amikoris a zárgondnokságot megszüntették, mert a gazdálkodás visszatért a rendes mederbe.

Viczay Károly 1850 után az egész Grassalkovich örökséget eladta Sina Györgynek, Bécs egyik legnagyobb pénzemberének, aki Törökországból származó görög-macedón nemzetiségű volt.

A zárgondnokság 1827-1850-ig tartó ideje alatt természetesen rendkívüli figyelemmel, megszorításokkal folyt a gazdálkodás, hogy a rentábilitás helyreálljon. A gödi téglaégető házra előkerült két irat is ezt a rendkívül szigorú világot példázza, melyben – az uradalom hatalmas méretei ellenére – nem tűnhetett el szőrin-szálán másfél öl tüzifa.

Kohut János, téglaégető mester 1845-ben telepedett le Csomádon valószínűleg azért, hogy elfoglalhassa munkahelyét az uradalom gödi pusztáján működő téglaégető házánál. A mester keze alatt napszámosok dolgoztak a téglaégetésnél, akiket napi bérben fizetett és nem a termelés darabszámaira.

Az égetéshez fát használtak, amelyik hajón érkezett a Dunán és kirakodó helye nyilván a Téglaházhoz közel volt, Rákos-pusztán. Történt, hogy a csősz, aki tulajdonképpen a hajó lerakodó helyétől a Téglaházig terjedő úton a tüzifa felvigyázója, felelős volt, éjjel rakatta ki a fát, amikor nem látni a mennyiséget. Ebből a hajós Vácra elvitt másfél ölet és ott eladta. Ez 1853 szeptemberében történt, amikor már a váci lakosok kezdték beszerezni a téli tüzelőre valót.

A csősz az átvett pénzből, a tüzifa ellenértékéből részeltette a téglaégető mestert, a pénzt borravalónak állítva be. Napokkal később Kohut János rájött, hogy mi történt, hogy valójában elloptak másfél öl fát, mellyel megkárosították az uradalmat. Ha elhallgatja az uradalom tisztikara előtt, akkor az állásával játszik, ha felfedi, talán még menekülhet. Kohut úgy döntött, hogy feltárja a történteket és vizsgálatot kér az ügyben az uradalom illetékes tiszttartójától.

Ebben az ügyben Kohut ártatlansága mellett két irat keletkezett, melyeket ismerünk. Azonos kéz írta mindkettőt, megállapítható, hogy Zsarnovitzky József, Csomád községi jegyzője írta ezeket. Az egyik iratban Kohut maga mondja el az eseményeket. A másik irat tulajdonképpen egyfajta hatósági bizonyítvány Kohut jó magaviseletéről, melyet a csomádi elöljáróság bocsátott ki.

A falopás részleteivel nem foglalkozunk. Sokkal figyelemre méltóbb az, hogy a napszámosok még a nyári bérüket sem kapták meg, mely összesen 44 pengő forintot tesz ki. Pedig azt már „verésekkel" megérdemelték. Nyilván arról van szó, hogy az előkészített anyagot formába verték, majd napon szárították stb. égetés előtt. Kohut magát kötelezi egy kemence ingyen kiégetésére, hogy jóindulatot nyerjen. A termelés egysége ezek szerint a „kemence" volt, bár nem tudjuk, hogy egy kemencében hány téglát égettek ki egy menetben.

Az iratokból tehát kibontható a Téglaház topográfiai képe. A Gödi Almanach 2000. kötetének 5. térképén 1894-ben még jelezték ezt a műhelyt ezen a néven. Ennél a Duna partján volt a kirakodó fatelep, ahol a hajók kikötöttek. A kikötőből szekérút vezetett a Téglaházhoz, ezen hordták a tüzifát. Az útra külön csősz vigyázott, akinek legényei rakták ki a fát a hajókról. Mindez pedig Rákos puszta és Göd puszta határán létezett.

1. Kohut János, a gödi pusztán téglaégető mester, levele a gödöllői uradalom tiszttartójához. Kelt Csomádon, 1853. okt. 1-jén.

„Tekintetes Tiszttartó Úr, mélyen tisztelt kegyes Pártfogóm!
Én alól is írt Kohut János, á ki jelenleg Göd pusztán lívő tégla égető háznál mint tégla égető mester dolgozik, á Szigetre felvigyázó csősz által, á mint tudva van. Tekintetes Tiszttartó Úr előtt bevádol-

tattam az iránt miszerint én is részesültem volna azon faeladásban, vagy inkább lopásban, mellyet az érintett Csősz tudtom nélkül, az úgy nevezett Váczi hajósnak éjjel engedte elvitetni. Engemet hijjába s alaptalanul bevádolva az illető csősz; ment az alább következő species facti leírásából fog kitűnni, hogy én ártatlanul szenvedek. – Az érintett csősz, á ki á Rákosi fa lerakó helyről á Gödi tégla házig történt fa leszállítására mint felvigyázó bízva volt, midőn á Váczi hajós fával érkezett Gödre, az érintett hajós állítása szerint, nem engedte dél utáni órákban á hajóbul fát lerakni; mondván: jobb lesz este azt lerakni, á mi meg is történt; én azonban miután a fának lerakására nem bízattam meg, avval nem sokat gondoltam, miután téglát égettem; egyébiránt á mint értesültem, á csősz feleségével este 10 óráig hajóba maradt; hajós pedig még azon éjjel pénzért Váczra elment, de meg nem kapván a pinzt, tsak más napon délután pénzzel vissza jövén az illető hajós, nekem mondotta: hogy az illető csősznek 8 pgő forintot fáért kézbe fizetett. Harmad napon fölöstökor tégla házhoz érkezvén á csősz, nekem 3 pftot adott, mondván: „ezt á pénzt mind nekem, mind pedig neki, váczi hajós mint borra valót adott, csak azért, hogy másszor is fuvarja legyen. – Azonban, én nem tudtam, mitsoda pinz lehetett, és azt hittem, hogy csak ugyan borra valót kapott a csősz; csak későbben megtudtam, hogy 1½ öll fáért, mellyet hajós elvitt, és az Váczon kitudósodott, kapott volna csősz. – Azután á csősz, miután látta, hogy ő egyedül hibás, akarván magát igazolni, reám merészelt mondani, hogy én is részt vettem az eladott fában, á mi nem igaz; mert maga váczi fuvarra legényeivel együtt, á mint előttem vallotta, kész hiteles eskü mellett is azt bebizonyítani, hogy én nem adtam el á fát neki; egyébiránt nem tudja, mellyen érintkezésbe vagy egyetértésbe vagyon én a csősszel! Ezeket előljáróban, nem tudom milly oknál fogva akár nekem a csősz ártani, s olly nagy bajba hozni, miután ő egyedül, tudtom s hírem nélkül eladta a fát, sőt, á mint az illető fuvaros kész akár mikor azt állítani, hogy a csősz az ő legényeinek megtiltotta nappal lerakni a fát, miért gonosz lelke szerint merészel reám mondani, hogy én szinte abban részesültem! – Ezeket kegyes tekintetbe vitelével, alázatosan esedezem Tekintetes Tiszttartó Úr kegyes színéhez, az iránt, miszerint á fentebb felterjesztett előadásomat igazság-szereteténél

fogva tekintve, engemet szegény létemre, á bajból felmenteni, és az egész nyáron verésekkel megérdemlett s mindeddig bent lévő 44 pfkat, mellyekből á napszámosaimat kelletik fizetnem, Nagy lelkiséginél fogva, kegyesen ki adni méltóztatnék; ezennel igérvén, sőt magamat lekötelezvén arra is, hogy inkább még egy kemenczébe való téglát magam összerakatom s kiégetem á nélkül, hogy azért egy krajczárt kívánnék, csak oda terjed alázatos kérésem, hogy á napszámosokat ezen munka mellett kifizetni kegyeskedjék. – E részben Tekintetes Tiszttartó mint igazság szerető kegyes Pártfogó Uramtól Kegyes kihalgatatását, valamint az illető csősszel megtörténendő vizsgálatot elvárván, Nagy Úri kegyes Pártfogásába mély tisztelettel ajánlott maradtam Csomádon 1853. október 1. alázatos fő hajtó szolgája Kohut János."

2. A csomádi elöljáróság bizonyság-levele Kohut János, csomádi lakos részére 1853. október 1-jén.

„Hiteles bizonyság-levél melly szerint mi alól irottak tudtára adjuk és bizonyítjuk, hogy Kohut János nevezetű, á ki jelenleg Méltóságos Gödöllői Uradalomhoz tartozó Gödi pusztán lévő téglaégető háznál mint tégla égető mester dolgozik, Csomád helységbe még 1845 dik évben telepedett, és azóta mint helységnek lakosa, folytonosan ugyan ezen községben is lakik, ezen idő alatt, biztos tudomásunknál és tapasztalásunknál fogva, nem tsak magát becsületesen a józanul viselte, hanem ő reá kivetett adót pontosan lefizette, valamint á községi kötelességének mindenkor iparkodott eleget tenni, olly feljegyzéssel, hogy ellene mai napig semmi panasz, senki által nem emeltetett: szóval á községi elöljáróság, valamint á többi lakosság is az ő viseletével megelégedvén, azért is á nevezett kívánságára, ezen bizonyság levél neki saját nevünk aláírásával és helység pecsétjével megerősítve kiadatott Csomádon October lén 1853.

Zsarnovitzky József k. jegyző
Lutsan Pál bíró
Gubtsó János törvbíró"

Mindkét irat őrzési helye Gödöllő Városi Múzeum, Grassalkovich uradalom iratai 10. doboz.

GÁBOR MIHÁLYNÉ

Mégegyszer a Mayerffy családról, Mayerffy József végrendelete

Azzal kezdem az írásomat, hogy az olvasóknak bemutatom magamat: Gábor Mihályné vagyok, akinek a dédnagyapja Mayerffy Béla, dédnagyanyja pedig Pilvax Mária. Ezekből a nevekből látható, hogy mindkét részről ismert családok leszármazottja vagyok.
Szüleim, – érthető okokból–, gyermekkoromban nem beszéltek felmenőim nemesi mivoltáról, mert abban az időben jobbnak látták, ha a gyerek nem tud ezekről a dolgokról. Középiskolás koromban hallottam először, hogy egyik dédnagyanyámat Pilvax Máriának hívták. Tudtam, hogy ennek a névnek köze van az 1848-as eseményekhez, így az én érdeklődésemet is felkeltette felmenőim kiléte.

Édesanyám halála után rátaláltam egy „kincses-dobozra", amelyben családunk régi iratai lapultak. Ezekből az iratokból tudtam meg sok adatot családunkról. Ekkora már mind a négy gyermekem felnőtt és lett időm kutatni őseim után, el is kezdtem ezt a munkát.

Intenzívebben azonban 2001 óta foglalkozom családom történetének kutatásával, ezen belül a meglévő eredeti kéziratok, levelek, képek, újságcikkek gyűjtésével, könyvtárak és levéltárak a családomra vonatkozó anyagaival.
Véletlenül, a sors jóvoltából tudtam meg , hogy Budapestről nem messze, Gödön van egy Mayerffy utca. Ellátogattam Gödre, ahol kapcsolatba kerültem a „Gödi Almanach" szerkesztőivel és rajtuk keresztül a mai élő legidősebb Mayerffyval és családjával. A családfő Mayerffy László, neki – két fia és egy unokája viseli –, továbbá az én két fiú unokám felvette a Mayerffy nevet.

Nagy örömmel töltött el, hogy a gödi lelkes helytörténészek jelentős energiát fordítottak arra, hogy megismerjék a Mayerffyak gödi és később nem a csak gödi vonatkozású tevékenységét és életét. Ők nagyra tartják a Mayerffyak Magyarország gazdasági fellendítéséért végzett munkáját. Ennek látható jelét adta Göd Önkormányzata is, amikor egy utcát nevezett el, a Gödhöz legjobban kötődő Mayerffyről, Józsefről. Ezenkívül a polgármester irodájának falán ott függ az első Mayerffy Ferenc Reginaldus portréja.

A Gödi Almanach olvasói – már az első kötetből (1994-es) – hírt kaphattak Mayerffy Józsefnek Göd-pusztai temetőben lévő síremlékéről és az ő általa 1806-ban öntetett, Magyarországon első, magyar nyelvű felirattal ellátott harangról. Ez a harang, sajnos ma már nincs meg, s az első világháború alatti eltűnésének körülményei sem ismertek, de az 1997-ben megalkotott Göd címere örökké őrzi a Majerffy harang emlékét. (GA 1997/ 112. oldal).

A harang

Megemlítem még, hogy a Mayerffyak közül nemcsak József – a gödi – öntetett harangot, hanem 1800-ban Pesten (Johan Kohl) az öreg Franz Mayer, is aki Szentlőrinc-puszta bérlője is volt. Ez a harang ma is ott található Pestszentlőrinc egyik kis kápolnája tornyában, rajta Mayerffy Ferenc /az öreg /, felesége Wiemer Terézia, a fiai József, Ferenc Xavérius, Alajos, Károly, Ferenc Seraphicus és lánya Terézia, Mária Anna nevével. Ennek a harangnak a felirata nem magyar, hanem német nyelvű.

További ismeretekhez juthattak az 1999-es „Gödi Almanach" olvasói a Mayerffyakról és azok három nemzedékéről a 18. és 19. században.

Amint az alábbi családfából látható, hogy a ma élő leszármazottak mind József utódainak tekinthetők. Ugyanebből a családfából az is kiderül, hogy közvetlen családom tagjai, az 1848-as forradalom kitörésében nagy szerepet játszó Pilvax kávéház tulajdonosának is leszármazottai.

Itt kívánom megemlíteni, hogy számomra a régi történeti emlékek kutatása egy folyamatos feladat. Véletlenül is napvilágra kerülnek újabb és újabb adatok, például nemrég kaptam a németországi Landsbergből egy eredeti, még gót betűs leírást **Franz Mayerről.** Ebben **Franz Mayer születési dátuma 1742**, eltérően az eddig ismert 1751-es adattól, születési helye pedig Landsberg egykori 457-es számú háza. Valószínűleg ez az adat megfelel a valóságnak, ismerve a német precízséget.

Franz Mayer (az ős) 200. és fia, aki Ferihegy névadója, Mayerffy Xavér Ferenc, halálának 160. évfordulója alkalmából, 2005 őszén, családi megemlékezésre és megismerkedésre hívtam a rokonokat a Fiumei úti Sírkertbe (Kerepesi temető), a Mayerffy kriptához, valamint Xavér Ferenc két testvérének (Alajos és Serafin Ferenc) a Szabadságharcosok parcellájában lévő sírjához. A Mayerffyak eljöttek és megkoszorúztuk a síremlékeket, majd a Pilvax kávéházba mentünk egy kis beszélgetésre.

Franz Mayer, az első Mayerffy (Ő kapta a magyar nemességet) sírja már csak fényképen látható a Tabáni Helytörténeti kiállításon.

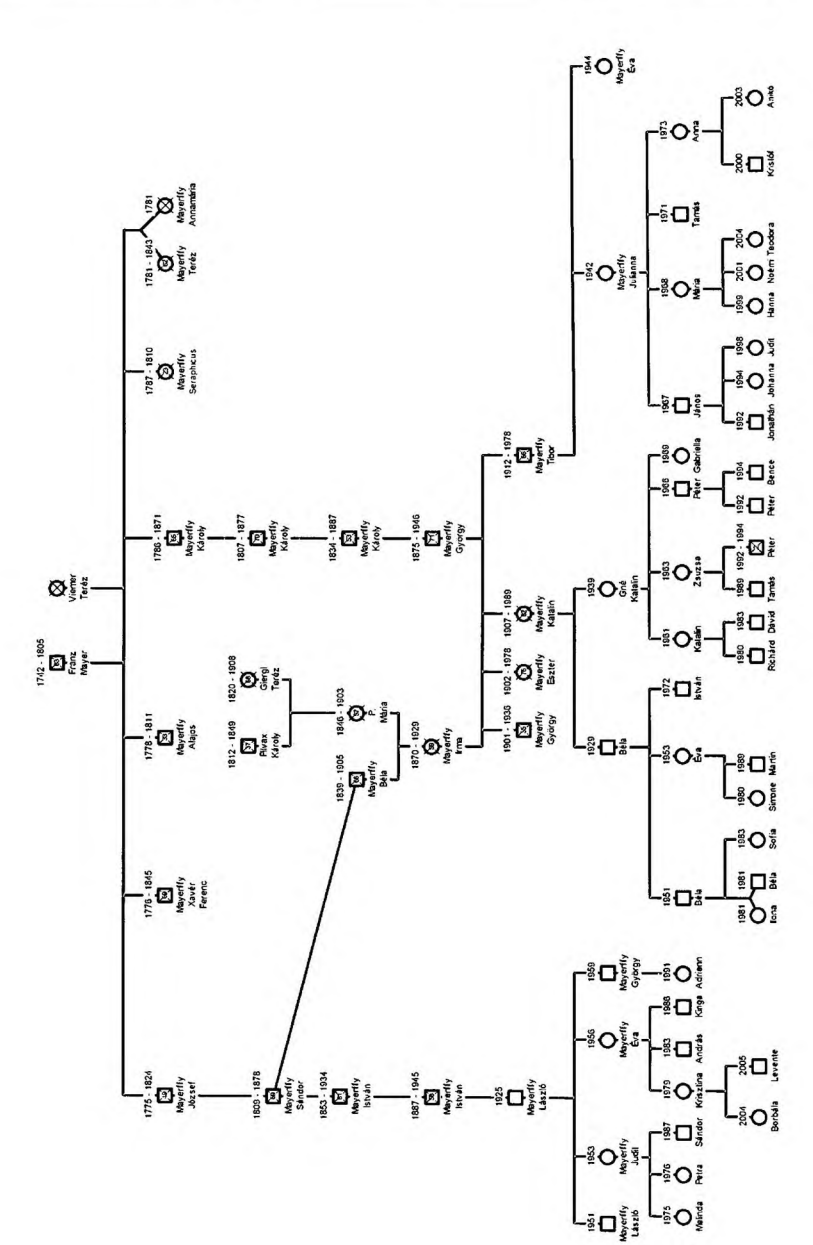
1742 - 1805
Franz Mayer
Vilmer Teréz
1775 - 1824
Mayerfly József
1778 - 1845
Mayerfly Xavér Ferenc
1778 - 1811
Mayerfly Alajos
1786 - 1871
Mayerfly Károly
1787 - 1810
Mayerfly Seraphicus
1781 - 1843
Mayerfly Teréz
1781
Mayerfly Annamária
1800 - 1876
Mayerfly Sándor
1812 - 1849
Pivax Károly
1820 - 1908
Giergl Teréz
1807 - 1877
Mayerfly Károly
1834 - 1887
Mayerfly Károly
1839 - 1905
Mayerfly Béla
1846 - 1903
Mária
1853 - 1934
Mayerfly István
1870 - 1929
Mayerfly Irma
1875 - 1946
Mayerfly György
1887 - 1945
Mayerfly István
1901 - 1939
Mayerfly György
1902 - 1978
Mayerfly Ilona
1907 - 1989
Mayerfly Kálmán
1912 - 1978
Mayerfly Tibor
1925
Mayerfly László
1929
Béla
1939
Cső Kálmán
1942
Mayerfly Juliánna
1944
Mayerfly Éva
1951
Mayerfly László
1953
Mayerfly Judit
1956
Mayerfly Éva
1959
Mayerfly György
1961
Béla
1963
Éva
1972
István
1983
Zsuzsa
1985
Kálmán
1986
Péter Gabriella
1987
János
1988
Mária
1991
Tamás
1993
Anna
1994
Péter
1994
Bence
1994
Johanna
1998
Judit
1999
Hanna
2000
Kristóf
2001
Noém Teodora
2003
Anikó
2004
Péter
2004
Bertalan
2005
Levente
1975
Melinda
1976
Petra
1987
Sándor
1979
Krisztina
1983
András
1988
Kinga
1991
Adrienn
1981
Ilona
1981
Béla
1983
Szilvia
1990
Simone
1990
Márton
1990
Richárd
1993
Dávid
1989
Tamás
1992 - 1994
Péter
1992
Jonathán

Mayerffy kripta a címerrel

A család legjelentősebb tárgyi emlékei Budapesten, Gödön – és Sződön lévő síremlékeken kívül:

I. ker., Attila utca 21. Márványhordó, melyet Mayerffy Károly csináltatott, s ami ma már műemlék (GA/ 1999)

VI. ker., Pesti Barnabás utca 21.: 100 éves étterem, a Sörfőző Céh márványtáblája

XIX. ker., (Kispest), Városház tér 6. Faemléktábla, az első Pesti Lóversenypálya kijelöléséről (a terveket Mayerffy Xavér Ferenc Wesselényi Miklóssal és Széchenyi Istvánnal együtt készítette)

X. ker., Jászberényi út 7-11.:, Dreher Sörmúzeum: Mayerffy családról szóló, képek és adatok

I. ker. Történeti Múzeum (állandó kiállítás):, Festmény: Mayerffy Xavér Ferenc a pesti Polgári Lövésztársaság, Fő Lövészmestere egy híres találatának emlékére

„Még él szívben az emlékezet
Mayerfy! Téged nem feled" felirattal

I. ker. Történeti Múzeum (időszaki kiállítás): Festmény: Mayerffy Xavér Ferenc (1835)

XVIII. ker. (Pestszentlőrinc) Margó Tivadar utca, Kápolna harangja Franz Mayer és családtagjainak neveivel.

V. ker. Szent István tér 15. Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum valamint

V. ker. Pilvax-köz 1-3. : Pilvax Étterem és söröző: Mindkét helyen kávéházi emléktárgyak

I. ker., Döbrentei tér 9.: Tabáni Gyűjtemény Franz Mayer síremlék képe

III. ker., Kiscelli út 108.: Kiscelli Múzeum:, Festmény: Mayerffy család ősi nemesi címere

Magántulajdonban : nemesi címer dombormű és pecsétnyomó, valamint eredeti 1800-as évekből való levelek, gyászjelentések, stb. Sződ, Római katolikus templom: Padfelirat

Irodalmi források:
Surányi Miklós: Egyedül vagyunk II.
(Széchenyi élet leírásában számos utalás a Mayerffy család tagjaira)
Surányi Miklós: A nemesi címer (családregény, 1936)
Bevilaqua Borsodi Béla dr: A magyar serfőzés története II.
(857-887. oldal)
Búza Péter : Pest-budai történetek (Bp.1983)
Vidor Endre: A magyar söripar története
Mayerffy József harangja és síremléke Gödön.
Gödi Almanach 1994.
A Mayerffyak három nemzedéke. Gödi Almanach 1999.

Ezenkívül fővárosi és helyi napilapokban, folyóiratokban megjelent számos írás.

A végrendelet
(kivonat)

A családi iratok rendezése közben találtam több eredeti magyar és német nyelvű okmány, hiteles másolatára. Ezek között a dokumentumok között figyelemre méltónak találtam Mayerfy József (így egy „f"-el írva) 1824. január 5-én írott végrendeletét, Mayerfy Józsefné, szül. Speckner Antónia és fia Sándor peréről szóló, 1838-ból származó okmányt és a Csörögi Szőlőgazdaság felméréséről és értékéről tanúskodó 1843-ban keltezett írást, valamint Mayerfy Józsefné, a lányával, Lipovnoki Lipovniczky Józsefnéval kötött eltartási szerződését . Ez utóbbi 1847-ből származik.

Ezek közül az okmányok közül most csak egyet ismertetek, éspedig Mayerfy József Gödön íródott végrendeletét.

Ezt a végrendeletet a mai Nemeskéri-Kiss kúriában, Mayerfy József lakhelyén írták, latin bevezető és befejező résszel, de ezenkívül a teljes szöveget magyarul vetették papírra.

Az okmány szövegében több utalás van a gödi birtokon található ingó és ingatlan javakra, amelynek sorsáról a végrendelkező intézkedik, sőt azt is előírja,hogy ott temessék el, ahol meghal. Ez alig több mint egy hónappal a végrendelet elkészülte után be is következett a gödi kúriában, így került Mayerfy József a Göd-pusztai temetőbe.

A végrendeletben az örökhagyó előrelátó-, gondos gazda és családapa felelősségével intézkedett az általa megteremtett családi vagyon kezeléséről és felügyeletéről. Külön kitért a pazarló, felelőtlen életmódra hajlamos feleségének anyagi kordában tartására. Szigorúan meghatározta a gödi gazdaság pénztárából a feleségének juttatandó, megélhetési költségeit, és a gyermekei számára a nevelési költségek összegét, valamint leánya hozományára szánt pénzmenynyiséget is.

Nem feledkezett meg a régi, becsülettel szolgáló alkalmazottai további foglalkoztatásáról, és érdemük szerinti jutalmazásáról sem. Fontosnak találom megjegyezni, hogy a végrendelet szövegében a végrendelkező személy nevét Mayerfynak írták, NEM két „f"-el és

az „y"-ra két pontot tettek, mint napjainkban az „ö" betűjére teszünk.

Napjainkban a család élő tagjai nevüket „Mayerffy" alakban írják és így szerepel vezeték nevük a 19. század második felétől a hivatalos okmányokon is.

Lássuk tehát a végrendeletet:

A latin bevezető rész, feltehetőleg az iratot készítő Váci Káptalanról, az akkor uralkodó I. Ferenc apostoli király címeinek felsorolásáról és Mayerfy Józsefről szól.

Íme a magyar nyelvű szöveg:

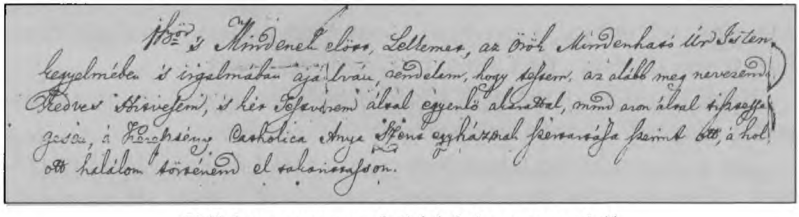

Néhány sor az eredeti kézírásos anyagból

„Itt látom idejét a végrendelet megírásának.

1-ször *Hitvesemmel és két testvéremmel egy akaraton a Keresztény Katolikus egyház szertartása szerint temessenek el, ahol meghalok.*

2-szor *A temetés után egy requiemet és három kis misét szolgáltassanak, és a szegények között osszanak ki 15 Váltó forintot.*

3-szor *Gazdaságom folytatására és a vagyon kormányzására testvéreimet Mayerffy Ferenc és Károly urakat és Riszer Ferenc komám uramat teljes hatalommal felruházom, hogy mindjárt halálom után mindent ami Pesten és Gödön apróságok, bútorok, gazdasági szerszámok, ingó bingóságok , ezüstök, drágaságok , puskák és egyebek találtatnak inventáltassék (jegyzékbe kell foglalni), és ami még talán nem szükséges itt Gödön és Pesten, adják el és az abból bejövő pénzt hasznosan forgassák.*

Külön jegyzékbe foglalják amit Kedves Hitvesem Pestre költözésekor elszállít, a bútorokat, ezüstöket, drágaságokat és mobiliákat

(ingóságokat) és a pesti háznál lévőkből azokat is, melyeket a maga számára megtart.
Ezután rendelem továbbá:

4-szer *A három férfi gyermekem nemeshez illő és keresztényi nevelését kedves Hitvesem a három kijelölt kurátor úr egyetértésével és tanácsai szerint folytassa.*

5-ször *Mindezen módon a bizonyos esztendőkig árendában(bérletben) lévő Gödi, Csöröghi puszták, -sződi remmentiális(a bérlet lejárta után visszaadandó), úgy minden néven nevezendő földek, az 1824 április 20-án birodalmamba jövő Alaghi puszta a fennálló több rendbeli szerződésekben rögzített időpontokig egy tagban maradjanak és együtt folytassák a gazdálkodást, ahogy eddig.*

6-szor *A gazdálkodás közvetlen irányítására teljes hatalommal a Gödön lakó* ***Dr. Vásárhelyi Simonfy György kapitány urat bízom meg.*** *Ezért a kurátorok által elismerhető gazdálkodás eredményességének húszad része őt illeti, ha a gazdálkodás nem lenne nyereséges, akkor 9 év múlva a kurátorok illő jutalomban részesítsék.*
Ispányok, cselédek és mesteremberek fogadjanak szót barátomnak (Vásárhelyi Simonfy György).
A kisebb eladásokat a kurátorok egyénileg is intézhetik, de a jelentősebbek csak közös akarattal történjenek, minden év végén vizsgálják meg Simonfy úr könyveit és hagyják jóvá gazdálkodását.
A pénzbeli summás jövedelmeket Komlóssy Antal kapja meg, aki a Szabad Királyi Pest Városánál elocálhassa (elhelyezhesse), a bizonylat másolatát pedig a gödi levéltárba helyezzék el. A gazdálkodás folytatásához szükséges néhány ezer forint Simonfy barátom kezéhez adassék, és így:

7-szer *Kedvesem, Hitvesem Spekner Antónia (mint, aki beteges és nagyon roskadt egészségű) által veszi a Pesten lévő két házamat, Kő Bányában két szöllőket, a pesti határon lévő Réteket-szántóföldeket. Egy szóval egész pesti gazdaságomat, és Özvegyi lakásul néki rendelem (sic!), úgy hogy innét Gödrül a Mari Leánykámmal Pestre szálljon lakni, és ezen gazdaság mellé tulajdon személyére négyszáz forintot és hasonlóan Leánykám nevelésére négyszáz forintot a gödi gazdaságból esztendőnként fog kapni, két jó hámos Lovakat és azoknak esztendőbeli kitartásokat.*

8-szor *Négy élő, Ferencz, Sándor, Lajos és Mári gyermekeim maradván, ezek amíg felneveltetnek, esztendőnként felnevelésükre fejenként négyszáz forintot rendelek, de ne többet. A Gödi Gazdaság adminisztrációjából kaphatják, ha pedig valamelyik közülük valami rangra pályázik, a 400 forinton felül a kinevezett három fő kurátor intézkedjék, a Gödi Gazdaságból juttatni lehetőségen belül lehet. A gazdaság folyamatába konkrétan nem szólhatnak bele, hanem a főkurátoroknak és Simonfy úrnak feltétlen engedelmességgel tartoznak és tőle függjenek. Ha nem engedelmeskednének, testvéreim mint főkurátorok szabadosan bánjanak vele, és szorosabban is reguláz-hatók.*

Ha pedig valamelyik fiamnak kedve lenne a gazdálkodáshoz , Simonfy úr irányítása alatt, mint tisztviselő alkalmazható a gazdaságban és a négyszáz forinton felül, a fő kurátorok döntése szerinti jutalomban részesítik. De mondám mindenben Simonfy barátomnak engedelmeskedjék, és tőle függjön.

Így a Kedves Hitvesemnek legkisebb beleszólása sem lehet a gazdálkodásba és Gödön megszűnik a költséges háztartás, ha Pestről kijön úgy kell fogadni mint egy vendéget és itt ő semmilyen utasítást nem adhat.

Prettner Antónia fogadott Leányomnak férjhezmeneteléhez Három Ezer váltó forintot rendelek, melyet ekkor a Gödi kasszából kivehet, ha pedig meghalna, akkor ez a pénz is a többi gyermeket illeti.

9-szer *Ha a bérleti esztendők eltelnek és hosszabbítani nem lehet, akkor az egész vagyonból Kedves Hitvesem és a gyermekeim egyformán részesedjenek, de ekkor a pesti gazdaságot is fel kell osztani, amit addig Kedves Hitvesem a 7. pont szerint egyedül özvegyi lakásul haszonélvezettel bírhat.*

10-szer *Ha Kedves Hitvesem második házasságra lépne, a teljes pesti birtokot el kell adni. A fele Hitvesemé, de az előbb említett évi 400 frt és a hátasló juttatás, a 9. pontban leírt részesedés is megszűnik.*

11-szer *Minden házi eszköz, ezüst, drágaság, melyeket Gödről elvisz, vagy Pesten magának megtart kedves Hitvesem, ha második házasságra lépne, meghalna vagy a szerződések lejárnak a közös vagyonba vissza kell helyezni. Ha pedig:*

12-szer *Ha valamelyik gyermekem az árendális idő alatt megházasodna, férjhez menne, az évi 400 frt a 6. pont szerint számlálandó tőke a kiházasításra*
(vulgo estafirung) adasson, mely tőke árendális esztendők elteltével az ő részeikbe beszámítasson.

13-szor *Ha férfiágon lévő gyermekeim közül valamellyik ...cessor nélkül elhalna, akkor az egyik a másiknak mutus succedáljon (helyébe lépjen) és ha a férfiág kihal, akkor a Leányom és annak törvényes gyermekei állnak a helyére, ha azok is kihalnának, kedves Hitvesemre (ha még második házasságra nem lépett volna) szálljon, különben pedig mindkét ágon lévő testvéreimre és azoknak törvényes gyermekeire maradjon.*

14-szer *Pesti Senátor Komlóssy Antal jó Barátomnak, feljebb már említett pénzbeli jövedelem gondviselésére, elhelyezésére tett fáradtságáért esztendőnként 100 Ft adassék a Gödi kasszából.*

15-ször *Ha akármelyik a három fő Curátorokból , a Gazdaság Curátora, vagy a Testamenti Executor (végrendelet végrehajtója) elhalna, akkor az életben lévők a meghóltak helyett (a Testamentumban kitett jutalom EZT A MAGYAR SZÖVEGBEN NEM TALÁLTAM mellett) arra alkalmas választásáról rendelkeznek.*

16-szor *Ezen névszerinti megkért Curátorok tettei ellen sem Kedves Hitvesemnek , sem édes gyermekeimnek semmiféle kifogásuk és zúgolódásuk ne legyen, ne lehessen. Mindenkor bölcs intézkedéseikben megnyugodjanak és fáradtságukat hálával fogadják. Akár kedves Hitvesem, akár gyermekeim rendeléseiknek nem engedelmeskednek, akkor a Testamentumban említett jótéteményekből kizárva legyenek.*

17-szer *Minden régi tisztviselőim , cselédjeim, szolgálatukban megtartassanak és hosszas szolgálatuk figyelembe vetessen.*
Mindezeket pedig, mint egyénes aquisitor (egyedüli tulajdonos) rendelem, akarom és intézem Teljes Szent Háromság nevében . Amen.
Gödön 1824 január 5-én.

*Mayerfy József (**Egy f-el** írták a nevét, úgy mint a sírfeliraton)*
Latin szöveg

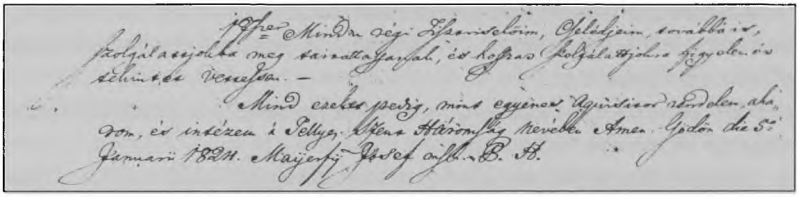

Néhány sor az eredeti kézírásos anyagból

Az eredetivel szó szerint megegyező másolat, pecséttel és zsinórral ellátva.
1837, április 21-én.
Kalmár Gedeon .....

Mayerffy József végrendeletének kelte után, 49 éves korában, alig több mint egy hónappal később február 24-én meghalt. Sírmeléke a Göd-pusztai temetőben van, melynek rendbehozataláért, gondozásáért köszönetet mondok.

Síremlék fényképe

Hogyan tartották be, illetve, – meddig tudtak érvényt szerezni a végrendeletet előírásainak – a kurátorok és később miért alakultak másként a dolgok, annak ellenére, hogy Mayerffy Ferenc még 21 évig (1845-ig), és Károly jóval tovább, 1871-ig életben volt, ma még nem tudni.
A feltehetően érvényes végrendelet szerint az özvegynek sem a vagyon értékesítésére, sem a gyermekek pénzbeli támogatására nem volt joga. (Talán sikerült az özvegynek valahogy megtámadnia a végrendeletet? Ez további kutatást igényel!)
Ennek ellenére gyermekeinek az évente meghatározott támogatás

és hozományként adható összeg többszörösét, Sándor fiának összesen 75540 forintot, Mária leányának házasságához 59500 forintot adott.

A fentebb megemlített egyik dokumentumok szerint Mayerfy Sándor (Mayerfy József fia), 1838-ban kérte a bíróságot, hogy a még meglévő vagyont zárolja, mert az özvegy az atyai vagyont „pazérolja".

Ami a zárolást illeti, fia keresete szerint, az özvegy a Pesti földeket eladta, a Gödi bérletet Dercsényi Pálnak már 1831-ben átadta és az ezekért kapott pénzen házat épített, melyet tetemes adósággal megterhelt.

Ezen felül a „szerető anya" 1847-ben adóságainak kiegyenlítésére és a számára juttatandó évi járadék fejében az örökség részét képező Pesti házát és a csörögi szőlőt 28000 forintért leányának Lipovnoki Lipovniczky Józsefnénak eladta.

Továbbá a szerződésük 3. pontja szerint:

*„**3-szor** Kiköti, hogy élete végéig náluk akar lakni illendő szállásban, ellátással, szobalánnyal; akinek bérét kapja meg, de ő adja át. Úgy, mint eddig élete fogytáig szeressék, és tiszteljék édesanyjukat végső napjaiban, jó gyermekként ápolják."* Meddig? Nem tudjuk. Életművész volt, az, biztos.

A szegény vő, a pestmegyei táblabíró 1860-ban hagyta el az árnyékvilágot, síremléke a sződi temetőben található.

Így valósult meg egy nagy körültekintéssel és alapossággal elkészített, vélhetően minden becsületes eshetőséget figyelembevevő végrendelet a 19. században.

VOLENTICS GYULA

A Mayerffy család tárgyi emlékei és szőlőművelésük Sződ környékén

A Gödi Almanach 1999. évi kötetében Gyüre János úr tollából megjelent egy kimerítő dolgozat „A Mayerffyak három nemzedéke" címmel.

Szinte lehetetlen ehhez a munkához hozzátenni, kiegészíteni azt, talán csak az újonnan előkerült okmányokban fellelhető adatokkal lehet árnyalni a híres patrícius családról kialakult képet. Egy biztos: Sződ környéki gazdálkodásuk még tartogathat az utókor számára gazdaságtörténeti érdekességeket.

A csörögi Mayerffy-kúria

A dinasztia-alapító Mayer Ferenc a XVIII. század végén Göd, Sződ, Csörög térségében jelentős mezőgazdasági vállalkozásba fogott. Sikeres munkálkodása révén virágzó paradicsomot teremtett Csörög-pusztán. Az akkori tulajdonos Grassalkovich családtól bérbe vette az óriási birtoktest sződi kerületét és ott, illetve annak pusztáin, mondhatni a falu határában – Gödön és Csörögön – lovakat és spanyol fajtájú juhokat tenyésztett, magyar szürke ökröket hizlalt, a sörgyártás alapanyagát, komlót termesztett, valamint a területen alapjaiban már létező (egyes források szerint a futóhomok megkötésére telepített) szőlőkultúrát is felvirágoztatta. A földbérlő érdeme, az az út is, mely a váci Hétkápolnától Csörög-pusztára, majd tovább Váchartyánba vezet. Ezen út mellé, a vulkanikus eredetű 220 méter magas csörög-vácdukai piroxén-andezit hegy lankás déli lejtőjén felépült a család, a kor megújult ízlésének megfelelő, római stílusú, oszlopos kúriája. Ott állt ez az épület a Vácról Váchartyánba

vezető út mellett. A kúria ámbitusáról és az alatta lévő lejtőről a végtelen síkságon át a pilisi és a budai hegyek zárták be a panorámát. Tehát nemcsak a napjainkban Nemeskéri-Kiss-kúriaként ismert gödi épületben volt a birtokon egyedül hajlékuk, hanem a mai Csörögön, az akkori Csörög-pusztán is.[1]

A Gödi csárdától északra fekvő területek 1849-ben

A szabadságharc idején még maga a csörögi birtok is nevezetes szerephez jutott. Görgey Pest-Buda kiürítése után 1849. január 5-én Vác felé vonult vissza, de itt bekerítették. Kilovagolt a Mayerffy birtokra és a kúria előtt, annak teteje fölött átnézve a naplemente fényével bevilágított Nagyszál (Naszály) és a csörögi Öreg-hegy kúpja között látszó völgybe tekintve látta meg a kelepcéből kivezető (északra vezető) utat. Csörög-pusztát a második váci csata idején, 1849. július 17-én az oroszok kifosztották, kúriába pedig tisztjeiket szállásolták be .[2]

Az 1848-49-es szabadságharc idején kórháznak rendezték be a kúriát.[3]

A kastélyban volt az oroszok sebesültkötöző és vágó (operáló) helye. Az udvar tele volt a szerencsétlenek levágott testrészeivel. Nagy összevisszaságban hevert ott orr, fül, szem, ujj, kéz, láb és egyéb emberi testrész.[4]

A szabadságharc leverése után az orosz csapatok újra feldúlták a birtokot és a kúriát. Öt év múlva, 1854. augusztus 16-án a Császári és Királyi Váci Adóhivatal 3000 Ft kártérítést fizetett a Mayerffy örökösöknek a kártételért.[2]

A ma ismert épületeket tekintve hol lehetett ez a kúria? Többféle vélekedés és néhány írott forrás is utal erre.

A magyar serfőzés történetének II. kötetében egy, a Gödi Almanachban eddig publikálatlan lábjegyzet lebbenti fel a fátylat a Mayerffy-kúriáról.

Az 1931-ben kiadott könyv szerint „*(...) A Puszta* (Csörög-puszta) *az út* (Vác-Gödöllői) *és Sződ között fekszik. (...) A változatlanul megőrzött* (a korábban Mayerffy tulajdonú) *kúria Holló Zoltán úré. (...)*" [5]

A kastélyokkal foglalkozó szakirodalom szerint a **Holló-kúriának** nevesített, még jelenleg is létező épület 1810 (!) körül emelték klasszicista stílusban. Szabadon álló, földszintes, U-alakú épület. Főhomlokzatán 4 oszlopos portikusz (nyitott oszlopfolyosó) húzódott. Oldalhomlokzatai 4-4 tengelyesek voltak, hátsó homlokzatán 2+10+2 toszkán fejezetű oszlop által tartott tornác húzódott, előtte terasz állt. Alaprajza egytraktusos.[6]

A Mayerffy család hagyományai szerint Mayer Ferenc már 1789-ben a török háború idején több gálya élelmiszert adott a hadseregnek. A Bécsből Budára koronázásra tartó Ferenc császár 1792-ben meglátogatta a Mayer Ferencet Csörögpusztán, melyről egy rajz is készült.

Eszerint a kúria már XVIII. század végén is állt. A család birtokában erre vonatkozó dokumentum nincs. A váci Tragor Ignác a Mayerffy-kúriáról ír a szabadságharc idejéből, mely később a Tragor, majd a Holló család birtokába került, és ezt azonosította a serfőzés történetírója is. Talán hihető, hogy egyben ez volt az eredeti Mayerffy tulajdonú nemesi udvarház is.

Mayer Ferenc Csörögön fogadja a leendő királyt

Ez alapján a korábban Tragor-Holló-kúriaként ismert, a Csörögi-hegy gerincéhez képest alacsonyabban fekvő épület volt a Mayerffyak csörögi birtokközpontja, mely közvetlenül a Vácról a Váchartyánba vezető út mellett áll. Ezt valószínűsíti az is, hogy a kúria 1931-ben még mint Rudnyánszky-kúria szerepelt a csörögi köztudatban.

A kúriaépület tulajdonosai házasság révén a XIX. században a Mayerffyakat követően előbb a Lipovniczkyak, majd a Rudnyánszkyak lettek. A családi vonatkozásokat dolgozatom „A sződi temető Mayerffy családdal kapcsolatos síremlékei" című fejezetében tárom az olvasók elé.

Ezt a kúriát a birtoklástörténeti hűség miatt ezután célszerűbb lenne **Mayerffy-Lipovniczky-Rudnyánszky-Tragor-Holló-kúriának** nevezni.

Ernest Tragor, azaz Tragor Ernő volt (az 1888-1896 között sződi plébános - Tragor Antal és Vác krónikásának – Tragor Ignácnak rokona), akinek hatalmas szőlőbirtoka a környéken terült el.

Tragor Ernő levelezőlapja a kúriával 1899-ből

Emiatt az épület alá két részes, dongaboltozatos pincét építettek a borok tárolására.

A XX. század elején került Holló ügyvéd tulajdonába az épület és a birtok, aki német exportra termelt itt bort. **Dr. Holló Zoltán** szőlőbirtokos 1883-ban született Kassán. Középiskoláit és jogakadémiát ugyanott, egyetemi tanulmányait a párizsi Sorbonon és Kolozsvárott végezte, ügyvédi diplomáját Budapesten szerezte. Pályáját Nagymihályon folytatta, majd az összeomlás után jószágigazgatói minőségben Prágába költözött. Birtoka Sződ község határában, Csörög-pusztán feküdt. 22 kat. holdon szőlő és gyümölcstermesztést folytatott. 1920 körül présház is épült a kúria mellé. A sződi földbirtokosok 1924-es kimutatása szerint dr. Holló Zoltán ekkor már 42 holdas birtokán gazdálkodott Csörögön.[7]

A gazdaság vezetését távozása után bátyja, **dr. Holló Andor** budapesti ügyvéd vette át.

A II. világháború után az épületet államosították, az állami gazdaság tulajdonába került, tangazdaságot, majd raktárt rendeztek be

falai között. Az 1970-es évek végén az Erdei Termék Vállalat vette meg az épületet, a kúriában raktárak, lakások voltak, a pincét gyümölcslevek tárolására használták, később sajtüzem működött a magántulajdonba került épületben. Az épület a mai Csörög belterületén, az Alkotmány út 17. szám alatt fekszik.[8]

A csörögi Mayerffy-kúria napjainkban

A családi gazdagságot megalapozó, magyar nemessé lett bajor Mayerffy Ferencnek öt fia és két lánya született. Halála után (1805) Csörög-pusztát fiai, Ferenc Xavérius, Károly és József árendálták (bérelték) tovább. A testvérek közül haláláig a gazdaságot József vezette, aki családjával együtt feltehetően a gödi, későbbi Nemeskéri-Kiss kastélyban lakott. Mayerffy József testvére, Ferenc Xaverius otthona már nem a csörögi kúria, hanem saját kastélyában, Szentlőrinc-pusztán volt.[2]

Megjegyzés: A XX. század elején esetenként a sződi belterülethez közelebb lévő Floch-Reyhersberg-féle majorságot is Csörög-

pusztának nevezték, de ez nem azonos a bemutatott, hasonló nevű területtel. A Mayerffy-féle Csörög-puszta a mai Csörög település belterületén helyezkedett el, a másik, jelenleg Sződliget külterületeként nyilvántartott puszta mai neve – birtokosai után – Floch-puszta.

A sződi templom Mayerffy padja

A család gödi birtokán felállított első honi, magyar nyelvű harang készítését követő második évben (1808-ban) a környék egyetlen templomába, a sződi katolikus templomba (Alsógödön 1908-ban, Felsőgödön 1924-ben, Sződligeten 1932-ben, Csörögön 1995-ben épült csak templom) került egy a többinél nagyobb méretű pad a család jóvoltából. Vélhetően ekkor ez volt az egyetlen pad a templomban, mivel a többi csak 1894-ben készült.[9]

A Mayerffyak padja a sződi templomban

A pad hátlapjára két méter hosszan, két centiméteres betűnagysággal vésett latin felirat a következő:

„CULTUI DIVINO DEDICARUNT SELLAM
HANC JOSEPHUS MAJERFY CUM CONJUGE
SUA ANTONIA ANNO DOMINI 1808."

Azaz: „Isten tiszteletére ajánlották fel ezt az ülőhelyet Majerfy (egy f-el és az y fölött két ponttal!) József feleségével, Antóniával az Úr 1808. esztendejében." [10]

Mayerffy József felesége Speckner Antónia volt.
2004-ben ezen dolgozat szerzője emléktáblát helyezett el a padon latin és magyar felirattal.

A pad feliratának részlete

Ez a pad tehát a Majerf(f)y család által adományozott és a család számára fenntartott pad volt (vélhetően részt vettek a szentmiséken), mely a templomban mondhatni „kegyúri padként" helyeztek el. Ekkor még az egyház (templom) támogatói, fenntartói részesültek ilyen különleges kiváltságban, bár tudjuk, hogy a Mayerffy családnak nem volt kegyúri joga, vagyis templom-fenntartási kötelezettsége Sződön.[11]

Tábla ismerteti a magyarra fordított szöveget

Fogalmilag a kegyúri jog (ius patronatus), azaz a katolikus egyházi szervezet alapító és fenntartó személy kiváltságos helyzete, a feudális földesurak joga, amely szerint a földbirtokán épült egyházat (templomot) a sajátjának tekintette, jövedelmeivel közvetlenül rendelkezett, és amelynek szolgálatára a tetszése szerinti egyházi személyt (plébánost) jelölte, nevezte ki. E jog forrása a feudális földmagántulajdon: a földbirtokos, mint donátor (adományozó), patrónus adományozza a telket, építteti a templomot, illetve fenntartására költ.[12]

Mint tudjuk, a Grassalkovich család férfiágon (1841), majd leányágon (1850) történő kihalásával az örökösöknek 1851-ben el kellett árverezni a birtokokat, tehát eddig az időpontig (1851-ig) voltak sződi kegyurak a Grassalkovichok, majd átkerült e jog a következő birtokosokra, a Sinákra.

A csörögi hegybirtok szőlőgazdasága a XVIII-XIX. századi források tükrében

Az bizonyos – nem véletlenül került a Mayerffy család címerének második kék mezejébe egy szőlőhegy és egy nemesi kúria (présház) –, a család rendelkezett az egyik legnagyobb magyar szőlőbirtokkal.

Az sem véletlen, hogy a Sződ faluhoz tartozó Csörög-puszta a család szőlőkultúrájának részévé vált, kúriával és minden szükséges gazdasági felszereléssel. A sződi, gödi homokos földek inkább az állattenyésztésnek, legeltetésnek kedveztek, a sziklás, déli fekvésű Csörögi-hegy pedig a szőlészetnek.

Már az 1728-as Pest-Pilis-Solt vármegye regnicoláris (országos érvényű) összeírása során a Váci járásba tartozó Sződ possessio (falu) alatt a földekkel, a legelők állatállomány eltartó képességével, valamint a szőlőtermesztéssel, annak előzményeivel kapcsolatban a következőket találjuk: *„(...) Saját területükön lévő legelőik nyáron 100 marha és ló, meg 300 juh eltartására elegendők. A mellette lévő Göd-pusztán 200 vegyes marhát és 300 juhot tudnának eltartani az urasági marhákon kívül, ha a földesúr* (ekkor még Madách család) *a váci vásárok idején számos idegen marhát nem bocsátana a pusztára* (Gál-napi országos vásárok). *A marhákból saját szükségletük kielégítésén túl más hasznuk nincs, a juhok gyapjából viszont bevételre számítanak. A nevezetten kívül más pusztájuk nincs. Domboldalon fekvő újonnan telepített szőlőskertjük van* (Csörög), *ennek minőségét még nem tudták megtapasztalni (...).”* [13]

Az 1735-ből való Grassalkovich I. Antal szerződése (contractus) Sződ község és Göd puszta úrbéres népessége számára is tartalmaz a szőlővel, illetve annak levével kapcsolatos adatot. *„A Korcsma Szent György Naptul* (április 24-től) *fogvást fél Esztendeigh* (Szent Mihályig: szeptember 29-ig) *az Urasághé lészen* (a melegben nagyobb volt a fogyasztás), *azon tul pedigh az Lakosoknak engettetik: Tartozván az eddigh való szokás szerint az Korcsmára hordandó Bor és Sör alá említett Lakosok Szekereket adni.”* [14]

Sződ község lakosainak a Mária Terézia-féle úrbérrendezés során, 1768-ban feljegyzett vallomásaiból arra kérdésre, hogy ezen

helységnek mi nemű haszna vagy kára van a következőket válaszolták: *„Köz javunknak mondhattyuk, hogy szőlő hegyünk lévén* (Csörög), *minden gazdának és zsellérnek vagyon szőllője (!), kinek termésével, ha Isten meg áldgya, segéttetik. – Vagyon fél esztendeig való bor korcsmánk is* (az alacsonyabb fogyasztású időszakban: Szent Mihály napjától üzemelt Szent György napjáig), *mellyet köz szükségünkre tartunk.*[15]

1782-ben Grassalkovich II. Antal és Sződ helység között létrejött (megújított) contractus már a sződrákosi kocsmáról, kocsmárosról is ír, tehát ott is folyt italmérés. Ez a Rákosi csárda bizonyosan nem a Pestváczi országúton lévő sződrákosi mola (malom) épületében működött, mivel a távolabbi helyektől mért távolságuk különbözött.[16]

Ezen dolgozathoz mellékelt térképeken jól látható a sződrákosi (mai sződligeti) részen egy „Életesház" nevű épület. Ez vélhetően azonos a később Floch-Reyhersberg Alfréd birtokos által 1938-ban kiadott képeslapon is szereplő „Hg. (herceg) Grassalkovich granárium dohánypajta" néven szereplő épülettel. A granárium – magtár, gabonaraktár volt. Az „életesház" elnevezés az élet, azaz a gabona (Sződ környékén a rozs) szóból fakad, mely már az 1770-ben készült Sződ helység Urbáriumában is ezen a néven szerepel.

1865-ben a dűlők nyilvántartásában már a következő szőlőterületeket ismerjük a vidéken: Nagy csörgi szőlők, Kis csörgi szőlők, Kecskerágó szőlő-dűlő, Tarkási szőllők.[17]

A szüretelést követő borkészítés szomorú helyi tragédiájáról a Vasárnapi Újság 1862. október 12-én megjelent számában tudósít: *„Különös, hogy az idén a must csak néhány napos korában kezd forrni, de midőn ezen stádiumát eléri, egyszerre nagy erőt fejt ki, s így igen veszélyes azokra nézve, kik szorult pinczékbe rakják. Legközelebb Vácz szomszédságában létező csörgi szőlők alatt, hol a szomszéd községbeliek is bírnak szőlők- és pinczékkel, történt: hogy este felé négy sződi lakos ment ki, a lerakott új bort kóstolni; odaérvén, egy öreg ember lemegy a szívóval, hogy majd ő hoz fel, de mivel sokáig elmaradt, fia ment utána, és látja, hogy apja a földön fekszik, hirtelen berohan, hogy őt kihozza, de ezon is azon erő által földre hull; ekkor a harmadik megy be, és szintén ki akarja a többit segíteni, de a fojtó gőz ezt is legyőzi, végre a negyedik már óvato-*

san mászik be, de ez sem szabadulhatott ki többé így mind a négy odaveszett; másnap csáklyák segítségével hurczolták őket ki, de életre hozni már egyiket sem lehetett." [18]

Részben a Mayerffy-féle bérlemény időszakában vezették a váci Tragor Ignác Múzeumban található **„Kiscsörögi szőlősgazdák számadási könyvét"**, mely a Csörögi-hegyen folytatott szőlőművelés kordokumentuma. Több kötetben, 1807 és 1891 között felsorolja a földterület bérlőit, a hegygazdaság hegymestereinek, hegybíróinak, hegycsőszeinek nevét, valamint a szükséges kiadásokat. A bérlők között jellegzetesen sződi vezetéknév kevés van (kb. 5-10%), jellemzőbb volt a váci gazdák túlsúlya. A sződi szőlőföld birtokos (bérlő) jobbágyok, – majd felszabadításuk után parasztok – szívesen tartózkodtak a csörögi csőszkunyhó környékén lévő borházaikban, pincéikben. Általában ott tartották a borukat, amit csak alkalmanként (hétvégenként) kulacsokban hoztak le a faluba. Az bizonyos, hogy hegybíró- és hegymester- választáskor a sződi és a váci gazdák küldöttei együttesen voltak hivatottak dönteni. A hegygazdaság jellemző kiadásai voltak többek között: az elmaradhatatlan, szokásos áldomás, Szent Anna-napi szentmise, hegyfegyverállamadó, csősznek egy évi puskaporra, hegy gunyhójához (kunyhó) egy fél véka mész és festék, a hegycsősz bére, hegymester bére,

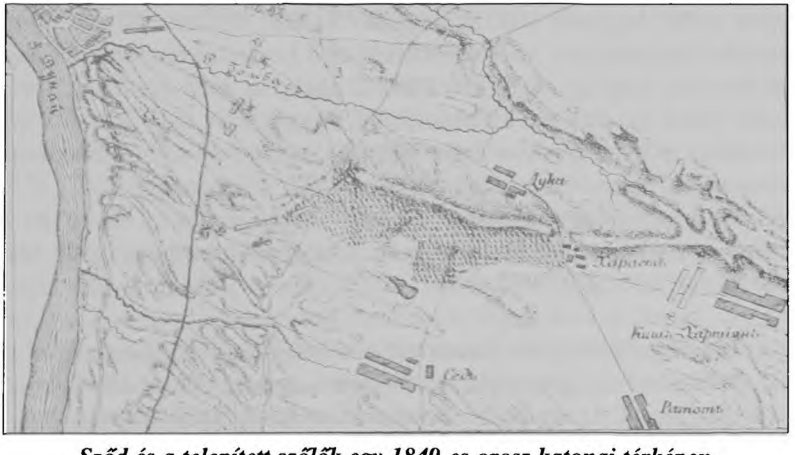

Sződ és a telepített szőlők egy 1849-es orosz katonai térképen

hegycsősz-fizetés, Úrnapi szentmise két asztalával, Szent Iványi szentmise, a hegyház zsuppal befedése, stb.[19]

A hegycsősz, hegymester, hegybíró bérét a különböző gazdák, bérlők valószínűleg közösen fizették, de a szőlőműveléshez, borkészítéshez sok más alkalmazottra – pintérekre, vincellérekre – is szüksége volt a Mayerffy családnak.

Tragor Ignác tudósítása szerint 1849-ben, a váci csata idején **Meiszner Nepomuk János és (Mayerffy) Xavér Ferenc** szőlője egymás mellett volt. (Mayerffyék a birtok nagy részét bérlőként használták, 1831. július 4-én csak a csörögi szőlőt vásárolták meg.) Az ott táborozó katonaság felgyújtotta a borházat, felfeszítették a pince vasajtaját és beverték a hordók fenekét. A sok bor kifolyt és úszkálni kezdtek benne a hordók. Némelyik katona holtrészegre itta magát és belefulladt a borba. Nyolcnak hulláját találták meg harmadnapra, amikor még mindig bokáig jártak az emberek a borban. A váci taligások 10 akós (1 akó=50-60 liter) hordókba szedték fel a kifolyt bort a földről és adták el az ecetfőzőnek.[20]

1852-ben (!) a Nagy és Kis Csörgi szőlősgazdák a Grassalkovichok leányágának kihalásával a gödöllői uradalmakat és velük Sződöt is birtokló **viczai, loósi, hédervári gróf Viczay Károlynak** írt levelükben szintén arról panaszkodnak, hogy *„(...) munkáink izzadása után kenyerünket reménylve, azt egészben elvesztettük, mivel épen szőlő hegyünk volt azon pont, holl a roppant Orosz tábor tsatába botsájtkozva, midőn szőlleink érni kezdettek azt semmivé tette annyira, hogy az ellrongált tőkék ki javítása, több éveket igényel, azon fölüll az említett tábor a szőlő hegyen kint lévő borokat, az hordókat kieresztvén, bor házainkat fölégetve, bor edényeinket is a lángok martalékának adta, de többnyire Váczi lakosok révén (...)"* [21]

A „csörgi (csörögi) gazdaság"-ot mint „mezőgazdasági üzem"-et a sződi templom legkisebb harangján is megörökítették, melynek felirata:

„Az Isten dicsőségére öntetetett a csörögi hegy gazdaság által Keresztelő Sz. János tiszteletére első augusztusban 1846 év Bajer Josef, Acsay Josef, Krakovitcer János közbe járásában Budán öntötte Herqui Josef." [22]

Valójában azt, hogy kik ennek a harangnak az adományozói, készíttetői, a Váci Püspöki és Káptalani Levéltárban nem sikerült a nyomára jutni (bérlők, egyházi személyek, hegybírók?).

Tehát ez a harang a csörögi hegyről, annak „hegygazdaságából" került a templomtoronyba. A gazdaság pontosan milyen keretek között működött, milyen szervezetben, és ebben mekkora a szerepe volt az 1800-as évek kezdetétől az 1950-es évekig terjedő időszakban a Mayerffyaknak; Józsefnek, feleségének, lányának Máriának és férjének Lipovniczky Józsefnek, illetve később Rudnyánszky Kálmánnak, Tragor Ernőnek, a Holló családnak, inámi Bolgár (Csörögi) Gézának, Ferenczi Etelkának, Meiszner Nepomuk Jánosnak és Czettler Jenő bérlőnek, eddig nem sikerült megállapítani.

A sződi temető Mayerffy családdal kapcsolatos síremlékei

A család második magyar generációjához tartozó családfő, Mayerffy József leánya, **Lipovniczky Józsefné sz. Mayerffy Mária** (1816-1879) elhunyt férjének, lipovnoki Lipovniczky Józsefnek a sződi temetőben állíttatott síremléket, melynek felirata a következő:

„LIPOVNOKI
LIPOVNICZKY JOSEF
EMLÉKÉRE
EMELI ÖZVEGYE
MAYERFFY MÁRIA
meghalt 1860. október 3.
élte 55-ik évében" [23]

A sírkövön a Lipovniczkyak vésett címere is látható; kékben zöld földön lombos fa alatt fekvő, leeresztett jobbjában kardot tartó, göndör hajú, ifjú koronás személyre balról medve támad, melyet a pajzs bal oldalán álló vörös ruhás kucsmás vitéz (hajdú?) hátulról ledöf. Sisakdísz: növekvő pajzsbeli vitéz jobbjában kardot tart melyre a medve levágott feje van tűzve. Takarók: kék-arany, vörös-ezüst.[24]

A Mayerffy Mária által állíttatott Lipovniczky sírkő

A Lipovniczky címer a síremlékről

Lipovniczky címer

Lipovniczky József pontos életrajzi adatai: 1806. február 24-én született, 1823-tól Bars vármegyei főszolgabíró, 1832. május 30-án Pesten kötött házasságot a Budán született Mayeffy Máriával (vagy ahogy a családi okmányok tartalmazzák – Márival). A Lipovniczkyak Barsi-ágához tartozó Josef (ahogy a sződi sírkövön szerepel!) 1860. október 3-án Csörögön hunyt el. Szeretett felesége, Mayerffy Mária már nem Csörögön, hanem 1879. június 26-án Pesten távozott el. Gyermekeik Mária (1833-?), Valéria (1834-?) és Eugénia (1836-1905) voltak.[25]

A lipovnoki Lipovniczky család a Lipovnuk nemzetségből eredő ősrégi Nyitra megyei család, mely 1244. évben nyert adományt Lipovnok helységre.

A Gödöllői Városi Múzeumban találhatók a Grassalkovich –, később Sina-birtok egykori ügyésze, Bartal János levelezései, iratai, melyek a sződi (csörögi) szőlődézsmák- és szőlők megváltási ügyeinek tekintetében különösen gazdagok. Ezekben a levelekben Mayerffy Mária férje, Lipovniczky József (1806-1860) tájékoztatja az ügyész urat a gödöllői birtokos részére beszedett dézsmáról, majd egy másik, 1858-ban kelt levélben arról, hogy *„(...) a törvényes maradékok nélkül meghalálozott sződi Velenczei József csörögi* (bor)*dézsmás szőlőhegyben maradt szőlleje örökös nélkül bitangon hever (...)."*

1848-ban a bordézsmát a sződi nemes és nemzetes vitézlő Dinka Donáth kasznár úr (!) szedte be.[26]

A csörögi hegybirtokot, avagy szőlőgazdaságot és kúriát Mayerffy József halála után vásárolta meg a család, majd a feleség, leányának, annak férjének és Eugénia unokájának eladta. Így Mária férje, nemes **lipovnoki Lipovniczky József** megyei táblabíró – Lipovniczky István (1814-1885) nagyváradi püspök fivére – lett e terület gazdája. Majd a szülők halála után, az adás-vételi szerződés értelmében, **Lipovniczky Eugénia** (Aranyosmarót, 1836.05.18. – USA, 1905.06.20.) lett a tulajdonos. A később Amerikába kivándorolt Eugénia férje **dezseri Rudnyánszky Kálmán** (1821-1898) a bécsi Magyar Királyi Udvari Kancellária fogalmazója volt. Rudnyánszky édesanyja is Lipovniczky lány volt (Antónia). Ezzel a korábbi Mayerffy-Lipovniczky birtokot immár újra egy, a csörögi

területéhez köthető másik nemesi, a Mayerffyakkal távoli rokon família, a Rudnyánszky szerezte meg.[27]

Rudnyánszky Kálmán sírköve

Dezseri Rudnyánszky Kálmán impozáns sírköve szintén a sződi temetőben található. Felirata:

„Itt nyugszik dezseri Rudnyánszky Kálmán Szül.: 1821.11.13. Megh.: 1898.01.29."

A sződi plébánia halotti anyakönyve alapján szülei Rudnyánszky Péter ügyvéd és Lipovniczky Antónia voltak.[28]

A család a Divék nemzetségből származó ősnemes família, 1319-ben már címeres-levelük volt. A Rudnyánszkyak a mai Őrbottyán egykori őrszentmiklósi részén építettek kúriát a XIX. század közepe táján. Birtokaik voltak még Szadán és Vácdukán is, a família távolabbi kastélya Nagytétényben található (Budapest – Száraz-Rudnyánszky kastély).[29]

Rudnyánszky Kálmán Kisendréden született (Bars vármegye), és akkor még a sződi egyház filiájaként nyilvántartott Kisszentmiklóson lakott (később ennek neve: Őrszentmiklós, ma: Őrbottyán). Iskoláinak elvégzése után előbb ügyvéd, majd Bars vármegyében tiszteletbeli alügyész, később táblabíró, majd a kancelláriánál fogalmazó. A szabadságharc után vád alá helyezték, ezért el kellett hagynia Bécset. Ezt követően visszavonult a Vác melletti Csörög-pusztájára és birtokán szőlőműveléssel foglalkozott. Tagja volt Pest vármegye törvényhatóságának is.[30]

Rudnyánszky csörögi gazdálkodásának idején a váci „Gazdasági Lapok"-ban 1862-ben, borászati, szőlőművelési szakíróként is

szerepelt, a „Borászati Lapoknak" 1874-79 között munkatársa is volt. A magyar nyelvűség mellett kardoskodó „Jelszavunk" című politikai röpiratnak is szerkesztője volt (1873). A „Jegyzők Lapjá"-ba időnként tárcákat írt, valamint Vác környéki apróhírekkel is szolgált. Népbankot is szervezett Vácon.[31]

A két síremlék illetve az elhunyt személyek közötti kapcsolat a következő: lipovnoki Lipovniczky József a sződi földek bérlőjének, Mayerffy József lányának, Máriának a férje (született 1806-ban), a másik sírhelyen nyugvó dezseri Rudnyánszky Kálmán édesanyjának, Lipovniczky Antóniának (aki szintén 1800 tájékán születhetett) volt a testvére.

A Mayerffy család csörögi birtokával kapcsolatban lévő személyek

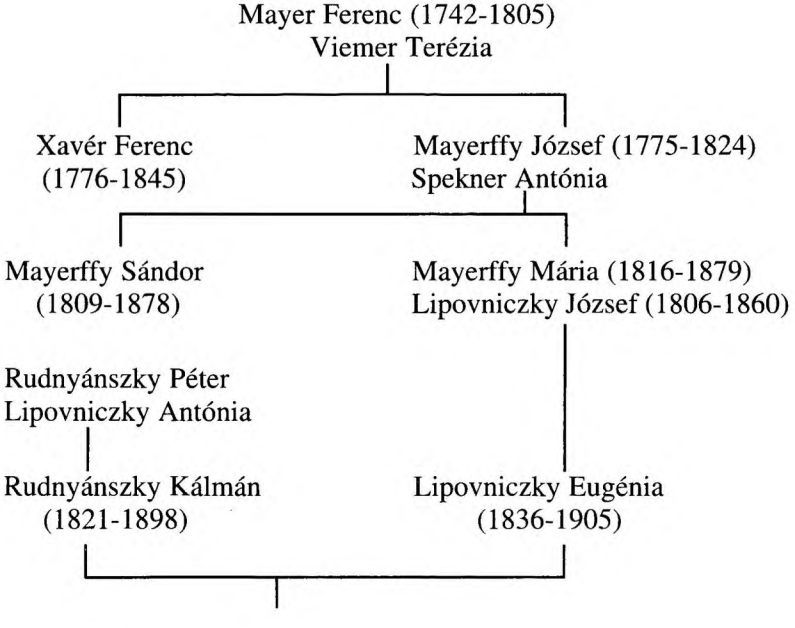

A két majorsági kút

Az 1950-es évekig (a falusi önellátó társadalom gyári munkássá alakulásáig) az alábbi művelés alatt álló szőlőterületek voltak Sződön: Csörögi-szőlők, Kecskerágó-dűlő, Tarkás-dűlő, Csapási föld, Hosszúvölgy-puszta, Nevelek-dűlő, Öreghegy, Szederiás. Később a csörögi részen az állami gazdaság végzett szőlőtermesztést, mely fokozatosan megszűnt.

Majéri-dűlők

A legtovább (részben még jelenleg is) művelésben lévő szőlősök a Sződtől Nevelek felé eső **Majéri-dűlőben** (ún. „Majérok"-ban) vannak, mely dűlőnév a mai napig őrzi a család nevét és Sződ környéki szőlőtelepítéseik emlékét. Itt az elvadulóban lévő szőlős mellett régi gazdasági épület romjai találhatók, vélhetően a Mayerffy-féle gazdálkodás időszakából (ekkor még Majér-pusztának nevezték e területet).

A romok mellett van egy tökéletes állapotban lévő, kör alakú kút is, mely 35x28 centiméteres, kiválóan megmunkált terméskőből van kirakva, átmérője 200 cm. Sajnos teledobálták fatörzsekkel, de még így is jól látható milyen jelentős volt korábban a mélysége.[32]

A majorsági kút Sződ határában

A közel 200 éves kút építőkövei

Az 1863-ban kelt úrbéri egyezség, mely báró Sina Simon uraság, a volt sződi földesúri birtok tulajdonosának és Sződ volt úrbéres községnek képviselői között köttetett szerződés 15. pontjában erről a kútról is említés esik: *„(...) a Szederjási tábláknál lévő új major területben lévő uraságí kutat a faiskolán kívül (...)"*. [33]

Ennek a kútnak a **csörögi oldalon** megtalálható a tökéletes mása, mely a kápolna mellett lelhető fel azzal a különbséggel, hogy ezt a lakóterület szomszédságában színültig töltötték kommunális hulladékkal. A kutaknak felépítményük már nincs.

A kút a Mayerffy-Lipovniczky-Rudnyánszky-Tragor-Hollókúriától, tehát a csörögi birtok-központtól mért távolsága kb. 1000 méter.

A kutak létesítésének oka: a család majorsági állattartásához és tenyésztéséhez szükség volt tartós vízellátásról gondoskodni.

A Mayerffy család felvirágzása egybeesik Magyarország nagyipari fellendülésével, hanyatlásuk pedig a szabadságharc utáni gazdasági recesszió korszakával. Az egykori nagypolgári serfőzői vagyonból kinőtt család szőlővagyonát a válság és a filoxéra (szőlőtetű) miatt elvesztette ugyan, de a Budán örökül hagyott családi szőlőfajta-gyűjtemény, szőlőiskola, vincellérképezde, a Kertészeti és Szőlészeti Főiskola lerakott alapjai mind-mind a magyar mezőgazdaság és szőlészet fellendülését szolgálták, és talán a sződi gazdáknak is jó példával szolgáltak a szőlőgazdálkodás terén.

Bibliográfia

(felhasznált irodalmi források)

1. Gödi Almanach 1999. (Polgármesteri Hivatal, Göd, 1999) Gyüre János: A Mayerffyak három nemzedéke 34. oldal
2. u.o. 64. oldal
3. Az emberi élet Vácon és vidékén, Az őskortól napjainkig I-IX. (Tragor Ignác, Váci könyvek 25., Váci Múzeum-egyesület, Vác, 1937)
4. Vác története 1848-49-ben (Tragor Ignác Dr., Váci Múzeum Egyesület, Vác, 1908) 269. oldal
5. A magyar serfőzés története II. kötet (Bevillaqua Borsody Béla, Bp. 1931) 862. oldal
6. Magyar kastélylexikon – Pest megye kastélyai és kúriái (Virágh Zsolt, Perfect Project, Bp., 2000) 181. oldal
7. Magyarország kereskedelmi, ipari és mezőgazdasági címtára (Budapest, 1924) 1411. oldal
8. Pest megyei téka 6. (Bognár András, Pest Megyei Művelődési Központ és Könyvtár, 1985)
9. Sződ község történeti monográfiája 1255-2005 (Volentics Gyula, Sződ Község Polgármesteri Hivatala, Sződ, 2005) 422. oldal
10. u.a.
11. u.a.
12. Magyar Nagylexikon (Magyar Nagylexikon Kiadó, Bp., 2000)
13. Pest-Pilis-Solt vármegye 1728. évi regnicoláris összeírása, Pest megye múltjából 8/2. (Borosy András, Pest Megyei Levéltár, Bp., 1997) 867. oldal
14. Gödi Almanch 2004. (Polgármesteri Hivatal, Göd, 2004) Horváth Lajos: Sződ és Göd Madách kézből a Grassalkovich uradalomba (1728-1735) 89. oldal
15. A parasztnép sorsa Pest megyében kétszáz évvel ezelőtt tulajdon vallomásainak tükrében, Mezőgazdaságtörténeti tanulmányok 3. (Wellmann Imre, Magyar Mezőgazdasági Múzeum, Bp., 1967)
16. Gödöllői Városi Múzeum levéltára (Úrbérrendezéssel kapcsolatos községsoros iratok – Sződ iratai)

17. Pest megyei téka 6. (Bognár András, Pest Megyei Művelődési Központ és Könyvtár, 1985)
18. Vasárnapi Újság (1862. évfolyam)
19. 9. számú forrásmunka – 130-131. oldal
20. 3. számú forrásmunka – 269. oldal
21. 16. számú forrásmunka
22. 9. számú forrásmunka – 427. oldal
23. 9. számú forrásmunka – 458. oldal
24. Nyitra Vármegye nemes családjai (Szluha Márton, Heraldika Kiadó, 2003) 33. oldal
25. Nyitra Vármegye nemes családjai (Szluha Márton, Heraldika Kiadó, 2003) 37. oldal
26. 16. számú forrásmunka
27. 9. számú forrásmunka – 458. oldal
28. 9. számú forrásmunka – 458. oldal
29. 9. számú forrásmunka – 459. oldal
30. Magyar írók élete és munkái (Szinnyei József, Hornyánszky Viktor Kiadó, Bp., 1891-1914, 1-14. kötet)
31. Váci Könyvek 6., A Tragor Ignác Múzeum Közleményei (Kenyéri Kornélia, A váci sajtó története 1870-1945, Vác, 1992)
32. 9. számú forrásmunka – 127. oldal
33. 16. számú forrásmunka

KERNÁCS GYÖRGY

Ami nem sikerült Széchenyi István grófnak, az sikerült az eddig ismeretlen hercegnek: Móritz von Montléartnak.

Már régóta megszállott okirati – illetékbélyeg gyűjtő vagyok, és árveréseken keresem a ritka, különleges dolgokat. A közelmúltban, egy árverési katalógusban érdekes iratra bukkantam. Egy nyolcoldalas, Bécsben német nyelven íródott szerződést vettem alaposan szemügyre. Ami engem igazán érdekelt, az az osztrák okmánybélyegelőtti 20 Guldenes szignetta volt, ami alapjában véve dokumentumon magas értéke miatt igen ritka. A harmadik oldalon szintén volt egy 10 Krajcáros, és az utolsó oldalon egy számomra eddig ismeretlen 30 Guldenes Pest – bélyegzős előfutár szignetta volt látható. Ez volt az ami az okirat tartalmára felhívta a figyelmemet.

Az okmánybélyegek 1854-beli bevezetése előtt is az okiratokat megadóztatták. Az okiratok illetékének nyugtázását, az okiratot iktató hivatal végezte kezdetben egyszerű nyugta kiállításával, majd a lerótt összegeknek megfelelő bélyegzés, az úgy nevezett szignetta, okmányra történt rányomásával. A szignettákkal már 1686 óta találkozunk. A szignettát rendszerint felül, az ív közepén helyezték el. Az okirat egy 1844. szeptember 21-én Bécsben aláírt „birtokbérbeadási szerződés" feltételeit tartalmazta, érdekes és híres nevekkel, akikkel a Gödi Almanach sorozat igen sokat foglalkozott. Amikor a bérbeadási szerződés két aláírójának a nevét megfejtettem, elöntött a veríték. Már akkor tudtam, hogy ezt a Göddel kapcsolatos különlegesen ritka dokumentumot előlem senki nem veheti meg. De lássuk, ki volt a két aláíró, és mi valójában ez a birtok bérbeadási

szerződés, valamint az, hogy hogyan kapcsolódik mindehhez gróf Széchenyi István neve. A birtok bérbeadó nevét minden gondos „Gödi Almanach" olvasó jól ismeri, nem más, mint Lónyay János, aki a Grassalkovich birtokot zárgondnoki minőségben kezelte a bérlő, báró Dercsényi Pál után. A másik név a birtok bérbevevő valódi neve ez idáig rejtély volt mindenki előtt, még a Széchenyi – Lónyay levelezésben sem ismert. Találgatások sora került napvilágra az írások során. Voltak feljegyzések Montreal Gyula, Montleart Móricz Wodianerről, az igazi bérlőről, gróf Széchenyi ellenlábasáról azonban senki semmit nem tudott. A birtok bérbevevő az aláírás alapján: Móritz fürst von Montléart. Neve alapján valószínű, hogy olasz származású, minek igazolása, ill. cáfolása a jövő feladatai közé tartozik. Az 1859. szeptember 29-ig szóló szerződést, összesen 18 pontban foglalták össze

Pesten 1850 december 16-án a bérbeadási-szerződés hosszabbításának tényét egy ritka bélyegző tanúsítja. (utolsó oldal bal oldali kép)

A bérbeadási szerződés a Grassalkovich nagy birtokrész teljes területére kiterjed: Göd, Csörög-Alagh, Sződ, valamint a betelepült Dunakeszi tartozott ezek közé. Kivételt képez, ezen területekből a már korábban :1831.julius 4-én Mayerffy Ferenc fiai által kivásárolt birtokrész. A serfőző mesterekről a korábbi Almanach kiadásokban szintén olvashatunk. A dokumentum érdekességéhez tartozik, hogy gróf Széchenyi István a második pontjában közölt, éves fizetendő díjat mindig sokallta (18.000) Gulden forint, ami itt a végleges bérlőnél 17.400 ft-ra mérséklődött. Mint korábban írtam, a birtokbérbeadási-szerződés időtartalma 15 év, 1859. szeptember 29-ig szólt. A most bemutatott szerződés tanulmányozása mellett érdemes elővenni az Almanach 1999. és 2000. kiadását és elolvasni a Bátorfi József által írt „Széchenyi István gróf és a gödi árenda ügye" továbbá Dr. Horváth Károly: „Szemelvények a Naplóból"című tanulmányokat rájöhetünk arra, hogy milyen közel állt a gróf a szerződés megkötéséhez, illetve milyen fájdalmasan vette tudomásul, hogy ez neki nem sikerült.

Talán kárpótlásul szolgálhat, hogy 10 évvel később éppen az ő barátja, Sina György Simon bankár tulajdonába került a birtok.

Ha közvetlenül talán nem is, de mint érdekesség, a későbbiekben egy Ipari és Kereskedelmi könyv előlapját be tudom mutatni a bankár tulajdonából aláírásával és viaszpecsétjével ellátva. Néhány részlet az eredeti dokumentumból:

A szerződés első oldalán felül középen a 20 Guldenes osztrák szignetta, alatta a „Birtokbérbeadási szerződés" szöveg olvasható.

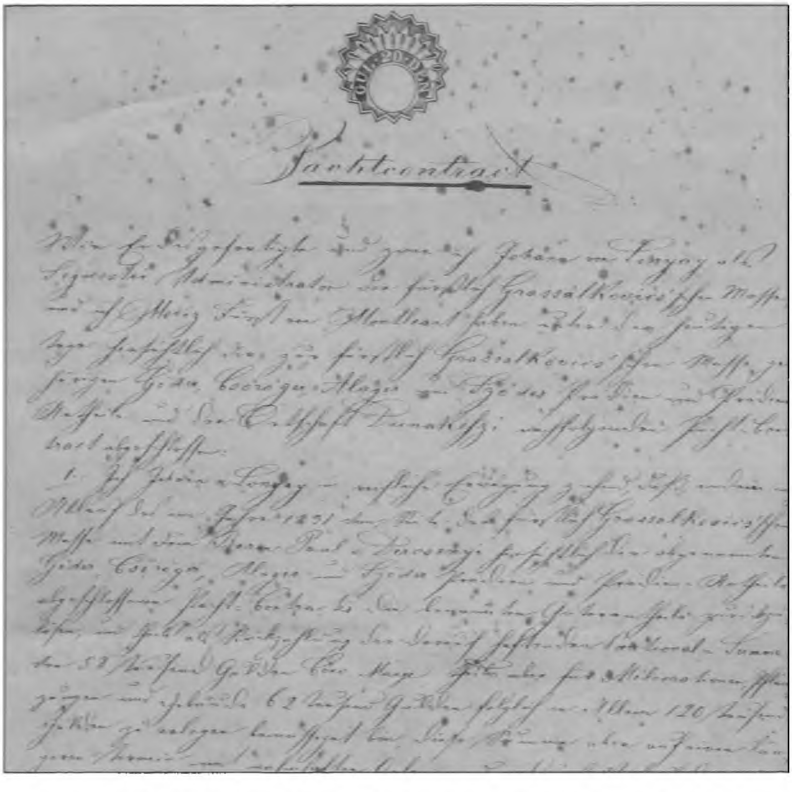

Az első hat sorban a szerződő felek nevei: Lónyay János, a Grassalkovits birtok zárgondnoka (mely tartalmazza a Göd, Csörög-Alagh, Sződ, valamint a betelepült Dunakeszi birtokot), valamint a jövendő bérlő herceg Móritz von Montléart tudomásul veszik a következő pontokban leírtakat: 1Gulden-forint = 1 bon alapon.

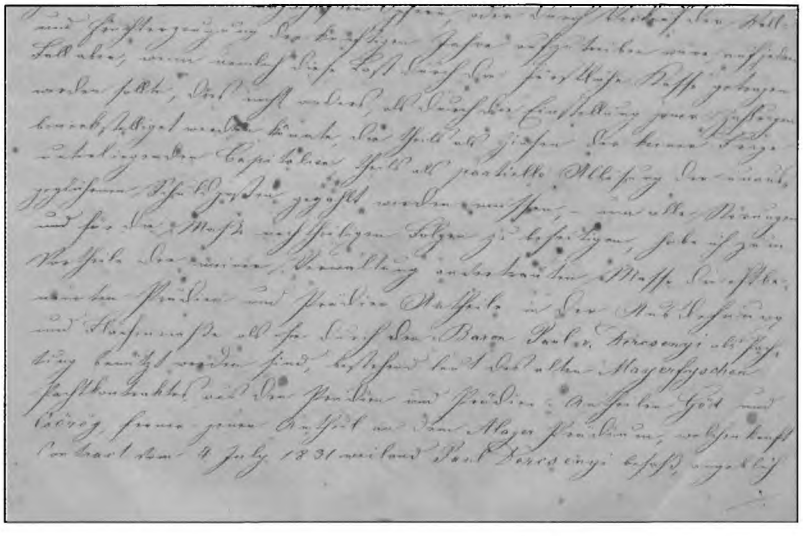

A szerződés első oldalának utolsó sorában olvasható a báró Dercsényi Pál által bérelt, és az abból kivásárolt „Mayerfyscher"birtokrész időpontja.

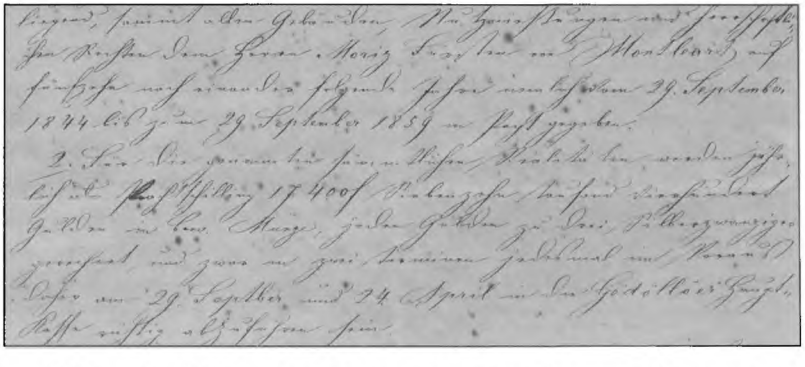

A következő kivágás- részleten olvasható, hogy az éves szerződés végösszege 17.400 ft-ra módosult, a Széchenyi gróf által soknak tartott 18.000 ft-al szemben a szerződés időtartalma 15 év, amely 1859. szeptember 29-ig szól.

A szerződés harmadik oldalának fejléce, középen fent a 10 kr-os osztrák szignetta, mely az első oldalon bemutatott 20 Guldenessel együtt a birtokbérbeadási szerződés illetékének végösszegét tartalmazza, ami összesen 20 Gulden és 10 krajcár. A szignetta közepén a császári címer.

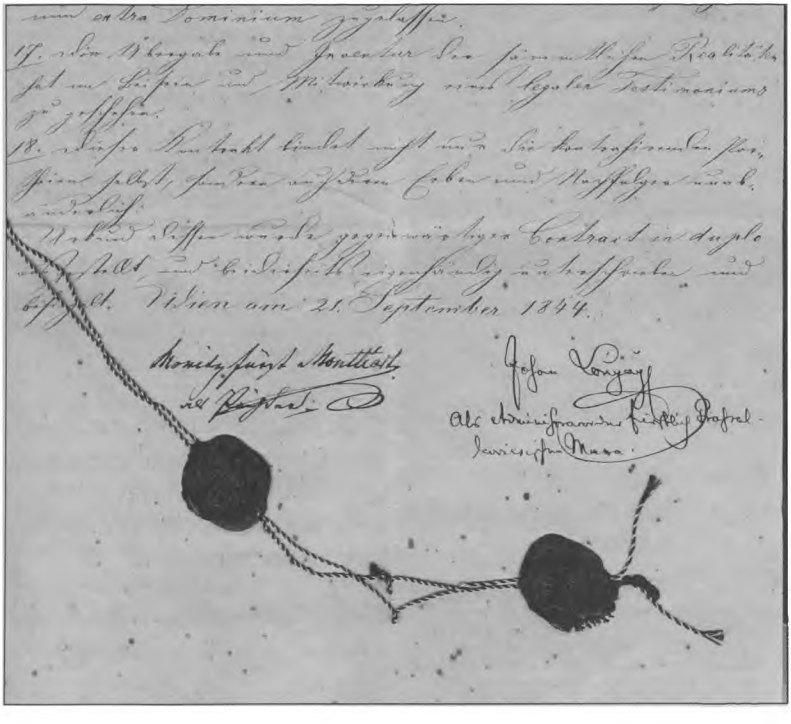

A birtokbérbeadási szerződés két sajátkezű aláírója: Móritz fürst (= herceg) von Montléart, és Lónyay János. Az aláírás mellett a hitelesítés tanúsítása a két viasz- zárópecsét, valamint a zárszalag. Igen ritka helytörténeti dokumentum!!!

Az aláírás helye és időpontja: Wien. 21. September 1844.

Amíg az utolsó előtti oldal a szerződő felek aláírása valamint időpontja miatt ritka helytörténeti dokumentum, addig az utolsó oldal egy különleges, filatéliai berkekben eddig ismeretlen bélyegzés-ritkaság, A magyar szignetta előfutárt ismerhettünk meg.

Gyűjtő és helytörténeti kutató számára egyaránt páratlan ritkaság. A bélyegző egy ideiglenesen készített, 1850-es értékbenyomásos K.30.G.ST.AMT. PEST. ovál bélyegző. Az értékbenyomás pontos meghatározása a következő: 30 GST=30 Gulden Stempel, vagyis a szerződés hosszabbításának az illetékdíja, 30 Gulden-forint, ami Pesten köttetett meg.

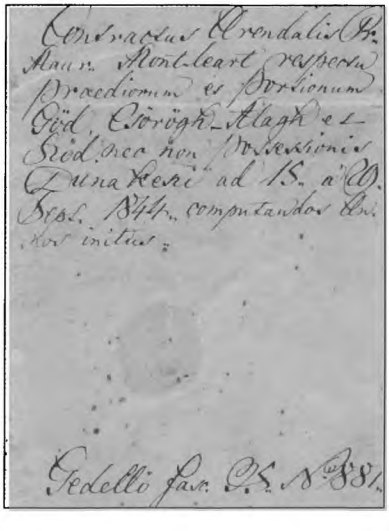

A szerződés zárórésze a szerződés időpontja és a települések neveinek felsorolásával, valamint alatta a „Gedellő irattárába történő becsatolásával".

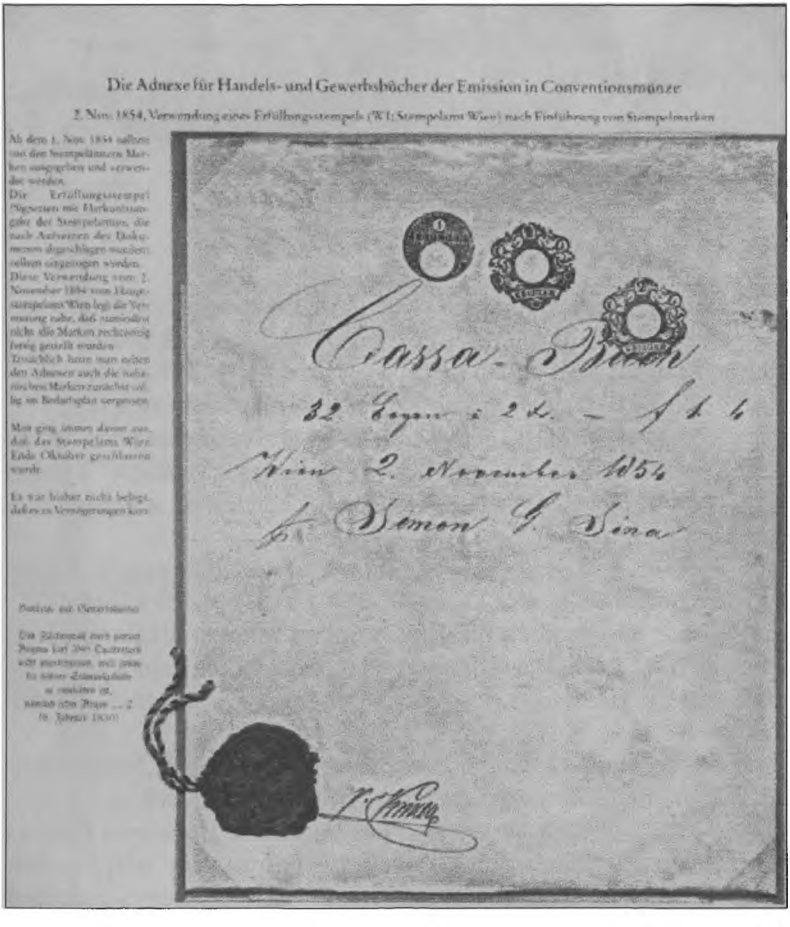

Végül az 1854 november 2-án Bécsben ellenőrzött Simon G. Sina bankár tulajdonát képező Ipari és Kereskedelmi könyv előlapja látható.

„A német nyelvű feliratozás egy filatéliai világkiállítás szabályai szerint készült, amit meg kellett tartani, mivel bemutatására így került hozzám”.

NAGYRÉTI TAMÁS

A „SZÓZAT"

Apám rámhagyott, féltve őrzött iratai-okmányai között őriztem meg az 1860-ban megjelent „Vasárnapi Újság" 47. száma különkiadásának elsárgult lapjait, melyben Vörösmarty Mihály a „SZÓZAT" költője halálának ötödik évfordulójáról emlékeztek meg.

Vörösmarty Mihály 1830-ban a 48-as szabadságharc előtt – aggódó és féltő hazaszeretetről áthatva írta meg a „Szózatot" minden magyar honfitársa szívét megdobogtatva, élhetett az a Kárpát-medence bármely részén.

Kisiskolás korunkban elsőként kötelezően kellett megtanulnunk a „HISZEKEGYET" a „SZÓZATOT" és a „NEMZETI DALT"

Nemzeti és társadalmi ünnepélyeinken minden alkalommal elénekeltük – szavaltuk a Himnuszt és a Szózatot, de sajnos volt időszak, amikor számunkra oly kedves költemények előadását mellőzni kellett.

2004. december 27-én meghalt Bessenyei Ferenc a „Nemzet Színésze". (1919. Hódmezővásárhely – 2004. Lajosmizse).

Sok ezren kísérték utolsó útjára és búcsúztak Bessenyei Ferenctől a „Nemzet Színészétől", emlékezve kimagasló, felejthetetlen színpadi-filmbeli alakításaira, ahol a magyar történelem sorsfordító nagyságait – Budai Nagy Antal, Dózsa, Görgey, Kossuth – személyesítette meg, őszinte, igaz hittel, és egész életén át magában hordozta az általuk kisugárzott haza és igazságszeretet tiszta becsületét.

2005. januári temetésén virágokkal borított sírjánál a színésztárs, a jóbarát, Raksányi Gellért szavalta el Vörösmarty Mihály „Szózat"-át, igen magas hőfokon, megrendítő átéléssel!

Ennek hatására kerestem elő a Vasárnap Újságban német, magyar és szerb nyelven kiadott „Szózatot".

Melléklet a Vasárnapi Ujság 1860. 47-ik számához.

SZÓZAT.

IRTA

VÖRÖSMARTY MIHÁLY.

NEMET, FRANCZIA, TÓT ÉS SZERB

FORDITÁSOKKAL.

AZ MDCCCLX. ÉV

EMLÉKEÜL

A KÖLTŐ HALÁLA ÖTÖDIK ÉVNAPJÁN (1860. NOV. 19.)

AJÁNLVA

A VASÁRNAPI UJSÁG OLVASÓINAK.

APPEL

A ta patrie, ô Hongrois, demeure éternellement fidèle. Elle a été ton berceau; quel que soit ton destin, viens-y chercher une tombe.

Il n'est pour toi dans le monde immense aucun autre lieu de repos. Que ta destinée soit maudite ou bénie, c'est ici qu'il faut vivre, ici qu'il faut mourir.

Ce pays, c'est celui où le sang d'Árpád a tant de fois coulé en sacrifice, celui où depuis mille ans tant de saints noms ont apparu.

Ici jadis combattirent pour leurs foyers Árpád et ses héroïques compagnons; ici le joug de la patrie fut brisé par la forte main de Hunyade.

C'est ici, ô liberté, que s'élançaient tes sanglans étendards, impatiens de voler à la victoire, alors que les meilleurs d'entre nous tombaient frappés de mort en des guerres sans fin, en des combats terribles.

Et après tant de désastres, après tant d'années d'oppression, il y a encore, courbé, mais non brisé, il y a encore un peuple vivant dans ce pays.

O toi, vaste monde, patrie des nations, ce peuple te crie dans sa détresse : „Au nom de mille années de souffrance, nous demandons à vivre ou à mourir."

Il est impossible que le sang de tant de cœurs ait coulé inutilement, que pour le salut de ce pays tant de poitrines aient éclaté, brisées par la douleur et le désespoir.

Il est impossible que la force d'âme, l'intelligence, la volonté droite et pure aient déployé en vain tant d'héroïques efforts, impossible qu'une éternelle malédiction les écrase.

Un temps meilleur, il le faut, un temps meilleur viendra; d'un bout du pays à l'autre, des milliers d'hommes l'appellent dans leurs prières.

Sinon, vienne la mort, puisque tel sera l'arrêt du destin, une mort grande et glorieuse, et que tout un empire descende au tombeau, noyé dans une mer de sang!

Alors ce tombeau, qui aura dévoré un peuple, les peuples l'entoureront comme un cortége funèbre, et dans les yeux de l'humanité on verra des larmes de douleur.

A ta patrie, ô Hongrois, demeure éternellement fidèle! Elle te nourrit aujourd'hui; quand la mort te frappera, elle te couvrira de son gazon touffu.

Il n'est pour toi nul autre asil dans l'univers immense! Que ta destinée sur ce sol soit bénie ou maudite, c'est ici qu'il faut vivre, ici qu'il faut mourir.

(Forst. Saint-René Taillandier.)

Aufruf.

Dein Vaterland, o Ungar, halt'
Die Treue unbefleckt,
Das — keine Wieg' und einst dein Grab —
Dich hegt und pflegt und deckt.

Auf weiter Erde nirgend sonst
Winkt eine Stätte dir;
Hier mußt du deinem Schicksal stehn,
Hier leben, sterben hier.

Dies ist der Boden, wo so oft
Floß deiner Väter Blut;
Auf welchem die Erinnerung
Von tausend Jahren ruht.

Hier rang um einer Heimath Herd
Held Árpad's Kriegerschwarm;
Hier brach entzwei der Knechtschaft Joch
Des tapfern Hunyads Arm.

O Freiheit! hier entrollte oft
Dein blutig Banner sich,
Und unsere Helden sanken hin
Im langen Kampf für dich.

Und trotz so manchem Schicksalsschlag,
Davon dies Land erbebt:
Gebeugt zwar, doch gebrochen nicht,
Des Landes Volk noch lebt!

Es lebt, und an die ganze Welt
Ergeht sein Aufgebot:
„Ein tausendjährig Leiden flieht
Um Leben oder Tod!"

Es kann nicht sein, daß so viel Blut
Vergossen nur zur Schmach,
Umsonst der Gram um's Vaterland
Die treuesten Herzen brach.

Es kann nicht sein, daß so viel Geist
Und Kraft und heil'ger Muth
Hinweisen soll, weil auf dem Land
Ein schwerer Fluch nun ruht.

Noch kommen muß und kommen wird
Ein bess'rer Tag, um den
Vielhundertausend Lippen, ach!
Mit heißer Inbrunst fleh'n.

Sonst kommen wird, wenn's kommen muß,
Ein Sterben, blutig groß,
Wo über'm Leichnam eines Volks
Sich schließt der Erde Schoß.

Und auf des todten Volkes Grab
Die Völker werden sehn,
Und in Millionen Augen
Die Trauerthräne stehn.

O Ungar, halt' dein Vaterland
Die Treue unbefleckt,
Das dich erhält, und wann du fällst,
Mit seinem Rasen deckt.

Auf weiter Erde nirgend sonst
Winkt eine Stätte dir;
Hier mußt du deinem Schicksal stehn, —
Hier leben, sterben hier.

(Forst. Mathe Riksa.)

SZÓZAT.

Hazádnak rendületlenül
Légy hive, oh magyar;
Bölcsöd az s majdan sirod is,
Mely ápol s eltakar.

A nagy világon e kivül
Nincsen számodra hely;
Áldjon vagy verjen sors keze :
Itt élned, halnod kell.

Ez a föld, melyen annyiszor
Apáid vére folyt;
Ez, melyhez minden szent nevet
Egy ezred év csatolt.

Itt küzdtenek honért a hös
Árpádnak hadai;
Itt törtek össze rabigát
Hunyadnak karjai.

Szabadság! itten hordozák
Véres zászlóidat,
S elhulltanak legjobbjaink
A hosszu harcz alatt.

És annyi balszerencse közt,
Oly sok viszály után;
Megfogyva bár, de törve nem,
Él nemzet e hazán.

S népek hazája, nagy világ!
Hozzád bátran kiált :
„Egy ezredévi szenvedés
Kér éltet vagy halált!“

Az nem lehet, hogy annyi sziv
Hiában onta vért,
S keservben annyi hü kebel
Szakadt meg a honért.

Az nem lehet, hogy ész, erö,
És oly szent akarat
Hiába sorvadozzanak
Egy átok-suly alatt.

Még jöni kell, még jöni fog
Egy jobb kor, mely után
Buzgó imádság epedez
Százezrek ajakán.

Vagy jöni fog, ha jöni kell,
A nagyszerü halál,
Hol a temetkezés fölött
Egy ország vérben áll.

S a sirt, hol nemzet sülyed el,
Népek veszik körül,
S az ember millióinak
Szemében gyász-köny ül.

Légy hive rendületlenül
Hazádnak, oh magyar :
Ez éltetöd, s ha elbukál,
Hantjával ez takar.

A nagy világon e kivül
Nincsen számodra hely;
Áldjon vagy verjen sors keze :
Itt élned, halnod kell.

Ohlas.

Buď verný vlasti, ó uher!
Buď nezhrožene,
V nej ty máš kolíšku, aj hrob
V jej budeš mať lóne.
Mimo nej miesto ty nemáš,
Bár jako si tuší,
Či ti osud praje, či nie:
Tu žiť, umrieť musíš.

Toto je tá zem, kde sa krú
Dedov tvojich liala,
Toto, kde je zdedičená
Tíšic rokov chvála.
Tu vlasť vybojoval Árpád,
Tak jak je nebnutá, —
Tu zlámal meč Hunyady-ho
Taríke rabstva putá.

Sloboda! tu vialy tvoje
Krvavé z'slavy,
Mieľ nám tých najšepších odňal,
Ktorých sme len mali.
A po tolkom neštasti, a
Neváročv hol'asti:
Ubitý, lež nezrazený
Šíje národ vlasti.

A k tebe, vlasť národovo, Svet!
Takéto má zvuky:
„Život áneb smrť žiadaju
Tisícročné muky!"

Nemožná, žeby tolko šíde, —
Najzké jak zkrdolo, —
A tolko vítazov za vlasť
Darmo bolo padlo.

Nemožná, žeby moc, rozum
A tak svatá vol'a
Pod tíkom Klíatby vždy stonat
Primútená bola.
Eště musia prist, a ešte
Pridu lepšie časy,
Za ktoré sa milionov
Drúcne modlitba hlasy.

Al'bo, ak má byť, prinesie
Smrť záhubnú prepasť,
Kde nad pohrebom stát bude
V jej krvi cítá vlasť;
A národy — kolo hrobu
Smútného národu —
Nad padlými vlastencami
Horko plakat budu.

Buď verný vlasti, ó uher!
Matkou ti je ona,
V nej sa živiš, a po smrti
Do jej pojdeš lóna;
Mimo nej miesta ty nemáš,
Bár si jako tuší,
Či ti osud praje, či nie:
Tu žiť, umrieť musíš.

(Ford. Mérey Klály.)

СЛОВО.

Мадару! отчиїв порошъ сходи вѣрнъ бити,
То ти є колєна, а є гробъ, кои него сирити,
На полонъ світу освѣ зѣ ти вѣкости ніже небесъ,
Ма добро, ка зло ти біло — книгѣмъ ту и упрєсьшъ.

Оно є краї, где є потомокъ Арпадове краи тоже,
Оно є, на кожъ се хилядогодишъ спомена стело,
Онде се боря и сада кнїгнотъ Арпада зобєсъ,
Онде є розтрєзъ кроръ Хунїде руда свобєсъ!

Слободо! онде се косе кровни барєци твои,
Онде се одъ дуго вовне кабїнїе мртвїнъ брои!
И после толике несрєке, после толико нєволе —
Истина увлїкъ, ако не потресе, іошъ живїнъ роле!

И стенаїъ народа — нємаї світъ — книгнов' є стиште,
Хилядогодишнїе питне сирть или животъ ишто.
То посло бити, да изъ толико срдца кроръ се бадаве лїе,
Да се одъ туге за отчиїовъ вѣрни грудъ не стрїе.

То посло бити, за разуръ, кожъ и кожъ тако свисте
Морало збїто стенати подъ игомъ судбе клето!
Іоште не доки — іоште кора доки — ово кроно боїъ,
За кожъ стотине хиляда срдца тоже се Богу моле!

И! не доки — ово кора — колєнїна сирть и суди,
Нѣкъ не пазу отчиїову кроръ облити чакъ до груди —
А колєн гробъ, у кои не ово кроръ лєки,
Потомкъ не суди, туге, суза клетве тоже.

И тако порошъ отчиїов сходи вѣрнъ бити,
То ти є колєна, а є гробъ, кои него сирити,
Освѣ зѣ из полонъ світу ти вѣкости ніже небесъ,
Ма добро, ка зло ти біло, — книгѣмъ ту и упрєсьшъ!

(Ford. Lakó János.)

Felelős szerkesztő: Fabó Albert. — Ford. 1866. Nyomatott Landerer és Heckenast.

A „SZÓZATOT" sokszor hallottam elszavalva, énekelve, de itt a Bessenyei Ferenc sírja mellett, Raksányi Gellért előadásában még jobban áthatott a versből áradó, örökre időszerű hazaszeretet.

MURVAI ZOLTÁN

Egy gödi műemlék épület megújulása

Szerte az országban, nagyon sok elhanyagolt, romos állapotban lévő kastély, kúria vár felújításra és eredeti funkciójától eltérő más területen való felhasználásra. Ilyen megmentésre és felújításra váró objektum volt, a közelmúltig a gödi Nemeskéri-Kiss kúria is, mely épület „feltámasztásának" történetével, a helyreállító Murvai Zoltán úr, a kúria jelenlegi tulajdonosa, a „Vadgazda" című folyóirat újságírójának adott interjúja ismertet meg bennünket.

Az alábbi interjút és az azt kiegészítő képeket, az előbb említett folyóirat 2004. szeptemberi számában tették közzé, melyből alapos tájékoztatást kaphatunk a Nemeskéri-Kiss kúria sorsának jobbrafordulásáról.

A kúria és Murvai Zoltán úr „szerencsés találkozása" Göd város számára, egy műemlék épület megújulását, az elhivatott vadászok, valamint a vadászat iránt érdeklődő emberek pedig, az évente megismétlődő, különböző témájú rendezvényein keresztül, vadászati ismereteket és kulturális élményeket nyújt.

Köszönet illeti Murvai Zoltán urat, hogy hozzájárult a vele készült interjú „Gödi Almanach"-ban való közléséhez, így megismerhetjük Göd egyik nevezetes épülete felújításának történetét és felelevenítheti jük ismereteinket a Nemeskéri-Kiss családról.
Fogjunk tehát hozzá az érdekes interjú olvasásához!

Gyüre János

A NEMESKÉRI-KISS KÚRIA

Újságunk hasábjain egy olyan nemesi kúriát szeretnék kedves olvasóinknak bemutatni, amelynek valamikori tulajdonosai fontos szereplői voltak az akkori magyar politikának, és meghatározói, iránymutatói a vadgazdálkodásnak és vadászatnak.

Beszélgető társam Murvai Zoltán, a gödi Nemeskéri-Kiss kúria tulajdonosa, aki pénzt és időt nem sajnálva újítja fel ezt a XVIII. századi nemesi kúriát, amely most már néhány éve folyamatosan ad otthont vadászati rendezvényeknek. Ez az épület és a körülötte lévő, közel 4 hektáros őspark méltó környezete, kulturális központja lehetne a Pest megyei vadászoknak.

Vadgazda: Meséljen az épület múltjáról:

Murvai Zoltán: A Nemeskéri-Kiss kúria feltehetően az 1700-as évek elején épült egyszerű kis nemesi kúria volt a Madách család tulajdonában.

Az 1700-as évek végén Grassalkovich I. Antal szerezte meg a körülötte lévő Göd-sződi birtoktesttel együtt. Ebben az időszakban átépítették az épületet, akkor alakították ki délre néző oldalán a Toscán fejezetes lábazat nélküli, szép oszlopos tornácot, fűzött vasrácsos ablakokkal. Ebben az időszakban a kúria a Göd-sződi birtoktest jószágigazgatójának székhelyeként szolgált. Az épület alatti hatalmas boltíves pincékben tárolták azokat a borokat, amelyek hajón érkeztek Németországból és Franciaországból, majd innen szállították lovas kocsival a gödöllői Grassalkovich kastélyba.

A Grassalkovich családtól egy belga bankház vásárolta meg a gödi birtokokat, majd a kiegyezés utána a Nemeskéri-Kiss család tulajdonába került.

Vadgazda: Meséljen a Nemeskéri-Kiss családról:

Murvai Zoltán: A Nemeskéri-Kiss család családfája IV. Béla Árpádházi királyig vezethető vissza, már akkor földet birtokoltak és szükségszerűen nemesek voltak. Göddel összefüggésben Nemeskéri-Kiss Miklósról kell először beszélnem, aki 1867 után megvásárolta a gödi kúriát. Nemeskéri-Kiss Miklós az 1848-as szabadságharc ezredese, Kossuth bizalmasa, külföldi kapcsolatainak bonyolítója volt. Az 1848-as szabadságharc bukása után minden birtokát elvették, és őt, magát in contumatiam (távollétében) halálra ítélték. Nemeskéri-Kiss Miklós így nem térhetett vissza Magyarországra, ezért Párizsban telepedett meg. Le Charron márki lányát vette feleségül és Villecerfben a SaintAnge kastélyban éltek, ügyesen felvirágoztatva az ahhoz tartozó birtokot.

III. Napóleontól grófi címet kapott és a Becsületrend Lovagjává avatták.

Az 1867-es kiegyezés és amnesztia újra megnyitotta Magyarország határát Nemeskéri-Kiss Miklós előtt, aki azonnal birtokokat vásárolt Véghlesen és Gödön. Francia mintára iparosította a birtokokat, fafeldolgozásba, intenzív állattartásba kezdett, ásványvizet palackozott, sajtgyártó üzemet hozott létre. Saját pénzt veretett munkásai fizetésére, amellyel olcsóbban lehetett vásárolni a környékbeli üzletekben.

A véghlesi uradalom húszezer hektáros erdeinek vadászati jogát is bérelte. Kitűnő golyólövő volt, de elvből csak olyan vadra vadászott, amely védekezni is tudott, tehát csak medvére és öreg vaddisznóra sütötte el puskáját Nemeskéri-Kiss Miklós gyermekei közül Pál telepedett meg újra Magyarországon, aki már nyolc évesen ismerkedett a vadászattal. Francia Nagyapjától nagyszerű 28-as kaliberű elöltöltő puskát kapott, amely már gyutűs volt és nem kovaköves. Ezt a féltve őrzött puskát a II. világháború időszakában a kúria melletti lövészárokba dobták ki és az épület felújítása során találtuk meg. Azóta a Nemeskéri-Kiss emlékszobában, vitrinben tartjuk. A puska igen hosszú csövű és az elmondások alapján ólomtölténnyel kitűnően lehetett lőni vele. Ezzel a fegyverrel „orvvadászkodott" gyermekkorában Nemeskéri-Kiss Pál a minden hájjal megkent Mathieu papa nevű csavargóval a Saint-Ange kastély környéki erdőkben. Biztos, hogy a vadászat iránti szenvedélye is motiválta abban, hogy az egyetem elvégzése után örömmel vállalta el a magyarországi birtokok irányítását, amelyben negyvenezer hektár vadászterület is benne foglaltatott. Irányítása alatti vadászterületeken 23 vadőrt és 7 erdőmérnököt alkalmazott. 1883-ban Nemeskéri-Kiss Pált képviselőnek választották, császári- és királyi kamarási címet kapott. Földművelésügyi államtitkárként a magyarországi vadászat és vadgazdálkodás teljes jogkörű irányítója volt. Sajnos nem publikált, így vadászati és vadgazdálkodási tudományából semmi sem maradt fenn az utókor számára.

Ugyanakkor viszont két fiát Sándort és Gézát kiváló vadásszá nevelte, akik viszont, könyveikkel, újság cikkeikkel jelentősen gyarapították a magyar vadászirodalmat.

Nemeskéri-Kiss Sándor Magyarország rendkívüli követe és meghatalmazott minisztere volt Szófiában, Stockholmban és a Balti államokban, végül Helsinkiben.

', Magyarországon kívül külföldön is sokat, vadászott és a vadászirodalmat könnyed stílusú, termékeny vadászíróként szellemes, vidám történetekkel gazdagította. Emellett elismert vadászati szaktekintélyként a Nimród Vadászújság népszerű munkatársaként rengeteg szak-

cikket publikált. Kiváló céllövő volt, de fiatal korában úrlovasként is megállta a helyét. Elismert diplomata, jeles sportember, kiváló vadászíró, az „Amit az ember el nem felejt" (1932), „Egyszer volt..." (1939), „Röptében" (1940), „Pipaszó"(1941-1942), „Figyeltem" (1942) és a „... Hol nem volt..." (1943) című könyvek szerzője.

Testvéröccse Nemeskéri-Kiss Géza szintén állandó munkatársa a Nimród Vadászújságnak és bátyjához hasonlóan jótollú vadászíró volt. 1922 és 1944 között a Magyar Királyság vadászmestereként, mint kiemelkedő szaktudású vadgazda a vadászat és vadgazdálkodás irányítója. Nagy lelkesedéssel indította újra a solymászatot és az agarászatot. A gödöllői kormány-vadászterületen neves külföldi személyiségek részére is szervezett vadászatokat. „A hivatásos vadász kézikönyve" című szakkönyvében ő használta először vadőr helyett a hivatásos vadász elnevezést. Élvezetes olvasmány „A Felső-Nílus mentén" című vadásznaplója és az, eredetileg német nyelven megjelent „Mesél a vén vadászkalap" című könyve.

Az édesapja által létrehozott gödi mintagazdaságot tovább fejlesztette nemcsak mezőgazdasági-, állattenyésztési-, hanem vadgazdálkodási vonatkozásban is. A II. világháború után, mint sok hasonló nagybirtokos elviselhetetlen körülmények közé került, majd a Francia Köztársaság nagykövetének segítségével Franciaországba települt. Fia Miklós is kitűnő vadász, sportlövő és évtizedeken keresztül a Nemzetközi Vadászsportlövő Egyesület főtitkára volt, jelenleg Franciaországban él.

Vadgazda: Mi volt az, ami megragadta a Nemeskéri Kiss család vonatkozásában?

Murvai Zoltán: Nagyon sok minden. A haza szeretetük, becsületességük, akaratuk, korukat meghaladó gondolkozásuk, üzleti szellemük és nem utolsó sorban a vadászathoz és a vadászati kultúrához való kötődésük.

A Nemeskéri család egyik gazdag őse létre hozott egy alapítványt a család mindenkori tagjainak taníttatására. Ez az alapítvány fedezte a magyarországi és a külföldi képzés költségeit, és ezzel a lehetőséggel maradéktalanul éltek is. Ennek köszönhetően öt-hat nyelven írtak és beszéltek, de hatása érzékelhető volt nemesi tartásukban, viselkedésükben, tudásukban egyaránt. Mindenre fogékonyak voltak, ami új és hasznos volt, így Gödön ők építették az első magyarországi víztornyot, és a gödi kúria az 1800-as évek végén már központi vízellátással, 6 fürdőszobával rendelkezett, amikor még Magyarországon nem túl gyakran mosakodtak.

Nemeskéri-Kiss Pál tevékenységét ugyan nem publikálta, azonban mégis ismert az, hogy az ő földművelésügyi államtitkársága alatt jelentősen fejlődött Magyarországon

a vadászat és vadgazdálkodás, valamint annak szabályozása. Vadászati tevékenységét Sándor fia is csak érintőlegesen említi könyveiben, inkább azt hangsúlyozta, hogy tőle tanulták öccsével együtt a vadászat mesterségét.

Egy véletlen folytán találtunk a kúria helyreállítása során egy olyan emléket, amely minden kétséget kizáróan bemutatja, hogy mennyire szeretett vadászni Nemeskén-Kiss Pál. Az épület mellett húzódó, betemetett II. világháborús lövészárokban találtunk meg a már említett elöltöltős puskával együtt egy vaddisznó trófeát és egy kis zománcozott táblát, amely azt deklarálta, hogy ez az agyar az 1917-ben Albertin elejtett ezredik vaddisznó trófeája volt. A trófeát a táblával, restaurálva a Nemeskéri emlékszobában őrizzük.

Nemeskéri-Kiss Pál időszakában kezdődött el az a tudatos szelekció a gödi őzállományban, amelynek eredményeként már az 1920-as években kapitális bakokat lőttek a Nemeskériek és vendégeik, pld. József királyi herceg is.

Itt kezdtem el vadászni, így tudom, hogy az 1970-1980-as években sem volt ritka az aranyérmes őztrófea Göd környékén. Sajnos az azóta bekövetkezett kontraszelekció következtében a korábbi tudatos vadgazdálkodási tevékenység eredménye már nem tapasztalható.

Nemeskéri-Kiss Pál vadgazdálkodási tevékenységét fia Géza nemcsak, hogy elleste édesapjától, hanem még tovább is fejlesztette. Kevés olyan vadászati szaktekintély ismert Magyarországon, aki vadgazdaként vele vetekedhetett. Fontosnak tartotta éppen a vadgazdálkodás érdekében a vadőri feladatok átgondolását. Az Illés Nándor féle szakkönyv címe a „Vadőr" helyett a Nemeskéri-Kiss Géza által összeállított tankönyv címében már a hivatásos vadász szerepel. A névbeli változás más tartalmat is jelez, nem egyszerűen arról van szó, hogy őrizni kell a vadat, hogy ne lőjék le a vadorzók, hanem arról is, hogy hivatásos vadászként milyen vadgazdálkodási feladatokat kell elvégezni annak érdekében, hogy a vadállomány fejlődjön, erősödjön, szépüljön.

Nemeskéri-Kiss Géza időszakában voltak más híres vadászok is, Kittenberger, Széchenyi, Nádler, viszont ők nem voltak vadgazdák.

A vadgazda című újság úgy gondolom, éppen azoknak akar szólni, akik a vadgazdálkodást legalább olyan fontosnak tartják, mint a vadászatot. Ezért azt hiszem mindenképpen indokolt, hogy az újság olvasói, a magyar vadászok jobban megismerjék Nemeskéri-Kiss Géza tevékenységét.

Vadgazda: Szét kell választani a két tevékenységet. A vadászat és a vadgazdálkodás két különböző dolog.

MŰEMLÉK
NEMESKÉRI-KISS MIKLÓS
(1820–1902)
A Nemeskéri-Kiss kúria története
2004. III. évfolyam 8. szám
29

Murvai Zoltán: Lehet szétválasztani, de a kettő nem tud egymás nélkül létezni. Akkor tudunk eredményesen vadászni, ha megfelelő vadgazdálkodást folytattuk. Nemeskéri-Kiss Géza tevékenységében úgy gondolom, a vadgazdálkodás volt az elsődleges. Ha megfigyeljük a szervezett vadászatokról készült fényképeken, akkor láthatjuk, hogy Nemeskéri-Kiss Géza általában fegyvertelenül állt, éppen azért, mert arra koncentrált, hogy vadgazdálkodási tevékenységét egy általa szervezett jó vadászat sikere koronázza.

A vadgazdálkodás mellett ugyanakkor kitűnő vadász és igen jó lövő hírében állt. Ő is vadászott Afrikában, erről könyvet is írt, amely először Németországban jelent meg.

Vadgazda: Nemeskéri-Kiss Sándor könyvei közül a „Röptében" és a „Pipa szóra" figyeltem fel. Ebből azt éreztem, hogy a két testvér teljesen más irányítottságú volt. Géza volt a szigorú vadgazda és Sándor pedig a kiváló poénvadász?

Murvai Zoltán: Valóban más volt a stílusuk a könyveikben. Sándor az anekdotázó, könnyed stílusú vadásztörténet', író, míg Géza a tárgyilagos, szigorú vadgazda. Egyben azonban azonosak voltak. Tisztességes és hozzá értő vadászok. Édesapjuk gyerekkorukban is fegyelemre és önmegtartóztatásra nevelte őket. A véghlesi birtokokon akárhány bikát elejthettek volna, mégis azt mondta nekik az édesapjuk, hogy „minden évben csak egy bikát lőhettek. Kiválaszthatjátok, melyiket szeretnétek, de csak egyet lőhettek, mert a szarvasbika az nem nyúl."

Vadgazda: Ismer-e valakit a Nemeskéri Kiss családból?

Murvai Zoltán: Igen, Sándor leányát, llonát, aki 91 éves és egy csodálatos humorú, intelligens, szellemes idős hölgy, Gyakran szoktunk - főleg telefonon beszélgetni. Ismerem Géza fiát, Miklóst, aki a Nemzetközi Vadász Sportlövő Szövetségnek volt a főtitkára. Vadásztam vele együtt fogolyra Franciaországban, kb. 15 évvel ezelőtt, amikor még fel sem merült bennem, hogy egyszer megvásárolhatom a Nemeskéri-Kiss kúriát. Ő is idős ember, Franciaországban él, így sajnos csak ritkán tudok vele találkozni. Számomra fontosak a velük történő beszélgetések, a múlt emlékeit tőlük tudom megismerni, mivel tárgyi emlékek sajnos nem maradtak azokon kívül, amelyekhez véletlenül jutottam hozzá.

Vadgazda: Mit sikerült megtalálni a Nemeskéri-Kiss család tárgyaiból?

Murvai Zoltán: Elenyészően keveset. A második világháborúban az épületet hol a németek, hol az oroszok birtokolták és hadikórháznak használták. Emiatt a bútorokat kidobálták, kellett a hely a sebesülteknek. A bútorok sajnos tönkrementek, mert a tankárkot töltötték be velük. Ami egyéb mozdítható

MŰEMLÉK

volt azt széthordták a helybeliek. A trófeákat sem a németek, sem az oroszok nem bántották, azonban a háború után az első tsz vezetése feldaraboltatta késnyélnek és eladta. A rengeteg trófeából csak az maradt meg, amit ellopkodtak a környékbeli emberek. Ezek egy részéhez véletlenül jutottam hozzá.

Vadgazda: Hogyan?

Murvai Zoltán: Kb. 2 éve Pesten egy régiségüzletben ajánlottak egy őzet ábrázoló festményt. Nagyon gyenge volt a kép, ezért nem vásároltam meg, azonban az üzlet tulajdonosa nagyon szeretett volna nekem régi trófeákat eladni. Nem akartam megvenni, de annyira ajánlgatta, hogy végül rászántam magam, hogy megkérdezzem, hol vannak. Gödön, válaszolta, így azonnal érdekelni kezdett a dolog. Kiderült, hogy Gödön egy jómódú ember a kúriából ellopott trófeákat összevásárolta és kiakasztotta nyaralója lépcsőházának a falára. Nem volt vadász, csak tetszettek neki a régi trófeák. Amikor meghalt az örökösök nem akarták megtartani a sok „koponyát" és felajánlották a régiségüzlet tulajdonosának. Így sikerült megvásárolni azokat.

Vadgazda: És a többi trófea

Murvai Zoltán: Mivel nem tudok csak kevés Nemeskéri trófeát kitenni a falra, kerestem más olyan régi trófeákat, ami megragadja az idelátogatókat.

Az étterem falán olyan szarvastrófeák vannak kifüggesztve, amelyek Széchenyi István hagyatékából valók. Van néhány Nádler Herbert trófea is, valamint az általam elejtett rendellenes trófeák.

Vadgazda: Mi motiválta abban, hogy a Nemeskéri-Kiss kúria megőrzésében, mint tulajdonos is szerepet vállaljon?

Murvai Zoltán: A Nemeskéri kúria annak a szövetkezetnek a tulajdonában volt, amelynek 1985-ben az elnökévé választottak. Már akkor is fontosnak tartottam, hogy ez a műemléképület megőrzésre kerüljön, ezért elkezdtem a helyreállítását. Sajnos a munkásőrből kisgazdába átvedlett főkönyvelőm feljelentett társadalmi tulajdon hűtlen kezelése miatt, mondván a szövetkezet pénzét hiábavaló dolgokra fecsérelem.

Vadgazda: Jó magyar szokáshoz híven,

A büntetőeljárást ugyan bűncselekmény hiányában megszűntették, azonban az épület helyreállítása abbamaradt, és később sem folytatódott. Jómagam 1992-ben otthagytam a szövetkezetet, és külkereskedelemmel kezdtem saját vállalkozásban foglalkozni, utódaim pedig kiárusították a szövetkezet ingatlanjait. Így került sor 1999-ben a Nemeskéri-Kiss kúria értékesítésére, amelyet sikerült megvásárolnom, mert elhatároztam, hogy amit nem tudtam egy évtizeddel korábban felújíttatni, azt most a saját pénzemen megteszem.

Vadgazda: És akkor már dacból is, gondolom!

Murvai Zoltán: Nem a dac motivált, inkább az, hogy nehezen adom fel az elképzeléseimet. Fontos volt számomra, hogy ezt a XVIII. századbeli épületet megmenthessem és vele együtt előtérbe kerülhessen a méltatlanul elfeledett Nemeskéri-Kiss név is.

Édesapám múzeum igazgató volt, így gyerekkoromtól kezdve azt láttam, tanultam tőle, hogy mennyire fontos megőrizni a múlt emlékeit az utókor számára, mindegy, hogy az épület, festmény, vagy bármilyen tárgy.

Leginkább az motivált, hogy nagyon szerettem volna egy vadászati kulturális központot létrehozni, és erre ez az épület kifejezetten alkalmas. Budapest közelében a Nemeskéri-Kiss kúrián kívül nincs olyan hely, amely megjelenésével és múltjával fémjelezve méltó székhelye lehetne rendszeres vadászati rendezvényeknek. Széchenyi Zsigmond kastélyát a II. világháborúban lebombázták, Kittenberger Kálmánnak és Nádler Herbertnek pedig nem volt olyan épülete, amely megfelelne ennek az elképzelésnek. Régóta beszélnek arról, hogy milyen jó lenne egy vadászati múzeumot létrehozni. Nagyon szép álom, de nem látom a realitását. Sajnos a magyar vadászok többsége nem mozdul meg anyagi támogatással oly mértékig, hogy meg lehessen csinálni, állami pénz pedig nem áll rendelkezésre.

A magyar vadászati kultúrának sajnos a háború előtt sem sikerült állandó környezetet találni.

A szomszédos Ausztriában is csak St. Flóriánban van állandóan nyitva tartó vadászati múzeum, melynek épülete és környezete kisebb, mint a gödi kúriáé. Úgy gondolom, hogy ha itt, Budapest közelében megfelelő környezetben, patinás múltú helyiségekbe a rendszeres vadászati rendezvényeket tudunk tartani, rendszeresen megújuló kiállításokkal, akkor feltétlenül, legalább részben eleget tudunk tenni azoknak az elképzeléseknek, amely az állandó vadászati múzeumra vonatkoznak.

Az elmúlt néhány évben rendszeressé tettük a nyári vadásznapi rendezvényeket, a november 3.-i St. Hubertus napot, és ebben ez évben megrendeztük az első Pest megyei vadászbált.

Minden rendezvényünkhöz évente megújuló, mindig más, nívós vadászati képzőművészeti kiállítást kapcsoltunk, így került sor Csergezán Pál, Vezényi Elemér és Neogrády Antal festményeinek gyűjteményes kiállítására. Emellett rendszeresen bemutatjuk a kortárs vadászfestők és iparművészek alkotásait is.

Vadgazda: Miért nem nevezted el a gödi kúriát saját neved alapján?

Murvai Zoltán: Azt hiszem az eddigiekből is kiderült, hogy nem egy régi kúriát akartam vásárolni, ame-

lyet saját nevemre keresztelek, egyszerűen meg akartam menteni egy értékes műemléket, és ki akartam benne alakítani egy vadászati kulturális központot. Ezt a vadászati központot nem volna szabad más néven emleget, mint a Nemeskéri-Kiss család nevén, mert az Ő vadászati múltjuk jelenti ennek a helynek az igazi szellemiségét.

Vadgazda: Azt hiszem a hivatásos vadászokon kívül nem sokan ismerik Nemeskéri-Kiss Géza és Nemeskéri-Kiss Sándor nevét.

Murvai Zoltán: Igen, valóban kevesen. Ennek az az oka, hogy az elmúlt ötven évben elhallgatták a nevüket. Nem találtak okot arra, hogy bármi rosszat írjanak róluk, ezért egyszerűen sehol, semmilyen vadászati témakör kapcsán nem említették nevüket. Valószínűleg ez azzal volt összefüggésben, hogy Nemeskéri-Kiss Géza Horthy Miklós kormányzósága időszakában volt Magyar Királyi Fővadász, és ez úgy jutott be a köztudatba, hogy Horthy fővadásza, és az ilyen személyekről ebben az időszakban nem volt kívánatos publikálni.

Akik ismerik munkásságukat, vadász múltjukat, azok tudják, hogy Nemeskéri-Kiss Sándor és Géza nem a politikai érdemeik miatt töltötték be pozíciójukat, hanem ki-ki a maga területén elismert szakmai hozzáértése alapján.

Szeretném, ha a nevük újra ismertté válna vadász körökben, és minél többen megismernék azokat a gondolatokat, amiket könyveikben megfogalmaztak.

Vadgazda: Pontosan ezen adósságunkat próbáljuk törleszteni az olvasó felé. Én most már tisztán látom, hogy ez a téma kicsit terjedelmesebbé kell, hogy váljon, hiszen lényeges dolgokat nem szabad belőle kihagyni.

Köszönöm a beszélgetést

Murvai Zoltánnal beszélgettem, aki 1943. december 28-án született Besztercén, 30 éve vadászik, a magyar és külföldi vadászkönyvek szenvedélyes gyűjtője.

Burzuk Sándor

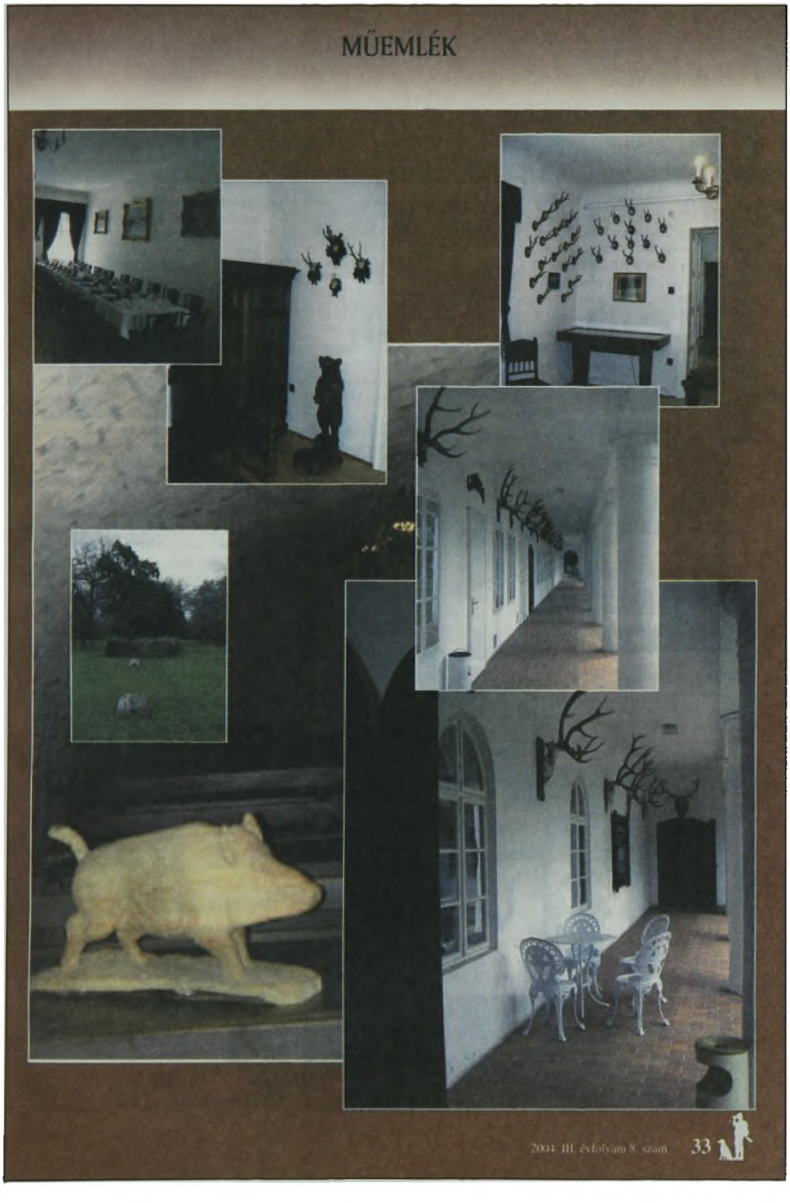
MŰEMLÉK
2004. III. évfolyam 8. szám 33

GYÜRE JÁNOS

Gödi ki kicsoda a XIX. és a XX. századból Birodalmi lovag - Floch-Reyhersberg Henrik János és fia Alfréd.

Lovag - Floch-Reyhersberg Alfréd

A Gödi Almanachokban több éven keresztül, viszonylag sok gödi, vagy Gödhöz valamilyen módon kötődő személyről írtunk, illetve ismertettük életüket, tevékenységüket. Nem sikerült azonban eddig a „történelmi" Göd, egykori fejlődését, átalakulását, valamint ezen a területen létrejött, három település, Sződliget, Felsőgöd és Alsógöd kialakításában jelentős részt vállaló Birodalmi lovag Floch-Reyhersberg család két tagjának, Henrik Jánosnak és Alfrédnak származásáról, életéről és tevékenységről megbízható adatokhoz jutnunk. A közelmúltban azonban Volentics Gyula sződi helytörténész által a Pest megyei Levéltárban fellelt forrásból, valamint Bőcs Mihálytól és Nagyréti Tamástól kapott adatokból, továbbá Dr. Széll

Andrásné által felkutatott Floch oldalági leszármazottak közléseiből sikerült ezt a cikket összeállítanom. Köszönet illeti a felsoroltakat.

Most lássuk a két lovag Floch-Reyhersberg rövid történetét:

A Floch család, a német Sziléziából származott. Német (osztrák) nemességüket a „harmincéves háború" (1618-1648) idején szerezték.

I. Ferenc osztrák császár és magyar király, 1797. augusztus 24-én II. Floch József udvari tanácsosnak, akinek címe, akkor még „edler" (nemes) Herr von Floch volt, a római szent birodalmi lovagi és Heissen örökös ura címet adományozta. Ezt a címet a huszadik század közepéig viselték a család férfi tagjai.

Magyarországi birtokaik, részben a Heves megyei Halmajon, ahol nemességüket 1869-ben hirdették ki, valamint Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében Sződön és környékén, így a mai Göd területén is voltak. Ez utóbbi megyében, nemességüket 1871-ben hirdették ki.

Nemesi címerük, kék mezőben ágaskodó, ezüst oroszlán, amely mellső két mancsában egy-egy fehér liliomot tart. A sisakdísz, a pajzsbeli oroszlán növekvően és nyílt, fekete sasszárny. Takarók, kék és ezüst.

A Floch család tagjai közül többen álltak a Habsburg Birodalom szolgálatában, így Floch József, a tizenhetedik század második felében katonaként, 1794-től pedig egy szintén József utónevű Floch, Habsburg Károly hadi komissszáriusaként és udvari tanácsosaként szerepelt.

Az első Flochok a tizenkilencedik század közepén kerültek Magyarországra, ahol Jókai Mór, az „Új földesúr" című regényében leírtakhoz hasonló módon jutottak földbirtokaikhoz és telepedtek le választott hazájukban.

HENRIK JÁNOS 1824 december 27-én született Weitrában (alsó Ausztria). 1863-ban, már pénzügyi tanácsos, 1869-ben pedig gróf Lónyai Menyhért pénzügyminiszter titkára lett. Tevékenyen vett részt a későbbi Gödöllői Koronauradalomnak a Magyar Állam számára történő megvásárlásában, ezen kívül a Magyar Északi Vasúttársaság megalapításában is. Jelentős szerepe volt az első magyar-francia vasútépítési kölcsön felvételének lebonyolításában.

Sikeres pénzügyminisztériumi munkájáért a Király, 1869 év végén kitüntette őt a III. osztályú Vaskorona Renddel. Ugyanez évben, I. Ferenc József Király engedélyezte lovag Floch Reyhersberg Henrik Jánosnak, a Reyhersberg előnév, vezetéknévként való használatát.

Henrik János Pestmegyei birtokai Sződ, Göd, Csörög területén voltak. Ezeken a földeket, Henrik János 1871-ben vásárolta meg, amelyeknek nagy része, akkor még teljesen kopár, fátlan futóhomok volt. A futóhomok megkötése érdekében való tevékenységéért, a Földművelésügyi Miniszter elismerő oklevéllel tüntette ki őt.

A mai Sződliget község területének általa való birtoklására Sződ község 1883. évi községtérképe utal. Az egész terület, ekkor már a Rákos pataktól északra, Csörög puszta, délre Sződrákos puszta elnevezéssel, Floch-Reyhersberg Henrik János birtoka. Ugyancsak az ő tulajdona volt Kisgöd, Árpád major, Ilka major, Úsztató major és Tece major.

Henrik János földbirtoka a gazdasági élet majdnem egészét felölelte. Erdő, szántóföld, gyümölcsös, vízimalom, kocsma, – sőt fia később mozit is üzemeltetett – voltak a gazdálkodásának tárgyai.

A Floch gazdaság két épülete.
A képeslapon Floch Alfréd és nővérének üdvözlő sorával és aláírásaikkal.

Floch Reyhersberg Henrik János érdeklődését és bekapcsolódását Magyarország gazdasági fejlődésébe, bizonyítja a Mikszáth Kálmán szerkesztésében megjelent „Országos Hírlap" 1898 október 17.-i száma. Ennek a kiadványnak a közgazdasági rovatában olvasható, hogy az Országos Központi Hitelszövetkezet alapítványai szelvényeinek jegyzését tizenöt nap alatt befejezték. Itt találjuk Floch Reyhersberg Henrik János lovag dr. nevét ezer Korona értékű jegyzésével. Sződ földbirtokosai közül a névsorban nem volt egyedül, itt olvashattuk még Nemeskéri-Kiss Pál és Gajáry Ödön nevét is ugyancsak 1000 Koronás jegyzéssel.

Henrik János, nagy tehenészetet létesített, korszerű, téglaboltozatú istállókkal, amelyek vízvezetékkel voltak ellátva. Lóállománya huszonhét lóból állt.

A huszadik század elején, a Vármegye gazdasági elemző leírása kiemeli, hogy simmenthali pirostarka marhát tartottak és tenyésztettek a gazdaságban. A napi tejtermelés 350-450 liter volt, amelyet a fővárosban és a saját tulajdonában lévő nyaralótelepen értékesített a lovag.

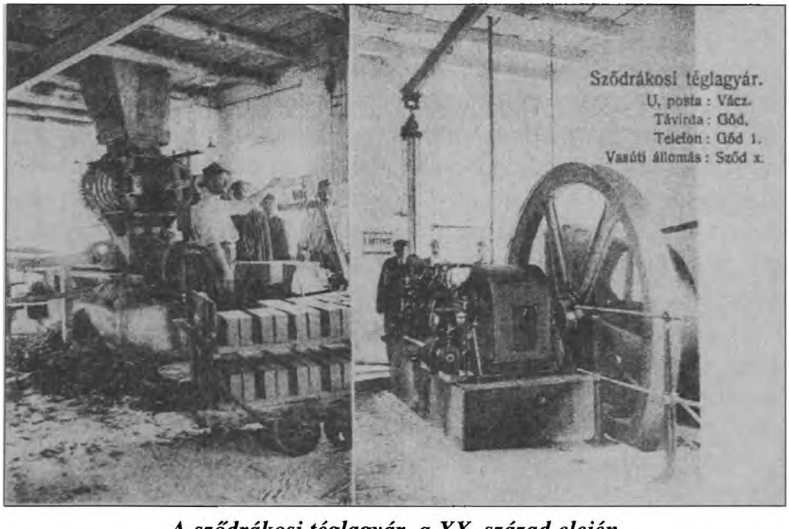

A sződrákosi téglagyár, a XX. század elején

A birtokot is érintő Dunaparton lehetőséget teremtett a dunai halászatra, a „Budapestvidéki Halászati Társulat" keretében.

Sződrákoson és Gödön, Henrik János tégla és cementlap gyárat üzemeltetett. A sződrákosi téglagyárat a „Sződrákosi Téglagyár Társulat" alapította 1869-ben, amit aztán Floch-Reyhersberg Henrik János 1873-ban megvásárolt. A téglagyárnak, a Floch birtokhoz tartozó Dunaparti Kismajorban saját kikötője is volt. A téglagyár két körkemencéből, gépházzal rendelkező téglaprés épületből, irodaházból, szárítókból és lakóházakból állott.

A munkások száma száz fő körül mozgott, akik közül negyvenhatvan volt a nő.

A sződrákosi téglagyár évi kapacitása, négy-öt millió tégla volt.

Ez az üzem kézi és gépi téglát, tetőcserepet, kúpcserepet állított elő. Különleges terméke volt a kút és csatornatégla. Évi termelése hét-tízmillió tégla volt.

A sződrákosi téglagyár száz, a gödi pedig ötven katasztrális holdon működött.

A két téglagyár termékeit, Budapesten és Újpesten, valamint a környék kialakuló községeiben értékesítették.

Pest Megye Tanácsa által, 1965-ben kiadott, „Pest Megye Múltjából" című könyv, Floch Henrik János gödi téglagyáráról az alábbi figyelemre méltó eseményt rögzíti: „1897. július 5.-én dr. Floch Henrik lovag gödi téglagyárában 200 munkás sztrájkba lépett. (A 200 fő sztrájkoló munkás, több mint valószínű, hogy Floch Henrik János két téglagyárának alkalmazottaiból került ki. A szerk.) A Főszolgabíró szerint a sztrájk az előző vasárnap, Kőbányán tartott szocialista kongresszus hatására robbant ki. A kongresszuson ugyanis a gyár négy munkása résztvett és ezek agitáltak a munka beszüntetése érdekében. A Főszolgabíró a járás valamennyi nélkülözhető csendőrét Gödre vezényelte, a további nemkívánatos események megállítására. A téglagyári munkások mozgalmát azonban nem sikerült csendőrkordonnal, csupán Gödre lokalizálni. Három hét múlva 1897. július 30-án mintegy 15000 résztvevővel kirobbant a téglagyári munkások országos jelentőségű sztrájkja. A munkásoknak, szervezetlenségük ellenére is, számottevő eredményeket sikerült kiharcolniuk. A téglagyári munkások ezen nagy arányú mozgalmában,

a kezdeményezés kétségtelenül Floch lovag gödi téglagyárának alkalmazottai közül indult ki."

Henrik János saját anyagi erejére támaszkodva, kezdeményezte az illetékes hatóságnál, a helyi (sződrákosi) alapfokú oktatás megteremtését. 1880. május 23-án bejelentette az Iskolaszéknél, hogy iskolát alapított a birtokán, amit azonban az Iskolaszéki testület elutasított. Vizsgálat indult ez ügyben. A vizsgálat megállapította, hogy a birtokon mindössze tizennyolc tanköteles gyerek van, (a törvény minimum harminc tanulót írt elő az iskola létesítéséhez) és a tanítónak pedig nincs tanítói oklevele.

Amint azt a fentiekből láthatjuk, lovag Floch Henrik János nagyszerű szervező készséggel, idősebb korában fia segítségével, sok munkával, egy korszerű, szerteágazó tevékenységet folytató gazdaságot hozott létre a birtokán.

Henrik János nyolcvan éves korában 1904. május 13-án halt meg Sződrákoson. A kúriája parkjában temették el.

HENRIK JÁNOS FIA ALFRÉD, már a magyar fővárosban született 1871. július 30-án és hosszú életét a sződrákosi birtokán élte le. Őseivel ellentétben, ő nem katonai, vagy a hivatalnoki pályát választotta, hanem birtokait irányította és azokon gazdálkodott.
Alfréd a négyosztályos „népiskola" és a nyolcosztályos fővárosi evangélikus főgimnázium elvégzése után, a budapesti és a bonni egyetemen, a jogi fakultáson tanult. Ez utóbbin doktorált is. ezek után elvégezte a magyaróvári Mezőgazdasági Akadémiát. Ennek befejeztével az akkor előírt, kötelező mezőgazdasági gyakorlatot, Coburg Fülöp herceg, pusztavacsi uradalmában teljesítette.

Katonai szolgálatának, a Császári és Királyi Jászkun 13. Huszárezrednél tett eleget, majd ennek letöltése után, mint tartalékos hadnagyot a 7. Huszárezredhez nevezték ki.

Itt említem meg, hogy Floch Reyhersberg Alfréd szeretett a saját maga által megélt történeteiről adomázni, melyek közül egyeseket közzé tett a „Váci Hírlap"-ban. Egy ilyen adomát olvashatnak a következőkben, „hogy szemléltessem azt, milyen témák érdekelték a 19. század végén az úgynevezett „jobb köröket":

Kedves lapunknak írom tehát ezt a kis történeti emléket:

A múlt század kilencvenes éveiben a s....-i nagy hadgyakorlatokon részt vettem mint parancsőrtiszt. Ferenc Ferdinánd főherceg akkor már nagy szerepet játszott a gyakorlatok vezetésénél.

A király-gyakorlatokon egy nagy sátorban voltak az étkezések. Az asztalfőn ült Ferenc Ferdinánd, a tábornokok rang szerint, körülötte unoka öccse Otto főherceg is, aki lovasbrigádot vezetett mint vezérőrnagy. A viszony a két közeli rokon közt nem volt ép a legjobb testvéri.

Én szolgálatból jöttem, elkésve az ebédet, jelentésemet leadtam Otto főhercegnek aki ebédelni küldött, sőt még vadászával külön valami édességet szervíroztatott nekem, mit számomra félretetetett. Otto Főherceg a legaranyosabb parancsnok s ember volt, őt mindenki imádta. Leültem az asztal végén parancsőrtiszt társaim közé s jóízűen ettem, ittam s vidáman beszélgettünk arról, hogy mily érdekes volna ha engem a saját ezredem, a császári 7.-ik királyi II. Vilmos német császár nevét viselő ezred az "ellenség"-nél volt, elfogna parancsőrtiszti lovaglásom közben. Egyszerre véletlenül elcsendesedett a beszélgetés az asztalnál, u. n. angyal röpült végig a sátron – s nekem mindég "kissé" erős volt a hangom s nem szoktam azt kímélni.

A csendben egy mondatom közben – egyszerre csak belevágott – nem, belesivított Ferenc Ferdinánd főherceg hangja: – Ich bitte an meinem Tisch keine fremde Sprache zu sprechen ... (Kérem az én asztalomnál nincs idegen nyelvű beszéd.)

Ez nekem Szólt, mert természetesen magyarul beszéltem, de első pillanatban nem is értettem meg, hogy miért ez az erélyes leintés! Csak egy percre rá eszméltem, hogy mi történt - felugrottam, összeütöttem sarkantyúimat s kisiettem a sátorból.

Biztos voltam, hogy be fognak csukni. De nem ez történt, Ebéd után Otto főheceg egészen ki volt kelve s nagyon megdicsért gyors elhatározásomért, még külön kiemelve, hogy Ferenc Ferdinánd főherceg szépen kikapna Őfelségétől, ha ezt a dolgot megtudná.

A véletlen úgy hozta magával, hogy egy ellenzéki újságíró, aki fegyvergyakorlatát szolgálta le mint Ersatzrezerwist (Póttartalékos) *ezt a hírt megsürgönyözte lapjának.*

Másnap az ellenzéki újság hozta a hírt s lett természetesen nagy felzúdulás. Délutánra már a hadgyakorlaton is volt újság. Otto főherceg, amint olvasta a hírt csípősen kijelentette, hogy fogadást ajánl hogy most legalább három napig békesség lesz, nem fogjuk látni Ferenc Ferdinándot. Otto főherceg jó jósnak bizonyult, már este megjött a sürgöny s ő tényleg három napig távol volt. Mi természetesen nem tudtuk meg soha a valóságot, hogy miért. Azonban Ferenc Ferdinánd főherceg ezután sohasem fogadta többé köszöntésemet sem hadgyakorlaton, sem udvari bálon."

Floch Reyhersberg Alfréd később Pest Vármegye tiszteletbeli Főszolgabírája és a Törvényhatósági Bizottság (Megyei) tagja, a Mezőgazdasági Szesztermelők és Dohánytermelők Egyesületének tagja, a váci Mezőgazdasági Bizottság elnöke, a Pest Vármegyei Gazdasági Egyesület (Járási) tagja, Népjóléti megbízott.

A *„Gazdasági tanulmányaim elvégzése után, több mint ötven éve vezetem magam, okleveles gazdatiszt nélkül, a sződrákosi, csörögi gazdaságomat"* írta a második világháború után, egy az Országos Földbirtokrendező Tanácshoz intézett levelében, Dr. lovag Floch-Reyhersberg Alfréd. E tárgyban nem állított valótlant, mert 1246 katasztrális holdas gazdaságát, egyedül maga vezette. Az általa vezetett gazdaság húsz különböző kitüntetést kapott, például 1907-ben erdőtelepítésért, majd a kitűnő tehenészet létesítéséért és a lótenyésztésért.

Sződrákoson, egy kisebb park közepén, volt Dr. Flochnak egy díszes régi kúriája, melyet apja, Henrik János építtetett. A kúriában értékes fegyvergyűjtemény volt és drága, régi bútorokkal volt berendezve. A kúria földszintes szárnya klasszicista jegyeket viselt magán, előtte egy díszes bejárati tornác húzódott. Az épület baloldalához egyemeletes négyzetalapú tornyot építettek, melynek emeletén, kis erkély volt. Ma már a sok toldás és átépítés miatt nem lehet a kúria eredeti formájára ráismerni.

A huszadik század elején, Sződliget jelenlegi területe, még Csörög-pusztaként szerepel. Ezt a területet, Dr. lovag Floch-Reyhersberg Alfréd 1910-ben parcellázás alá bocsátotta, ami a sződi vasúti megálló és a sződrákosi vízimalomtól északra, a váci határig terjedt. Ez a birtokrész lett a mai Sződliget község.

Dr. lovag Floch-Reyhersberg Alfréd, mint a gazdaság irányítója lóháton

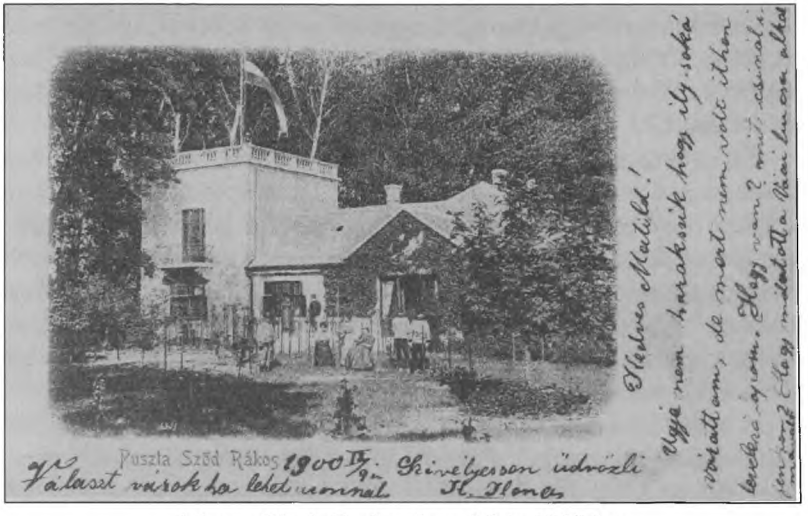

A lovag Floch-Reyhersberg kúria 1900-ban

Itt 1910-1912-ben épültek az első házak, de az első világháború jelentősen lelassította a település nagyobb arányú fejlődését, kiépülését. A telkek értékesítésével, Dr. Floch-Heyhersberg Alfréd, a „Sződliget Parcellázó Részvénytársaságot" bízta meg.

1945-ben, kb. tíz katasztrális holdat parcelláztak Sződliget mellett, a 2. számú főközlekedési út déli részén. Itt, százötven négyszögöles, ingyen házhelyet kaptak a gazdaság régi alkalmazottai.

Sződliget, a második világháború után, 1950-ben szakadt el közigazgatásilag Sződtől.

Dr. lovag Floch-Reyhersberg Alfréd, Alsógödön, a gödi téglagyára által gyártott téglák felhasználásával több mint húsz nyaraló villát építtetett, értékesítési céllal. Ő építtette a „Biciklista Nagy vendéglőt" is.

Az alsógödi római katolikus és később az evangélikus templom részére telket adományozott. Komoly anyagiakkal támogatta a felsőgödi római katolikus templom építését is. Ennek a templomnak a tízes számú, Kapisztrán Szent Jánosról elnevezett, színes üvegablakát, az ő adományából készítették. Az üvegablak felirata: „Birodalmi lovag Dr. Floch-Reyhersberg Alfréd adománya, az 1914. év szeptember 9-én a lembergi csatában hősi halált halt sógora, Báró Henrikusz De Ben Wolsheimb József Cs. és Kir. Kamarás, Őrnagy emlékére".

Dr. Floch-Reyhersberg Alfréd, Sződrákoson, 1910-ben a „Megélhetési ház" mellett, a gazdaság ispánja számára épített lakást iskolának alakította át, amely mellett tanítói lakást is építtetett. Ez az iskola egytanerős volt. a tanerő pedig az 1886-ban született Meszlényi Janka volt. Ebben az iskolában 1919 nyaráig folyt a tanítás. Ezután ugyanis az 1920 elején leállított téglagyárból elbocsájtott munkások elköltöztek és a sződrákosi iskola elnéptelenedett. Később, Dr. Floch-Reyhersberg, Sződligeten, *„Vagyoni helyzetemet messze felülmúlva, – így írja egyik feljegyzésében – öttantermes iskolát építtettem, amelyet ingyen bocsájtottam a köz rendelkezésére".*

Gazdasági elnöke volt a sződrákosi, az alsógödi, a felsőgödi állami elemi népiskoláknak és felügyelő bizottsági elnöke a sződi és felsőgödi állami óvodáknak. Az iskolák évvégi vizsgáira rendszeresen eljárt. Ő ajándékozott telket a mai alsógödi iskola számára is.

Dr. lovag Floch-Reyhersberg Alfréd (sötét lovon) sógorával

Dr. Floch, több okmányban rögzíti, hogy jóval a cselédtörvény életbelépése előtt, minden cselédje számára szobából, konyhából, kamrából és pincéből álló lakást építtetett. Amikor pedig a gazdaságba és a kúriába bevezették a villanyáramot, minden cselédlakást világító berendezéssel és villanyárammal láttatott el a saját költségén.

Halmaji birtokát 1914-ben felparcelláztatta a kisbirtokosok között. Sződön pedig 1919-ben hét hadirokkant részére egy-egy, hétszáz négyszögöles telket ajándékozott.

A gödi téglagyára 1915-ben veszteségessé vált, ezért azt felszámolta és 1924-ben lebontatta. Helyette Sződrákoson szeszgyárat létesített, a cukorrépa diffúziós, illetve rapid (gyors) eljárással történő feldolgozására, de ez a gyár alkalmas volt más, keményítő tartalmú termények feldolgozására is.

Dr. Floch, 1900 óta birtokán harminc katasztrális holdon dohányt, húsz holdon pedig cukorrépát termelt. Ez utóbbit saját szeszgyárában dolgozták fel.

A tulajdonában volt egy saját telepítésű akácerdő, húszéves fordával, amelynek kivágott faanyagából szerszámfát és szőlőkarókat állítottak elő. Ezt az erdőt, még édesapjával együtt telepítették.

Dr. lovag Floch-Reyhersberg Alfréd nem volt nős ember. Egyedül élt. Az első világháborúban hősi halált halt sógora, Báró Henrikusz De Ben Wolsheim József, két leánygyermekét, Palkovics Bélánét és Szaplonczay Gábornét örökbe fogadta azzal a szándékkal, hogy ők veszik majd át gazdasága vezetését. Dr. Floch, már a két világháború közötti időben felosztotta birtokát, a két örökbefogadott lánya között. A kertgazdaságot és a gyümölcsöst Palkovics Bélánénak tervezte adni, annak lánya Kubinyi Oszkárné részére a sződrákosi gazdaság jutott volna, ahol Kubinyiné az aprómarha tenyésztést maga vezette.

Szaplonczay Gábornénak szánta a Csörögi majort, ahol disznó, marha és lótenyésztés folyt.

1944-ben Dr. Floch, súlyos operáción esett át, ezért már akkor a kijelölt örökösökre hárultak a gazdaság vezetésével kapcsolatos feladatok, amibe azok, – a lovag megítélése szerint – *„igen jól beletanultak”*.

1944 december elején, Sződrákost és benne Dr. Floch Reyhersberg Alfrédot is elérte a háború és a Vörös Hadsereg csapatainak megtelepedése a birtokán. Mindene az ebek harmincadjára jutott, kúriája, kertje, gyümölcsöse, állatai, erdeje, szeszgyára, vízimalma stb. Ő maga még küzdött az új hatalommal egy birtokrészért, egy lakásért, ahol meghúzhatta volna magát. Kérvényeket, beadványokat írt, levelezett az „igazáért”, azt remélve, hogy valamit meghagynak neki abból a birtokból, amit édesapja vásárolt és ő, több mint ötven éven át maga irányított. Nem hagytak!

Birodalmi lovag Dr. Floch-Reyhersberg Alfréd 1951 március 27-én 80 éves korában halt meg, eltemetésének helye a kastélya parkjában szülei sírja mellett volt. Ezt a temetkezési helyet azonban a népi demokrata rendszer alatt felszámolták. Így sem az édesapja, édesanyja, Dr. Floch és más rokonok maradványainak, sem a síremlékeknek nyoma nincsen.

Sződliget Község, amely nagyon sokat köszönhet, még az ebben a cikkben felsoroltakon kívül is, a két Floch-Reyhersbergnek így „hálálta meg” mindazt, amit tőlük az idők folyamán kapott.

Ideje lenne, ha megkésve is Sződliget Község Önkormányzata megtenné azt, hogy hálája jeléül, egy sződligeti utcát, Floch Alfrédról nevezne el.

Én még láttam Őt az alsógödi Állami elemi Népiskola első és második osztályos tanulójaként, az évvégi vizsgákon. Később, 1938-1940-ben, lóháton a mai Pesti úton közlekedni és hallottam erős hangján egy-egy ismerősével beszélgetni.

Dr. Iovag Floch-Reyhersberg
SZÖD-RÁKOSI és GÖDI
tégla- és czementlap-gyárai
Iroda: IV., Váczi-utcza 19.
Tégla- és czementlap-raktár:
Rudolf rakpart
Margithíd alatt.
TELEFON szám No. 398

Dr. von Floch-Reyhersberg'sche
SZÖD-RÁKOSER & GÖDER
Ziegeleien, u. Cementplattenfabrik
Kanzlei: IV., Waitzenergasse 19.
Ziegel- u. Cementplatten-Lagerplatz:
Rudolf-Quai
unter der Margarethenbrücke.

BUDAPEST. Sz.) 1075
Nr.)

Szállitmánylevél — Lieferschein.

An Herrn T. Plebánia réfere urnak

Építési hely } Szöd
Bauplatz }
Fuvaros által } saját fuvar
Durch Fuhrmann }
küldök — erhalten Sie

400 darab I Tali 100 db téglát
Ziegel

Budapest Rákos 1904 Május 24

Szöd-Rákosi és gödi tégla- és czementlap-gyárak
Szöd-Rákoser & Göder Ziegeleien- u. Cementplatten-Fabrik.

Téglagyári szállítólevél

Dr. Iovag Floch-Reyhersberg
SZÖD-RÁKOSI és GÖDI
tégla- és czementlap-gyárai
Iroda: IV., Váczi-utcza 19.
Tégla- és czementlap-raktár:
Rudolf rakpart
Margithíd alatt.
TELEFON szám No. 398

Dr. von Floch-Reyhersberg'sche
SZÖD-RÁKOSER & GÖDER
Ziegeleien, u. Cementplattenfabrik
Kanzlei: IV., Waitzenergasse 19.
Ziegel- u. Cementplatten-Lagerplatz:
Rudolf-Quai
unter der Margarethenbrücke.

BUDAPEST. Sz.) 965
Nr.)

Szállitmánylevél — Lieferschein.

An Herrn Plebánia réfere urnak

Építési hely } Szöldön
Bauplatz }
Fuvaros által } 10 Szöldi kocsival
Durch Fuhrmann }
küldök — erhalten Sie

2000 darab I Tali 1000 db téglát
Ziegel

Budapest Rákos 1904 Május 24

Szöd-Rákosi és gödi tégla- és czementlap-gyárak
Szöd-Rákoser & Göder Ziegeleien- u. Cementplatten-Fabrik.

Téglagyári szállítólevél

DR. LOVAG FLOCH-REYHERSBERG

= PUSZTA SZŐDRÁKOS-CSÖRÖGH-GÖDI GAZDASÁGA =

SZŐDRÁKOSI ÉS GÖDI TÉGLA- ÉS CEMENTLAP GYÁRAI

Utolsó posta: VÁCZ, (Sződrákos) Budapest környékbeli TELEFON (interurban): GÖD 1. Táviratok: Floch Göd.

VASÚTI ÁLLOMÁS: Személyforgalom: SZŐD × Teherárúk: GÖD.

(Központi iroda: BUDAPEST, V. LIPÓT-KÖRUT 28. TELEFON (interurban) 10-99.)

68 SzR. szám. 386 Bp. 1908 nov.28.

Sződrákos, 1910 márcz.10.
U. posta: VÁCZ.

Főtisztelendő Krechnák János plébános urnak

Sződ.

Múltkori megbeszélésünk értelmében van szerencsém az alábbiakban az elszámolásunkat közzétenni:

70q 37½kg.konv.rozs 1908 okt.,18.40	1331K 46f.
erre 1909 febr.6. készpénzfizetés	400"
elfogadvány értéke	931K.46f.

Ezen tartozásunkkal szemben:

1906 évről legelődij hátralék	60K.
1907 évben szállitottunk 4050 drb.téglát á 40K.	162K.
1908 decz.3. " 20q porosz szenet loco Sződ á.4K.	80K.
1909 évben " 2 kubik drb-os tégla á.32K.	64K.
" 1900 drb. gép 1000 drb.kézi I.osztályu téglát á.40K.	116k.
" 5500 II oszt.á. 36K.	198K.
	680K.

Maradt tehát terhünkre 251K.46f. Miután Főtisztelendő ur azon kivánságának,hogy még szállitsunk téglát, eleget akarunk tenni,felkérjük,sziveskedjék bennünket értesitani,hogy a szükséges mennyiséget apr.ra előjegyzésbe vehessük,mivel hogy most a tégla alig alig kapható,44K-46K.helyt gyár./ki azonban előzékenységből 42K. árban számitanok,ha 8 napon belül értesitést kapunk/.

A mi az 1905 év óta elszámolatlan párbéreket illeti, azok a mi pénztári naplonkban nem fordulnak elö, Knoblauch Ágoston ur a cselédek és dohányosok tölünk járó járandóságát vezette csak be, és a bevételek között egyáltalában nem fordul elö párbér levonás. Miután a mult évben Főtiszt.ur engem kért meg a párbérek levonására, a dohányos 27K, a cselédek 39K.=66K. összeget 1910 febr.6-ikán rendesen el is számoltunk.

Az Ön összeállitása szerint Knoblauch ados maradt:

1905 évről	84K.40f./	38K.20f. cselédektől,	46K.20f.	dohányosoktól/	
1906 "	98K.	/32K. "	66K.	"	
1907 "	44K.70f./	31K.98f. "	12K.72f.	"	
1908 "	63K.50f./	27K.50f. "	36K.	"	
	290K.60f.				

Miután özv. Knoblauchnéval ez ideig nem tudtunk elszámolni, mert fizikai lehetetlenség az óriási restanciák feldolgozása, a folyó ügyek elintézése mellett, nem tudjuk pontosan, hogy mennyi lesz Knoblauchék követelése vagy tartozása. Hozzávetőlegesen azonban már most is tudjuk hogy nekik semmiesetre sem lesz követelésük.

Mi mindenesetre az Ön elszámolását Knoblauch tartozási rovatában elöjegyeztük, és mihelyt meg lesz ejtve az elszámolás, értesiteni fogjuk.

Teljes tisztelettel:

Mayt Floch Reyhersberg

Egy téglagyári elszámolás, lovag Floch-Reyhersberg Alfréd aláírásával

BÁTORFI JÓZSEF

Deus providebit!

Így fohászkodunk a rómaiak óta! Településünk ugyanis – bizonyítottan – több mint másfélezer éve lakott. A középkori leírások szerint „Gödallyarév" fontos átkelőhely volt a Barbaricum és Pannónia között, mert a révek mellett mindig nagy a mozgás. Jönnek, mennek a népek és hozzák-viszik a betegséget, a járványt.

Aki forgatta a Gödi Almanach korábbi köteteit, találkozhatott az anyakönyvekből feldolgozott adatokkal. milyen mindennapos vendég volt még békeidőben is a halál a XIX. század közepéig, végéig. Sokáig, nagyon sokáig kellett a váciaknak is – és egyben a környék lakóinak is – várni arra, hogy ispotály, gyógyház épüljön.

Különösen hadak mozgásakor ütötte fel a fejét a pestis, a kolera, a tifusz. Ismeretlen fogalom volt a tisztálkodás, a fertőtlenítés, de még az árnyékszék használata is. Tomboltak a járványok.

Gróf Széchenyi István Európában tett utazása során megismerkedett az ottani módival és arról panaszkodik, hogy lám itthon az aranysujtásos, gyémántokkal ékesített ruházatot viselő főurak kastélyaiban is milyen rettenetes bűz terjeng, olyan, mint a francia kastélyokban valamikor a „három testőr" idején.

Fertőzés és tömeges halálozás mindenütt, az újszülöttek túlnyomó része nem érte meg harmadik életévét. Ezért azután az anyák szakadatlanul szültek, még a királynék is akár tizenöt gyermeket.

Térségünkben az első pusztító járvány – amelyről feljegyzés is maradt – 1074-ben tört ki a német betolakodó IV. Henrik seregében és aki emiatt hagyott fel a hódítással. Ez volt a nyolcadik német támadás István királlyá koronázása óta.

1241-ben a mongolok hozták magukkal a dögvészt.

Az első ismert nevű felcser sebkezelő Berber Husszein rangsorban a negyedik ember volt a meghódolt Vác várában.

Tudni való, hogy a püspökség és a káptalan Vácról elmenekülve Nógrád várában, majd Besztercebányán székelt. A világi és az egyházi levéltárat Fülek várába telepítették. Ez utóbbi sorsának igaz történetét kötetünk egy másik írása dolgozta fel.

A püspökség és a káptalan továbbra is irányította a hódolt területek hitéletét. 1672-ben Püspökhatvanban történt „csoda" keltette fel az érdeklődést. Az ügyet Cseke vikárius vizsgálta ki.

A jelentés szerint: „A helybeli Kaczor Pál 8 éves kisfia megbetegedett és a hús levált az álláról, amit a fogakkal együtt eltemettek a temetőben, de a későbbi évek során ismét kinőtt az állkapcsa, mert megfogadta, hogy házanépével áttér katolikussá. Tanúk voltak a 48 éves György bíró, a 35 éves Szabados György és az összes püspökhatvani lakosok, ezután egyetlen lutheránus sem maradt a faluban, holott eddig csak 7 volt katholikus." (Dr. Szarka Gyula: A váci egyházmegye és püspökei a török hódítás korában.)

Elmúlt a török uralom, elbukott a kuruc függetlenségi háború, a németek maradtak Vácott.

1714-ben gróf Althán Károly püspök Bábaházat, majd 1738-ban hat helyiségből álló Kórodát hozott létre, amelyben összesen 57 ágy volt az ápoltak részére.

A Gödi Almanach tizedik kötetében már írtunk az 1740-41 évi nagy pestisjárványról, amelyben 385 fő veszett el. Még abban az évben felépült a Lazarétum. 1761-ben már rendelet szabályozta a közterület rendszeres takarítását. Minden szombaton tisztára kellett seperni az utcákat.

1763-tól irgalmasrendi szerzetesek, a mizerikordiánusok – akiknek 1914-ben 13 kórházuk volt csak Magyarországon – telepedtek le Vácon és ingyenesen gyógyították a szegényeket.

Migazzi Kristóf gróf püspök 1776-ban megalapította a „Merias Sacedotum Quieti" Intézetet, ahol a nyugdíjas beteg és krónikus alkoholizmusban szenvedő papokat helyezte el. A Március 15-e tér 22. számú házról van szó – ma gyógyszertár –, amelyet a „régi váciak" még Deficenciának hívtak, utalva alkoholelvonó sajátosságára, jegyzi meg alapos, két kötetet megtöltő művében dr. Pottornyai Gyula főorvos 1974 júliusában. A kéziratba dr. Horváth Károly, néhai gödi főorvos barátom felesége, Zsuzsanna asszony jóvoltából tekinthettem be.

De mi történt a kicsiny falvakban, vagy a pusztákon, birtokokon élő jobbágyokkal, cselédekkel, ha rájuk szakadt a betegség? Orvos csak a városokban volt, de a cselédnek, summásnak nem is tellett volna rá.

Javas emberek, tudós asszonyok őrizték a régi, sok évszázados hagyományokat, módokat, amelyeket még mondókákkal is kísértek.

„Ha fogad fáj, lehejj az újságba (újhold), akkor eláll!"

„Akit hideg lel, márciusi hóval sütött pogácsát egyék, elmúlik."

„Kinek szemén árpa van, háromszor megkerüli a kutat és mindannyiszor végighúz szemén egy árpaszemet, ezt mondván: „menj árpa, lekaszállak," és a használt árpaszemet a kútba dobja.

„Akinek feje fáj, királydinnyén párolja meg."

„Süly (vérbaj) esetén fokhagymát kell parázsra tenni, annak füstjét szívni."

„Akinek a füle folyik, kövirózsa husos levelének nedvét csepegtesse bele."

„Fájós fogra a harangozótól kért, de még meg nem köszönt tömjént, vagy pedig tarackból, mozsárágyúból kilőtt fadarabot tesz, vagy beléndek magot pipál."

„A derékfájásra, nyilallásra mész, vagy szűzdohánykötés jó."

„A tályogot, kelést lenmagliszt és viaszpép gyűleszti meg."

„Sebre bodza vagy káposztalevél jó kötésnek."

„Ha a kislány köhög, szamártejjel kell megitatni, ha ez nincs, legalább abból a vízből adjanak neki, amit a szamár visszacsurgat a szájából, amikor iszik, s a köhögés elmúlik."

„Ha a gyermek az orrába gombot dugott, erőspaprikát tesznek az orra elé, attól addig prüszköl, amíg ki nem fújja."

„Ha valakit összeszurkálnak a szúnyogok, be kell a testét kenni petróleummal."

A rándulást, ficamlást ecetes korpával gyógyították, de borogatásra, sebek mosására használták a fehérmályva, papsajtmályva, ökörfarkkóró, cicfarkkóró főzeteit is.

A „pokolvar" egyike a legnyűgösebb betegségeknek. Eredetileg állatok betegsége. Legelés közben fertőződnek meg a juhok és a szarvasmarhák. Ha a vágóhídon dolgozó hentes vagy mészáros,

netán az állatok közelében tartózkodó parasztember bőre megsérült és a pokolvar spórái a seben át bejutottak az ember szervezetébe, máris megmutatkozik a fertőzés kiterjedt, hatalmas, gennyes daganatok, a carbunkulusok formájában. Száz évvel ezelőtt széthasított békát tettek rá. A betegség mai neve lépfene, vagy antrhax. A név ismerős a közelmúlt politikai hisztériáiból.

Rúgott sebekre azonnal friss szarvasmarhatrágyát, vagy félbevágott érett paradicsomot tettek.

Gyomorgörcsöt fodormenta levél forrázatával, a hasmenést sok mák, vöröshagyma és víz keverékével gyógyították.

Ha gyermek torka, mandulája gennyes, tiszta tyúktollat kell petróleumba mártva kétszer-háromszor a torkán ledugni. Azonnal kihányja a gennyet. Engem is így gyógyított meg a nagymama Sikátor-pusztán, messze Fóttól és Rákospalotától, 1937-ben.

Még az 1950-es évek végén is élt a remény az áttételes rákos betegekben – egyet személyesen is ismertem –, hogy petróleumot kell inni, az majd meggyógyít.

Száz évvel ezelőtt egy férjhez menni készülő, valamire való családból származó hajadon könyvtára legalább két kötetből állt. Az egyik az imakönyv, amelybe később a gyermekek születési adatait írták be, a másik egy háztartással foglalkozó könyv volt.

Ez utóbbi a pénz helyes kezelésétől, a sütés-főzésen, a befőzésen, az állattartásig, a személyzettel való helyes bánásmódtól (ne legyünk kénytelenek az éléskamra kulcsát a rendszerint megbízhatatlan szakácsnő kezébe adni, stb.) a disznótorig és szappanfőzésig, szabás-varrásig mindenről szólt, mint egy, a mindennapi életről szóló forgatókönyv.

Édesanyám 1917-ben kapta meg a nagybányai Lakos Imréné „Háztartási tanácsadó"-ját (574. oldal). Amikor a könyvet újrakötötte a váci ferences szerzetes testvér, a tudós könyvkötő művész Váczi György azt mondta: „Barátom ez egy kincs, adja tovább utódainak."

Lássuk, mit javasol 1913-ban Lakos Imréné: „Ha valamely oknál fogva nincs alkalmunk mindjárt orvoshoz folyamodni, ha valamely családtagunk megbetegszik, néhány kisebb bajra használhatjuk az alanti hasznos házi orvosságokat:

Gyomorgörcs. Ha azonnal, amint a baj jelentkezni kezd, egy késhegynyi kettedszénsavas szódát félpohárnyi vízben megiszunk vagy pedig egy deciliternyi meleg fodormenthateát iszunk, megelőzzük a kínzó fájdalom fellépését.

Égési sebet tojáshabbal kenjük be. Addig is azonban, míg a habot felverjük, kenjük be tojásfehérjével. Másképpen pedig azonnal olajozzuk vagy vízzel nedvesítsük meg az égett helyet és apró sóval vastagon hintsük be.

Köhögés ellen 2 deciliter vízben egy evőkanál majorannapolyvát s egy diónagyságú feketecukrot megfőzünk. Leszűrjük s felét lefekvéskor, másik felét reggel melegen megisszuk. Ha esetleg ennyi nem használ, megismételjük. Jó szer ellene továbbá, Hildebrand theát (ökörfarkkóró főzet) oroszthea módjára elkészíteni, estve és reggel egy-egy deciliternyit iszunk belőle.

Fagydaganat és viszketeg elmúlik ha a fagyott testrészt 15-20 percig áztatjuk 34-35 Réaumur fokos meleg vízben, melybe apránként annyi mustárlisztet teszünk, amennyivel a csípését kis bírjuk állani. Legtöbb esetben egyszeri használat elegendő, ha azonban nem, megismételjük.

Fülviszketése elmúlik, ha gyufaszálnyi tiszta fácska végére vattát göngyölünk s azt bórsav oldatba mártván, vele a viszketés helyét benedvesítjük. Letörölni nem kell. A fülcsatornába nagyon mélyen benyomni veszedelmes lehet. Ha tehát nagyon mélyen van a baj, orvos kell hozzá. A bórsavas oldatot így készítjük. Egy üvegben 1 dcl jó sütős meleg vízbe 1 gr bórsavat teszünk. Mindjárt feloldódik. Hideg vízben nem oldódik.

Náthát elmulasztja estve, lefekvéskor vett 29-30 Réaumur fokos meleg fürdő vagy ugyanolyan meleg sós lábvíz, csak utána meg ne hüljünk. Hasznos még nátha ellen parázsra hintett kukoricaliszt füstjének felszívása is.

Csuz (Rheuma) ellen kiválóan hatásos két rész sósborszesz és egy rész finomított, vékony terpentin keveréke, melybe egy kevés kámfort is tettünk. A fájós részt estve és reggel dörzsöljük be vele. Mivel a szesz és a terpentin egymástól hamar

különválik, minden egyes öntés előtt jól rázzuk fel az üveget. Ha a baj kezdetén alkalmazzuk, 1-2-szeri dörzsölés már használ. ha azonban a csuz már régibb. akkor vízbemártott vászondarabot kifacsarván mártsuk a terpentines szeszbe s a fájós részre borítván száraz ruhával göngyöljük be. Ha éget, ne aggódjunk, legfeljebb csak pörsenéseket okoz, de használ. (Sok esetben a petróleummal való bedörzsölés is használ.)

Gyenge szemet nagyon erősíti a vízzel hígított sósborszesz, amelylyel naponként többször kell a behunyt szemet, halántékot és a homlokot bedörzsölni. Bedörzsölés után 15-20 percig ne menjünk szabad levegőre.

Foghusgyulladás ellen jó sikerrel használhatunk napjában kétszer-háromszor zsályatheával való öblögetést.

Foghusdaganatnál, ha lüktető fájdalmat érzünk, mi a kigyülés előjele, a kigyülést siettethetjük, ha a daganatra tejben főzött fügét, lehetőleg mentől melegebben, gyakran változtatva, rakunk.

A fogakra igen jó tisztító a kettedszénsavas szóda, mely különösen akkor van jó hatással, ha savanyú ételtől, vagy gyümölcstől fogunk elvásott: a fogakat megtámadó savat közömbösíti.

A hajhullás oka nem a hajnak, hanem a fejbőrnek a betegsége. Jó szer ellene a fejbőrt császárolajjal (finom petróleum) hetenként egyszer vékonyan bedörzsölni. Rövid ideig tartó kellemetlen szagáért dus hajjal kárpótol.

Fejhasogatás, ha nem régi a baj, tormaszesszel naponta kétszer-háromszor való belocsolással egy pár nap alatt véglegesen elmulik. Az erős csípés hamar megszűnik. A hajnak nem árt.

Huzógörcs. A megerőltetett lábakban gyakran jelentkező huzó görcs ellen jó orvosság az ecettel való bedörzsölés.

Göd puszta két-háromszáz lakója: az 1846-ban megépült vasút három váltásban dolgozó mintegy negyven alkalmazottja és családjuk; a versenylótenyésztő telep (Kincsem) huszonhárom lovásza; a Dunaparti Sörfőző, majd pálinkafőző szeszgyár munkásai; a dohá-

nyosok az 1870-es évekre már komolyabb egészségügyi ellátást igényeltek, mint amit a javasemberek és a tudós asszonyok nyújtani tudtak.

Szerencséjükre Nemeskéri Kiss Miklós, volt 1848-as honvédezredes, aki a kiegyezés után hazatért és a gödi birtokot megvette, annak vezetését legidősebb fiára bízta.

Nemeskéri Kiss Pál felvilágosult, modern gondolkodású, francia egyetemen tanult ember, maga gondoskodott a gödiek és családtagjaik orvosi ellátásáról. Szüleim, nagyszüleim gyakran emlékeztek hálás szavakkal bizonyos dr. Cseresnyésről.

Ki volt dr. Cseresnyés? Ahogy mostanában érdeklődtem utána, sokan emlékeztek rá tisztelettel, de már a keresztnevét sem tudta senki. Végül városi könyvtárunk kedves, dunakeszi illetőségű dolgozója Szabóné Hegyi Valika révén Csoma Attila ottani helyismereti könyvtáros sietett segítségünkre és elküldte a Dunakeszi Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár idevágó anyagát dr. Cseresnyés Ernőről és fiáról, dr. Cseresnyés Tiborról, akik mindketten községi orvosok voltak Dunakeszin.

Dr. Cseresnyés Ernő 1925 körül

Cseresnyés Ernő pedagógus szülők gyermeke. 1866-ban született Osliban. Szülei akaratának megfelelően orvos lett. Előbb katonaorvos Zágrábban, majd polgári orvos volt Nagy Magyarország több településén, így Pannonhalmán is, ahol egy szegény ács tizenötödik gyerekét, vézna, de jóeszű fiacskáját is meggyógyította tüdőbajából. A gyermek nem felejtett. Később az ő közbenjárására kapta meg dr. Cseresnyés Ernő a Szent György lovagrend kitüntetését. Az egykori kisfiút akkor már Serédi Jusztinián bíboros hercegprímásnak hívták.

1903-tól volt dr. Cseresnyés Dunakeszi községorvosa és a MÁV alkalmazottak orvosa is. Eredetileg belgyógyász volt, de szülésznőgyógyász és gyermekorvosként is gyógyított, sőt fogat is húzott. Ő érte küldött hintót Dunakeszire Nemeskéri Kiss Pál, ha a pusztán baj ért valakit, akár a földbirtokos családjáról, akár az alkalmazottakról és azok családtagjáról volt szó. Az öregek emlékezete szerint a legendás dr Cseresnyés Ernő minden esetben helyt állt. Már salvarsannal kezelte a külföldről nemi betegségeket hazahordó lovászokat, zsokékat, feleségeiket, ellátta a szecskavágógép okozta rémes csonkolásokat; a veszett kutya marta Sári Pált ő maga kísérte sebesen a pesti Pasteur Intézetbe – idejében! Cserven bácsi elméjének elborulása után ő intézte el, hogy a család meglátogathassa szegényt a Lipótmezőn, ahol a „dühöngésre hajlamos" beteg mellett akkoriban még korbácsos ápoló állt.

Egy ízben még mint pszihiáter is eredményes volt, amikor egy nyáresti szürkületben a kukoricakapálásból hazatérő leánycsapat az öreg temető sírkeresztjein imbolygó, fehér lepedőbe bújt kisérteteket látva az ijedtségtől félholtan rohant be a Pusztába. A doktor úr, aki éppen a kastélyban tartózkodott, a hír hallatára kisietett a temetőbe bátran és onnan derűsen tért vissza. Egy, a határban bogarászó fehér pulykacsapat nem ment haza a „Pujkaházhoz", hanem felkapaszkodtak éjszakára a sírkeresztekre.

Dr. Cseresnyés Ernő halála után (1936) fia, Tibor lépett örökébe és látta el a puszta népét is 1942 őszéig, amikor behívták és mint katonaorvost küldték ki a Don-kanyarba. Kórházvonatát szétbombázták. 1943 január 28-án látták utoljára. Negyven éves volt.

1922. november 30-tól Felsőgöd, Alsógöd és Sződ körorvosa egyben MÁV orvos is dr. Háden Pál. A szülésznőkről, Baranyai Gusztávnéról és Raffay Sándornéról már a korábbi Almanachokban írtunk.

Alsógödön az első községi orvos dr. Toldi Etelka orvos, fogorvos. Rendelője a Pesti út 79 szám alatt volt. (Akkoriban a házszámok Budapest felé növekedtek, így a 79. szám az alsógödi állomástól Pest felé esett. Azt, hogy dr. Toldi Etel meddig folytatta tevékenységét, nem sikerült megtudni.

1932-ben dr. Bankó Emil nyitja meg rendelőjét a Huzella Intézettel szemben a mai Jávorka Sándor utcában. Dr. Bankó fiatal ember, két évnyi, a fővárosi Új Szent János Kórházban végzett gyakorlat után települt Alsógödre. 1935-1944-ig ellátta az iskola-orvosi és a fogászati rendelést is. 1944 tavaszán behívták katonának. A háború vége utáni leszerelésekor rövid időre tért vissza Alsógödre, egyes hírek szerint a Felvidéken telepedett le.

Közép Gödön a Pesti út és a mai Mihácsi György utca sarkán épített magának rendelőt dr. Tóth Károly, aki MÁV orvos is volt és aki a front átvonulása idején, a harcok alatt is ellátta a sebesülteket, betegeket.

Nem sokkal a háború után telepedett itt le dr. Várady Gábor és 1947-ben nyitotta meg rendelőjét a Petőfi Sándor utcában. Gyógyító munkáját 1961-ben bekövetkezett haláláig végezte.

1949-ben dr. Nagy Imre volt a Woittitz villában, a Pesti út és a Jávorka utca sarkán kapott lakást és rendezte be rendelőjét, miután Kosdról áttelepült. Mint a Gödi Almanachból tudjuk, ez a villa volt néhány hétig a szovjet követség Budapestről kitelepített diplomatáinak állomáshelye addig, amíg a magyar fél hadüzenete után a moszkvai követség alkalmazottaival Ankarán át ki nem cserélték őket.

1952. nyarán dr. Nagy Imre rettenetes halálát egy alávaló, hanyag pályamunkás okozta, aki az alsógödi megálló sorompóját nem zárta le idejében és egy áthaladó sínautó az orvost, aki kismotorján éppen balesetet szenvedett beteget ellátván sietett a rendelő felé, elgázolta. Van aki úgy emlékszik, a súlyosan sebesült orvos nem vesztette el az eszméletét, azonnal a saját nyakkendőjével próbálta elkötni csonkolt lába vérzését.

Ebben a kereszteződésben halt meg egy tehervonat kerekei alatt – hasonló okból – Berencsi Pál fuvaros, akinek a bal kézfeje valahol egy első világháborús csatatéren maradt. A tehervonat lovával, szénnel megrakott szekerével együtt roncsolta szét.

Dr. Nagy Imre halála után a Woittitz villában egy ideig a Dunakeszíről átjárt dr. Bíró Elemér – fiatal, elegáns, csendes beszédű – orvos dolgozott, amíg a Tanács rendelkezésre nem bocsájtotta számára a községi rendelőt a József Attila utcában. Kiváló gyermekorvos is volt. Amikor eljött gyógyítani elsőszülött gyermekemet, a kezelés után azt mondta: „Az újszülöttet kettőtől kell óvni: a megfázástól és a dédelgető nagyszülőktől." Mindannyian boldogan mosolyogtunk, szüleim is.

1950-től Alsógödön dolgozott a Felsőgödön lakó dr. Varasdy Sándor. A községházán rendelt. Lakására, illetve oda-vissza naponta kerékpáron tette meg az utat. Később Háden Pált követve felsőgödi körzeti orvos lett. Tavas doktor mellett a második. Nem sokkal később dr. Tavas József már járási főorvos lett. 1953-ban még előtte vonultunk el pucéran a sorozáskor a felsőgödi Iparoskörben.

Dr. Kőműves György már az akkori Tanácsházán berendezett szobában, majd az Egészségházban – melyet szakaszosan, ahogy futotta rá, építettünk 1955-től 1962-ig – fogadta a betegeket.

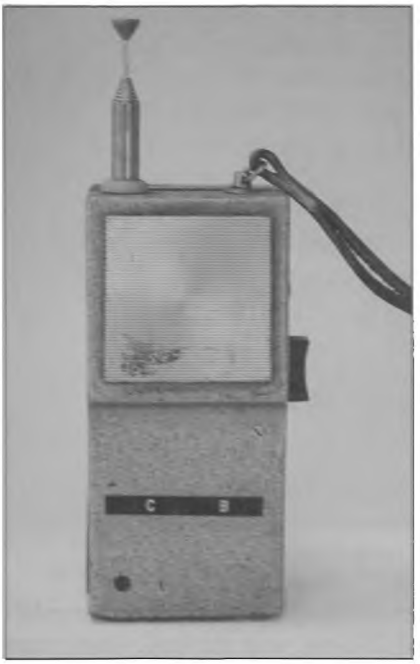

A rádiótelefon

Dr. Bíró Elemér főorvosi kinevezésekor Vácra költözött, de ugyanaz a teherautó hozta a József Attila utcába dr. Horváth Károlyt, akiről már írtunk korábban. Írásai is napvilágot láttak a Gödi Almanachban, a Gödi Ki Kicsoda? sorozatban. Ő volt az az orvos, aki felírta, a szegényeknek ki is váltotta és házhoz is vitte a gyógyszert. De ő volt az is, aki a reményteljes 1960-as években a kiváló specialista Vizi István mérnök tudása révén az országban elsőként megszervezte, létrehozta és működtette – telefonhálózat nem lévén – a hordozható rádiótelefonos segélyhívó szolgálatot Alsógödön. Az antenna szerelésében Juhász János gépésztechnikus, az Egyesült Izzó akkori kísérleti üzemének egyik vezetője jeleskedett. Ez a rádiótelefon már a kezdet kezdetén tizenhat felsőgödi lakos életét mentette meg, akik a piacon mérgező gombát vásároltak és fogyasztottak belőle.

Az épülő, bővülő, korszerűsödő Egészségházban több műszakban fogadhatták a betegeket, egymást váltva Dr. Horváth Károly, majd Valentinyi János, és Dr. Mészáros Károly. A cikk írásakor, 2003. tavaszán, már nem körzeti orvosnak neveztettek gyógyítóink, hanem családorvosnak. A névváltozással járó tartalmi különbségek kifejtését nem vagyok illetékes itt elvégezni. A gyermekek doktorbácsija Vecserka Zsolt doktor. A fogorvosok – akik szintén itt az Egészségházban kaptak rendelőt – dr. Sükösd Zsuzsa és Dr. Balogh Ágnes. Az Egészségháztól mintegy 1,5-2 km távolságra a Kertvárosban lévő rendelőben fogadja a betegeket dr. Lantos István.

A Pesti úti rendelő képe

A cikk melléklete egy stencilezett újságlap oldal 1949 decemberéből. Egy Gödöt nagyon szerető földink, volt tanárnő, őrizte meg és juttatta el hozzám mostanában.

Itt most teljes egészében a 154. oldalon közrebocsájtjuk, úgy ahogyan azt a kiadásért felelős Siftár József vezető jegyző lediktálta annak idején. Valaki, valamikor a fontos részeket alá is húzta ebben az Alsógödi Híradóban.

Ugyanis az újságlap szerint gödi puszta dolgozói megünnepelték Sztálin 70-ik születésnapját, a maguk módján. Megépítették és felavatták a házcsoportonként tervezett első közös wc-t, egy árnyékszéket a skarlát megelőzése végett is!

Vajon milyen színű volt a szalag, amig az avatáskor átvágtak? Mit szólt mindehhez az akkor már javában tomboló ÁVH? Mert aki még évek múltán is december 21-ét az év legsötétebb napjának tartotta (hiszen az ma is) a mások füle hallatára, a „Szovjetunió gyalázásáért" kemény büntetésnek nézhetett elébe.

Siftár József vezető jegyző felismerte, hogy a „scarlát" és egyéb betegségek oka a wc hiánnyal magyarázható. (Egyébként a birtokon

minden háznál mindig is volt rendesen megépített árnyékszék.)

A vörheny vagy scarlatina gyógyszerét 1926-ban fedezte fel az angol A. Fleming. Ez volt a penicilin gomba. 1949-ben már Magyarországon is hozzáférhető volt az antibiotikum.

A TSZCS vezetése maradandó alkotással kívánt hozzájárulni az országos hisztériához.

Lehet, hogy csak a tisztaság iránti vágyat akarták volna felébreszteni a puszta lakóban?

A tisztaság, a rendezett állapotok iránti vágy százhetven évvel ezelőtt nemcsak Széchenyi Istvánnak volt szívügye.

Egyik írásában Trócsányi Zoltán emlékezet meg arról, hogy a napóleoni háborúkból szerencsésen hazatérve egy obsitos katona is hozzálátott a nyugaton látott árnyékszék megépítéséhez.

A falu népe csodájára járt és attól kezdve „poltzonszaró" előnévvel különbözették meg a hazatért katonát a többi, hasonnevű falubelitől. Megcsodálták, ám bizonyára továbbra is „hátrajártak", ahogyan századokon át tették,

Ami pedig a járványokat, betegségeket illet, maradt a régi fohász: „Deus providebit" – „majd az Isten gondunkat viseli."

Göd puszta jó munkája.

Községünk parasztsága az őszi mezőgazdasági munkálatokat versenyben teljesítette. Azzal, hogy a tarlóhántást időben teljesítették és a vetőszervet a határidőre 29 %-al túlteljesítették, a versenyben a legjobbak közé kerültek. Örömmel jelentjük be, hogy az őszi mélyszántás november 26-án reggel 4 órakor 100 %-ban befejeződött nyert. Most amikor parasztságunk jó munkáját kiértékeljük, meg kell állapítanunk, hogy a határidő előtti teljesítést a vácbertyáni traktorállomás dolgozói nagyban elősegítették. Mindnyájan hallottuk a sötét éjszakában bugó traktorok bőkét hirdető zenéjét és megállapíthattuk azt, hogy a traktoristák éjjel nappallá téve, az időjárás viszontagságait leküzdve értek el azt az eredményt amire büszkék vagyunk. Dolgozó parasztsá-gunk, az Operatív bizottság és a községi elöljáróság felvilágosító szavait megértve öntudatosan teljesítették kötelességüket. Megértették az idők szavát és nem az erőszak hatása alatt, hanem versenyben égve, annak tudatával dolgoztak, hogy a jövő évi konyerót biztosítják az ország lakosságának és ezzel hozzájárulnak további jólétünk emeléséhez. Ezértaz eredményes munkáért díszőrt illeti dolgozó parasztságunkat és a gépállomás dolgozóit.

A gödpusztai dolgozók minden hétfőn összejönnek este 7 órakor ugyanevezett tanyagyűlésre. Ennek célja a tanulás. A gyűlésekon a heti felmerült problémákat vitatják meg és végighallgatják az előadók szakmai és politikai felvilágosító előadásait. A gyűlésekenek nincs van konkrét eredménye. A gödpusztai dolgozók elhatározták, hogy Sztalin elvtárs 70 születése napján versenymunkában a közegészségügy fontosságát megértve házcsoportonkint egy-egy WC-t létesítenek. A sztalini munkafelajánlás eredményeként a múlt héten az első WC-nár fel is épült. A gödpusztaiak ezen törekvése a közegészségügyben nagyfontosságu. Ezért tapasztaltuk azt, hogy az elmúlt nyáron a scarlat és egyéb betegség ütötte fel a fejét, ami a WC. hiányának volt a következménye.

Amikor az épitkezések a sztalini munkafelajánlás keretében történnek a pusztai lakosság hálája jut kifejezésre a nagy Szovjetunió vezető férfiával tiszteletben vannak azzal, hogy Neki köszönhető a békés munka, saját otthon, szabad hazában.

- 0 -

Közhirré teszi a község elöljárósága, hogy a Zöldkereszt tanácsadások napja megváltozik. Folyó év december hó 1-től minden héten szerdán 9-től 12-ig általános tanácsadás lesz. Minden hó első szerdáján 10-órától 1 óráig terhes és nőgyógyászati szaktanácsadás, 11-től 12-ig gyermekgyógyászati szaktanácsadás lesz. Kérjük az érdekeltek minél nagyobb számban való megjelenését.

- 0 -

Ebekről.

Ismét ismét annak, hogy a községi elöljáróság a múlt heti számban is felhívta az ebtartókat, hogy kutyáikat tartsák zárt udvarban, vagy megkötve, a helyzet Alsógöd-ön nem változott meg. A kóbor kutyák ugyébon most is sok a gyanús. Utóegyszer és utoljára felhívja az elöljáróság az ebtartókat, hogy kutyáikat nyilvános helyekre ne vigyék magukkal, mert az szigorúan tilos és az itt-ott is csak pórázon vezessék. Aki ezen rendelkezés ellen vét, az csak kellemetlenségnek teszi ki magát.

- 0 -

A Kisiparosok Szabad Szakszervezete f.év, december 5.-ön este 7 órakor a KIOSZ helyiségében rendkívüli tisztujitó közgyűlést tart. A vezetőség kéri, hogy az összes tagok a Kisiparosok Szabad Szakszervezetének helyiségében pontosan jelenjenek meg.

- 0 -

Minden külön értesítés helyett!

Szabó Mihály államilag vizsgázott fogász Budapest és Szabó Erzsébet/özv. Szántó Ignácné/kereskedő Alsógöd, 1949. november 27.-án Alsógödön házasságot kötöttek. Tanuk voltak a vőlegény részéről Dr. Orbán Sándor korházi orvos Budapest, a menyasszony részéről Pottendi Béla vezető jegyző Páty.

- 0 -

Egy drb. jó állapotban lévő 2 x 1 m-es festett ajtó tokkal és egy x 1.4 m-es ablak tokkal eladó. Salley Ibro u.1.sz.alatt.

Szárnat hyonánt jelenik meg. A kiadásért felelős Siftár József vezető jegyző.

Íme az újságlap!

DR. BÉCSY ELEMÉR

Iskolázás és kultúrélet Felsőgödön 1920-1944

A közelmúltig éltek olyan idős felsőgödiek, akik első telepesek voltak. Elbeszélésük szerint ezen a területen a parcellázás 1908 táján kezdődött. Az építkezők általában kispénzű, sokgyerekes ipari munkások, vasutasok, kistisztviselők voltak. Az állandóak növekvő gyermeklétszámra tekintettel hamarosan megkezdte működését az iskola is. Először csak egy tanítóval, majd a tanulólétszám emelkedése folytán nőtt a pedagógusok száma is, 1920-ban már 8 tanító volt. A tanítás 4 tanteremben délelőtt-délután váltakozva folyt. Az elemi iskola akkor még csak 6 évfolyamos, a zsúfoltabb osztályokat kettéosztották. Nagy gondot jelentett a megfelelő épület hiánya. 1930-ig két, egymástól távoleső épületben 2-2 tanteremben folyt a tanítás. 1924-ig az egyik tanteremben tartották vasárnaponként a szentmisét is. Amilyen rozzant volt ez a két épület, és rongyos volt a tanulósereg, olyan volt a tanulmányi eredmény is. Az I. osztályban pl. csak palatábla, palavessző, zsinegen lógó törlőszivacs és egy könyv képezte a felszerelést. Esetleg volt tolltartó is, mindezt egy szíj fogta össze. A húszas években a tanulók 4 vagy 6 év alatt nem tanulhattak meg tollal, tintával írni, mert a zsúfoltságban, az elhasznált iskolapadokban nem volt lehetőség tinta használatára. Az a néhány tanuló, aki ebben az időben középiskolába került, évekig sínylette a gyenge előkészítést.

A tanulmányi eredményeket nem segítette – az akkori pedagógiai elveknek megfelelő – egyes tanítók és tanítónők által előszeretettel alkalmazott testi fenyítés sem. Ezzel szemben néhány pedagógus tanítványaival atyai, baráti hangot ütött meg, iparkodott – akárhányszor külön beszélgetés során – a családi hátteret megismerni,

a lehetőségnek megfelelő segítséget nyújtani. A tanulók egy része a későbbi időben is tartotta egykori tanítójával a kapcsolatot.

Lényeges változást jelentett az új iskolaépület átadása 1930-ban, itt már 6 tantermet létesítettek. A tágas, világos, új kényelmes padokkal ellátott tantermek, valamint a folyosók biztosították az eredményesebb tanulás feltételeit. A zsúfoltságot azonban az új épület sem szűntette meg, több osztályban ezután is váltakozva folyt a tanítás. Pár év múlva bevezették a 8 osztályos tanítási rendet, így méginkább szükséges volt a délelőtt-délutáni tanítás. Tornaterem hiányában kedvező időben az udvaron tartották a tornaórát, egyébként a folyosókon.

Az iskolában évente megrendezték a madarak és fák napját, erre az erdős Dunapart volt a legalkalmasabb. Kirándulások során a tanulók megismerhették a környéket, útközben alkalom nyílt a fák, bokrok, mezőgazdasági növények megismerésére. A szomszédos Ilkamajorban (ma Újtelep) megtekintették a szarvasmarhákat, lovakat. Távolabbi kirándulási cél volt a Juhászhalom, Hosszúvölgy. Néha volt rá lehetőség, hogy a tanulók Vácot és a fővárost is megismerjék.

Az előadókészség fejlesztése érdekében felkészítettek néhány tanulók az iskolai ünnepségeken, vagy a nemzeti ünnepeken való szavalásra. Elég nagy fáradsággal rendeztek több alkalommal pásztorjátékokat, színi előadásokat. Ezeknek helyszíne valamelyik vendéglő nagyterme, vagy később a moziterem volt.

A tanulók többsége a VI, vagy a VIII. osztály elvégzése után nem tanult tovább, iparostanoncként vagy segédmunkásként városba járt dolgozni. Csak néhányan tanultak tovább váci vagy budapesti polgári iskolában, középiskolában.

Számos kisiparos működött Felsőgödön, néhány fiú itt talált lehetőséget a szakma elsajátítására. 1932 táján megalakult a helybeli iparostanonc iskola. Ennek oktatói is az elemi iskola tanítóiból kerültek ki. Működött a községben iskolán kívüli népművelés is. Ebben vett részt 1-2 tanító, akik vasárnaponként – szabad idejüket feláldozva – filmvetítéssel az iskolában ismeretterjesztő előadásokat tartottak, ezeket számosan látogatták.

A 20-as években alakult meg a Felsőgödi Dalárda és a zenekar, különféle ünnepélyeken sikerrel szerepeltek. Néhány esetben műsoros esteket is adtak. A zenekar sem nélkülözte a pedagógusokat. A tűzoltóparancsnoki feladatokat évtizedeken keresztül egyik pedagógus látta el. A helyi cserkészcsapat vezetője szintén a tanítók közül került ki. Néhány esetben rendeztek műkedvelő csoporttal színi előadásokat, a darabok betanításába a tanítók is közreműködtek. Mind e tevékenységekhez – tanítási idő után – több esetben az iskola biztosított helyet.

Felsőgöd nem volt régi település, itt nem volt őslakosság, a népesség a történelmi Magyarország különféle területeiről került ide. Ennek ellenére sem a községben, sem az iskolában nem volt sem társadalmi, sem származási, sem vallási ellentét. Több évtized távlatából visszatekintve, ezeket a háború előtti időket a nyugalom és megértés jellemezte. A legtöbb, amit ez az iskola nekünk adott: bizalommal és reménnyel indultunk tovább.

Fényképek az 1930-ban épült iskoláról.

Utcai oldal: Cserkészek ünnepsége az országzászló előtt

Az épület hátsó oldala: Cserkészek játék közben az udvaron

KISHONTI ISTVÁN

SZOMOLNOKI (TRAUM) JÓZSEF kántortanító életrajza, s az 1938-ban végzett tanulók 60 éves találkozója

Összeállítva a „DUNAMENTI NYARALÓHELYEK" 1934-ben és a „PEST–PILIS–SOLT–KISKUN VÁRMEGYE ÉSZAKI KÖRZET ISMERTETŐJE" 1931-ben kiadott könyvek személyi adatainak, valamint Erdélyi Lajosné szül.: Szomolnoki Gabriella tanárnő elbeszélése, továbbá személyes élményeim alapján.

Traum József Őscsanádon született 1880-ban, tanítói oklevelet Kiskunfélegyházán kapta 1902-ben. Még ez évben megkezdte pedagógiai működését, Krasznahorkaváralján, Szomolnokon és Budapesten tanított. Az első világháborút követő Csehszlovák megszállás után Budapestre menekült, s egy évig vagonlakásban kaptak szállást. Ezt követően költözött családjával Felsőgödre. 1920 óta Felsőgödön tanított és később ellátta a római katolikus kántori teendőket is.

Neje Gurszky Gabriella, három leányuk volt, Jolán, Irén és Gabriella. Jolán Lukács Istvánhoz, Irén Szakmári Zuárdhoz ment feleségül, Gabriella pedig Erdélyi Lajos felesége lett.

Traum József Felsőgödre költözése után bekapcsolódott a helyi közéletbe. A Műkedvelő Csoportnak és a Hangya Szövetkezetnek volt az elnöke. A Felsőgödi Dalkör megszervezője és karnagya. A Felsőgödi Testgyakorlók Köre (F.T.K.) elnöke. A Levente Egyesület főoktatója, az Önkéntes Tűzoltó Egyesület parancsnoka, a Nemzeti Munkavédelmi Csoport vezetője volt. Községi Képviseleti Testület tagja, a Felsőgödi Állami Iskola gondnoka volt. Felsőgödi Iparoskör alapítója, a Kaszinó ügyvezető igazgatója, a Felsőgödi MOVE Közművelődési Egyesület választott tagja és frontharcos szervező tiszt volt.

Az úri kaszinó udvara

Szomolnoki József feleségével Gurszky Gabriellával

Hadiszolgálatra a mozgósításkor vonult be, az orosz harctérre került, majd Déltirolban küzdött, súlyosan megsebesült. Károly csapatkereszt és Sebesülési érem tulajdonosa volt. Minket 1934 és 1938 között tanított nagy szeretettel és hazafiúi elkötelezettséggel. Sajnos az osztálynaplót nem tudtuk megtalálni, s így csak az osztályról készült csoportkép alapján tudtuk a 60 éves találkozót összehívni.

Szomolnoki József feleségével, leányaival, vőivel és rokonaival

Szomolnoki József tanító úr 1938-ban végzett IV. osztálya

Tanító urunk támogatta az egyházi megmozdulásokat és a cserkészmozgalmat. A tanítás mellett számos osztálykirándulást szervezett, emlékezetes mindannyiunk számára az a budapesti tanulmányi kirándulás, melynek költségeire egész éves gyűjtést rendezett. Osztályunk is résztvett az ő vezetésével a hagyományos „Madarak és Fák Napja" alkalmából rendezett egésznapos kiránduláson, melyet több alkalommal Sződligeten, dr. birodalmi lovag Floch-Reychersberg Alfréd sződi nagybirtokos erdejében a Duna mellett tartottak.

Nevét 1936-bam Traum-ról, Szomolnoki-ra változtatta. A mi tanulmányunk befejezése után rövidesen nyugdíjba ment, 1968-ban halt meg. Hamvai a Gödi Újtemetőben kerültek elhelyezésre, elhunyt családtagjai körében.

A Felsőgödi Állami Népiskola 1938-ban – Szomolnoki József tanító úr osztályában – végzett IV. osztályos tanulói a 60 éves találkozójukat 1998 szeptember 5-én tartották Kishonti István, Göd, Kálmán u. 32. szám alatti családi házuk kertjében.

A találkozó előtt megbeszéltük tanító urunk életrajzát az akkor még élő leányával Erdélyi Lajosnéval, mindannyiunk „Ella" nénijével. Sajnos egészségi állapota már nem engedte meg, hogy személyesen résztvegyen a találkozónkon, s így csak lélekben volt velünk, s utánna nemsokára el is hunyt.

A találkozó előtt Sándor Frigyesné szül.: L. Nagy Évával felkerestük a temetőben tanító urunk sírját, s elhelyeztük megemlékezésünk virágjait.

Az 1938-ban készült osztályfénykép alapján 19 társunk címét tudtuk megtalálni, s közülük tizenhárman vettek részt a találkozón.

Értesítést kaptak, de különböző okok miatt nem tudtak megjelenni: Csernogorácz Illés, Juhász Imre, Filc Józsefné sz. Kecskés Ilona, Kummer Mihály, Péterszegi Sándor és Schmidt Ottóné sz. Schneider Margit.

Beszélgetésünk során felelevenítettük a gyerekkori élményeinket. Megemlékeztünk az elhunyt osztálytársainkról. Megfogadtuk, hogy akik megélik, megrendezik a 70 éves találkozót is.

A találkozón készült fénykép.
E fénykép álló sora, balról jobbra: Sárközy László, Gyura Jenő, Polgárdi Gábor, Hegedűs Gyula, Bartoss Károly és Kishonti István.
Ülő sor balról jobbra: Kertesné Salgó Erzsébet, Kozelsky Antalné sz. Kudett Ágnes, Dobránsky Józsefné sz. Gábor Rozália, Sándor Frigyesné sz. L. Nagy Éva, Oldal Mihályné sz. Csóka Gabriella, Szalay Józsefné sz. Eper Irén és Tóth Gézáné sz Balázsovits Katalin.

DR. BÉCSY ELEMÉR
KISHONTI ISTVÁN

dr. Bécsy Elemér tanító – igazgató. 1887–1970.

Dr. Bécsy elemér írásából átdolgozta Kishonti István.

1887-ben született kilencgyermekes tanító családban a szigetközi Lipót községben. Középfokú iskoláit Somorján és Győrött, majd a tanítóképzőt Modorban végezte. 1907-től Szekszárdon tanított, ezt követően Őcsény községhez tartozó Ócsák pusztán. 1913-ban Pincehelyre nevezték ki állami tanítónak.

1912-ben megnősült, feleségül vette Sátor Károly hajóskapitány leányát Ilonát. Három fiuk Elemér, Károly és Endre – Pincehelyen született. A falubeliekkel jó kapcsolat alakult ki, gyakori volt a tanulók szüleivel való megbeszélés, egy-egy esküvőre, keresztelőre is meghívták a családot. A községből .lehetőség volt a környező hegyekbe való kirándulásra és a strandolásra a Kaposban.

Az első világháborúban behívták katonának, az orosz frontra került, ahol megsebesült, majd leszerelték.

Pincehely a továbbtanulásra a három fiúnak nem nyújtott lehetőséget, mikor alkalom kínálkozott, megpályázott egy tanítói állást Felsőgödön.

Az új munkahelyén a munkatársak szeretettel fogadták, a tanulók is megkedvelték. Különösen értékelték azt, hogy a szigorúan tantervhez tartozó anyagon felül sok gyakorlati ismerettel is gazdagította tanítványait. Évek múlva említették régi tanítványai, hogy a kertészeti ismereteken felül ott tanulták meg, hogyan kell tüzet rakni otthon. Gyakran vitte osztályát kirándulni a szabadba, időnként a főváros megtekintésére. Iparkodott a tanulók minden gondját-baját megismerni, s a lehetőségekhez képest segíteni.

Kivette a részét a helyi közéletben is. A felsőgödi „Jézus Szíve" templom építésében díjmentes munkájukkal – a legtöbbet áldozók között találjuk Bécsy Elemér nevét is.

Az építkezés után készült csoportkép is erről tanúskodik. Ő itt az alsó sor jobb szélén látható. Mellette Steibl-Somosi Ferenc, Martényi István, Traum-Szomolnoki József és Czentál József állnak.

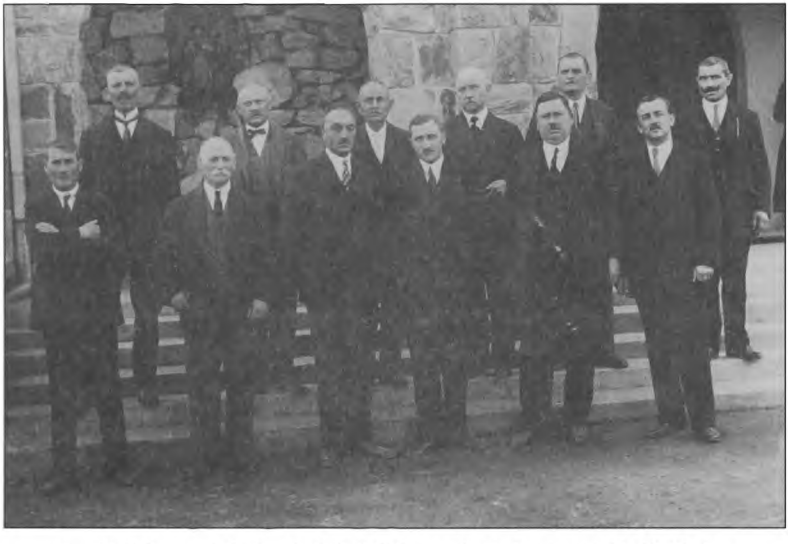

Az 1928-ban alakult „Felsőgödi Zene és Kulturegyesület" titkára Bécsy Elemér tanító volt.

A felsőgödi róm. kat. 801. sz. Losonczy István cserkészcsapat parancsnokságát 1930 februárban vette át a szervezőtestület felkérésére.

Rövid időn belül sikerült a csapat anyagi helyzetét rendezni és a legszükségesebb felszereléseket, sátrakat beszerezni.

A tanítói munka maradéktalan ellátása mellett megismerkedett a cserkésztudományokkal, résztvett egy tiszti táborban is. Kapcsolatot tartott a szomszédos csapatokkal. Az egyik látogatásáról készült az alábbi felvétel.

Csapatának egy őrsével résztvett az 1933 évi IV. Gödöllői Világjamboree-n. Évente rendszeres nagytáborokat szervezett. Az utolsót 1943-ban Mátrafüreden az alsógödiekkel együtt.

Cserkészmunkájában segítették az időközben kiképzett cserkésztisztek, segédtisztek és őrsvezetők. A Parancsnokot a gyermekek szeretete, a fegyelem, a természet szeretete jellemezte. A fiai nagy segítséget jelentettek részére, de ők sem élvezhettek semmi előnyt, a munkában elöl kellett járniuk, példát kellett mutatniuk.

A csapatnál megszervezte a kiscserkész munkát, melyet a farkaskölyök mozgalom váltott fel.

Az alább bemutatott családi fénykép már Felsőgödön a 30-as évek elején készült. Alul Bécsy Elemér mellett apósa és felesége ül. Felül balról jobbra Endre, Elemér és Károly fiai állnak.

Jó családi, baráti kapcsolat alakult ki a Bécsy-Szomolnoki-Erdélyi családok között. Az alábbi képen balról jobbra Erdélyi József, Bécsy Károly, Erdélyi Jánosné, Erdélyi Lajos, Bécsy Elemérné, Erdélyi Lajosné sz. Szomolnoki Gabriella, Bécsy Elemér és ifj. Bécsy Elemér állnak. A két katonafiú között Szomolnoki Józsefné áll.

Fő feladata továbbra is a tanítás volt, melyet nagy hivatástudattal végzett. Ennek elismerése volt, hogy 1940 ben őt nevezték ki a „Felsőgödi Állami Elemi Népiskola" igazgatójának.

1945-ben Bécsy Elemér igazgatót a község „új vezetői" nem igazolták le, mivel szemrehányást tett nekik egyes személyek – köztük egyik fia – elhurcolása miatt. Az u. n. igazolási eljárás során ezt súlyosan ítélték meg, ezért nyugdíjba kellett mennie, s meg kellett válnia a cserkészcsapat vezetésétől is.

Egészségi állapotának megromlása után nagy türelemmel, megnyugvással viselte el betegségét. 83. éves korában hunyt el 1970 március 15-én, a betegek szentségének felvétele után. Az Óbudai Temető 20.-as parcellájában nyugszik.

Személyével a község egy nagy egyéniségét vesztette el.

Az 1937-ben készült fényképen az V.-ik osztályos tanulói között látható

PÁRTOS JUDIT

Az alsógödi Kossuth tér története

Történetem megírása előtt emlékezőket faggattam, dokumentumokat gyűjtöttem. És ennek során elbizonytalanodtam: van itt Gödön Kossuth tér? Vagy ez a hajdani nevesincs terület, amelyiken a piac volt?

Kétkedésemet az okozta, hogy elővéve a „2-es útmutató" című, 2004-ben megjelent okos kis könyvecskét, megkerestem benne Göd térképét, valamint az utcanévjegyzéket és Kossuth teret sehol sem találtam. A 2000 évi Göd várostérképen sem jelöltek ilyet. Igaz ugyan, hogy a nemzeti ünnepeinkre hívó plakátokon olvasható a Kossuth tér, mint helyszín, és a város polgárai közül sokan olyankor ide is találnak. Akkor mégis lett, van, méghozzá a valamikori, az 1930-as – 1940-es évekbeli piactérből?

A történetet innen kezdem. Ennek a piactérnek a területét keletről az országút, délről a XXI. (ma Alkotmány) utca, nyugatról csupán a Biciklista Nagyvendéglő tulajdonosának lakóháza, északról a XXIII. (ma Templom) utca határolta. Illatos, mézédes virágú akácfák nyúltak az ég felé és levegőjét nem rontotta benzingőz. Az alábbi régi fénykép ugyan éppen „holtszezonban" készült, de talán mégis segít elképzelni, hogy az országút felől nézve milyen is volt a piactér.

Itt volt pénteki napokon a piac. Pontosabban ez volt az egyik alsógödi piac, mert volt még egy a község Pest felőli végén a III. (ma Hét vezér) utcában. Bár a családi házak kiskertjében ez-az megtermett, mégis szükség volt mindkét piacra, mert a községben az 1930-as – 1940-es években mintegy 3000-en laktak. A nyári hónapokban a nyaralótulajdonosok is szívesen jártak a piacra vásárolni.

A piactér, mielőtt Kossuth tér lett

A szóban forgó piacon nem volt kiépített árusítóhely. Volt aki lovaskocsival, más kézikocsival vagy kerékpáron hozta az árulnivalót. Ha csak háti- vagy kézikosárra telt, akkor a földre terített kendő szolgált kirakat- és pultként. Azt hiszem, tányéros mérlegnek nevezhetem a rúdon himbálódzó két serpenyőt, az egyikbe az áru, a másikba a súlyok kerültek. Mindig szép friss volt a kínálat és tisztaság maradt a piaci nap után.

A felsőgödi bolgárkertészetből hozták a zöldségféléket, Kakula bácsi a frissen fogott halat, „libás Kovácsék" a jól hízott állatok gusztusos darabjait kínálták, a szigetmonostori vagy a csomádi hátikosarak rejtették a túrót, tejfölt, tojást.

Gyüre Jánosnak a 2001. évi Almanachban megjelent írása megerősítette emlékeimet, miszerint a Nemeskéri család gödi gazdaságából is hoztak árut ide a piacra. Így a kertészetből a tulajdonosok szükségletein túl megtermett zöldséget, gyümölcsöt, virágot, valamint a dinnyésektől a nagybani eladás mellett fennmaradt sárga- és görögdinnyét, étkezési tököt.

Kisgyermekként két „áru" volt a kedvencem. Az egyik az u.n. madársaláta, az első tavaszi zöldség. Aprólevelű kis növényke volt, amelyet szorgos kezek szedtek a réten és kis kupacokban láttam meg valamelyik földre terített kendőn. Akkoriban nem voltunk úgy elkényeztetve mint mostanában, hogy a fóliasátorban ősztől-tavaszig megterem a fejes saláta.

Másik kedvencem szintén az újdonság erejével hatott, amikor száránál fogva, cérnával átkötve 15-20 szem korai cseresznyét kaphattam.

Itt a piacon árultak még egy gömbölyű szemű kék szilvát, amit bódi szilvának neveztek. Nem tudom hol, kinél termett, de mi nagyon szerettük.

Hangulatos emlékeim még a Szent István napi búcsúkhoz is kötődnek. A különféle emléktárgyakat, papírtrombitát, mézeskalács figurákat, vattacukrot és hasonlókat áruló vándorkereskedők már előző este vagy hajnalban megérkeztek. A katolikus templomtól elindulva a járda szélén, majd a piactérre bekanyarodva állították fel sátraikat és kínálták portékájukat. Egész nap mozgalmas és nyüzsgő volt a környék – de nem zavaróan hangos – egészen addig, amíg el nem eredt a szokásos ünnep délutáni eső.

Ma is tartogatok egy szivecskét, amelyet a búcsúban vásároltam. Papírból hajtogatott belseje kinyitható (erre írtam 9 évesen az ajánlást Édesapámnak), külseje selyem, valamilyen képpel és „Emlék" felirattal.

Ezen a téren állították fel sátrukat az évente legalább egyszer ide Alsógödre látogató cirkusztársulatok. Volt, hogy ez egybeesett a búcsú eseményeivel.

A 64 éve őrzött emlék

A tér és a mai Templom utca sarkán állt két lábán – a községben lévő négy közül az egyik – hirdetőtábla. Kisbíró híján ide helyezte el az előljáróság a hirdetni valókat. A cédulákat drótháló védte a széltől és a szaggató kezektől. Reggel és délben iskolába menet vagy onnan jövetkor a felvégen lakó gyerekek rövidítvén az utat, keresztülvágtak a piactéren. Ott a hirdetőtáblánál várt alamizsnára, ami a tízórai maradékából futotta, a Rongyos nevű hatalmas komondor, minden kisdiák jóbarátja.

Az idő múlásával – a háborús évekhez érve – ezek az idillikus képek kényszerűen meghalványodtak. Csökkent ugyanis az árukínálat, miközben az élelmiszerjegyek bevezetése miatt méginkább szeretett volna a piacon vásárolni a lakosság. A háború befejeztével – még sokan emlékezhetünk rá – mit jelentett az infláció, milyen keservesen lehetett ennivalóhoz jutni.

Visszatérve a tér történetére, a névadásról Láng József: A községi közigazgatás Alsógödön 1950-ig című írásában (Gödi Almanach, 2002) olvastam: „1948 januárjában kapja a piactér a Kossuth tér elnevezést." Az Alsógödi Híradó c. lap ugyanezen év március 18-i kiadásában már beszámolhatott Kossuth Lajos szobrának leleplezéséről és az ünnepi szónokokról. Igaz, hogy az írásban nem esik szó a szobor alkotójáról: Sziklai (Schwaral) Gyuláról.

Megérdemli a szó szerinti idézetet ezen újság 1950 június 7-én megjelent írása: „...az úttörők igen ízléses címert, csillagot készítettek a Kossuth téren. Az arra járók sokszor gyönyörködtek benne. Egy ilyen arra járó megfigyelte, hogy a szépen elkészített ágyakon egy kendermagos és egy kopasznyakú jérce kaparász és azokat tönkreteszi. Kérik a két tyúk gazdáját ... akadályozza meg, hogy ott kárt okozzanak."

Láng Józsefnek az előzőekben említett írásában olvastam azt is, hogy a képviselőtestület döntött „...1949 elején a volt lőteret piac céljára adják át a községi jövedelmek növelése érdekében." Ugyanis bérleti díjat szedtek az árusoktól.

Ezen a volt lőtéren (ami a mai Harang utca és Pesti út sarkán volt) úgy hallottam, hogy csak rövid ideig működött a piac. Többen emlékezünk viszont arra – főként a környékbeliek -, hogy ebben az időben a Kossuth térrel szemben, az országút tulsó oldalán betonpadokat építettek árusítás céljára. Ez a piac az 1960-as évek közepéig, a Zöldfa vendéglő építésének idejéig meg is volt.

Kossuth Lajos éveken, évtizedeken át békésen szemlélődhetett. Kelet felé nézve rálátott a térre, a Felszabadulás útjára, a növekvő forgalmú országútra. Környezetét időnként rendbetették, az iskolás gyerekek fákat ültettek. Voltak évek, amikor csak az általános iskola diákjai látogatták meg március 15-én, hiszen akkortájt ez a nap nem volt hivatalos ünnep, nem volt munkaszüneti nap.

Többször hallottam rövid, csendes ünneplésüket, olyankor, ha a tavaszi kerti munkák végzése céljából éppen néhány nap szabadságot vettem ki.
A tér közepén többszöri próbálkozással társadalmi munkában játszóteret építettek hintával, libikókával, homokozóval. Azért írtam, hogy többszöri próbálkozással, mert a játékból éppen kinőtt „gyerekek" rendre megrongálták. Nem is volt itt gyakori a gyermekzsivaly.

Lehettek azonban a szobornak szép emlékei is, amikor 1956 októberében, vagy 1989 március 15-én gyűlt össze Alsógöd lakossága ünnepelni – ahogy erről ír a 2002. évi Almanachban Bátorfi József. A szerző ugyanitt bemutat egy képpel illusztrált újságcikket, amely szerint Kossuth Lajos szobrát 1990 júniusában ismeretlen tettesek ledöntötték. Nem akarok részleteket ismételni, lapozzák fel a könyv 295-ik oldalát.

A szobor az 1994 március 15-i ünnepség után

A szobrot az eredetivel megegyezően helyreállították, de most már nem kelet, hanem dél felé nézően láthatjuk. Immár 15 éve nem bántalmazták.

Rendszeressé vált az itt tartott március 15-i megemlékezés. Az ünnepi szónoklatokon kívül az általános iskolások színvonalas műsorát, esetenként fúvószenekarokat és hasonlókat, valamint sok-sok koszorú elhelyezését nézi, hallgatja az ünneplő közönség.

Néhány éve a szobor környezetének szervezett módon történő rendbentartása, szépítése is megoldódott.

A Kossuth tér az akkor még Alsógöd községben központi hely volt. A közellátás javításának szándékával, vagy előrelátó gazdasági törekvésektől indíttatva az alsógödi mezőgazdasági termelőszövetkezet (ki tudja, hogy hívták akkor?) 1958-ban a tér délkeleti sarkán – tisztes távolban a Kossuth szobortól – kis üzletet épített, ahol tejet árusítottak. Akkor persze ez még nem volt zacskóba vagy dobozba csomagolva, hanem nagy 25 literes kannákban szállították ide és abból mérték a vásárlók 1-2 literes kannáiba. Olykor-olykor a fölét leszedve tejszínhabot is lehetett készíteni.

A tsz. üzleti tevékenységét bővítve ugyanezen a helyen a megtermelt zöldségeinek árusítását is megkezdte.

Az okot már nem tudom. Azért-e mert addigra megszoktuk, megkedveltük a zacskós tejet, vagy azért mert a tehenészetben volt változás (tán akkor tértek át a birkatartásra?), az 1970-es évek elején a tejkimérés megszűnt. A zöldségféléket sem a helyben termesztettből árusították, hanem a Mezőker nevű vállalat kocsija szállította a sokkal kevésbé csábító árut.

Valamikor az 1980-as évek közepén a tsz a meglévő mellé egy nagyobb üzletet épített, amelyet kívülről alumínium hullámlemezzel borítottak. Belülről szép, kulturált üzlethelyiséget alakítottak ki: fehér csempével borított falak, üveglap mögötti árukínálat, hűtőkamra is volt és széles áruválaszték. Volt idő, hogy az üzletvezetőnő mellett 1-2 alkalmazott is dolgozott.

A raktár és az üzlet maradványai a bontás idején

Idővel raktározási gondok miatt tovább építkeztek. Mindezek nyugat felé legalább 25 méter mélységben foglalták el a Kossuth tér területét, az

építmények szélessége pedig kb 10 méter lehetett. A raktár már szerényebb, mondhatnám szegényes kivitelű lett. A drótháló nagy kapu nem volt igazi akadály a tolvajoknak. Az ellenük alkalmazott tetőig érő drótháló csak rontott a látványon.

A szép üzlethelyiség is csábító volt a betörőknek, ellenük még az sem segített igazán, hogy riasztót is beszereltettek. Néhány év alatt az üzletvezető belefáradt a küzdelembe, megvált az alsógödi bolttól. Ezután rövid életű, kevéssé sikeres próbálkozások (pl. hentesüzlet is) váltották egymást. A szép belső berendezés lassan lerombolott.

Akadt azért újabb, reménykedő vállalkozó. A Gödi Körképben olvashatta Göd lakossága jelentkezésüket.

Kisebb lett az üzlethelyiség a korábbinál, szűkebb volt az áruválaszték, de a vállalkozó hölgyek igyekeztek fellendíteni a forgalmat. Újra találkozhattunk hirdetéseikkel. Mai ismereteink közepette érdekesek, ezért ezeket is bemutatom.

Megnyilt

a Tejsarok, kereskedők és egyéni vásárlók részére a Göd, Kossuth téren a Zöldfa étteremmel szemben.
Nyitva H–P: 6–13-ig.
Sz.: 6–9-ig

*

Július 5-én sajt bemutatóval egybekötött sajtvásár 8–12-ig, melyre szeretettel várunk mindenkit.

Az 1994 július 2-i számban megjelent hirdetés

TEJ - NAGYKER

Göd, Kossuth tér, Tejsarok
(Zöldfa vendéglővel szemben)
Nálunk a zacskós tej ára változatlan:
2,8%-os: 39 Ft (bruttó ár)
10 litertől 36 Ft/liter
Trappista sajt: 389 Ft/kg (bruttó ár)
3 kg-tól 380 Ft/kg
Bevásárlónap minden héten pénteken.
Nyitva tartás: 6-17 óráig
Ezen a napon akciók és kedvezmények!

1994 november 5-én jelent meg a Gödi Körképben

A későbbi eseményekről majd még olvashatnak, most csak annyit, hogy a boltosok az utolsó pillanatig kitartottak.

Vásárlási kedvezmény nyugdíjasoknak!

A gödi Tejsarok üzlet minden hétfőn nyugdíjas vásárlói részére - nyugdíjszelvény felmutatása mellett - vásárlási kedvezményt biztosít.

Schöller jégkrémek is nagyker. áron!

Nyitva: H-Cs: 6-tól 13-ig, P.: 6-tól 17-ig, Szombaton 6-tól 10-ig

A Gödi Hírlap 1995 július 8-i számában olvashattuk

Nem tudni pontosan, meddig volt a tej- illetve élelmiszerboltok mellett zöldségüzlet. De arra emlékszünk, hogy abban a gyenge tákolmányban – amely a tér délkeleti sarkán állt – elkezdtek foglalkozni először ruha, cipő vételével, eladásával. Később folyamatosan bővült a kör háztartási gépek, elektronikai cikkek, sőt bútorok választékával. Az „üzlethelyiség" mindezekhez nagyon kicsi volt, ezért nyitáskor a gyalogjáró mellé kirakták a kínálat egyes darabjait és záráskor visszapakolták, a korábban megépített raktárt is használva. Ez volt a „régiségkereskedés" gödi módra, amíg itt fennállhattak az üzletek.

A Kossuth téren a Pesti útra nézően az 1980-as évtized vége felé két faház felállítását engedélyezte a Polgármesteri Hivatal és fennmaradásukhoz napjainkig hozzájárul. A „Fagyizó" kedveltsége túlnőtt városunk lakóin, az országúton közlekedők is sűrűn megállnak és fogyasztják finom készítményeiket. (Hasonlóan népszerű volt vagy fél évszázaddal ezelőtt a Gergely cukrászda az alsógödi állomásnál.)

1999 augusztus 20-án Göd városi rangot kapott. A társadalmi haladás és az új státus egyaránt kívánta a település fejlesztését, szépítését. Ebben a témakörben hivatalos helyeken többször szóbakerült a Kossuth téri üzletek által nyújtott látvány.

„1999-ben döntés született a Kossuth tér rendezéséről, mely magába foglalta a jelenlegi üzletek elbontását, egy új üzletház építését, a koszorúzási tér átalakítását, valamint a gyermekek részére egy játszótér kialakítását." – nyilatkozta a Gödi Körkép 2001 februári számában Szegedi Sándor polgármester.

Hozzáértő szemmel az alábbi vázlatos rajzból talán el tudjuk képzelni, milyen lett volna a megújított Kossuth tér.

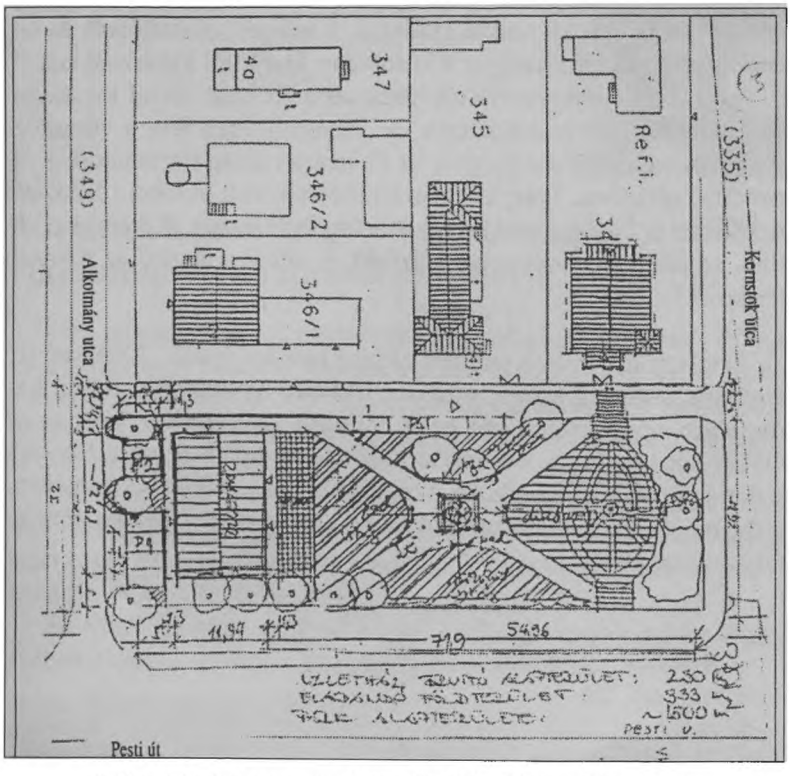

A Kossuth tér terve, amelyet a Gödi Körképben láthattunk

A vázlat bal alsó sarkában látható üzletháznak a tervek szerinti magas bekerülési költségei miatt nem akadt nemhogy 6-8 – ahogy a tervezők elképzelték -, de talán egyetlen egy vállalkozó sem, aki így akart-tudott volna új üzlethelyiséghez jutni a Kossuth téren. Ugyanakkor az egykori tsz boltok területhasználati joga 1999 december 31-én lejárt, illetve azt az önkormányzat csupán három hónapra hosszabbította meg.

Ezután megpecsételődött az épületek sorsa: valamennyit lebontották. Földközeli maradványaik: csonkok, gödrök, stb. pár hónapig még éktelenkedtek. Aztán a tervezett üzletsor helyett 2001 tavaszán néhány fát okkal- ok nélkül kivágtak, a terepet lebetonozták és lett belőle autóparkoló, amelyet a környékre jövők jól kihasználnak.

Az akkori városvezetés elképzelései a Kossuth térrel kapcsolatban mondhatnám grandiózusak. A „Kossuth téren lesz a városközpont" olvasom a címszót egyik ez év januári újság Formálódik a város című cikkében. Igaz, hogy az említésre került jövőbeni építkezések főként a 2-es út térrel szembeni oldalát célozzák. Kíváncsian várom, vajjon a mostani megduplázódik és abból a részből is Kossuth tér lesz?

Fenti szövegemben említett „ezévi januári újság" 2005-ben jelent meg, abban az évben, amikor a Kossuth tér történetét írtam. Azóta eltelt egy esztendő. Az ezévi, Gödről szóló tudósításokban az Önkormányzat 2006. évi tervei között nem találkoztam a Kossuth tér megújulására vonatkozó szándékkal. Gondolom és remélem, hogy majd ha a „bőségszaruból" több csordogál Göd város pénztárába, a Kossuth térre is jut belőle.

SZENDEFY ZSOLT

Történet a gödi szigeten épült – háború előtti – víkendházról és annak építőjéről

Első megjelenése óta nagy érdeklődéssel és élvezettel olvasom a gödi Almanach köteteit, melyek rendkívül érdekes és színvonalas cikkeikkel bemutatják a település életét kialakulásától napjainkig, de nem csak száraz adatokkal, hanem emberközeli, személyes átélésekkel, emlékezésekkel.

Jómagam csak 1969 óta vagyok gödi lakos, de családunk kötődése jóval régebbi, melynek bemutatása talán érdeklődésre tarthat számot, és ez nem más, mint a gödi szigeten található betonpillérek titka.

Ha valaki átmegy a gáton a gödi kis szigetre, és a sziget tengelyében északra fordul, a kitaposott ösvényen cirka 140 lépésnyire 9 db betonpillérre akad, amelyből 8 db még mindig áll, csak az egyik pillér dőlt ki az elmúlt hatvanöt év árvizei és egyéb megpróbáltatásai kapcsán.

Szüleink, Szendefy József és neje

Ezeken a betonpilléreken egy víkendház állt, melyet édesapánk, Szendefy József épített 1939-ben.

Édesapánk, Szendefy József 1896. augusztus 15-én született Budapesten. A mérnöki diploma megszerzését követően a Székesfőváros alkalmazásában dolgozott. Számos műtárgy tervezésében és megvalósításában vett részt. Nevéhez fűződik a Huszt testvérvárosban, 1942-ben épült emlékmű tervezése és kivitelezése is.

Kitűnően képzett mérnök volt, munkáját mindig lelkiismeretesen, precízen, aprólékos gondossággal végezte, szigorú volt másokkal, de magával szemben is. Nagyon sok minden érdekelte, de elsősorban a természetjárásban és vízi sportokban lelte legnagyobb örömét. Gyermekkorában rengeteg indiános könyvet olvasott, később pedig úgy képzelte öregkorát, hogy nyugodt, természet közeli környezetben Horatiust és Vergiliust olvasgathat.

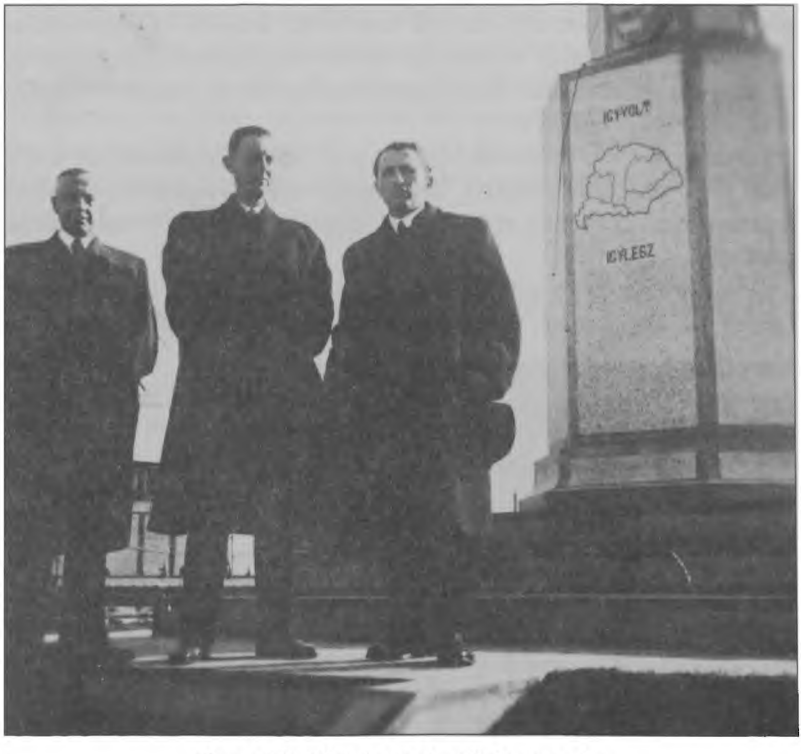

Huszt, Emlékmű avatás, középen apám

Meghivó.

Huszt koronaváros nagyközség Országzászlóját 1942. október hó 11-én, d. e. 11 órakor avatja fel.

Az ünnepélyre tisztelettel meghivjuk.

Az ünnepély programmját a helyszinen adjuk át.

Huszt, 1942. október 2.

KÖZSÉGI ELŐLJÁRÓSÁG.

Nagyméltóságu
Méltóságos
Nagyságos
Tekintetes

Szendeffy József

székesfővárosi főmérnök urnak,

Budapest.

Nagyméltóságu Miniszterelnök Ur !

Kegyelmes Uram!

Kedves magyar és ruszin testvéreim!

Amikor a Budapest székesfőváros , testvérvárosunk áldozatkészségéből felállított - Hősi Emlékművet - Huszt koronaváros képviselőtestületének megbizásából átveszem, szivből fakadó köszönetet mondok a város közönsége nevében - testvérvárosunk - Budapest - polgármesterének, Szendy Károly Méltóságának, aki a testvéri szeretetét és koronavárosunkhoz való ragaszkodását nemcsak szavakban, hanem tettekben is kifejezte.

Oszinte köszönetünket fejezzük ki vitéz Pecske Kálmán ~~xxx~~ Méltóságának, Dr Szentmiklósi József székesfővárosi főjegyző ~~urnak~~ dr Vargha Zsigmond tanácsjegyző uraknak, valamint Szendeffy József székesfővárosi főmérnök urnak, az emlékmű tervezőjének és megalkotójának - támogatásukért.

Huszt koronaváros közönségének legnagyobb hálját tolmácsolom dr Dudisnzky Béla alispán urnak és dr Ondrejovits László főszolgabiró urnak, aki a Hősi Emlékmű - felállításának gondolatát elsősorban vetették fel és annak keresztülvitelét a legnagyobb nehézségek és akadályok közepette is napról napra szorgalmazták.

Oszinte hálával adózunk a m.kir.huszti VIII. utász és a 24/II. honvéd zászlóaljak parancsnokságának az emlékmű felállitása alkalmával nyujtott támogatásért.

Amikor ezt az Emlékművet Huszt koronaváros közönsége nevében átveszem, ünnepélyesen fogadom, hogy azt a legnagyobb megbecsülésben fogjuk tartani. Ez az emlékmű mindig arra fog bennünket emlékeztetni, hogy miként e táblán megörökitett hősök gondolkodás nélkül áldozták életüket és vérüket a Hazáért - ugyanolyan áldozatos lélekkel fogjuk szolgálni mi is azt, ami mindenkinek a legdrágább --- a Hazát.

./.

Az ünnepi beszéd magyarul

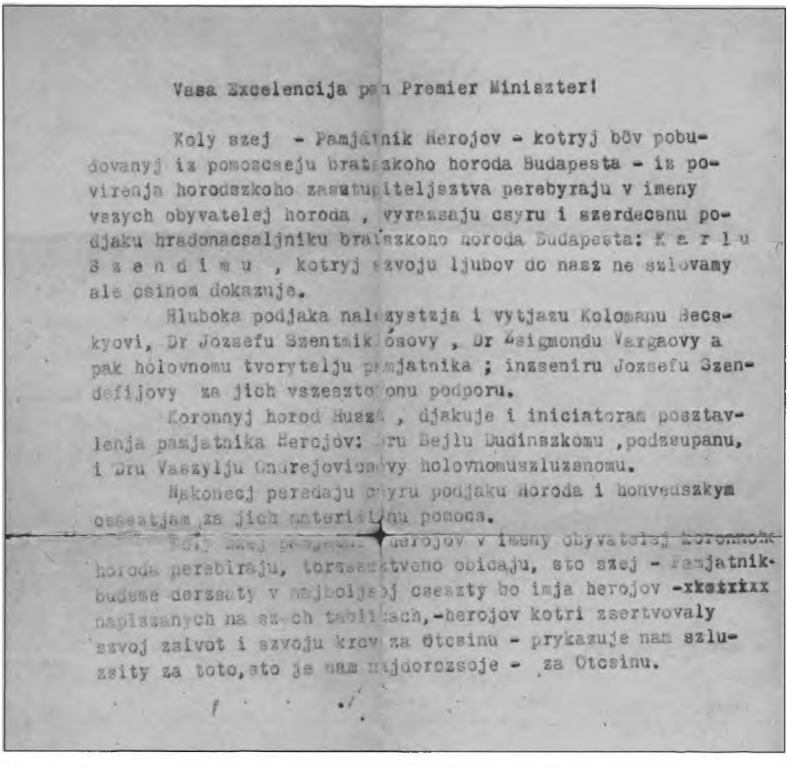

Vasa Ekcelencija pan Premier Miniszter!

Koly szej - Pamjatnik Herojov - kotryj böv pobudovanyj iz pomoszcseju bratszkoho horoda Budapesta - iz povirenja horodszkoho zasztupiteljsztva perebyraju v imeny vszych obyvatelej horoda , vyrazsaju csyru i szerdecsnu podjaku hradonacsaljniku bratszkoho horoda Budapesta: K a r l u S z e n d i m u , kotryj szvoju ljubov do nasz ne szlovamy ale csinom dokazuje.

Hluboka podjaka nalezysztja i vytjazu Kolomanu Becskyovi, Dr Józsefu Szentmiklósovy , Dr Zsigmondu Vargaovy a pak holovnomu tvorytelju pamjatnika ; inzseniru Józsefu Szendefijovy za jich vszeszto onu podporu.

Koronnyj horod Husz , djakuje i iniciatoram posztavlenja pamjatnika Herojov: Dru Bejlu Dudinszkomu ,podzsupanu, i Dru Vaszylju Onurejovicsovy holovnomuszluzsnomu.

Nakonecj peredaju csyru podjaku horoda i honveuszkym osszatjam za jich materialnu pomoca.

Koly szej pamjatnik Herojov v imeny obyvatelej horoda perebiraju, torzsztveno obicaju, sto szej - Pamjatnik- budeme derzsaty v najboljszj csszty bo imja herojov -xkszrixx napiszanych na szych tablikach,-herojov kotri zsertvovaly szvoj zsivot i szvoju krov za Otcsinu - prykazuje nam szluzsity za toto,sto je nam najdorozsoje - za Otcsinu.

Az ünnepi beszéd ruszin nyelven

Ábrándjai megvalósítására vásárolta meg 1939-ben a gödi sziget északi részét teljes egészében, míg Walch Rudolf és Szabó Dániel társvevőkkel közösen a sziget déli részét. Sajnos a rendelkezésünkre álló telekkönyvi birtoklapokból és tulajdoni lapokból nem derül ki a két szigetrész pontos határvonala, szüleink elbeszéléséből mi úgy tudjuk, hogy a később épített gát vonala lehetett a választóvonal. Az eladókkal (Dr. lovag Floch-Reyhersberg Alfréd és özv. báró Henriques De Ben Wolsheimb Józsefné szül. Floch-Reyhersberg Adolfina (Avina) földbirtokosok) a déli részre megkötött adásvételi szerződés 3. pontja ezzel kapcsolatban a következőket rögzíti:

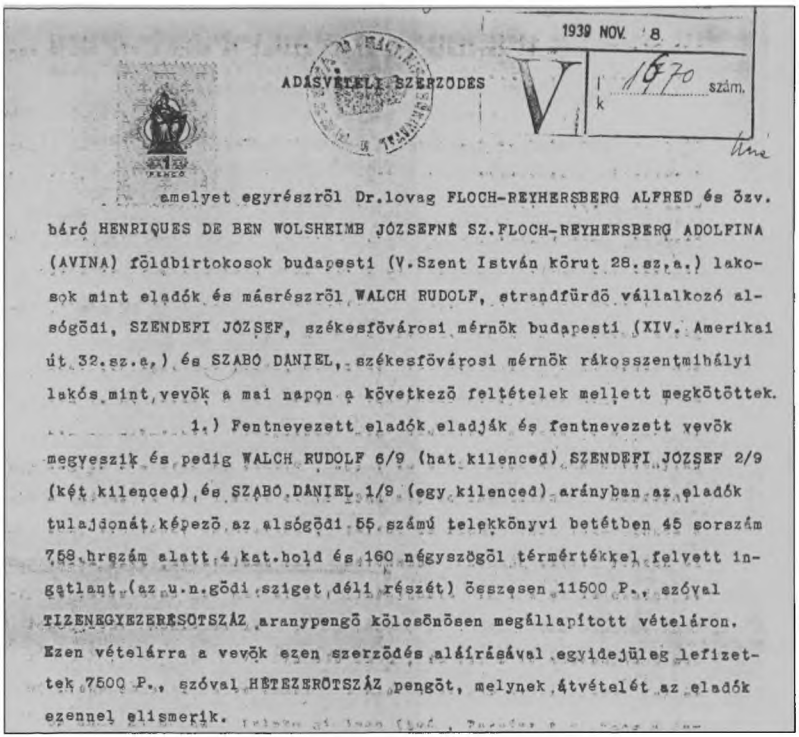

1939 NOV. 8.

V 1070 szám.

ADÁSVÉTELI SZERZŐDÉS

amelyet egyrészről Dr.lovag FLOCH-REYHERSBERG ALFRED és özv. báró HENRIQUES DE BEN WOLSHEIMB JÓZSEFNÉ SZ.FLOCH-REYHERSBERG ADOLFINA (AVINA) földbirtokosok budapesti (V.Szent István körut 28.sz.a.) lakosok mint eladók és másrészről WALCH RUDOLF, strandfürdő vállalkozó alsógödi, SZENDEFI JÓZSEF, székesfővárosi mérnök budapesti (XIV. Amerikai út 32.sz.a.) és SZABÓ DANIEL, székesfővárosi mérnök rákosszentmihályi lakós mint vevők a mai napon a következő feltételek mellett megkötöttek.

1.) Fentnevezett eladók eladják és fentnevezett vevők megveszik és pedig WALCH RUDOLF 6/9 (hat kilenced) SZENDEFI JÓZSEF 2/9 (két kilenced) és SZABÓ DANIEL 1/9 (egy kilenced) arányban az eladók tulajdonát képező az alsógödi 55 számú telekkönyvi betétben 45 sorszám 758 hrszám alatt 4 kat.hold és 160 négyszögöl térmértékkel felvett ingatlant (az u.n.gödi sziget déli részét) összesen 11500 P., szóval TIZENEGYEZERÖTSZÁZ aranypengő kölcsönösen megállapított vételáron. Ezen vételárra a vevők ezen szerződés aláírásával egyidejűleg lefizettek 7500 P., szóval HÉTEZERÖTSZÁZ pengőt, melynek átvételét az eladók ezennel elismerik.

Adásvételi szerződés részlete a szigetről

„Vevők tudják, hogy a megvett ingatlantól északra fekvő egész szigetrészt Szendefi József székesfővárosi mérnök (az itteni társvevő) az eladóktól egyidejűleg megveszi és itteni vevők vállalják, hogy ezen két szigetrész természeti fekvéséből felmerülhető minden kérdést, ezek között a határmegállapítást, a vízjogi kérdéseket – különösen amennyiben ilyenek a Duna folyásához képest feljebb fekvő birtokkal szemben felmerülhetnek – valamint a sziget déli részénél, tehát a vevők által most megvett ingatlan déli részénél lévő zátonyra vonatkozólag is, egymás között, tehát különösen Szendefi Józseffel, mint a felső szigetrész vevőjével közvetlenül rendezni és elintézni fogják, úgy, hogy az eladóknak ezen kérdésekből kifolyóan semmiféle kellemetlenségük vagy káruk ne legyen."

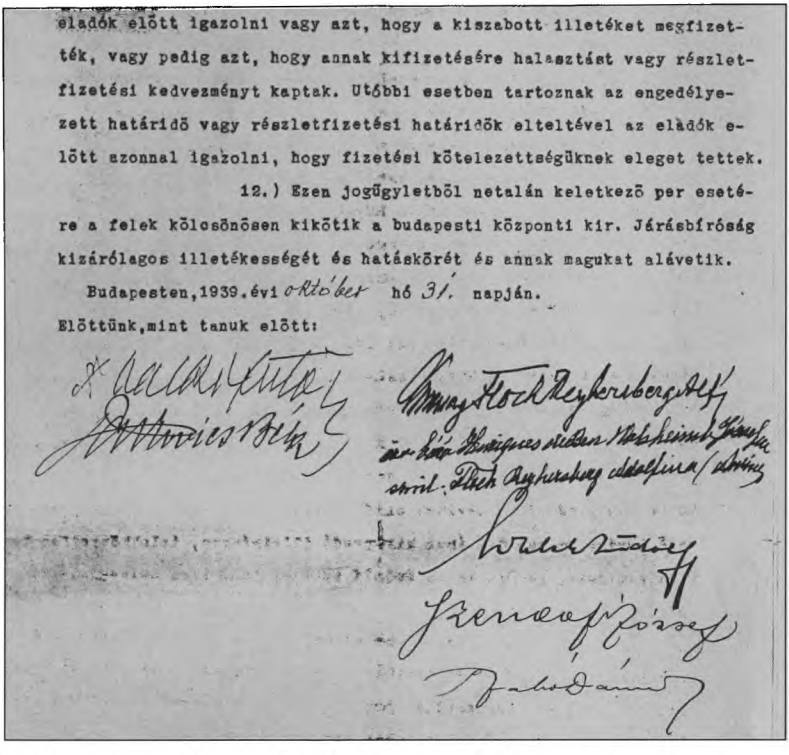

eladók előtt igazolni vagy azt, hogy a kiszabott illetéket megfizették, vagy pedig azt, hogy annak kifizetésére halasztást vagy részletfizetési kedvezményt kaptak. Utóbbi esetben tartoznak az engedélyezett határidő vagy részletfizetési határidők elteltével az eladók előtt azonnal igazolni, hogy fizetési kötelezettségüknek eleget tettek.

12.) Ezen jogügyletből netalán keletkező per esetére a felek kölcsönösen kikötik a budapesti központi kir. Járásbíróság kizárólagos illetékességét és hatáskörét és annak magukat alávetik.

Budapesten, 1939. évi October hó 31. napján.

Előttünk, mint tanuk előtt:

Érdekes adalékot tár fel a szerződés 5. pontja, mely szerint: „A vevők tudják azt, hogy az eladók a vonatkozó folyamszakasz halászati jogát Papp Ottó halászmesternek az 1940. évi december hó 31-ig terjedő időre bérbeadták.", továbbá „Azt is tudják vevők, hogy a Dunameder kotrási jogát a Delmár Emil, Walter és Tivadar budapesti cégnek az 1943. évi december hó 31-ig terjedő időre eladók bérbeadták."

Édesapánk a kizárólagos tulajdonát képező északi rész szigetcsúcsának védelmére 119 köbméter terméskövet szállíttatott, amit az indokolt, hogy azt, az akkor erős vízfolyás okozta eróziótól meg kellett védeni. (Az 1949-ben épített gát elkészülte után erre már nem volt szükség, az északi csúcs nemhogy fogyott, hanem gyors növekedésnek indult.)

Ezek után 1939-ben túlnyomórészt saját kezűleg felépítette 9,5 x 20 cm-es fűrészelt gerendákból, a már említett betonpilléreken álló, fafaragásokkal díszített, csinos kis víkendházat, betongyűrűs kúttal. Ekkor már 43 éves volt és úgy tűnt, az odaadó szorgalmas munka, a mérnöki fizetésből hosszú évek során összekuporgatott megtakarítások meghozták gyümölcsüket, és megvalósulhatott gyermekkori álma: egy csendes, nyugodt, víz közeli hely, ahol kiélheti a víz és a vízi sportok iránti határtalan szeretetét. Sajnos azonban a sors ezt nem adta meg neki. A II. Világháború és az azt követő rendszerváltozás alapvetően megváltoztatta életét.

1939-ben megházasodott, és a víkendház berendezését már édesanyánkkal közösen alakították ki. Ez tehát még örömteli esemény volt az azt követő sűrű gyermekáldással együtt, hiszen 1940-ben Pali, 1941-ben Gyuri bátyám született meg, 1942-ben pedig jómagam.

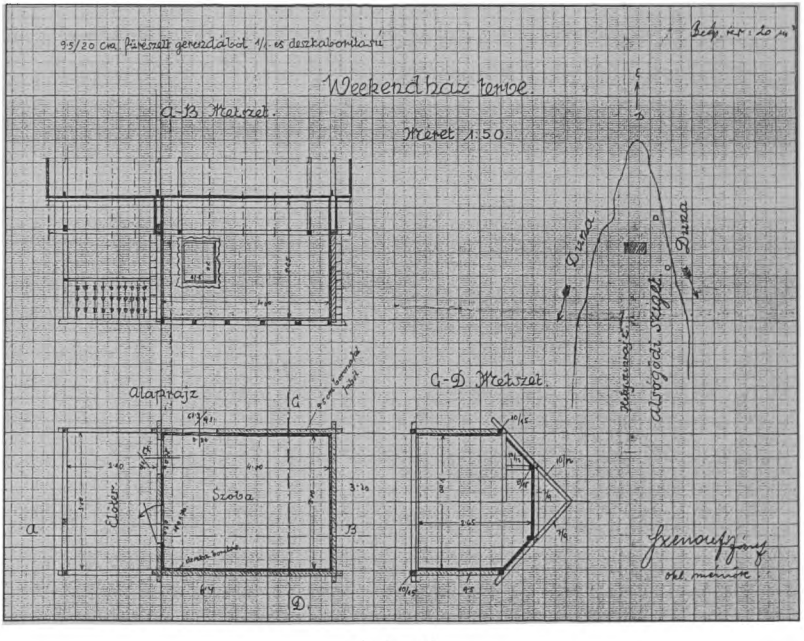

A tervek

Az építkezés kezdete, a mai is látható betonpillérek

Az elkészült faház nyugati oldala

Az elkészült faház keleti oldala

Anyánkkal a szigeti Faházban 1944-ben

Természetesen a minden komfort nélküli, csak csónakkal megközelíthető szigeten lévő házacska nem volt alkalmas a csecsemőkkel történő „nyaralásra", noha a sziget akkor nem volt oly „nomád" mint ma, még teniszpálya is állt rajta.

A kötődés Gödhöz azonban már nagy volt, így ezeket a nyarakat (1940-43) a tulajdonostárs, Walch Rudolf által biztosított parti alkalmatosságban töltöttük.

Édesapánk – talán megérezve a később bekövetkező eseményeket – 1942. december 7-én megvásárolta a jelenlegi Szt. István u. és Lánchíd u. sarkán álló telekrészt.

Először (és utoljára) talán 1944 nyarán élvezhettük a szigeten megépült nyaralónk egyedülálló hangulatát. Pali bátyám állítása szerint – aki akkor már négyéves múlt – még most is érzi a ház fanyar illatát, és emlékezni vél a teniszpályákhoz vezető út két szélén vonuló sűrű gyöngyvirág mezőre, valamint ahogy mi – hárman gyerekek – ülünk naphosszat egy kidőlt fatörzsön a kiság felőli oldalon.

Az ezt követő tízegynéhány év, mint oly sokaknak, édesapánknak is jórészt csak rosszat hozott. 1945-ben súlyos sérvműtéten esett át. A sérv kialakulását éppen a csónakkal a szigetre szállított anyag kirakodása okozta. Felépülését követően a fővárosi I., II. és XII. kerületi úthelyreállításokat és útépítéseket irányította és a Somogy megyei földosztásokban is részt vett, mint földmérő. 1948-ban internálták, mert Mindszenty bíborosnak a Gellért kápolnánál tartott beszédét hallgatta. Előbb a Budaörsi úti gyűjtőfogházban, majd Kistarcsán tartották fogva. Dr. Németh Alajos soproni lelkész az 1991-ben megjelent „Papok a rács mögött" című könyvében így ír róla „Szendefi József Budapest városi műszaki tanácsos, aki nagy kék foltokkal a szeme körül jött hozzánk az ávóról, flegmás beletörődéssel szokta mondani: – A ti ügyetek semmi az enyémhez képest. Ti mind otthon lesztek már, mikor én még mindig internált leszek. Különben szorgalmasan varrogat, foltozgat, s mikor mi ezen elcsodálkozunk, kihúzza magát, és tudtunkra adja: – Ez mind semmi, látnátok csak hogyan főzök én otthon. Sokkal jobban értek a főzéshez, mint a feleségem..."

1949 nyarán szabadul, de még több hónapon keresztül nem utazhat, rendőri felügyelet alatt áll. Talán 1950-ben szembesülhetett

azzal a ténnyel, hogy a szigeti házból a betonpilléreken kívül semmi sem maradt. Első dolga, hogy a kutat megbízhatóan lezárja, nehogy valaki véletlenül beleessen. Ezt már velünk együtt végzi, Gyuri bátyám és én segítünk a munkálatokban.

1954-ben az Alsógödi Tanács VB. 17-a-5 számon kísérletet tesz a sziget (részbeni?) kisajátítására, de ez a fellebbezés folytán elmarad.

Az 1959. évben lefolytatott tagosítás során a gödi sziget – mint külterület – a Községi Tanács VB kezelésébe került.

A 6012/1959 tk. sz. tulajdoni lapon tett bejegyzés szerint a „bejegyzett ingatlanok a földrendezés során megszűntek".

Ezzel tulajdonképpen a történet véget is ér, előbb az édesapánk által épített faház, majd a tulajdonát képező terület is semmivé vált. Történt ugyan még néhány reménytelen kísérlet a szigeti tulajdonrész visszaszerzésére, azonban Gyuri bátyám által kezdeményezett felülvizsgálat a Váci Járási VB elnökének 1968. november 19-én kelt határozatával végképp elutasításra került.

Édesapánk közben 1963-ban elhunyt, de a keserűségeken átlépve talán azzal a boldog tudattal, hogy még volt ereje felépíteni saját kezűleg egy újabb hétvégi házat, nem messze a szigettől a már említett Szt. István utcai ingatlanon.

Ide költöztünk be feleségemmel 1969-ben, és gyermekeink is ide születtek.

1974-ben a kis ház mellett – vállalati és OTP hitelből – felépítettünk egy családi házat, jelenleg is itt lakunk.

Önállósuló fiam is Gödön – és nem másutt – vásárolt egy kisebb családi házat. Úgy tűnik az édesapám által 1939-ben elvetett mag véglegesen szárba szökkent.

LÁNG JÓZSEF

Néhány adalék, Göd területi kialakulásához

A „Gödi Almanach" különböző köteteinek olvasói, már tájékozódhattak arról, hogy Alsógöd, Felsőgöd és Sződliget, még száz évvel ezelőtt is, közigazgatásilag Sződ fennhatósága alá tartoztak, valamint arról, hogy ezek a lakott helyet, miként és mikor váltak önállóvá.

Arról viszont kevesebb szó esett, hogy a kisebb részek, mint a Nemeskéri-Kiss és a Schöffer birtokok esetében, ez a folyamat hogyan zárult le. Most erről a logikus és szükségszerű rendezési folyamatról, továbbá az átcsatolások egyházi vonatkozásairól kívánom tájékoztatni az olvasókat.

Városunk mai területe, illetve közigazgatási határa a huszadik században több ütemben alakult ki. Ez a kialakulás, minden ütemnél egy-egy darab lakott terület, Sződ községtől való elszakadást és Alsógödhöz, vagy Felsőgödhöz való átcsatolást jelentett.

Felsőgöd 1914-ben, Alsógöd pedig 1921-ben vált önálló közigazgatási egységgé. Ez jelentette akkor a két „kisközség" Sződtől való elszakadásának első ütemét.

A második ütem csak Alsógöd területét növelte, a Nemeskéri-Kiss földbirtok egy jelentős méretű részének, a mai Alagút utcának a Lukas-hídtól, a kettes számú főközlekedési útig húzódó részétől, északon a mai Gutenberg utcáig, keleten a vasútvonal, nyugaton pedig a Budapest-Vác-i országút által határolt területnek a kiparcellázását jelentette.

Ezt a területet, Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye alispánja, 1932-ben, a 49174/932 számú rendeletével Sződ községtől Alsógödhöz csatolta. Ennek az újonnan Alsógödhöz csatolt területnek, körülbelül a mai Előd utcáig terjedő részre viszonylag hamar beépült.

Itt már 1934-re majdnem minden telken lakóház állt. Az ettől északra elterülő dombok, lényegesen lassabban épültek be. A terület teljes kiépülése az 1945 után időkre datálható.

Ezzel a parcellázással kapcsolatban meg kívánom jegyezni, hogy ezt még Nemeskéri-Kiss Pál kezdeményezte és az új telep (Göd-újtelep) három utcájának Ő adott nevet. Az említett utcákat, három gyermekéről, Sándorról (ma Előd utca), Gézáról (ma Batthyány utca) és Margitról (ma Klapka utca) nevezte el. Az akkoriban idetelepültek, bizonyára tudják, hogy melyek voltak ezek az utcák.

A Nemeskéri-Kiss földbirtok további parcellázásával, (A harmadik ütem), ami az alsógödi vasúti megállóval szembeni, ritka akácos és fenyőfás területet jelentette, létrejött Göd-kertváros.

Ugyanekkor Felsőgöd község megvásárolta a Nemeskéri-Kiss birtokból, sportpálya céljára, a vasúti sinek nyugati oldalán lévő területet, amely a középkori Göd templomdombja volt.

Az előbbi alsógödi parcellázott területet, az 1056/1939. számú alispáni rendelettel Alsógödhöz, míg a Felsőgödi sportpálya területét Sződtől, Felsőgödhöz csatolták.

Ezt volt Alsógöd esetében a harmadik növekedési ütem, míg Felsőgöd számára a második.

Az előbb tárgyalt területek, a parcellázás évei alatt, egészen az alispáni átcsatolási rendelet kibocsájtásáig, (1939) közigazgatásilag és egyházilag is Sződhöz tartoztak. Göd-puszta azonban 1945-ig, Ilka-puszta pedig 1947-ig, úgy közigazgatásilag, mint egyházilag is Sződhöz tartozott. Így a sződi Egyházközség továbbra is elvárta és igényelte a változatlan anyagi támogatást. Ennek az igénynek a tarthatatlansága szembetűnően megmutatkozott a sződi egyházi elemi iskola támogatásánál, mivel a Göd-pusztai és a Göd-kertvárosi gyermekek ekkor már az alsógödi iskolába, az Ilka-pusztai tankötelesek pedig a felsőgödi elemi iskolába jártak.

A sződi Egyházközség, a fennhatósága alá tartozó elemi iskola fenntartásához, elvárta a két Sződhöz közigazgatásilag tartozó földbirtok tulajdonosától, hogy a tankötelesek felekezeti hovatartozásától függetlenül, az eddigi hozzájárulásukat továbbra is fizessék.

Az egyházhoz tartozó hívek számára a kétfelé való tartozás, jelentős kényelmetlenségekkel járt.

Tőtisztelendő Uram!

A nemeskéri Kiss Pál örökösei mint iskola fenntartók csatlakoztak Alsógödhöz, mert az összes pusztai tankötelesek az alsógödi áll. elemi iskolába járnak. Aminthogy a község vállalta annak idején az iskola dologi kiadásait évi 1440 Pengővel, továbbá az iskola bérét mely most 1025 Pengő,- ebből az iskolába járó tankötelesek arány szám szerint járul hozzá a Nemeskéri uradalom.

A folyó évi hozzájárulási arány 18%. összegben 422 Pengő, ez azonban állandóan fog évente változni.

Alsógöd 1928 aug. 7.

tisztelettel

J. Schlagl

Pb.

Tőtisztelendő Uram!

A nemeskéri Kiss Pál örökösei,mint iskola fenntartók csatlakoztak Alsógödhöz,mert az összes pusztai tankötelesek az alsógödi áll.elemi iskolába járnak.Aminthogy a község vállalta annak idején az iskola dologi kiadásait évi 1440 Pengővel.,továbbá az iskola bérét mely most 1025 Pengő,-ebből az iskolába járó tankötelesek arány száma szerint járul hozzá a Nemeskéri uradalom.

A folyó évi hozzájárulási arány 18% összegben 422 Pengő,ez azonban állandóan fog évente változni.

Alsógöd 1928 aug. 7.

tisztelettel

J. Schlagl

Pb.

A hét-nyolc kilométerre lévő Sződi Plébánián kellett fizetniük az egyházi adót, miközben vasárnaponként az alsógödi és a felsőgödi templomba jártak, gyermekeik pedig az alsógödi és a felsőgödi elemi iskolák tanulói voltak.

A sződi egyházi elemi iskola fenntartásával kapcsolatban, már az 1920-as évek végén a Nemeskéri-Kiss örökösök és Schöffer Pál, nemtetszésüket fejezték ki a sződi egyházközségi iskola fenntartási költségeihez való hozzájárulási igény miatt a sződi plébánosnak.

Itt mutatom be a Nemeskéri-Kiss örökösök nevében írt 1928 augusztus 7-én keltezett levelet, valamint Schöffer Pál, ugyanezen ügyben küldött levelét.

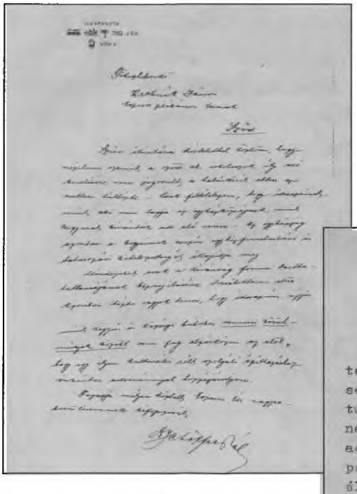

Ez az állapot, különösen feszültté vált az 1939.-évi, hivatalos, Sződtől való közigazgatási átcsatolások után, a Nemeskéri-Kiss birtokból kiparcellázott két terület lakói körében.

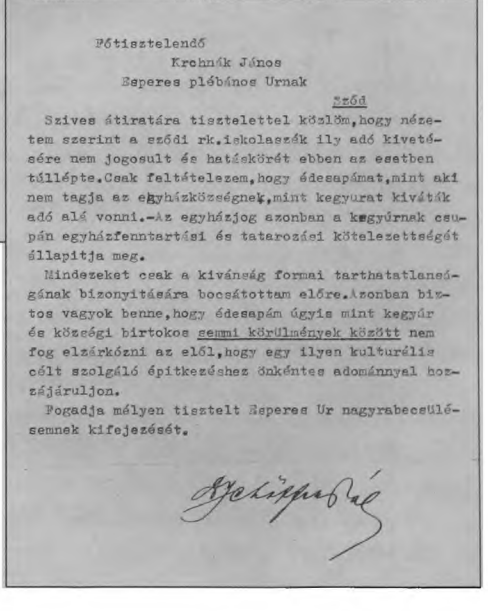

Pótisztelendő
Krchnák János
Esperes plébános Urnak

Sződ

Szives átiratára tisztelettel közlöm,hogy nézetem szerint a sződi rk.iskolaszék ily adó kivetésére nem jogosult és hatáskörét ebben az esetben túllépte.Csak feltételezem,hogy édesapámat,mint aki nem tagja az egyházközségnek,mint kegyurat kivánták adó alá vonni.-Az egyházjog azonban a kegyúrnak csupán egyházfenntartási és tatarozási kötelezettségét állapitja meg.

Mindezeket csak a kivánság formai tarthatatlanságának bizonyitására bocsátottam előre.Azonban biztos vagyok benne,hogy édesapám úgyis mint kegyúr és községi birtokos semmi körülmények között nem fog elzárkózni az elől,hogy egy ilyen kulturális célt szolgáló épitkezéshez önkéntes adománnyal hozzájáruljon.

Fogadja mélyen tisztelt Esperes Ur nagyrabecsülésemnek kifejezését.

Az illetékes egyházi főhatóság, a Váci Püspök is érzékelte az áldatlan helyzet tarthatatlanságát és az 1939 május 24-i és augusztus 26-i átiratában újra kérte a sződi plébánost az ügy rendezésére.

A VÁCI PÜSPÖKTŐL.

Szám: 3005/1939.

Tárgy: Felsőgöd: sződi határrészek átcsatol.

Mellékletek száma: -

Válasz a - számú iratra

Nagyontisztelendő é.Esperes-Plébános Ur !

A felsőgödi plébános az 1056/1939.kig.sz.alispáni rendelkezés folytán,mely rendelettel Alsógöddel szemben a sineken tul levő Gödkertváros Alsógödhöz, a felsőgödi levente sporttelep pedig Felsőgödhöz csatoltatott f.é.jul.1-től Sződ politikai község területéből, ezen területeknek egyházi átcsatolását kéri a felsőgödi plébániához.Miután a kérelmet a politikai átcsatolás miatt indokoltnak tartom,mert a híveknek a kétfelé tartozás nem előnyös,felkérem Esperes Urat,hogy a fent részeknek a sződi plébániától a felsőgödi plébániához való átcsatolásához hozzájárulását adni és erről engem értesiteni sziveskedjék.

Egyebekben Nagyontisztelendőséged ájtatos imáiba ajánlottan maradok.

V á c,1939.május hó 24-én.

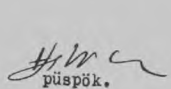

püspök.

Másolat a 1056/kig.1939.sz.ámu, Vácott 1939. április 4.-én kelt eredetiről.....

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye váci járás főszolgabirája.Tárgy: Szödi határrészek átcsatolása Alsógöd és Felsőgöd községekhez. Előljáróságnak.

A fenti tárgyban a m.kir. B.M. Úrnak, valamint a vm. alispánjának hozzám intézett rendeleteit tudomásvétel megfelelő további eljárás végett azzal adom ki, hogy a f. évi február hónap megtartott tiszti értekezleten történt megállapodás szerint az átcsatolás időpontjául 1939. évi julius hó 1-ét állapitottam meg..TA M.Kir. Belügyminiszter. Szám: 87978/1938.III.b.Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye közönségének. A vm. th. kisgyülése 60589/1937. kig.338/1938.kgy. sz. alatt felterjesztést intézett hozzám azirán t, hogy Sződ kg.határához tartozó Ikla majos és Gödpuszta nevű határrészek, beleértve az O.F.B. földeket és házhelyek részére megosztott területeket, valamint a felsőgödi levente sport telep és Alsógöd kg.belterülete által elválasztott határrészek átcsatolását a kgi igazgatás egyszerüsitése végett rendeljem el. A th. kisgyülés felterjesztésére az 1886.XXII.t.c. 149.§-a illetve a 177.300/1934. B.M.r.1.§-a alapján magasabb közigazgatási tekintetekből és a községi igazgatás egyszerüsitése céljából Alsógöd vasuti megállóhely mellett elterülő, házhelyek részére megosztott a a szödi 4988/2-4, 4989/11-54, 5260/3 /: szödi ut:/ 4994/6 /: Muskatli u.:/ 4995/10-26, 4990/4-107, 4995/3-11, 4992/1-189, 4993/9-25, 4990/108-116,5260/5 /: szödi ut:/ 4993/32-140, kat. helyrajzi számok alatt felvett, mintegy 50 kat. hold kiterjedésü területnek, továbbá Alsógöd kg. belterülete és a Duna medre között fekvő a a szödi 5099/5101, 5102/1-2, 5103/5104, 5105/1-2, 5106-5108,5109/1-3, 5110-5112, 5113/1-2, 5114-5128, 5129/1, 5130-5133, 5134/3,5135/1 kat. helyrajzi szám alatt felvett 107 kat.hold 1514 öl kiterjedésü területnek Alsógöd községhez ,a szödi 5089/5-8, 5091/1, 5094/18 kat.helyrajzi sz. alatt felvett, 8 kat.hold 1056 öl kiterjedésü és a szödi 5089/2, 5090, 5091/2, 5092/2, 5093/1, 5094/1, 5129/2-3, 5135/2-3, kat.helyrajzi sz.alatt felvett 16. kat.hold 807 öl kiterjedésü területnek Felsőgöd kg.határához való csatolását elrendelem. A th. kisgyülésnek a többi területnek átcsatolása iránt hozzám intézett feltejesztésének eleget tenni módomban nem áll, mert Ilkamajor és Gödpuszta nevezetü határrészek átcsatolása Sződ községet olyan jelentékeny pótadó jövedelemtől fosztaná meg, hogy háztartási egyensulyát csak államsegéllyel tudná helyrehozni. Minthogy az emlitett területek tulajdonosai is ellenezték birtokaik átcsatolását, a szóbanlévő területek átcsatolását elrendelni indokoltnak nem találtam.Erről a vm. közönségét a

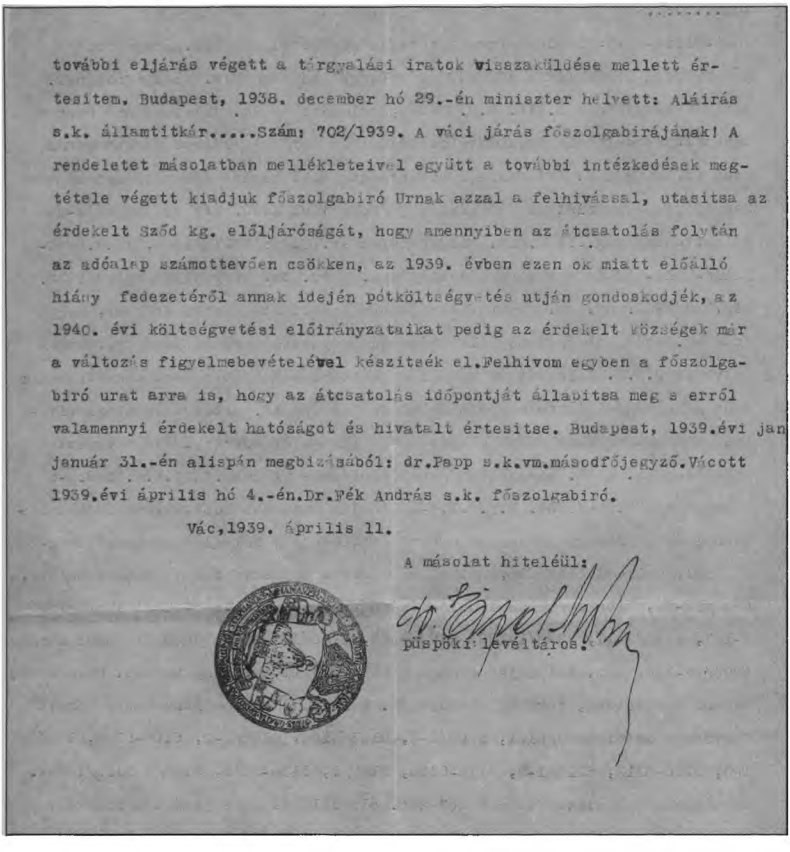

További eljárás végett a tárgyalási iratok visszaküldése mellett értesitem. Budapest, 1938. december hó 29.-én miniszter helyett: Aláirás s.k. államtitkár.....Szám: 702/1939. A váci járás főszolgabirájának! A rendeletet másolatban mellékleteivel együtt a további intézkedések megtétele végett kiadjuk főszolgabiró Urnak azzal a felhivással, utasitsa az érdekelt Sződ kg. elöljáróságát, hogy amennyiben az átcsatolás folytán az adóalap számottevően csökken, az 1939. évben ezen ok miatt előálló hiány fedezetéről annak idején pótköltségvetés utján gondoskodjék, az 1940. évi költségvetési előirányzataikat pedig az érdekelt községek már a változás figyelmebevételével készitsék el.Felhivom egyben a főszolgabiró urat arra is, hogy az átcsatolás időpontját állapitsa meg s erről valamennyi érdekelt hatóságot és hivatalt értesitse. Budapest, 1939.évi jan január 31.-én alispán megbizásából: dr.Papp s.k.vm.másodfőjegyző.Vácott 1939.évi április hó 4.-én.Dr.Fék András s.k. főszolgabiró.

Vác,1939. április 11.

A másolat hiteléül:

püspöki levéltáros.

Jellemző a korabeli ügyintézés kényelmességére az, hogy a Váci Püspök kérése ellenére, az Alsógödhöz csatolt két parcellázott terület lakosainak egyházi átadásáról szóló jegyzőkönyvet csak két év múlva, 1941. július 11-én készítették el és írták alá a két egyházközség illetékesei.

J E G Y Z Ő K Ö N Y V .

készült Sződön a plébánián 1941 julius 11-én, egyházilag még Sződhöz tartozó,Gödkertváros-Ujtelepnek, Alsógödhöz való átcsatolása ügyében. Jelen voltak: Bartos Géza,sződi esperes plébános,Könyves László sződi igazgató tanitó kántor, javadalmasok és Dr. Antal Pál felsőgödi esperes plébános,az alsógödi egyházközség megbizásából,mint a jövendő lelkipásztor. Bartoss Géza sződi esperes plébános átérzi azt a nagy felelőséget,amellyel az Ujtelepen lakó kb. 4oo lélek lelki ellátása ügyében őt terheli. Belátja,hogy a 7 km-re fekvő Ujtelep lelki gondozása számára oly nehézségekbe ütközik,hogy kötelességét teljesiteni ilyen távolságból lehetetlen.Továbbá az Ujtelep Alsógöddel oly szoros összefüggésben van,hogy csak a kettős simpár választja el lakóit egymástól. Megemlitve azt is,hogy közigazgatásilag az egyesités 1939 julius 1-ével meg is történt. Az ottlakó hivek Istentiszteletre Alsógödre jártak és járnak,lelki szükségleteik és betegeik ügyében a Felsőgödi plébánost vették eddig is igénybe. A gyermekek lelki oktatása szintén az Alsógödi iskolában történik a felsőgödi plébános közreműködésével.Ezen felsorolt okok indokoltá teszik,hogy Göd-Kertváros néven szereplő ujtelep,a közigazgatásilag megállapitott határok között egyházilag is Alsógödhöz csatoltassék. Tekintettel a sződi egyházközség római katholikus iskoláinak fönntartási nehézségeire kivánatos,hogy bizonyos időn belül az igy megnövekedett alsógödi egyházközség,a sződi iskolateher viselésében részt vegyen. És pedig: 1941-ben 200 arany pengőt,1942-ben 200 arany pengőt,1943-ban és 1944-ben 100-100 arany pengőt fizessen az alsógödi egyházközség a sződi egyházközségnek. Könyves László kántor,miután szerzett jogai vannak kártalanitást kiván,a kártalanitási összeget sződi kántori működése idejére évi 60 pengőben azaz Hatvan arany pengőben kéri megállapitani.A sződi esperes plébános a maga részéről kártalanitást nem kiván. Dr.Antal Pál esperes plébános kéri a jelen jegyzőkönyvben annak leszögezését,hogy a sződi iskola államositása esetén Alsógöd teherviselése az államositás évében megszünjön. A jelen jegyzőkönyvben foglalt jogi megállapodások mindkét félre a püspöki jóváhagyás után válnak csak esedékessé.Az alsógödi egyházköz-

ség fizetési kötelezettsége,minden évben széptember 1-ével válik esedékessé egyösszegben.

Kmf.

Bartos Gerlay
sződi plébános

Dr. Antalffy
esp. pleb.

Könyves Gyula
sződi kántor

4864-3/1941. szám.
Egyházhatóságilag jóváhagyom 4864/1941. számu intézkedésem értelmében.
V á c , 1941. szeptember hó 8-án.

püspök.

Ennek a jegyzőkönyvnek az alapján a Felsőgödi Egyházközség (Alsógöd is ide tartozott) még négy évig ad pénzbeli támogatást a sződi római katolikus elemi iskola fenntartására és a sződi igazgató-tanító kántornak pedig évi hatvan Pengő kártalanítást fizet. A sződi esperes plébános, a ma részéről kártalanítást nem igényelt.

A Váci Püspök, 1941. szeptember 8-án keltezett, a 4864-1/1941. számú intézkedésével, azon év (1941) október 1-től való végrehajtással hagyta jóvá a két Egyházközség közötti megegyezést.

A negyedik ütemre már a második világháború befejezte után került sor, amikoris Göd-puszta a Hajcsár útig, Alsógöd része lett, úgy közigazgatásilag, mint az egyházügyek szempontjából. Ez az átcsatolás már teljesen zökkenőmentesen történt.

Az ezutáni, Sződtől való elcsatolás (az ötödik ütem) 1947-ben történt, Ilka major, illetve akkor már Újtelep, Felsőgödhöz való csatolásával.

4864-1/1941. szám. *D. a J. Kr.*

HANAUER ISTVÁN

ISTEN IRGALMÁBÓL ÉS AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KEGYELMÉBÓL

VÁCI PÜSPÖK.

Az olvasóknak üdvösséget kívánunk az Urban !

Az egyházkormányzat és a lelkipásztorkodás érdekei azt kívánják, hogy a plébániák határai lehetőleg egybeessenek a községek politikai határaival és hogy a hívek lelki szükségleteiket minél hűségesebben kielégíthessék. A jelenleg a sződi plébániához tartozó,Göd-Kertváros néven ismert uj lakótelepet az állami hatóságok már 1939.julius hó 1-től kezdődő hatállyal Alsógöd községhez csatolták, amelytől a lakótelepet csak az államvasutak sinpárja választja el, de egyébként annak közvetlen közelében fekszik. Éppen ezért a lakótelep hívei nem a mintegy 8 kilométernyire fekvő plébánia-templomukat, hanem a közelükben lévő alsógödi leányegyház templomát látogatják. Lelki szükségleteikkel sem saját lelkipásztorukhoz, hanem a felsőgödi plébánoshoz szoktak fordulni, ennek hogy a gyermekek is az alsógödi iskolába járnak és igy hitoktatásukat a felsőgödi plébánia látja el.

Mindezen okok miatt kívánatos és megfelelő, hogy a Göd-Kertváros lakótelep területe a sződi plébániától elszakoltatván a felsőgödi plébániához csatoltassék.

Meghallgatván tehát az összes érdekelteket, mégpedig a sződi és alsógödi róm. kat. egyházközségeket, a sződi és felsőgödi plébánosokat, a sződi kántort, valamint a vácvidéki kerület esperesét, miután egyházhatóságilag jóváhagyjuk az érdekelt felek között a Szőcön 1941. julius hó 11-én kelt, továbbá az alsógödi róm. kat. egyházközség képviselőtestületének 1941. julius hó 30-i gyűléséről bemutatott azon anyagi vonatkozásu megállapodást, melyet egyrészről a sződi egyházi javadalmasok és a sződi róm. kat. egyházközség, másrészről az alsógödi róm. kat. egyházközség egymással kötöttek, főpásztori hatalmunnál fogva az u. n. Göd-Kertváros lakótelep területét az államhatóságilag megállapitott határok terjedelmében az alsógödi róm. kat.egyházközséghez és a felsőgödi plébánia területéhez csatoljuk 1941. évi október hó 1-től kezdődő hatállyal, amely napon erre a területre vonatkozóan a sződi plébános joghatósága megszűnik, a felsőgödi plébánosé pedig életbe lép.

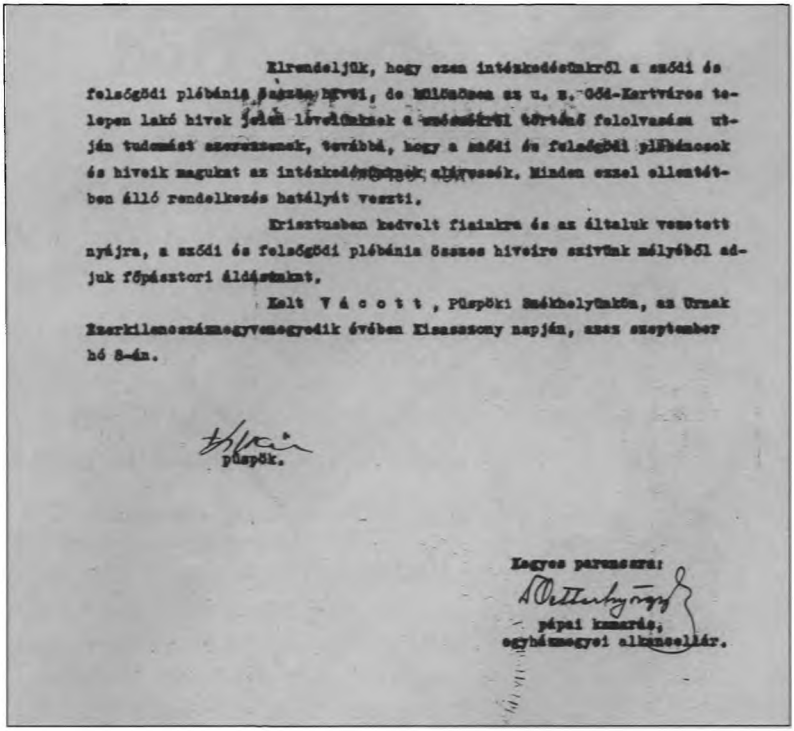

Elrendeljük, hogy ezen intézkedésünkről a szódi és felsőgödi plébánia hívei, de különösen az u. n. Göd-Kertváros telepen lakó hívek jelen levelünknek a szódiakról történő felolvasása útján tudomást szerezzenek, továbbá, hogy a szódi és felsőgödi plébánosok és híveik magukat az intézkedésnek alávessék. Minden ezzel ellentétben álló rendelkezés hatályát veszti.

Krisztusban kedvelt fiainkra és az általuk vezetett nyájra, a szódi és felsőgödi plébánia összes híveire szívünk mélyéből adjuk főpásztori áldásunkat.

Kelt V á c o t t , Püspöki Székhelyünkön, az Úrnak Kétezerkilencszázhatvanegyedik évében Kisasszony napján, azaz szeptember hó 8-án.

püspök.

Egyes parancsra:

pápai kamarás,
egyházmegyei alkancellár.

Ezekkel a terület-növekedésekkel még nem zárult le a már egyesített két Göd területi gyarapodása, de azok már egy másik történet részei.

(Megjegyzés: Alsógödöt létrehozó parcellázás leírása a GA/1994. 84. oldal)

Térképen mutatom be a Nemeskéri Kiss és a Floch uradalom gödi határát, a parcellázás időpontjait.

Köszönetet mondok Volentics Gyula Úrnak, Sződ helytörténeti kutatójának, az ezen cikk megírásában való segítségéért és a tárgyhoz tartozó okmányok rendelkezésemre bocsájtásáért.

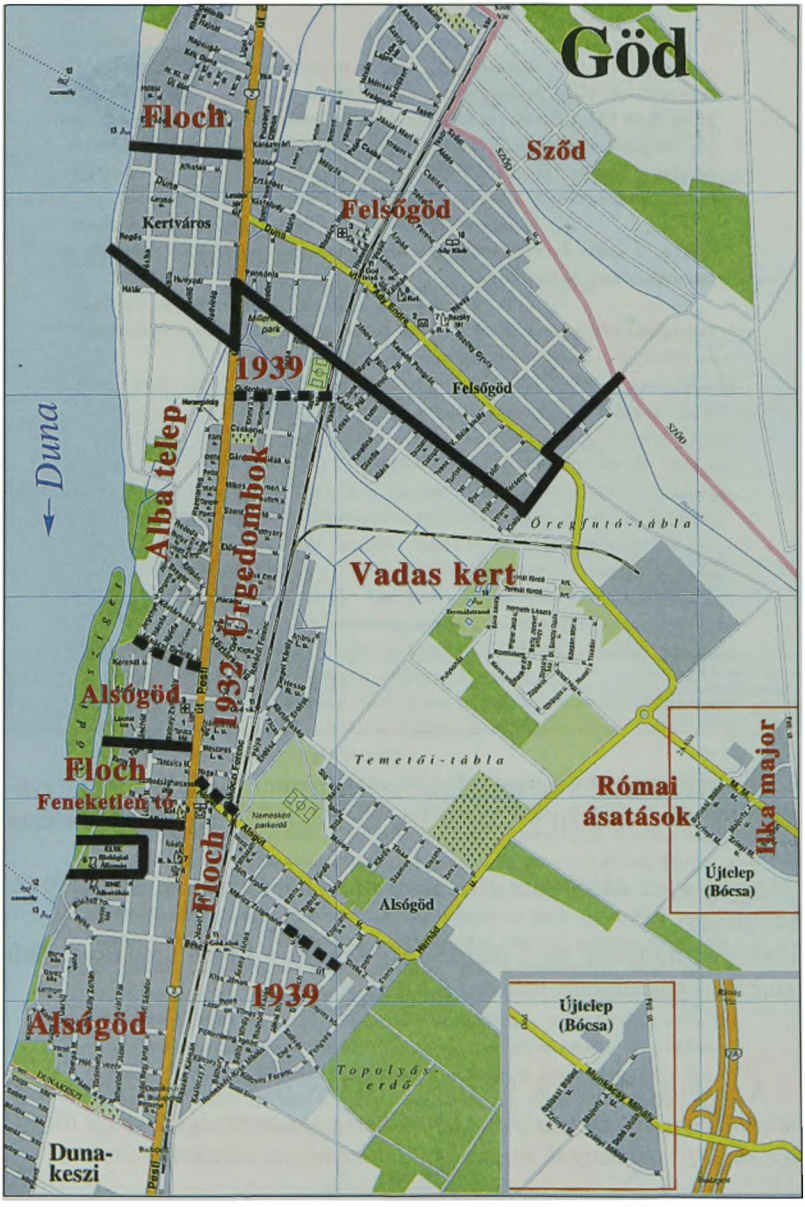
Göd
Floch
Sződ
Felsőgöd
Kertváros
1939
Felsőgöd
Duna
Alba telep
Öregfutó-tábla
Vadas kert
1932 Ürgedombok
Alsógöd
Floch
Feneketlen tó
Temetői-tábla
Római ásatások
Ika major
Újtelep (Bócsa)
Alsógöd
1939
Alsógöd
Topolyás-erdő
Újtelep (Bócsa)
Duna-keszi

GYÜRE JÁNOS

Mit követelt meg két gödi lakostól a Haza és mennyi időt vett el normális civil életükből az egykori katonáskodás?

Egy tiszt és egy tisztes szolgálata a Magyar Királyi Honvédségben.

Göd város huszonéves férfilakossága, ma már egyre kevesebbet tud arról, hogy hogyan és milyen mértékben befolyásolta az 1930-as és 1940-es években az akkori katonaköteles értelmiségi fiatalok egyetemi tanulmányainak végzését, a munkahelyi „karrierjének" megalapozását, családalapítási terveiket a katonai szolgálat. Ugyanez a kérdés tehető fel az úgynevezett „legénységi állományt" adó kétkézi munkás és paraszt fiatalok esetében, akiknek esetleges első munkahelyére való beilleszkedését, az életkezdéshez szükséges anyagi megalapozását vágta ketté, a kötelező katonai szolgálat.

A második világháború pedig frontszolgálatra szólította őket, egyáltalán nem önkéntes alapon, úgy a tartalékos tiszteket, mint a legénységi állományúakat.

Meg kellett tapasztalniuk, – elsősorban a legénységi állományúaknak, de a tartalékos tiszteknek is, akik a kistisztviselői, tanítói körből kerültek ki – azt a nyilvánvaló igazságtalanságot, hogy a behívások alól az ügyeskedők és a „jó kapcsolatokkal rendelkezők" felmentést kaptak. Később pedig, – ha túlélték a háborút – hallgatniuk kellett negyven éven át, hogy: „Minek mentek Oroszországba?, Mi keresnivalójuk volt ott?". Amennyiben, – netán – amerikai, vagy angol fogságba estek nyugaton, külön megbélyegzés járt azért nekik, ami felkerült a „káderlapjukra".

A szovjet hadifogságról, az ottani viszonyokról, már sokat hallhattak a mai fiatalok is, hiszen majdnem minden család egy-egy tagja érintve volt ebben. Erről a Gödi Almanach korábbi számaiban is említést tettünk, de nem elég erről egyszer írni, ezért újra megemlítem, hogy az alsó és felsőgödi „levente korú" (14-19 éves) diákok és ipari tanuló, vagy mezőgazdasági munkás fiatalok, nem kis számban hat évet töltöttek fiatal életükből a szovjetek fogságában. Ma mindez, hála Istennek, már másként van. A kötelező katonai szolgálatot a Magyar Parlament 2004-ben megszüntette, így a fent leírt veszélyek, hátrányok, a katonai szolgálat miatt nem fenyegetik a fiataljainkat.

Ezek után nézzük meg, miként is alakult egy alsógödi tartalékos tiszt és egy felsőgödi legénységi állományú fiatal ember katonai szolgálata, az úgynevezett „Horthy világban":

Az értelmiségi: Dr. Szávoszt Tamás,
Alsógöd Petőfi Sándor utca 45.

Az érettségi vizsga letétele után és az egyetem első évét befejezve, az akkori katonai szabályoknak megfelelően meg kellett kezdenie az „egyéves önkéntesi" szolgálatát (aminek csak a neve volt önkéntesi). Szávoszt Tamás ezt a kötelességét 1930. július 20. és 1931. július 20. közötti időben teljesítette a pápai 2/II. Huszárosztályban (zászlóaljnak megfelelő alegység).

Leszerelése után egy évvel újra behívták egy négyhónapos időtartamra, a tartalékos tiszti iskola elvégzésére Sopronba a 3. Huszár ezredhez. A tartalékos tiszti iskola sikeres elvégzése után, előléptették zászlóssá. Ez volt abban az időben a legalacsonyabb tiszti rendfokozat.

A Horthy Hadseregben érvényes és bevett gyakorlatnak megfelelően, az évente rendszeresen megtartott fegyvergyakorlatokra minden esetben behívták egy hónap időtartamra. Ezeket a fegyvergyakorlatokat a ceglédi 2/II. és a budapesti 1/I. Huszár-osztálynál hajtotta végre.

Ezután már lengedezett Magyarországon is a háború előszele. 1938-ban megkezdődtek a trianoni békediktátumban elszakított területek egy részének visszacsatolásai.

Szávoszt Tamás zászlós, a felvidéki bevonulást „megúszta", erre nem hívták be. Behívót kapott azonban 1940 augusztusában, a ceglédi 2/II. Huszárosztályhoz, mellyel szakasz parancsnokként és már hadnagyi rendfokozatban részt vett az 1940. szeptemberi erdélyi bevonuláson. Erdélyben maradt alakulatával 1941. februárjáig. 1941. január 1-el tartalékos főhadnaggyá léptették elő.

Az 1941. áprilisi délvidéki hadműveletekre ismét behívták a 2/II. Huszár osztályhoz, ahol az osztály törzsben teljesített szolgálatot, mint segédtiszt. A délvidéki hadművelet, (mert ez nem virágesős bevonulás volt) befejeztével 1941 év végén leszerelt.

1942. július 1. és szeptember 1. közötti időre újra behívták és ugyanit Délvidéken, a 2/II. Huszár-osztálynál volt beosztásban.

1943. január 1. és július között Szabadkán, újra a 2/II. Huszár osztály törzsében, osztály segédtisztként szolgált.

Ezután egy év „civil élet" következett, de, hogy ebbe ne nagyon élje bele magát, a Haza újra jelentkezett egy behívó paranccsal, hogy szüksége van a szolgálatára és 1944. június 15-től, mint a 2/II. Huszár-osztály vonat-parancsnoka (fogatolt szállító század), a keleti hadszíntéren, majd egyre hátrálva a magyarországi hadműveleti területeken teljesített szolgálatot.

1944. december 6-án Adonynál (Sánc majorban) megsebesült. A 205. Hadi Kórházzal Németországba szállították, ahol úgy-ahogy felgyógyulva, 1945. április 13-án, az Amerikai Hadsereg fogságába esett. Az amerikaiak, csak általuk ismert okokból, az egész kórház személyi állományát, valamint a lábadozó betegeket is, később átadták a Francia Hadseregnek, amely a velük magyarokkal való bánásmódban, a szovjetek bánásmódját is felülmúlva, egy szögesdróttal körülkerített mezőn tartották őket, minden takaró és pihenési lehetőség nélkül, az esőnek, szélnek kitéve, a legsanyarúbb viszonyok között. Késő ősszel, már valami fedett helyre szállásolták el őket. Itt sok magyart, akik a drótkerítést, két méternél kisebb távolságra megközelítették, az őrök figyelmeztetés nélkül lelőttek.

A Francia Hadsereg vezetői, megfeledkezve arról, hogy a Magyar Hatóságok, 1940. ősze és 1944. március 19. között, a német megszállásig, milyen gazdag és kulturált körülmények között tartották a németországi (ausztriai) hadifogoly-táborokból Magyarországra

szökött francia katonákat és tiszteket. Ezért a Francia Köztársaság, a mai napig „elfelejtett" egy halk „Merci-t" (Köszönömöt) mondani, ellenben az előbb leírt módon bánt a magyar hadifoglyokkal.

Szávoszt főhadnagy, ebből a hirhedt francia hadifogoly-táborból 1946. május 27-én tért haza.

Az időközben megváltozott „Haza" már nem fogadta Őt olyan lelkesen, mint az előző, amely a sok behívó parancsot olyan szorgalmasan küldözgette Szávoszt Tamásnak.

A magyar Honvédelmi Miniszter (Révész Géza vezérezredes), 1958. március 7-én keltezett HM. Parancsában megfosztotta Őt főhadnagyi rendfokozatától. Indokolás: „Ellenforradalmi tevékenység" (1956-ban).

Az elvett rendfokozat visszaadásával, a rendszerváltás utáni kormányok Honvédelmi miniszterei nem siettek. Azonban, ami késik nem múlik alapon, 2004-ben (tizen négy év után) Juhász Ferenc Honvédelmi Miniszter megtette azt és egy, a Központi Tiszti Házban (Stefánia Palotában) rendezett díszünnepség keretében, egy díszes kiállítású parancskivonatban rögzítette a rendfokozat visszaadását, pótolta három elődjének mulasztását.

Ezt követően, – sajnos már a halála után – 2006. május 21-én a Honvédség Napja alkalmából, Juhász Ferenc Honvédelmi Miniszter, Dr. Szávoszt Tamást s z á z a d o s s á léptette elő.

Ez a gesztus felér, a távoli elődd által okozott, megalázó parancs következményei miatti bocsánatkéréssel.

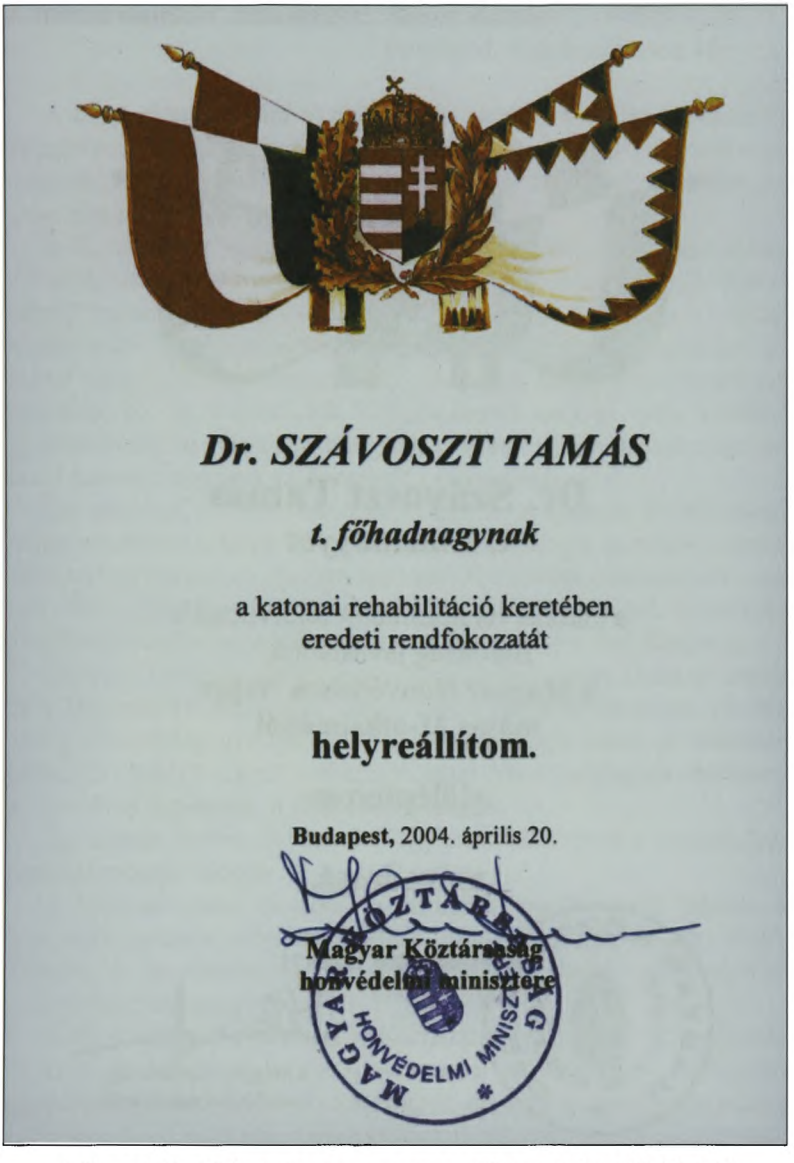

Dr. SZÁVOSZT TAMÁS

t. főhadnagynak

a katonai rehabilitáció keretében
eredeti rendfokozatát

helyreállítom.

Budapest, 2004. április 20.

Magyar Köztársaság
honvédelmi minisztere

MAGYAR KÖZTÁRSASÁG HONVÉDELMI MINISZTÉRIUM

A Honvédelmi Miniszter parancsa a rendfokozat visszaállításáról

Dr. Szávoszt Tamás
t. főhadnagyot

a katonai rehabilitációt felülvizsgáló
Bizottság javaslatára,
a Magyar Honvédelem Napja
május 21-alkalmából

előléptetem

századossá.

Budapest, 2006. május 21.

a Magyar Köztársaság
honvédelmi minisztere

Az előléptetésről szóló Miniszteri Oklevél

A fizikai munkás, műszerész: Seress Károly,
Felsőgöd, Széchenyi utca 45.

A négy elemi iskolai osztály, majd az újpesti Polgári Fiúiskola elvégzése és ezt követően a budapesti Gamma Művek műszerész tanonciskolájának évei, valamint három év szakmunkával töltött idő után, jött a katonai sorozás...

A fiatal ember jó testfelépítésű lévén, magától értetődően „Katonai szolgálatra alkalmas" minősítést kapott. Rövidesen, 1938. őszén, behívó parancs a Győri Utász zászlóaljhoz. Itt az alap és a szakkiképzés után, feljebbvalói felfigyeltek talpraesettségére, valamint társainál magasabb intelligencia szintjére, hamarosan századírnoknak osztották be. Itt a munkáját kifogástalanul látta el, szép kézírása gyorsan ismertté vált a zászlóalj, sőt az ezred irodán is, ezért szokatlanul hamar megkapta az őrvezetői csontcsillagot.

Így érkezett el 1939. márciusa, amikor a Magyar Királyi Kormány elhatározta, hogy ellentétben a Felvidék egy részének visszacsatolási módjával, ez esetben nem kéri Kárpátalja visszaadását a német-olasz „döntőbíráktól", hanem saját elhatározásából, hadserege erejével visszafoglalja Kárpátalját, ruszin nyelven Pod Karpatija-t.

Ehhez a hadművelethez odavezényelték a győri Gyalogezredet és a Műszaki zászlóaljat is. Megindult a támadás (március 15-én), ami a viszonylag gyenge csehszlovák ellenállás miatt, jó ütemben haladt és csekély számú emberáldozattal érte el a Magyar Hadsereg az ezeréves határokat, a Kárpátok gerincét.

Így került Seress őrvezető Nagybereznára, ahol a századtörzs harcálláspontja települt.

A Műszaki-utász zászlóalj és benne Seress őrvezető százada, a Kárpátok gerince mögött, erődítési munkálatokat végzett, 1940. nyaráig. A fiatalember ekkor már két csontcsillagot viselt, azaz tizedesi rendfokozata volt.

Noha a Magyar Hadsereg, a Kárpátalja egész területét megszállta, azonban a polgári közigazgatást nem vezették be az országrész egészének területén, hanem a Kárpátok gerince mellett, azzal párhuzamosan, egy 10-15 km. széles sávot katonai övezetté nyilvánítottak. Seress tizedes, innen küldött levelein „Tábori postahivatal" feliratú

bélyegző látható. A katonai sávon kívül fekvő Nagybereznán feladott postai küldeményein, így a 213. oldalon látható, pünkösdi jókívánságokat tartalmazó képeslapon, a kétfilléres bélyeg Nagyberezna latin és Veliko Bereznie cirilbetűs feliratú bélyegzés van.

Innen Seress tizedes alakulatát visszavonták Esztergomba, az alant látható fénykép ott készült.

Seress Károly tizedes

Lembergben, egy bajtársával. A kép bal oldalán Seress szakaszvezető

Nem maradhatott ki Seress tizedes az Észak-erdélyi bevonulásról, sőt az 1941. áprilisi délvidéki hadműveletekből sem, annak ellenére, hogy a kötelezően előírt katonai szolgálati ideje már több hónapja letelt.

1941. júniusában Magyarország megtámadta a Szovjetuniót, így ez a támadás sem volt végrehajtható az immáron szakaszvezetői rendfokozatot viselő Seress Károly nélkül. Ezt a tényt is dokumentálja egy fénykép, ami Lembergben (Lwow) készült. A leszerelés pedig egyre távolabbi időre tolódott, illetve valószínűsége egyre csökkent.

Szakaszvezetőnk végig ott volt az orosz fronton, úgy az előnyomulási, mint a visszavonulási időszakban. 1942. húsvétján Kijevben

töltötte, ahol alakulata hosszabb ideig állomásozott. Innen küldte, egy halvány zöld tábori lapon a húgának a húsvéti jókívánságait. Ez a lap bizonyítja Seress szakaszvezetőről, hogy „ápolta a magyar-ukrán barátságot" egy kijevi tanítónőn keresztül, akinek latinbetűs aláírása ott látható a tábori lap bal sarkában.

A fronton volt 1943-ban is és végig egészen addig, ameddig a Vörös Hadsereg 1944-ben át nem lépte a Kárpátokat. Seress szakaszvezető ekkor már a magyarországi frontokon tevékenykedett, Észak Magyarországon, a mai Szlovákia területén.

1943. végén

1945 tavaszán esett fogságba, az év márciusának végén. Gödön keresztül vitték őket, ledrótozott marhavagonokban Románia felé. Egy cédulát azonban ki tudott dobni a felsőgödi, vagy a gödi vasútállomás területén, ami gyorsan a szülei kezébe jutott, akik beutaztak Újpestre, ahol a fogolyszállító vasúti szerelvény, egy mellékvágányon vesztegelt. Még tudtak egymással egy-két mondatot beszélgetni, egy „szelídebb" vöröskatona jóvoltából.

A romániai Focsaniban rakták ki őket. Ez egy hatalmas fogolyelosztó tábor volt. Seress Károly hadifogoly ott tartózkodása, valamilyen megmagyarázhatatlan szerencse folytán, csak öt hónapig tartott. Épségben hazajutott.

Így lett a kétéves sorkatonai szolgálatból, Kárpátalja elfoglalásán, az erdélyi, délvidéki bevonuláson, majd a szovjet fronton való szolgálaton, a visszavonulási harcokon, a háború befejezésén keresztül, hozzászámítva a hadifogság hónapjait is, összesen hét év.

Úgy gondolom Ők, az itt leírt két magyar katona, jogosan mondhatta volna el, a thermophüllei csata, elesett spártai hőseinek emlékére emelt obeliszk feliratával, hogy:

MEGCSELEKEDTÜK, AMIT MEGKÖVETELT A HAZA!

Egy ellátmányul kapott levelezőlap, a Kárpátaljai zárt övezetből

Egy Pünkösdi jókívánság Nagybereznáról

Egy Húsvéti üdvözlet az orosz hadműveleti területről

Epilógus: A mai 20-25-30 éves fiatal férfiak, gondolkodjanak csak el azon, hogy milyen szerencsések ők, ezzel a két személlyel és azok korosztálybelijeivel összevetve. Hasonlítsák össze, hogy ők mivel is töltik (töltötték) a mai időben az idejüket. Jobbik esetben tanultak(nak), dolgoznak, szórakoznak, diszkóba járnak, nyáron strandolnak, télen Ausztriában síelnek, még jobb esetben szabadságuk alatt az Adrián, vagy Mallorkán üdülnek. Mindezek mellett, egyáltalán nincsenek megelégedve a sorsukkal. De ha egy képzeletbeli katonai sorozó orvos megvizsgálná őket, 60 százalékukat „Katonai szolgálatra alkalmatlan"-nak minősítené, fizikai, egészségi és pszihés állapotuk alapján.

Az előbbiekben leírt, két gödi személynek mi jutott mindezekből? Nem sajnálatot kérek nekik és a többi velük egy korosztályba tartozó és sorsú férfinak, hanem legalábbis együttérzést, megértést, hiszen ezen korosztályok tagjai, vagy nem élnek már, vagy nagyon idősek.

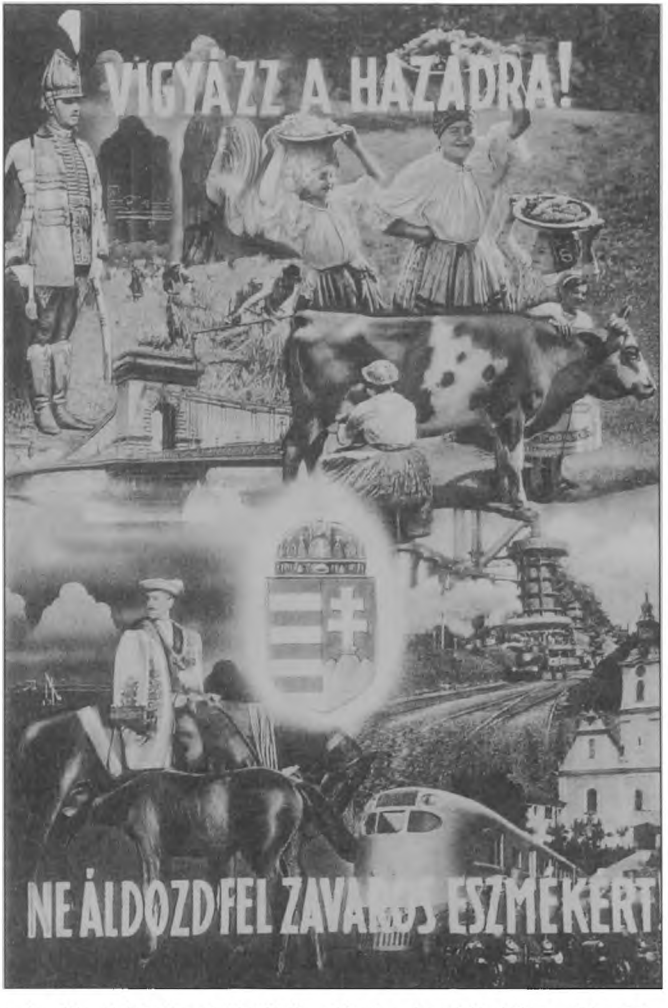

Egy, a második világháború idejéből való, figyelemfelkeltő, az akkori kormány által kiadott képeslap, ami inti az ország lakosságát a Haza megóvására.
A képeslap hátlapján a következő szöveg olvasható:

Nézd meg jól és gondolkozz!
Add tovább és el ne felejtsd!

(Mintha ma is aktuális lenne.)

BÁTORFI JÓZSEF

„Ob's stürmt, oder schneit"

2004 júliusában a televízió újra műsorára tűzte „A halál ötven órája című" amerikai filmet. A film bemutatója – évtizedekkel ezelőtt – azt az általános nézetet váltotta ki, miszerint az első olyan világháborús film, amelyben az ellenség is rokonszenves. A szakértők azt mondják, hogy sikerre van ítélve az a darab, vagy film, amelyben gyermek szereplő, vagy szereplők játszanak.

Az említett film az ardennes-i csatáról szól, amikor a németek 1944 december 16-án ellentámadást indítottak és áttörték az amerikaiak frontvonalát. Az áttörést rövid idő alatt 100 km-re szélesítették ki és 110 km-t haladtak nyugat felé. Az amerikai és angol csapatok súlyos veszteségeket szenvedtek és válságos helyzetbe kerültek.

A támadás előkészítésekor a páncélos fegyvernemnek szánták a főszerepet.

A film nézőit megragadja az a pillanat, amikor a tapasztalt, sikeres páncélos tiszt csata előtt megszemléli a német tankok parancsnokait. Nem hisz a szemének a maga is csak 29 éves Jochen Peiper alezredes: Mind-mind 17-18 éves fiú. A parancsnok csalódottságát az oldja fel, hogy a fiúk rázendítenek a páncélosok indulójára, lábukkal ütve a taktust:

Ob's stürmt, oder schneit,
Ob die Sonne uns lacht,
Der Tag glühend heiss,
Oder eiskalt die Nacht,
Bestaubt sind die Gesichter,
Der Tod ist unser Sieg, ja unser Sieg!
Es war unser Panczer
Die Schuld nie vergist!

Gyenge fordításomban így hangzik:

Vihar zúg, vagy hó szakad,
Vagy napfény ránk nevet,
Ha vakít az izzó nap,
Vagy az éj jéghideg,
S por lepi be az arcunk,
Halálunkban is győzünk!
Igen! Győzni fogunk!
Mert a mi harckocsink
Megbosszulja sorsunk!

Megható jelenet, siratni való! Halálba hajszolt kamaszok szívet fájdító története.

Amikor idén a film műsorra került, már hónapok óta foglalkoztatott az induló szövege. 2004. tavaszán Gyüre János szerkesztőtársam eljuttatott hozzám egy hangkazettát, fejteném meg mit énekelnek a fiúk. Ugyanis a film évtizedekkel ezelőtti 1968. évi bemutatója után a Bartók filmszínház vezetőjét kérte meg az induló rögzítésére. Ez a kazetta került most elém.

Sokszor végighallgattam, jegyzeteltem, de nem akart kialakulni értelmes szöveg. Végül Pártos Judit barátnőjétől kértem tanácsot. Tudtam, hogy a hölgy évtizedek óta Bécsben él, osztrák környezetben. Gyakran tölt hosszabb időt a gödi Szent István utcai házában és szívesen olvassa a Gödi Almanach köteteit. (Más vonatkozásban is kötődik Gödhöz. Édesapja Frederich Milne valamikor az 1900 körüli években a gödi Kincsem telep bérlője és vezetője volt.) Kérésemre készséggel segített: többször meghallgattuk az éneket, külön egy-egy részletét, s így sikerült a német szöveget pontosítani. Hálás vagyok közreműködéséért!

Mi köze van mindezeknek a Gödi Almanachhoz?

A 2004 évi kötetben segítséget kértem: ha van még közöttünk élő tanú, mondja el nekünk mit tud arról a tábori harckocsijavító műhelyről, amelyik 1944 őszén Felsőgödön, a mai Terv utca keleti végén, a sűrű fenyőerdő oltalmában működött.

A kérést elsőként a Gödi Körkép hozta nyilvánosságra abban a cikkében, amelyikben a 2004. évi Almanachot mutatta be. A szerkesztőnek, Kiss-Kása Évának hála, július 10-én a következő üzenetet

találtam a postaládámban: „Dodi! a gödi lapot olvasván, már látom, hogy senki nem tud (rajtam kívül) a páncélos javítóról!
Ha nem késő, küld fel a felsőgödi (vasutas) barátodat, ő ismer engem. De személyesen beszéltem egy éve veled. Vagy te gyere fel. Margit utca 8. Baráti üdvözlettel Nagy György."

Az események felgyorsultak. Még aznap felhívott Sumina Vilmosné, Erzsike, hogy talált egy újabb szemtanút, aki szintén jelentkezett telefonon. Ő volt az én régi „felsőgödi" vasutas barátom, Korábnyik Ferenc. Elmondta, hogy gyerekkorában – tizenhárom éves volt akkor – a közeli Turista utcában laktak és mindennapos vendége volt a tankjavító bázisnak.

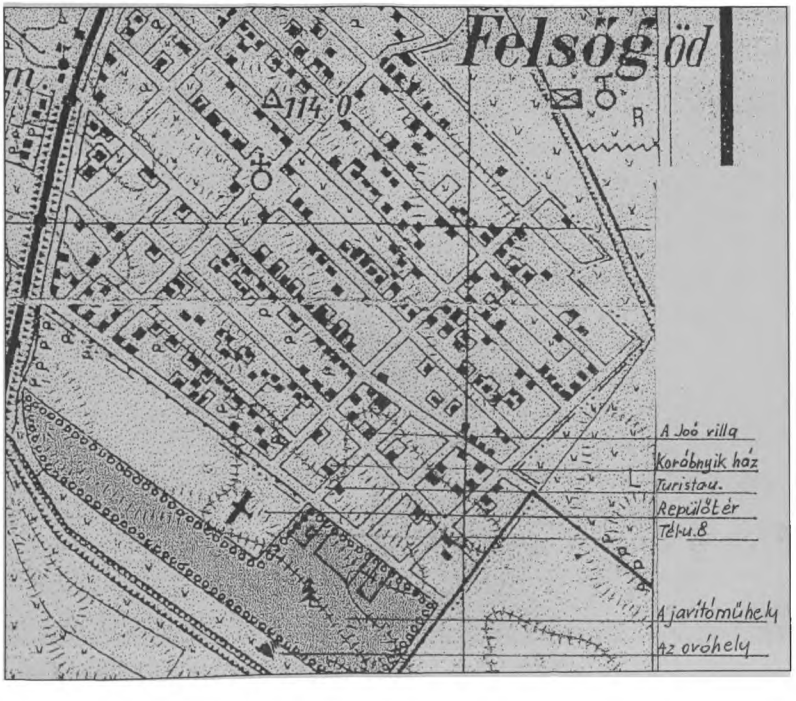

A térképen jól látszik a fenyveserdő, és a hozzá vezető utak. Jobbról a harmadik utca a Turista utca. Felismerhető a Korábnyik ház és a Joó villa is. Ezekről később.

Augusztus közepén újabb levél érkezett. A feladó Nagy György. Íme:

„Több mint 50 évet késett anekdóta.

1944 – háborús évek. Ez idő augusztusban német harckocsijavító települ a Nemeskéri birtok felsőgödi részébe. Ma a golfpálya szállodája áll ott. Valószínű a Heeresgruppe Süd (Déli Hadseregcsoport) része. 10-15 fő szerelő. Középkorúak. Valószínű a gyár behívott emberei. Kedvesek, mogorvák. A közeli barátaimmal kíváncsiskodva járogatunk oda. Saját aggregátjuk van, villannyal hegeszteni tudnak. Azonban autogén (láng) hegesztőjük nincs. Az akkoriban már jól felszerelt műhelyünkbe járnak ezt-azt hegeszteni. Egyszer felfedezek egy Opel Blitzen (teherautó) egy 750-es BMW oldalkocsis motort. Románia óta nem jó! Nosza, motorszerető lévén Szabó Sanyi bácsihoz viszem. Ő is mogorva, fél lába nincs, székről szerel. A „magdióval" volt a baj. De benzin sincs! Azonban a volt Hirschfeld fakereskedő telkén magyar gépkocsizók állomásoznak. Szimfónia cigarettáért másfél-két liter benzint szerzek, azután irány: Tece (Sződ) krumpliért, szalonnáért. Alig van a németeknek központi ellátásuk. Így azután mindig fő valami a bográcsban.

Az orosz front közeledik. Egy harckocsi szállítmányban többnapos halottak érkeznek kb. 7-8-an. A felsőgödi öreg temetőben lettek eltemetve. November végén parancs: Pestre, Budára megy a műhely. Az oroszok vandalizmusa elől a családom is velük megy. A hasonló alakulatokhoz lettek a páncélosok beosztva. Esetenként találkozok velük, de a harcokban valószínű meghaltak.

Ennyi idő után is ki-ki megyek ifjúságom e felejthetetlen helyére. A fák még tanúi nélkülem is az eseményeknek. A temetőben a megmaradt sírok gondozva vannak. Európa csatateren többszázezer katona nyugszik. Úgy látszik, az emberiség történelméhez ez is hozzátartozik.

Nagy L. György Felsőgöd"

Sumina Vilmosné is állta a szavát. Az ő közbenjárására hívott fel végül is Korábnyik Ferenc barátom, aki kérdéseimre így válaszolt:

„13-14 éves voltam és a Turista utca 5. szám alatt laktunk. Az iskolában nyári szünet volt, miénk volt a község minden utcája, erdeje, Duna-partja.

A „Joó villa" ma

Július végén, vagy augusztus elején vettük észre, hogy német katonai egység telepedett le a fenyvesben. Tankok javítását végezték. A sérült harckocsikat a Duna felől a Vilmos császár (ma Ady Endre) úton vontatták a javítóhoz. Egy jó tank akár kétháromsérültet vonszolt. A Turista utcán húzták őket felfelé, be a fák alá.

A sírok gondozója ma: Nagy György

A Korábnyik ház ma

Zord idők kis tanúi.
Jobbról balra
Maczala László, Richter Pista
Maczala Pista, Korábnyik Feri

A Kossuth Lajos (ma Kacsóh Pongrác) utca és a Turista utca sarkán álló Joó villába a parancsnokságuk és a konyha költözött be.

A fenyves háromnegyed részét elfoglalták. A déli oldalon óvóhelyet építettek, legalább húsz fő részére. Ez az óvóhely még az ötvenes években is lakásul szolgált a rászorulóknak.

Nálunk három német, vagy osztrák, esetleg dél-tiroli katonát szállásoltak el. Hans, Johann és Beppó volt a keresztnevük, vagy becenevük.

A katonák reggel kürtszóra indultak munkába; de alkalmaztak civil felsőgödieket is. Emlékezetemben megmaradt Maczalla László, Varga Károly (Dzsiló) és Nagy Gyurka neve. Én adtam a szerszámokat a kezük ügyébe. A parancsnokuk, a Konrád, úgy 40-45 éves lehetett és nagyon elegánsan viselkedett.

A csapat keményen dolgozott. Folyamatosan készültek el a harckocsik. Egy délelőtt Hanzi hazaszaladt: „elbúcsúzni jött".

Az egyik elkészült harckocsi lövegkezelője volt és reggel mennek a frontra. A harckocsi egy Tigris volt.

NÉMETORSZÁG **Pz.VI. B. TIGER I.** **Nehéz harckocsi**

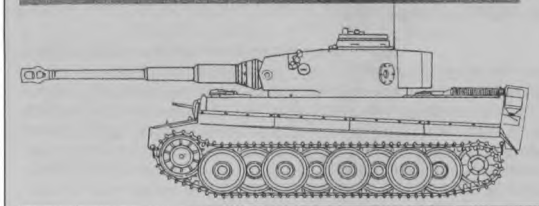

Az új nehéz harckocsi prototípusának kialakítására a Henschel cég és Porsche professzor — a neves gépkocsikonstruktőr — külön-külön kapott megbízást. Henschel meglehetősen konzervatív elemekből építette a harckocsit, Porsche azonban a legkülönfélébb műszaki újdonságokat szándékozott alkalmazni. Kísérleteit 2 db V10-es, 300 LE-s motorral kezdte Steyrben, majd Diesel-elektromos hajtóművel próbálkozott, amely ugyan szükségtelenné tette volna a sebességváltót, de ez a túl bonyolult megoldás egy harci jármű részére alig volt alkalmas. ● Így a feladatot a Henschel cég kapta meg; 1942 végéig 83 járművet épített, közülük néhány darabot a leningrádi ütközetben vetettek be, de elsősorban a hibás katonai elképzelés miatt csaknem teljesen szétmorzsolódtak. ● 1945-ig ebből a típusból 1355 darabot készítettek. ● A harckocsinak Sd.Kfz. 267/268 számmal, parancsnoki kivitele is készült. ● A Tiger I. típus lényegében a harckocsitörzs felépítése szempontjából jelentett új útkeresést. A gyártási egyszerűsítések érdekében szakítottak a ferde síkokból kialakított formával, és a merőleges lemezek vastagságát növelték. ● A lényegében hengertest alakú tornyot szintén merőleges falakból állították össze. A többi német harckocsinál is alkalmazott átlapolt futóművet 8 pár nagy görgővel, torziós rugózással alakították ki. A harckocsi szokatlan formájával jelezte a német hadiipar mindjobban fokozódó nehézségeit.

Harci súly	56,9 Mp	Sebesség úton	44 km/h	Fegyverzet/lőszer-javadalmazás	1 db 88 mm hk.á./92 db
Kezelők	5 fő	Fajlagos teljesítmény	12,7 LE/Mp		2 db 7,92 mm gp./3920 db
Teljes hossz	8,24 m	Fajlagos talajnyomás	1,04 kp/cm²	Hatótáv	100 km
Teljes szélesség	3,73 m	Oldalstabilitás	kb. 30°		
Teljes magasság	2,86 m	Árokáthidaló képesség	1,8 m		
Hasmagasság	0,43 m	Gázlóképesség	1,20 m		
Mellső/hátsó terepszög	30/20°	Lépcsőmászó képesség	0,79 m		
Lánctalpfelfekvési hossz	3,61 m	Mászóképesség	35°		
Lánctalpszélesség	0,72 m	Páncélzat	26—80 mm, homlok 100 mm		
Motorteljesítmény	700 LE				

Pz.VI. TIGER II. — Nehéz harckocsi — NÉMETORSZÁG

A német hadvezetőség 1943 végén kereste a lehetőséget, milyen módon lehetne a Tiger és a Panther harckocsikat egységesíteni. Ennek elsősorban gyártási és alkatrész-ellátási előnyei lettek volna. Az elgondolás megvalósítása a Tiger átkonstruálását jelentette, ezért jelölték II. számmal. A típus sorozatgyártása 1944-ben indult meg. A feladatot ismét a Henschel cég kapta, de a kialakításban — mint a Panthernél — Porsche professzor is közreműködött. ● A lényeges súlynövekedés új futóművet, az új fegyver pedig módosított tornyot kívánt. Az első 50 db-ra a Porsche által tervezett tornyot építették, feltehetően azért, mert azokat előzetesen már legyártották. A későbbiekben ezt váltotta fel a Henschel cég által kialakított ún. sériatorony. Ez utóbbi az előző hengeres kivitelhez képest ferde oldallapokkal készült, lényegesen karcsúbb kivitelben; a homloklapja is kisebb volt. Ezt az új tornyot a Krupp cég gyártotta. A szűk férőhely mellett a löveg rövid élettartama is hátrányos tényezőként jelentkezett. ● A típusból 1944—1945-ben 487 darab készült, közöttük az Sd.Kfz. 267/268 jellel néhány parancsnoki harckocsi is. Az egységesítésre irányuló törekvés nem valósult meg. Az elkészült járművek egy részét nehéz harckocsiként önálló osztályokban alkalmazták.

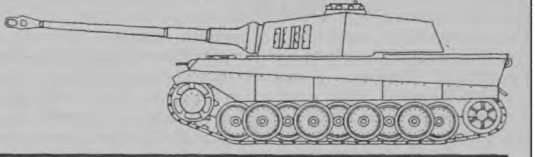

Harci súly	69,7 Mp	Sebesség úton	38 km/h	Fegyverzet/lőszer-javadalmazás	1 db 88 mm hk.á. L/71/84 db
Kezelők	5 fő	Fajlagos teljesítmény	10 LE/Mp		2 db 7,92 mm gp./5850 db
Teljes hossz	10,26 m	Fajlagos talajnyomás	1,07 kp/cm²		
Teljes szélesség	3,75 m	Oldalstabilitás	kb. 30°		
Teljes magasság	3,09 m	Árokáthidaló képesség	2,50 m		
Hasmagasság	0,5 m	Gázlóképesség	1,60 m		
Mellső/hátsó terepszög	45/20°	Lépcsőmászó képesség	0,85 m		
Lánctalpfelfekvési hossz	4,13 m	Mászóképesség	35°	Hatótáv	110 km
Lánctalpszélesség	0,80 m	Páncélzat	26—80 mm, homlok 150 mm		
Motorteljesítmény	700 LE				

Pz.V. PANTHER — Nehéz harckocsi — NÉMETORSZÁG

A német hadvezetés a keleti arcvonalon elszenvedett nagy veszteségek miatt a nürnbergi MAN cég fővállalkozásában 1943 és 1945 között kb. 7000 db Panther nehéz harckocsit rendelt meg. Az elkészült több változatból a csapatokhoz nagyobbrészt a D típus került ki. Ennek a harckocsitípusnak a gyártásánál ismét bebizonyosodott, hogy a német hadiiparnak soha sem volt elegendő ideje arra, hogy az arcvonalba valóban „érett" fegyvereket küldjön. 1943-ban az arcvonalba kiérkezett harckocsikat Kurszknál — az ipari szakemberek véleménye ellenére — harcba vetették, mint ismeretes, jelentős veszteségekkel. A járművek hibái közül az elégtelen hűtést, a gyakorta előforduló futóműsérülést és a hajtóművek elégtelenségét kell kiemelni. ● Az 1944-től a háború végéig gyártott G típusnál az említett hibákat kiküszöbölték, és a maga idején igen jó harceszköznek bizonyult. ● A gyártott változatok a következők voltak:

Sd.Kfz. 171 D: 1942—43-ban készült (MAN);

Sd.Kfz. 171 A: 1943—44-i gyártás;

Sd.Kfz. 267/268: a D és G változatok parancsnoki és felderítő kivitele;

Sd.Kfz. 179: szállító kivitel, jelentősebb fegyverzet nélkül (kb. 300 db készült belőle).

A harckocsin a szovjet T—34 harckocsik egyes vonásai felismerhetők. Lényeges eltérés a futóműben volt; az egymás mögött elhelyezett nagy görgők helyett az ún. „átlapolt" kerékből kialakított futóműmegoldást választották. ● Ezen rendszer előnyös tulajdonsága a talajnyomás egyenletes eloszlása. Ez a konstrukció több német lánctalpas járművön is megtalálható.

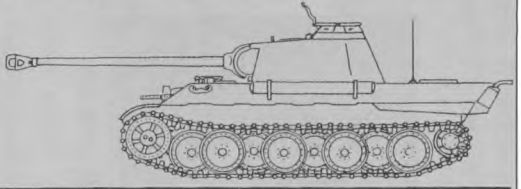

Harci súly	43,0 Mp
Kezelők	5 fő
Teljes hossz	8,86 m
Teljes szélesség	3,43 m
Teljes magasság	2,95 m
Hasmagasság	0,56 m
Mellső/hátsó terepszög	30/30°
Lánctalpfelfekvési hossz	3,91 m
Lánctalpszélesség	0,65 m
Motorteljesítmény	650 LE
Sebesség úton	50 km/h
Fajlagos teljesítmény	15 LE/Mp
Fajlagos talajnyomás	0,85 kp/cm²
Oldalstabilitás	kb. 30°
Árokáthidaló képesség	1,91 m
Gázlóképesség	1,7 m
Lépcsőmászó képesség	0,91 m
Mászóképesség	35°
Páncélzat	15—40 mm, homlok 85 mm
Fegyverzet/lőszerjavadalmazás	1 db 75 mm hk.á. L/70/79 db 2 db 7,92 mm gp./4104 db
Hatótáv	170 km

A legkorszerűbb harckocsik jártak itt Felsőgödön. A legendás Tigris I., a Tigris II., valamint a Panther (Párduc).

Ahol a ravatalozó állt 1944-ben: Tél u. 9.

Talán egy hét múlva jött kelet felől egy Tigris és vontatott másik kettőt. Az egyik sérült tank állt csendben, mint egy óriási koporsó. A Hanzié volt. Úristen! A harckocsi padozatán három halott. Közöttük a Hanzi holtteste is.

Eltemetésükig egy víkendházból rögtönzött ravatalozóban nyújtóztatták ki őket szépen sorban. Lehettek nyolcankilencen.

Sűrűn szállt le és fel repülőgép is ott, ahol most a Terv utca nyúlik el. Storch (Gólgya) típusú futárgép volt. A háromszemélyes gép kisebb alkatrészeket és lőszert hozott a „villámgéppuskákhoz", amelyek percenként 1200 lövést adtak le.

A hivatalos nevén Fieseler Fi 156-os erőssége a lassú repülés volt. Mérsékelt ellenszélben kevesebb, mint 70 méter nekifutás után felszállt, a leszálláshoz pedig ennek a távolságnak a harmada is elég volt.

A Storch emelkedőben

Az utolsó felszállás Felsőgödről e kép hátlapjára írt búcsúsorok szerint: Felsőgöd, 15. nov. 1944. A Carl keresztnevű pilóta „Karoly"-ként írta alá.

A „villámgéppuska" kiérdemelte a nevét. A próbalövés sorozatokhoz külön fedezék készült, ott ahol ma a golfpálya szállodája áll. Ez egy földbeásott u. n. „dinnyés kunyhó" volt. Fedelét vastag földréteg borította. Ebbe a fedett gödörbe lőttek.

1944 szeptember közepén, egy szép napos délelőttön megjelent egy orosz felderítőgép, egy PO 2-es, a „Mari néni". Tett egy fényképező kört a bázis felett.

A német parancsnok azonnal riadóztatott. A szerelők összepakoltak a szálláshelyeken is és a Joó villában is. Egy órán belül elindultak, vitték minden felszerelésüket, fegyvereiket a vasút felé.

Beppó hímzett fejpárnáját nálunk felejtette. Este érte jött egy Zündapp motorral.

Egy „Polikarpov 2", magyar felségjelzéssel

Varga József háza, ahová a szovjet bombázó lezuhant

„Vasutas barátom" Korábnyik Ferenc

A légi felvétel alapján éjjel orosz bombázók jöttek. Meg is szórták a lakóházakat. A tábori műhely területére egyetlen bomba sem esett. Erről a bombázásról Gyüre János beszámolt a G. A. 1997. évi számának 46. és 47. oldalán.

Akkor a ház előtt nagy, vastagtörzsű akácfák álltak és felfogták a repülőgép szárnyait a bennük lévő benzintartályokkal együtt. A benzin az utcán égett el."

Eddig tartott „vasutas barátom" visszaemlékezése.

A szöveg megszerkesztése után szokásom szerint meghívtam az adatközlőket. „Nihil obstat" – nincs ellenvetés.

Kiraktam ereklyéimet az asztalra. Közöttük a kitűnő bizonyítványért 1943 karácsonyára kapott játék ágyúmat és tankomat.

Nagy György még le sem kabátolt és már két lépésről mondta is: Hiába van a tankra írva, hogy „Made in Germany", ez egy, a németek által még 1939-ben zsákmányolt francia tank, az A 680-as modellje.

A tank és az ágyú megmaradt. Akkori játékkatonáim – németek és magyarok – már nem ólomból, hanem papírpépből készültek, –

A 60 éve kapott játékszerek 2004-ben

volt közöttük Hitler figura is – , az idő szétporlasztotta őket, odavesztek. Odavesztek, ahogyan a német, a magyar és más háborúba hajszolt népek fiatalságának, férfiainak színe-java tízmillószám teljesen feleslegesen.

1995-ben egy szép őszi napon családommal végigsétáltunk a nagy temető kapujával szemben induló földúton Csomádig. Talán fele úton, az erdő fái előtt találtunk egy keresztet, amelyik egy sírdombon állt. Felirata: „Itt nyugszik Walter, német katona. Meghalt 1944 december."

1944 december 7-én az Ilka puszta, vagy más nevén Bócsa keleti végétől a Jancsi hegyig terjedő frontszakaszon próbálkozott tíz szovjet T-34-es tank áttörni a „péncélosárkon", amelynek védelmezése során egy géppuskafészekből két német katona a „páncélrém"-nek nevezett fegyverrel kilőtt közülük négyet. Ehhez a fegyverhez nagy lelkierőre volt szükség. 30-40 méterre be kellett várni a támadó tankot és akkor lőni. Ha nem talált, a katonának vége volt. Így történt itt is, az ötödik tank legázolta őket.

Nem tudom megvan-e még ez a sír, nem lett-e az új autóút vagy az ipartelep áldozata.

A második világháború győztes harckocsija a T-34/85. A. (1944. év)

A „páncél-rém" egy, talán kétméteres, egyenes kályhacsőszerű fegyver volt. A katona a lövészárokban állva a vállán tartotta és egy kis akkumulátor nyújtotta szikra segítségével gyújtotta be a rakétát. 1944 novemberében kíváncsi gyerekek szeme láttára gyakoroltak vele a német katonák arról a hosszú dombról indítva, amelyik a gödi vasútállomás keleti oldalán húzódott és amelyiken később szánkáztunk, síeltünk és amelyet a tsz 1970 körül eladott a dunakeszi házgyárnak.

Hatvan évvel később, 2005 nyárelőn a szennyvíz csatorna építők néhai szovjet katonák sírját harántolták a Havanna presszó mögött. Ők sem jószántukból jöttek. Ők is páncélosok voltak. 20 évesek.

GYÜRE JÁNOS

Egy érdekes „tanú" 1945-ből

Az íróasztalom fiókjainak rendezése közben, a kezembe akadt egy 1945-ös kalendáriumból kitépett néhány lap, amibe beleolvasva, annak tartalma felkeltette az érdeklődésemet. Azon túlmenően, hogy ez a négy oldalnyi szöveg, ami „Tudnivalók a légoltalmi teendőkről békében, a honi légvédelmi készültség, a légvédelmi riadó és légitámadás esetén" címet viseli, már önmagában is érdekes. Figyelembe véve azt a tényt, hogy akkor, amikor a Vörös Hadsereg már Magyarország területének több mint a felét elfoglalta, akadt egy könyvkiadó, aki 1945-ös kalendáriumot nyomtat. Nem lehetett azonban ez az üzletember, a termék forgalmazását illetően ügyetlen, mert, gondolom, hogy ezt a kalendáriumot még 1944 év végén nyomtathatta ki, az akkor még el nem foglalt Szekszárdon és az „árú" terjesztésével Nyugat-Dunántúlt célozta meg. Ez a néhány lap is Sopronból került hozzám.

A másik figyelemre méltó dolog, ennek a négy lapnak a tartalma. Ez a szöveg, abban az időben sem volt szakszerű és „naprakész", ugyanis a második világháború harctevékenységeire nem volt jellemző a gáztámadás, valamint azok, akik átélték ezeket az időket tudják, hogy amikor a bombák potyogtak nem volt idő az itt leírt teendők elvégzésére, továbbá a szöveg elsősorban csak a városi viszonyokat helyezi előtérbe. A vidéki lakosság, ebben az ügybeni teendőit, nem tárgyalja. Úgyszintén nem szól a szöveg arról az esetről, hogy miként célszerű viselkedni, ha a front a lakóhelyükhöz ér. Biztos vagyok abban, hogy erre a kalendárium szerkesztőjének, politikai okokból, nem is volt szabad kitérnie.

Tudnivalók

a légoltalmi teendőkről békében, a honi légvédelmi készültség, a „légvédelmi riadó" és légitámadás esetén.

I. Teendők békében.

1. Minden háznak már most legyen felszerelt bedülés-, szilánk- és gázbiztos óvóhelye (erre a célra alkalmassá tett pincéje).

2. Készüljünk fel már most a tűzveszély ellen. Tegyük lángmentessé a padlást; távolitsunk el onnan minden lomot és éghető dolgot. A padlás bejáratánál, előterében ládákban homokot, az oltáshoz szükséges eszközöket és szerszámokat készitsünk elő. Szereltessünk a padláshelyiségbe megbizható önműködő tűzjelző berendezést.

3. Szerezzünk be gázvédő eszközöket (főleg gázálarcot).

4. Készitsük elő az ablakok stb. elsötétitését (függönyök stb.)

5. Tartsuk be lelkiismeretesen a légoltalmi intézkedéseket. Tanuljuk meg és gyakoroljuk a védekezés és mentés módját.

6. Mindig nyugodtan, csendben cselekedjünk. Rémhirek terjesztését kiméletlen eréllyel akadályozzuk meg!

II. A „Honi légvédelmi készültség" elrendelésekor (falragaszokon stb. adják tudtul):

1. Kövessük a ház légoltalmi parancsnokának utasitásait.

2. Családtagjainkat — különösen a gyermekeket, betegeket, aggokat — küldjük, ha lehet, rokonainkhoz, ismerőseinkhez falura, tanyára.

3. Családunkat ismételten oktassuk ki a helyes magatartásra, szabjuk meg mindenkinek a teendőit.

4. Gázálarcunk, sebkötöző és gázsebcsomagunk mindig magunknál legyen, egy percre se hagyjuk el ezeket.

5. Őrizzük ellen a padlások kiüritését és a házi tűzoltó szerek használhatőségét.

3. A lakásban:

a) Oltsuk ki a tüzet a tüzhelyekben és kályhákban. (Hamuval, vagy homokkal.) Zárjuk el a kályhák ajtajait.

b) Zárjuk el a gáz- és vizcsapot és a gázvezeték főcsapját.

c) Oltsuk el a villanyvilágitást.

d) Vegyük az előkészitett óvóhelycsomagot, előkészitett élelmiszert, ivóvizet, kézi villanylámpákat, házigyógyszertárt, takarókat (felesleges holmit azonban no) magunkhoz.

e) Vegyük a gázvédő eszközeinket, vagy legalább nedves kendőt orrunk elé és nyugodtan, csendben menjünk beosztási helyünkre, illetve az óvóhelyre (előkészitett pincébe.)

4. Az utcán:

a) Minden jármű az ut jobboldalán állva marad, a fékeket meghuzza, világitását kioltja. A használt közlekedési eszközről azonnal szálljunk le és menjünk nyugodtan a legközelebbi nyilvános, vagy házi óvóhelyre (kapualjba, pincébe, vagy egyéb fedezést nyujtó helyiségbe.)

b) Hogyha harcgázszagot (torma, mustár, patikaszag) érzünk, azonnal vegyük fel gázálarcunkat. (Ha nincs, nedves kendővel védjük arcunkat és szánkat, szemünkkel hunyoritsunk.) A gázfelhőt kerüljük ki. Ha nem lehet, haladjunk keresztül szélirránnyal szemben nyugodtan, ne szaladjunk!

c) Minden tócsát kerüljünk ki. Nedves tárgyakat ne érintsünk.

5. Az óvóhelyek:

a) Őrizzük meg nyugalmunkat.

b) Az ajtókat csak a repülőtámadás észlelhető előjeleire (motorzúgás, lövések, távoli bombarobbanás) az óvóhely parancsnokának jelére kell becsukni.

c) Ne tartózkodjék senki feleslegesen az óvóhely előterében.

d) Az óvóhely előterének és belső terének ajtajait sohase nyissuk ki egyszerre.

e) Harcgázzal kismértékben sérült, vagy arra gyanus

6. Őrizzük ellen, hogy lakóházunk óvóhelyo védőképes, felszerelt és gázbiztos állapotban van-e?

7. Lámpagyujtás előtt az ablakokat gondosan függönyözzük el. (Ha redőny, spaletta nincs, át nem világitható szövettel vagy papirral.)

8. Tegyük meg az előkészületeket a légvédelmi riadóra. Készitsünk elő: bőséges ivóviztartalékot, edényekben, kádakban: tartalékvilágitó eszközöket, kézi villanylámpákat, gyertyát. (Számoljunk a gáz- és villanyvilágitás esetleges szüneteléséval.) Elelmiszereket (konzerveket) és ivóvizet (ásványvizet) légmentesen záró tartányokban és edényekben. (Befőttes üvegekben, átlátszó hártyapapirba, hőtartó palackba csomagolva.) Zárt üvegdugóval klórmeszet, kötözőanyagot és gázsebcsomagot, takarókat.

9. Az óvóhelyre magunkkal viendő eszközök, anyagok és élelmiszer legyenek állandóan összecsomagolva kéznél. (Ez az u. n. »óvóhelycsomag.«)

10. Kiméletlen eréllyel járjunk el a rémhirterjesztőkkel szemben.

III. „Légvédelmi riadó" esetén:

1. A lakosság a légitámadás bekövetkezéséről a *„Légvédelmi riadó"*, a veszély elmulásáról a *„légi veszély elmult"* sziréna, vagy harangjelzés által szerez tudomást.

Szirénajelek:

„Légvédelmi riadó": egymást gyorsan követő sok rövid jelzés (búgás) (. . . .)

„Légi veszély elmult": Csak akkor, ha a légvédelmi riadó előzetesen elrendeltetett: hosszu, állandó jelzés (búgás) (————).

Harangjelzés esetén:

„Légvédelmi riadó": harangok félreverése.

„Légi veszély elmult": rendes harangzúgás.

2. Őrizzük meg nyugalmunkat! Kerüljük a csődületeket. Ne szaladgáljunk céltalanul.

Kövessük a ház légoltalmi parancsnokának utasitásait.

személyek csak az óvóhely előterében gázmentesítés után léphetnek az óvóhelyre.

f) Mustárgázzal fertőzöttek ruháikat az óvóhely előterében vessék le.

g) Lelkiismeretesen kövessük a harcgázsérülések esetén végrehajtandó első segélynyujtás előirásait.

h) Az óvóhelyen dohányozni, ott nyitott lángot égetni tilos.

i) Az óvóhely csak a ház légoltalmi parancsnokának engedélyével hagyható el.

j) Az óvóhely-kijáratok beomlása esetén kezdjük meg a kibontási munkákat azonnal, a ház légoltalmi parancsnokának tervszerü intézkedései szerint.

k) Ha az óvóhely megrongálódott, vagy gázmentes lezárása kétségessé vált, azonnal vegyük fel a kéznél lévő gázálarcokat (annak hiányában óvjuk magunkat és szájunkat nedves kendővel), ha kiüritése szükségessé válik, fokozott elővigyázattal menjünk a legközelebbi fedezést nyujtó (előre kijelölt) helyre.

IV. A légitámadás elmultával („Légi veszély elmult"):

1. Az óvóhelyet csak a ház légoltalmi parancsnokának engedélyével szabad elhagyni.
2. A legnagyobb elővigyázatossággal győződjünk meg előbb arról, hogy az udvar, vagy folyosók nincsenek-e harcgázanyagokkal fertőzve (szag, fénylő cseppek, tócsák).
3. Gondoskodjunk mielőbb az esetleges sebesültek, gázsérültek elszállításáról és orvosi kezelésbe vételéről.
4. Az óvóhelyet azonnal alaposan szellőztessük ki, azt helyezzük használható állapotba, az esetleg felhasznált anyagokat, eszközöket pótoljuk.
5. Lakásainkat szellőztessük ki, az óvóhelyekre magunkkal viendő csomag (készlet) mielőbbi kiegészitéséről gondoskodjunk s azt ujból készitsük elő.
6. Ne menjünk feleslegesen az utcára.

Molnár-féle nyomda rt., Szekszárd.

A harmadik jellemzője a „Tudnivalók"-nak az, hogy ezt ma már, csak a hetven éven felüliek értik meg és olvassák „nosztalgiázó" célzattal érdeklődéssel. Nem is volt más a szándékom e négy lap közreadásával, mint emlékeztetni az idősebbeket az 1945-ös évre, a fiatalabbakat pedig tájékoztatni az akkori idők, nagyon sok gondja közül egyre.

Kérem olvassák, ezt a nyelvezetében is érdekes szöveget és emlékezzenek, illetve jegyezzék meg, hogy milyen is volt itt Magyarországon az 1945-ös év, legalábbis egyetlen szempontból.

NAGYRÉTI TAMÁS

Megsárgult levél

Anyámtól „örökölt", féltve őrzött karton dobozkájában, – iratai, papírjai között – rátaláltam a hatvan éve, orosz hadifogságból írt és nem az ottani szabályok szerint hazaküldött levelemre. A fogságból való hazatértem után, szüleim e levél megérkezéséről soha nem beszéltek, így jogosan gondoltam, hogy aki megígérte a levél hazahozatalát és kézbesítését, elfeledte az átadását, vagy kényszerűségből megsemmisítette, vagy eldobta.

Csodálkozva vettem kézbe és olvastam el az 1945 karácsonyán, a lopangyinoi hadifogoly lágerből írott levelemet.

Gondolatban elnézést kértem az „alkalmi postástól", – a Szovjet Hadsereg főhadnagyától – az alaptalan és igazságtalannak bizonyult megítéléseméért.

Gondolataimban, emlékeimben kutatva lassan-lassan megjelent a levél megírásának különös története, ... 1945. december 27-e.

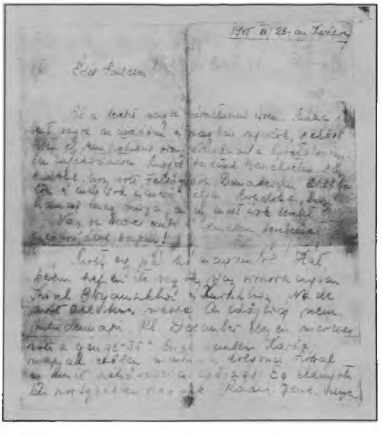

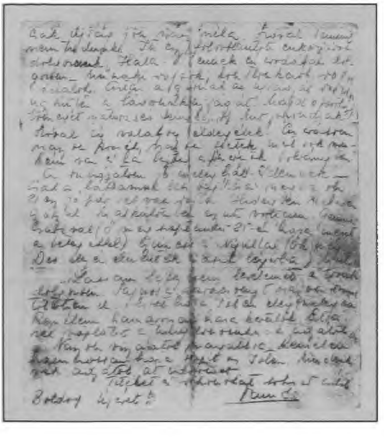

Fogságban ...

A háború befejeztével, – 1945. május 9-e – többszázezer emberre nem a békés hazatérés, hanem a szovjet hadifogoly táborokba való elhurcolás várt.

1945. június 12-én, háromhetes, gyötrelmes, zsúfolt vagonba zárt utazás után érkeztünk meg a komaricsi vasútállomásra, ahonnan gyalog vánszorogtunk, a tíz kilométerre lévő lopagyinoi állattartó istállókból „kialakított" táborhelyünkre. Se kút, se víz, se villany, csak az üres, az állatoktól nemrég kiürített istálló várt ránk.

A vizet, az egy kilométerre lévő kútból, egy öreg muzsik szállította, lajtos kocsival a tábor konyhájára.

Nyomorúságos körülmények között kezdődött a hadifogoly életünk. Hatszázan voltunk, ennek 90 %-a magyar, 5-5 %-a német és román hadifogoly volt.

Táborunkból három-négy kilométerre, a brjanszki erdők szélén, Lopagyino nevű falu mellett épült és üzemelt, egy nagy cukorgyár, amit a front oda-vissza hullámzó harca földig rombolt. Ezt a romjaiból éppen csak kilátszó gyárat, nekünk kellett újjáépítenünk.

A kis falu lakossága a front ideérkezéséig, részben a gyárban dolgozott, részben a helyi kolhoz földjén cukorrépát termelt.

Az istálló-láger lakhatóvá tétele után, (kétszintes, faltól-falig priccsek, konyha, őrtornyok, szögesdrót-kerítések, latrinák építése) két-három hétre kezdtünk a gyárba, romeltakarító munkára kijárni. Sok volt közöttünk, a legyengült, beteg és munkaképtelen.

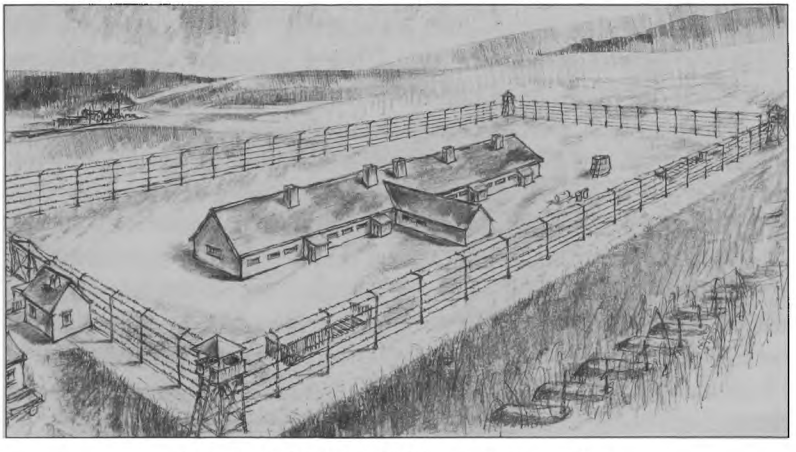

7252/5-ös hadifogoly láger – Lopangyino

Én a gyárirodába kerültem, mint rajzoló, festő „hudozsnyik" (művész). A régi igazgatósági romos épületben az emeleten volt Sztyepán Sztyepanovics főmérnök és a falu párttitkárának szobája, valamint egy nagyobb helyiségben a központi iroda, ahol én is dolgoztam, Itt dolgozott még Alekszepoli Karpovics főkönyvelő, és az Ő könyvelő képzettségű felesége, továbbá Rimácska, egy fiatal özvegy, litván elektromérnöknő, valamint Nyinocska, egy szomorú sorsú építészmérnöknő és a háborúban a fél karját elvesztett építésvezető „Proráb", aki mindig, – érthetően – rosszkedvű és mogorva volt.

Munkafeladataim a következők voltak: Műszaki rajzok, a kiváló dolgozókról portrék készítése, az üzemi és a kolhoz faliújságjának illusztrálása, annak művészi díszítése, textil feliratok „lózungok" (jelszavak) festése.

Alekszepoli Karpovicstól tanultam meg oroszul írni, olvasni. Ő a gimnáziumban tanult latint és mivel itthon és is tanultam latint, így „könnyen" elsajátítottam az orosz nyelvtant. Köszönettel gondolok rá.

A civil lakosságnak, a hadifoglyokkal beszélni, kapcsolatot tartani (teremteni) – szigorú büntetés terhe mellett – tilos volt. A beszéd, csak a hivatalos utasításokra, közlésekre volt engedélyezett. Ez azonban, a valóságban másként alakult.

A falu lakossága, a hosszantartó, sok áldozatot és nehézséget követelő háború miatt, nagy nélkülözések közepette élt.

A hadifoglyok élelmezése rossz minőségű és kevés volt, orvosi ellátás, gyógyszer, kötszer nem volt, a tisztálkodás – a vízhiány miatt – lehetetlen volt. A vitaminhiánytól sok volt a kisebesedés, a tábor lakói eltetvesedtek.

Az irodai asztalom, Rimácskával iker asztal volt, egyszer mosolyogva nevetve mutatott az asztal lapján irányomból feléje mászó tetűre: ni-ni egy „vos" (tetű). Szégyenkezve mentegettem magam és beszámoltam neki a lágerbeli helyzetről, megemlítve a kisebesedett lábamat. Rimácska, az irodába érkezés előtt a mosdótérben, forró, fertőtlenítő borogatással, majd kötszerezéssel segítette a fekélyes lábam gyógyulását. A mai napig szeretettel és hálával gondolok rá.

Rimácska két csodaszép, háromféves iker kislányával és özvegy édesanyjával élt együtt az egyszobás munkásszálláson. Litván férjét, a Szovjet Hadsereg főhadnagyát, aki csoportjával, öt napi német hadifogság után visszaszökött századához, hazaárulás vádjával halálra ítélték és kivégezték. Nem is láthatta újszülött ikerlányait. A család elhasználódott lábbelijeit, mivel a faluban, szolgáltató ipar nem létezett, a láger cipészműhelyében megjavíttattam, fizetésként, a cipész mesterekről portrét készítettem.

A falu lakossága nagyon nehezen jutott mosdószerekhez, szappanhoz. Nekem sikerült – csere-bere révén, (szappanért-mahorka) szappant szereznem Rimácskáék és Ninocskáék részére.

Sztyepán Sztyepanovics főmérnök engedélyével, Ninocska kikért engem vasárnapi különmunkára az irodába. Fegyveres őr kíséretével mehettem az irodára, onnan vissza már Ninocska kísért és adott át engem az őrszobán. Ninocska ez a melegszívű, törődött, szomorú asszony, özvegy édesanyjával élt a régi családi ház egyik szobájában. Édesapját és ügyvéd bátyját, tíz éve, a nagy értelmiségi tisztogatás idején vitték el (Gulág), azóta nem kaptak hírt róluk. Ebben az Édesanyja belebetegedett.

Különmunka jogcímén, Rimácskával együtt segítettünk nekik, az őszi, sáros földből, a kevéske „kartoskájukat" (burgonya) és a cukorrépájukat felszedni. Krumpliszedés közben, nagy félve meséltek tragikus sorsukról.

Rimácskának is különmunkában segítettem, a számukra lakásként kijelölt, romos padlásszobát lakhatóvá tenni. Előző lakásukat, az orosz szakmunkásoknak kellett átadniuk.

Így telt el az első esős ősz, amely után jött a hideg tél.

Rimácskáék december utolsó napjaiban, vasárnapi „különmunkára" kértek ki, Sztyepán Sztyepanovics főmérnöktől. A különmunka Rimácskáék karácsonyfa állítását és díszítését jelentette. A szentestét a litvánok is december 24-én tartják és ünneplik. (titokban).

A Brjanszk-i erdőből „szerzett" fenyőfa díszítést újságpapírból (Pravda, Izvesztyija) kivágott és lila tintával megfestett szalagok és folyondárok, a féltve őrzött fehér rajzpapírjaimból kivágott és vízfestékkel színezett kisangyalok, csillagok, holdak, babák, mackók, lepkék, jelentették, szaloncukor, csokoládé dísz, gyertya, csillogó boa nem létezett. Ninocska édesanyja korpalisztből sütött, fehér törött cukorral meghintett „habcsókjai" a karácsonyfát meseszéppé varázsolták. Rimácska két piciny kislányának ajándékként, nagy örömükre, kifestő rajzfüzetet készítettem. A nagyon hiányzó hazai, otthoni karácsony sajgó fájdalmát enyhítette a „különmunka élménye".

Visszatérve az istálló barakk láger, sivár nyomorúságába, még jobban éreztem a különmunka szívet, lelket melengető, felejthetetlen hatását.

December vége felé, az irodába, ahol egyedül tartózkodtam, ebédszünet alatt, bejött egy fiatal, barátságos szovjet főhadnagy, aki a főmérnököt kereste. Ruházatomon látta és beszédemből kivehette, hogy hadifogoly vagyok. Megkérdezte tőlem, hogy milyen a nemzetiségem és honnan jöttem? Örömmel hallotta, hogy Pest-környéki vagyok és Felsőgöd a lakóhelyem. Ő onnan jött szabadságra és két-három nap múlva megy vissza. Az asztalomon, a készülő portrékat látva, megkérdezte, hogy a feleségéről csinálnék-e hasonlót? Cserébe írjak levelet haza, – bármit írhatok – ő elviszi. Megállapodtunk. Két nap elteltével felkeresett és én átadtam a felesége portréját, a levéllel együtt. Búcsúzásul biztosra ígérte a borítékos levél átadását a szüleimnek.

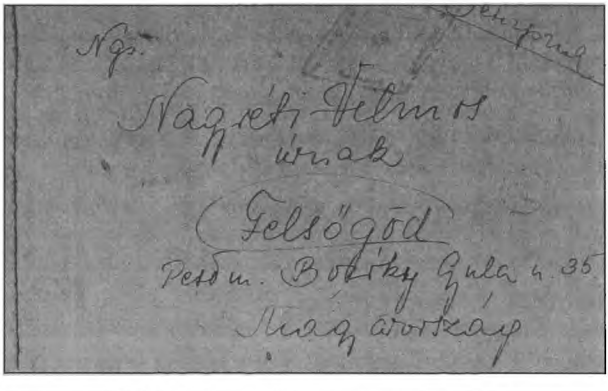

Anyámék, hozzám írott levelezőlapjaikon soha nem jelezték, hogy megkapták a levelemet. Talán féltettek és én pedig nem kérdezhettem meg tőlük, az ellenőrzött, hazaírt levelező lapjaimon a levelem kézhezvételét.

Hosszú évek során, hazakerülésem után, feledésbe ment a levelem sorsa.

Lágerünkben a hiányos, gyatra élelmezés és szinte semmi egészségügyi ellátás miatt, sok volt a megbetegedés, az elhalálozás. A nagy és kemény tél megviselt mindnyájunkat. A latrinákat befújta, betemette a hó, tífuszjárvány lépett fel, elképesztő állapotok alakultak ki ebből a leírhatatlan, embertelen helyzetből. Rimácskáék, hivatalos felhívásra, „önként jelentkeztek" németországi – a Szovjet Hadsereg által megszállt területen – munkára, az „úgy-ahogy" megmaradt gyárak, nagyüzemek leszerelésére, lebontására és annak a Szovjetunióba való szakszerű elszállítására. Szomorú szívvel búcsúztam tőlük és kívántam Rimácskának és családjának sikeres, boldog életet. Remélem, hogy talán megélték, hogy a szabad és független hazájukban, Litvániában telepedhettek meg végleg.

Április első napjainak reggelén, a tavaszi olvadás iszonyatos bűzt árasztott a láger területén. A hóval betemetett latrinák használhatatlansága miatt, az egész táborudvar latrinává változott és a halálos járvány fertőzése végett, teherautóra raktak bennünket egészségeseket, betegeket egyaránt és mindnyájunkat negyvennapi „karanténba" a Brjanszk-i német főtábor elkülönítőjébe zártak.

A lakosság sürgető kérésére a lopagyinói tábort felgyújtották, felégették, megsemmisítették, a kialakult tífuszjárvány miatt.

A tábor mellett eltemetett, elkapart hadifoglyok (ruhátlanul, csupaszon, koporsó-láda, fejfa és jelölés nélküli) sírdombjaival, vajon mi lehet?

A brjanszki főtábor német elkülönítőjében (karantén) eltöltött negyvennapi gyógykezelés után, ötven százalékra csökkent létszámmal, egészségesen, gyalogosan útnak indítottak bennünket, fegyveres kísérettel, a tizenöt kilométerre lévő fokinoi erdei bunker lágerbe.

A Lopagyinoból küldött és otthon megtalált, megsárgult levelem mellett, megtaláltam az erdei lágerből küldött, ott készített önarcképemet is.

A láger a brjanszki erdő kellős közepén, egy „tengerszem-szerű", tisztavizű tavacska szélén épült. Ez a tábor, a háború kezdeti időszakában, a német hadsereg, a „Wermacht" nagyobb tüzérségi egységeinek, a partizán támadások elleni védekezéseként, egy földbe süllyesztett bunker tábora volt. A visszavonuló németeknek nem sikerült a bunker tábort megsemmisíteniük, így „használható" állapotban került a Szovjet Hadsereg birtokába. Azóta hadifogoly lágerként létezik.

Az ide telepített német tüzérségi egység nagyságát példázza, a tábortól nem messze, az ágyúlövések által letarolt erdő tisztásán talált, és 1947-ben még látható voltak lövedékek rézhüvelyeinek hatalmas, négy-öt méter magas hegykupacai. Ezekből a rézhüvelyekből készítettük a bunkerek világító lámpáit.

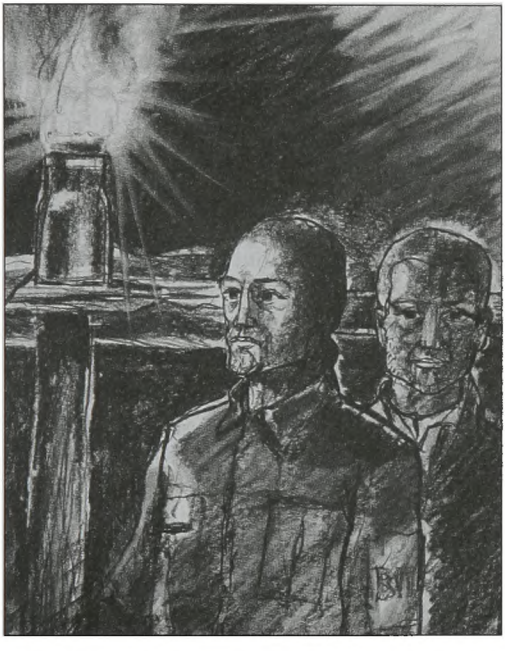

A lopagyinoi lágerünkhöz hasonlítva, az erdei bunker-lágert, óriási volt a különbség. A létszámot a húsz százaléknyi, már korábban itt raboskodó német és nyolcvan százalékot kitevő, a környező lepusztult táborokból összegyűjtött magyar hadifogoly jelentett. A tábor egészséges hadifoglyai fakitermeléssel és vagon kirakással foglalkoztak, télen, nyáron, hóban, fagyban.

Én egy hadifogoly társammal, jó barátommal együtt laktam az „Antifa-kultúr barakk" (Anifasiszta kultúrbarakk) piciny helyiségében, ahol két pokróccal elkerített sarok „műteremben" dolgoztam. Portrékat rajzoltam, festettem és Siskin, Perov, Levitán (A moszkvai rádió, híres főbemondója), Szerov képeiről készítettem másolatokat.

Természetesen, norma, belég, kiírás, megrendelések szerint, kötött rubel áron, amit a láger pénzügyi osztályának kellett befizetniük a megrendelőknek.

A lágerparancsnok őrnagyról is rajzoltam portrét, aki egy filmszínész kinézetű, jól öltözködő, szótlan, büszke orosz férfi volt.

A portré arcrészéhez, a lágerparancsnok maga ült modellt, (nem fényképről dolgoztam) de a katonai kitűntetésekkel teletűzdelt zubbonyát viszont, külön beküldte, az Őt kiszolgáló német őrmesterrel, hogy ne kelljen modellt ülnie.

Egy nyári vasárnap délután, az elkészült portrét, amihez a magyar népi motívumokkal díszített keretet, a szobrász barátom faragta, kivittem a parancsnok lakására. Itt, a még a délutáni pihenőjét tartó őrnagy, nagyon szép, vörös hajú felesége fogadott. A várakozás alatt, éppen a családi fotóalbumát nézegető, barátságos feleség, büszkén magyarázta nekem, a fényképeken látható családtagok kilétét. Az asszony, jómódú, értelmiségi családból származhatott, nagyon jólesett nekem ez a kedves közvetlensége, rövid időre elfeledtette velem hadifogoly sorsomat.

A táborparancsnok dicsérő jelzőkkel illette a munkámat és örömmel vette át a bekeretezett portrét. Melinda! – szólt a feleségének, – „Az elkészített csomagot add át a hudozsnyiknak!". Megköszöntem a „honoráriumot" és a kis csomaggal a hónom alatt, boldogan tértem vissza a táborba. Itt már türelmetlenül várták a barátaim, a „honorárium" megérkezését. A csomagban fehér kenyér, szalonna és két csomag újhagyma volt, amit testvéries szétosztás után, az „otthon ízét" idézően, mindig éhesekre jellemző, nagy étvággyal elfogyasztottunk.

A láger lazaretjében, (kisebb kórház) dolgoztak orosz ápolónők is, az orosz és magyar orvosokkal, felcserekkel együtt. Egyik ezek közül, Masenka, egy a munkáját lelkiismeretesen végző, szorgalmas ápolónő felkeresett és elpanaszolt, hogy idős, beteg édesanyja fiatalkori, kopott fényképéről szeretne velem portrét rajzoltatni, de sajnos nagyon kevéske pénze van. Megnyugtattam őt és mondtam neki, hogy hozza el az édesanyjáról készült fényképet és én a portrét elkészítem, de titokban, senki ne tudjon róla!

Néhány nap múlva örömmel, könnyel szemmel vette át az arcképet és vitte el a nagyon beteg édesanyjához.

Hosszú idő elteltével találkoztunk a tábor belső útján, amikor észrevétlenül, szó nélkül, kezembe nyomott egy kis csomagot és sietett tovább. A csomagot, a bunkerba érve kibontottam, és két szép, nagy füstölt lazacot találtam a papírok között. Ő csak így tudta

megköszönni a munkámat, akkor én is könnyes szemmel fogyasztottam (fogyasztottuk) el ezt a nagyon finom, csodálatos ízű halat.

A láger parancsnok portréját, 1946 nyarán készítettem, de már 1946-47 telén, ugyancsak én festettem fel a váratlan hirtelenséggel negyvenöt éves korában elhunyt őrnagy, a tábor hadifoglyainak nevében készült, hatalmas fenyőkoszorú szalagjára, a ciril betűs búcsúzó szöveget.

Az új tábor parancsnok idősebb, munkás származású és érzelmű százados volt. Állandóan az erdőben, a térdig érő hóban dolgozó brigádokat látogatta, figyelt a ruházatukra, sokszor félnapokat dolgozott velük együtt, segítve a normájuk teljesítését. Róla is készítettem portrét.

Rendszeresen bejártam „teherautó stoppal" a brjanszki parancsnokságra, levelekért és egyéb hivatalos papírokért. Egy alkalommal amikor a tábor parancsnokság iratait is el kellett hoznom, a tábor parancsnok százados odaadta nekem, a városban bérelt lakásának a kulcsát, (a főútvonalon lakott, amerre teherautó stoppal jártam) hogy az előszobában található képeslapokat (Szovjetunió, Szovjet művészet, stb.) hozzam el. Biztosan érdekelnek ezek engem, Ő már olvasta, nincs szüksége rá.

Ennek a tábor parancsnoknak a hadifoglyokat is egyenrangú embernek tartó magatartása és az irántam érzett bizalma, eddig soha nem tapasztalt érzést, gondolkodási módot váltott ki belőlem.

A hadifoglyokkal szolidárisan érző és az érzéseit ki is mutató tábor parancsnok, igazi becsületes orosz ember volt.

A megtalált, megsárgult képek, a hadifogság szomorú, nehéz és zárt világából, az egyre halványuló emlékeimet idézik elő a „EMBERSÉGRŐL" a „MEGÉRTÉSRŐL" és a „MEGBECSÜLÉSRŐL"

Szeretettel gondolok vissza Rimácskára, Alekszepoli Karpovicsra, a hozzájuk hasonló gondolkodású és magatartású orosz emberekre.

A hadifogság rossz emlékei megsárgultak, eltűntek, csak a jó és szép emlékek fakulnak, sárgulnak lassabban.

PÁRTOS JUDIT

Dr. Jávorka Sándor – Csapody Vera

Háromnegyed évszázada annak, hogy dr. Huzella Tivadar orvosbiológus professzor hazai és külföldi támogatással létrehozta dunaparti kertjében – mondhatni parkjában – az Alsógödi Biológiai Kutatóállomást. Természeti adottságai – az azóta igencsak pusztuló – Duna ártér növény- és állatvilága valamint a család által telepített növényritkaságok voltak.

Az alapítástól – 1930-tól – két évtizeden át sok magyar és külföldi tudós ismerhette meg a Biológiai Állomást és a professzor jóvoltából számos tanítványa is gyarapíthatta itt ismereteit.

Huzella Tivadar halála után a Biológiai Állomást a család az Eötvös Lóránd Tudományegyetemnek adta át. Az évek folyamán az Egyetem Természettudományi Kara több, a növényvilággal foglalkozó tanszékét telepítette ide a kedvező környezetbe, továbbá itt kapott helyet az MTA Dunakutató Állomás is. A kapun ott függött a tábla: Idegeneknek tilos a bemenet!

A gödiek és az ide kirándulók számára a park megismerhetősége érdekében az ELTE rektora és Göd polgármestere múlt évben megállapodtak, hogy ezután előre meghirdetett időpontokban vezető kíséretével megtekinthetjük a valamikori Huzella kertet.

Nem dicsekedhetünk azzal, hogy dr. Jávorka Sándor, a növényvilág kiváló tudósa városunk lakója volt, de bátran feltételezhetjük, hogy ezen a gazdag terepen (jelenlegi nevén: MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézet, Dunakutató Állomás) is végzett kutatómunkát. Ennek tulajdoníthatjuk, hogy a parkhoz vezető utcát róla nevezték el és azt is, hogy Jávorka Sándort megismertetjük a Gödi Almanach olvasóival.

Dr. Jávorka Sándor
1883-1961

Jávorka Sándor Hegybányán (ma Szlovákia) született. Apja, aki kovácsmester volt, korán meghalt, édesanyja 6 gyermekkel maradt egyedül. Jávorka Sándor gyermekkorától dolgozott, tanított, miközben saját maga is tanult.

Középiskolai tanulmányait Selmecbányán végezte. A budapesti tudományegyetemen 1906-ban doktorált. Dolgozatát, igaz hogy csak 20 évvel később, a The Journal of Botany szó szerinti fordításban közzétette.

1905-ben a Magyar Nemzeti (később Természettudományi) Múzeum Növénytárában kezdett dolgozni. Beszámítva, hogy 20 éven át nyugdíjasként is mindennap bejárt – ügyszeretetből, javadalmazás nélkül -, összesen 56 évet töltött egyetlen munkahelyén.

Szenvedélyesen járta a természetet, Magyarországon kívül a Kárpátok és a Balkán félsziget volt fő területe. Munkáját segítette, hogy már fiatalon több idegen nyelvet megtanult. Így latinul, németül, szlovákul, bolgárul, horvátul és oroszul beszélt.

Életrajzi adatai szerint közel 2200 napot (ez hat évet tenne ki) volt terepen: erdőben, mezőkön. Útjainak eredményeit 22000 lap herbáriumi (növénygyüjteményi) anyag őrzi. 120 új növényt fedezett fel, közülük 40 nevét is viseli, pl. így: Javorkea.

Jávorka Sándor gödi tartózkodása során a jelenlegi golfpálya helyén rét volt, valamint az attól keletre elterülő lápos térség növényvilágát megvizsgálta és rendszerbe foglalta. Része volt abban, hogy az említett lápos területet természetvédelmi területté nyilvánították. Sajnálatos, hogy mindezt figyelmen kívül hagyva Göd Önkormányzata a természetvédelmi terület nagyobb részét a közelmúltban eladta.

Az Európa-szerte ismert flórakutató irodalmi munkásságát összefoglalóan a következő adatokkal jellemezhetjük: 18 tudományos könyv és könyvrészlet, kereken 130 szakcikk és az egy ismeretterjesztő könyv. Ismerői úgy emlékeznek rá, hogy 1961 szeptember 20-án bekövetkezett halála előtt a kórházban még korrektúrát olvasott.

A természetbeni gyűjtéseinek, megfigyeléseinek egyedülálló fajismerettel végzett rendszerezése mellett éveken át jutott ideje Kitaibel Pál (1757-1817) természettudós életével, munkásságával kapcsolatos kutatásokra és életrajzának megírására is.

Jávorka Sándor 1932-ben a szegedi Ferenc József Tudományegyetemen egyetemi tanár lett. 1936-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választják, majd 1943-tól rendes tag lett. 1952-ben Kossuth díjjal tüntették ki. A Magyar Biológiai Társaság alapító elnöke, majd tiszteletbeli tagja. Több más tudományos vagy ismeretterjesztő társulatnak tagja, tudományos folyóirat szerkesztője.

Tatán a mezőgazdasági és élelmiszeripari szakképzést nyújtó középiskola tisztelete jeléül 2000 óta Jávorka Sándor nevét viseli.

Néhány művének cím szerinti ismertetését megelőzően illendő bemutatnunk munkatársát.

Csapody Vera 1890-ben Budapesten született. 1913-ban a budapesti egyetemen matematika-fizika szakos tanári oklevelet kap. Mintegy három évtizedig a Sacre Coeur Sophianum leánygimnáziumban tanít, illetve később igazgatója lesz. Közben 1931-ben Szegeden bölcsészdiplomát szerez.

Csapody Vera
1890-1982

A tanítás mellett 1920-tól bekapcsolódik Jávorka Sándor munkájába és attól kezdve minden könyvét Csapody Vera illusztrálta.

Méltatói szerint nemcsak kitűnő rajzoló, festő, hanem botanikus is, így az általa lerajzolt növényeket nagy szakértelemmel tudta ábrázolni. Idős korában kiállításokon is láthatók voltak szemet gyönyörködtető művészi munkái.

1948 szeptemberében az iskolák államosításakor Csapody Verát állásától megfosztják, nyugdíjat sem kaphat. 1949-től Jávorka Sándor akadémikusi tudóspótlékát engedte át azért, hogy meg tudjon élni. 1951-től végre a Természettudományi Múzeumban kap állást, 1966-ban bekövetkezett nyugdíjazásáig ott dolgozik. 1980-ban Állami Díjat kapott.

Csapody Vera összesen mintegy 18000 illusztrációt készített, amelyből kb 12000 akvarell. Van köztük egy kézjegyével ellátott kép, amelyet 1949 október 2-án Felsőgödön készített.

Vajon látható-e még Gödön a képen ábrázolt őszi kikerics? A lexikon szerint mocsárréteken gyakori növény. Igaz ugyan, hogy olyan anyagot tartalmaz, amely az állatok takarmányába kerülve mérgezést okozhat.

Jávorka Sándor könyvei közül a bemutatásra általam kiválasztott művek mellett talán értékesebbről, fontosabbról is lehetne szót ejteni, a kiválasztás az én csekélyke hozzáértésemet tükrözi.

Jávorka Sándor terepen végzett és múzeumi kutatómukájának eredményeként jelent meg a „Flora Hungarica" (1924-1925). Határozó könyvnek szánta, de végül kritikai szintézisben foglalta össze a történelmi Magyarország növényvilágát, 4000-nél is több faj bemutatásával.

Ezután jelent meg „A magyar flóra képekben" (1929-1934), amelyben mind a 4000 növényfajt Csapody Vera egyenként, eredeti nagyságban illusztrálja.

A mű, amelynek borítóját és címlapját is bemutatjuk, 1991-ben harmadik változatlan kiadásához jutott el, először 1975-ben, majd 1979-ben másodszor jelent meg. A bonatikusok szerint ma is nélkülözhetetlen kézikönyv.

Munka közben a természetbeni terepen is jól használható rajzokkal illusztrálta Csapody Vera „A magyar flóra kis határozója" című Jávorka művet, amelyet 1926-ban, 1937-ben és 1942-ben adtak ki.

Megemlítem még az „Erdő, mező virágai" című, színes akvarellekkel díszített ismeretterjesztő művüket, amely a magyaron kívül szlovák nyelven is megjelent.

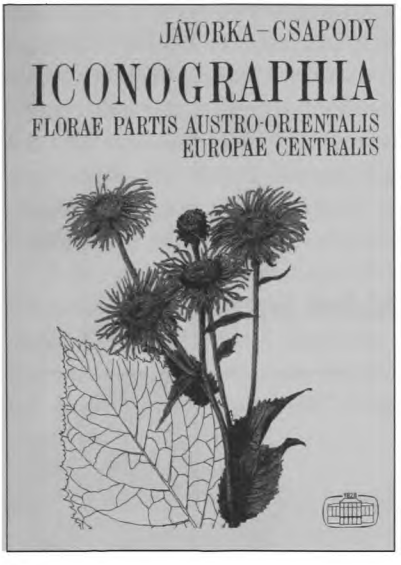

Jávorka Sándor halála előtt a kórházban még foglalkozott Csapody Verával utolsó közös munkájuk korrektúrájával, amelynek címe: „Kerti virágaink, középeurópai dísznövényeink" és szép színes atlasz.

Jávorka Sándor és Csapody Vera életét, munkásságát személyes emlékek híján különféle írott forrásokban olvasottakat szerkesztve állítottam össze. Külön köszönetet mondok Dr. Folk Győzőnek, a Kertészeti Egyetem tanárának a cikk megírásához nyújtott segítségéért.

KURUCZ ISTVÁNNÉ
DR. SZABÓ BÉLA
TÓTHNÉ BARCS ÁGNES

Híd, ami Gödöt Zsögöddel összeköti

Nagy Imre: Zsuzsika – akvarell – és a kép modellje

Egy mostanában elkészült kéziratos visszaemlékezés kapcsán derült fény egy olyan szellemi, művészeti, családi kapocsra, mely az erdélyi települést a Duna-parti üdülőhellyel köti össze. A Gödi Almanach olvasói egy- az ötvenes évek legelején idetelepülő – család életrajzának részleteiből akár magukra, akár ismerőseikre bukkanva továbbszőhetik Göd történeti szálait. Hogy miért tartják fontos-

nak e cikk szerzői bemutatni egy – méltán – híres, bár nem Gödről származó festő életrajzát is? Azon túl, hogy egy Magyarországon inkább csak művészeti körökben ismert, nagy formátumú művész bemutatásának az a fontos szerepe, hogy e visszaemlékezésben említett gödiek mindegyike találkozott ittjártakor a Művésszel. Akik pedig Gödön élő nevelt lányát, Kurucz Istvánné, Zsuzsikát ismerik, tudják, mennyire áthatja életét a Csíkból hozott családi élmény, a festőművész oltalma alatt eltöltött gyermekkor.

A be- és átvezető szöveget Tóthné Barcs Ágnes írta, a festőművész életrajzát dr. Szabó Béla állította össze, a családi beszámoló pedig Kurucz Istvánné, Zsuzsika visszaemlékezése. Írása eredetileg gyermekkorától indul, ide azonban csak a gödi vonatkozású részletek kerültek. Az önéletírás reményeink szerint, hamarosan könyv alakban is megjelenik.

Először tehát csíkzsögödi Nagy Imre festőművészről essék szó:

„Való igaz, hogy a székely-magyarságnak századunk közepén (XX. század) két, jelképpé nemesült alkotóművésze van: Tamási Áron és zsögödi Nagy Imre" – írja László Gyula (1910-1998, régész, művészettörténész), mindkettőjük barátja és munkásságuk, művészetük talán egyik legkiválóbb ismerője. „Inkább kétszólamú muzsikára emlékeztetnek, ahol az egyik a másik nélkül árva : egymásba kapaszkodó ellentétek, Nagy Imre a termő föld, Tamási pedig a felette lebegő énekes madár" – folytatódik az idézet. Tamási a székely író, Nagy Imre a székely festő – és ez így rögzült a Kárpátmedencei magyarság tudatában. A két karizmatikus alak a sok kiváló székely művész közül is kiemelten megérdemelte e jelzőt.

Nagy Imre 1883. júl. 25-én született a Csíkszeredával ma már egybefüggő Csíkzsögödön, középbirtokos családban, édesapja a gazdálkodás mellett városi tisztviselő is. A csíksomlyói római katolikus gimnáziumban tanul, ahol inkább rajztudásával, mintsem tanulmányi eredményével tűnik ki. Többször kicsapják az alma materből. (Egyik alkalommal azért, mert arra kérdésre, hogy a székelység mivel foglalkozik, azt a választ adja: egyik fele fakitermeléssel, másik fele fa...állítással). Gyulafehérvári kanonok nagybátyja segítségével végül sikerül leérettségiznie és tanítói oklevelet szereznie.

Nagy Imre: Szalmakalapos önarcképe – olaj, 1943

Az első világháborúban tartalékos tisztként sorozzák be, sebesülése utáni kórházi ápolása idején ismerkedik meg Szőnyi Istvánnal, majd a mezőtúri katonai festőtelepen együtt dolgozik rokonával, Nagy Istvánnal. 1917-20 között alkotói szabadságon lévén Budapestre megy, ahol felfedezi a művészeti köröket. Előbb a szobrászat iránt érdeklődik, és rövid ideig az Epreskertben Stróbl Alajosnál tanul, majd 1918-ban beiratkozik a Szépművészeti Főiskolára, ahol Olgyai Viktor (1870-1929) grafikus és festőművész osztályában évfolyamtársa többek között Molnár C. Pál, Patkó Károly (1895-1941), Korb Erzsébet (1899-1925), Aba-Novák Vilmos, Varga Nándor Lajos és mások. E két utóbb megnevezett, híres festő szűkebb baráti körébe tartozik – és mindkettőjükhöz életre szóló barátság fűzi a későbbiekben.

1924-ben, tanulmányai befejeztével, végleg hazamegy Zsögödre. Olgyai mester búcsúzáskor azt kérdi: „Miért mész te innen el? Hiszen minden előtted!" De Nagy Imrét abból a magyar ember fából faragták, aki számára legfontosabb szülőföldje, népe, hagyománya. Gyökerei mélyek és fontosabbak a karriernél – amilyen Bánffy Miklós (politikus, író, képzőművész), Kós Károly is volt.

Hazamegy, ezzel vállalja a megalázó kisebbségi sorsot, értetlenséget az uralkodó nemzettől, amelyik sokszor a puszta lét jogát is megkérdőjelezi ősei földjén. Hatalmas munkába kezd: modern mezőgazdaságot próbál szervezni, ezzel mutatva példát a székelységnek. Emellett pedig ott van kimeríthetetlen művészi alkotói munkája, ahol megtalálja sajátos „nagyimrés" kifejezésmódját, amivel művészete egyedivé, elemi erejűvé válik.

Az évek múltával művei egyre ismertebbé válnak, főleg Erdélyben, de kiállításai vannak Zürichben, Firenzében, Nürnbergben majd Szentpétervároon, később Párizsban is. Budapesten is többször, de szűkebb pátriája városaiban számtalanszor láthatók alkotásai. 1937-ben, művészetét értékelő neves külhoni családok közbenjárására meghívják Londonba, a koronázási ünnepségekre. Romániából két ember hivatalos erre az eseményre : zsögödi Nagy Imre és az akkori román király. Magyarországról Aba-Novák Vilmos is hivatalos e rangos eseményre – visszafelé jövet a két barát együtt tekinti meg a párizsi világkiállítást. A koronázási fogadások egyikén megsúgják Nagy Imrének, aki székely férfihoz illően háziszőttes székely ruhát viselt, hogy frakkban illene megjelenni, mire a művész válasza az volt, hogyha az angol uralkodóházat a frakkja érdekli, elküldi bemutatóba, de ő jobban érzi magát megszokott öltözetében.

1941-ben csíkzsögödi otthonában meglátogatja Móricz Zsigmond, akihez jó barátság fűzte. A második világháborúban ismét katona, távollétében gazdaságát teljesen tönkreteszik a felszabadítók. Amikor visszatér otthonába, rendbe teszi gazdaságát, és tovább alkot. 1949-ben meghívják tanárnak a kolozsvári Képzőművészeti Főiskolára, ahonnan intrikák és nem titkolt nézetei miatt 1953 kirúgják (!)

Mivel minden alkotását, valamint lakását műtermével együtt Csíkszereda városának adományozza, nyolcvanadik születésnapja alkalmából 1963-ban, szülőháza telkén felavatják képei állandó kiállításául szolgáló galériáját.

Egy időre Marosvásárhelyre megy, ahol nagy elismerésben részesítik munkásságát, így nem csoda, hogy az ott készült festményeinek jelentős részét a városnak adományozza, hogy ott állandó kiállítása legyen a Teleki Tékában.

A kiállítás Marosvásárhely leglátogatottabb helyévé válik. 1986-ben pártutasításra leszedik képeit, és egy pincében tárolják. Nagy küzdelmek után, 2001-ben, halála után 25 évvel, a város újkori vezetőségének köszönhetően, egy másik helyiségben ismét megnyílik a Nagy Imre Képtár.

Művészete mégis annyira jelentős, hogy minden „hibája" ellenére – még életében – jelentős állami kitüntetéseket (Színyei Merse

Társaság Zichy Mihály grafikai díj (1939), a Kolozsvári Művészeti Hetek Nagydíja (1942), a Román Népköztársaság Művészetének Érdemes Mestere (1957), a Munkaérdemrend I. fokozata (1963), a Kulturális Érdemrend I. fokozata (1968), Augusztus 23. Érdemrend I. fokozata (1973) kap.

Varga Nándor Lajos
Imre bácsi hamvaival

1976-ban Budapesten rendeznek gyűjteményes kiállítást festményeiből, amelyen a művész is jelen van. Nem sokkal ezután, 1976 augusztus 22-én otthonában elhunyt. Hamvait szülőháza falában helyezik el, ahonnan jól látni a Hargita közeli magaslatait, amelyeket – Nagy Imre képeit látva – Áprily így írt le: „a havasok nagyon lilák".

Nagy Imre ars poeticáját hűen jellemzi (halála után, 1979-ben kiadott) Följegyzések című önéletrajzi írásából vett idézet:

„Arccal Kelet felé fordulok, ahonnan őseink idejöttek, a természetüknek és életkörülményeiknek megfelelő tájakra. Sok mese vált valóra, amíg ideérkeztek, s amíg itt kialakult népem társadalmi rendje. Amíg ráébredt tudatában Csíkországra, erre a Hargita és a Kárpátok közötti különleges, néha zord és félelmetes, máskor játékos tájra, fenn, hétszáz méterrel a tenger szintje fölött. Egész életünkön végigkísér a mese és valóság, ami a természetben körülvett, amíg magad nem lettél a mese hőse vagy ballada figurája. Lelkünkben

magunk is Ábelek lettünk, Tamási Ábelei, Ábelek a rengetegben. MAGAM IS ITT ÁLLOK EZEN A SZENT HELYEN, AHOL ANNYIT VERGŐDÖTT EZ A KIS NÉP AZ OTTHONÉRT, A CSALÁDÉRT, EZÉRT A CSÍKORSZÁGÉRT..."

Részletek Kurucz Istvánné: Mikor Csíkba' megszülettem.... című önéletrajzi írásából

Hogyan lehetett a háború után öt évvel Gödön házat venni?

„Hogy Fülöpszállás után újra Dunakeszin éltünk, Anyuéknál, férjem édesanyjánál a nagy házban jól elfértünk.
Így lettünk megint heten, mint a gonoszok. De mint minden fiatal, mi is szerettünk volna egy külön kis fészket teremteni magunknak. Budapesten volt egy kis villanegyed, a Stefánia útról nyíló Szobránc köz, ahol a kis utcában összesen hat villa állt.

Kurucz István

Pista (Férjem, Kurucz István) fülöpszállási jövedelméből félre tudtunk tenni annyit, hogy az egyik ilyen villát meg is vásároltuk, igaz, tele önkényes lakásfoglalóval. Egyikük felajánlotta, ő kiköltözik, ha fizetünk neki nyolcezer forintot. Ez persze lehetetlen volt a mi helyzetünkben, és különben sem szerettem volna pesti lakos lenni, így eladtuk. A pénzből Dunakeszi környékén kerestünk kis családi házat. Hosszú keresés után végre találtunk egy igen megfelelőt. Reménykedtünk abban, hogy sikerül meg is egyeznünk, ugyanis a nagy kert az ősfákkal, a szép villa igen csábító volt. A tulajdonos szimpatikusnak talált

bennünket, és úgy hívott minket: „kis fészekrakók". Így kerültünk Gödre, közel és mégis távol Anyuéktól. Alig vártam, hogy berendezhessem önálló, családi, kertes házunkat az otthonról hozott stafírunggal. A nagymama gondos előrelátása révén annak idején összegyűjtött, szövőszéken házilag készített abroszokat, ágyneműket, törülközőket, törlőruhákat; az Imre bácsi tervezte és a cselédlányok kivarrta írásos falvédőt, párnákat és szőtteseket még Pista menekítette át a határon a háború előtt. Bárki, aki később meglátogatott bennünket, székely hangulatba esett.

Miről szóltak „azok a boldog" ötvenes évek?

1950-ben tehát egy újabb boldog időszak kezdődött kis családunk életében. Pista egy ismerősén keresztül, aki kezességet vállalt érte, mert abban az időben így mentek a dolgok, állást kapott a Váci úti Csavarárugyárban. Nemsokára a karbantartási részleg vezetője lett. Igen megbecsülték, mert szorgalmas, kreatív embernek bizonyult. A mellé beosztott munkatársainak mindent kiharcolt. Én akkoriban még nem dolgoztam, a háztartást vezettem, és a kislányunkat nevelgettem. De ő már akkoriban is olyan kedves és barátkozó természetű volt, hogy azóta is meglévő barátainkat ő szerezte számunkra. Közvetlen szomszédunkat, Dr. Várady Gábort, a helyi körzeti orvost és feleségét, Erzsébetet is így ismertük meg. Ez az igaz barátság sok örömöt hozott az életünkbe. Gáborék igen közvetlen, segítőkész emberek voltak. Orvosként nagy népszerűségnek örvendett a faluban. Ezért is, de egyébként is szellemes és jó szervezőkészséggel megáldott ember lévén hamarosan újjászervezte a vöröskeresztes tagságot. Ki miben tudott segíteni, örömmel fogadta. Volt ott színjátszás, versmondás, népdaléneklés, csasztuska dalolás, még operett részletek előadása is. Jeszenszky Károly volt a zongorakísérője minden egyes fellépőnek. Gábor és Jeszenszky Edit szellemes jelenetekkel gazdagították a műsorokat. Mindannyian nagyon hálásak voltunk neki azért, hogy változatosságot varázsolt életünkbe. Szűk baráti körben gyakran kirándultunk Csobánkára, Váradyék nyaralójába, ahonnan kiindulva bejártuk a gyönyörű vidéket.

Egy dunakanyari művésztalálkozóról

1956 elején Imre bácsi átjött Magyarországra. Itt lakott nálunk, ahonnan is meg tudta látogatni a közelben lakó művésztársakat, Barcsay Jenőt és Gorka Gézát. Egyik ilyen nap felkeresett bennünket Varga Nándor Lajos bácsi, és vele együtt átmentünk komppal a Dunán, Leányfalura. Ott meglátogattuk Aba-Novák Juditot Kristóf fiával, majd innen együtt mentünk Barcsay Jenő bácsi portájára. Mikor odaérkeztünk, csengetésünkre bizony elég soká csoszogott ki valaki. Imre bácsi megszólalt, pedig még nem is látott senkit:
– „Ejsze, szartál Nyenyő, hogy ilyen sokára jöttél ki?"
Erre a válasz a következő volt:
– „Ez csak a zsögödi Nagy Emre lehet." Nagy szeretettel ölelték meg egy egymást a viszontlátás örömére, jól elbeszélgettek, amiben mi csak mint hallgatóság vehettünk részt.

Az 56-os események kapcsán...

A forradalom idején Imre bácsi sokat bejárt Pestre, és néha Tamási Áronéknál aludt. Ebben az időben ugyanis az írók nála, Tamásinál gyűltek össze, és beszélték meg a napi helyzetet. Hogy kik is voltak ők? Imre bácsi tusrajzai is dokumentálták ezt az időszakot.

1956. november 19-én Tamási Áron a portréja alá a következőket dedikálta: *„Isten angyalai segítsenek abban, hogy az újabb ezer év e véres küszöbén a magyar nemzet érdeme szerint léphessen át."*

Nagy Imre: Tamási Áron – ceruzarajz

Féja Géza pedig ezt írta rajza alá: *„Úgyis a földön maradok, amíg csak élnek magyarok, míg pitvarodba nem veszed Uram ez árva nemzetet."*

Nagy Imre: Féja Géza – ceruzarajz

November 20-án Sinka István a következő szöveggel dedikálta arcmását: *„Abban az időben, mikor a magyar angyalok betöltötték a Jelenések könyvét: megverték a Sátánt a Dunavölgyben."*

Nagy Imre: Sinka István – ceruzarajz

Németh László pedig ezt írta alá: *„Ki arcom roncsait örökíted, E roncs nemzethez alkotsz-e hitet?”*

Nagy Imre: Németh László – ceruzarajz

Illyés Gyuláról szintén készült ezen a napon tusrajz, de ő csak aláírta azt.

Nagy Imre: Illyés Gyula – ceruzarajz

Imre bácsi a román nagykövet segítségével még épp, hogy szerencsésen hazaért Zsögödre. De Gödön ebben az időszakban kezdődtek a kálváriák. Egyik hajnalban nagy kutyaugatásra és dörömbölésre ébredtünk. Ekkor már rosszat sejtettem. Mire Pista kiért a verandára, már toszult is be három egyenruhás briganti egy százados vezetésével. Ezek elkezdtek kotorászni a fiókokban, csak úgy tessék-lássék módra. Látszott, hogy nem igazán ezért jöttek. Az egyik azt javasolta a vezetőjének, hogy fel kellene menni a padlásra. Erre azt mondtam nekik:

– „Rendben van, de ott nincs villany, és csak akkor mehetnek fel, ha én megyek előre egy villanylámpával, nehogy valami olyan kerüljön elő, ami nem is volt ott." Erre a százados azt válaszolta, hogy felesleges felmenni. Nem bírtuk elképzelni, miért jöttek ide ezek a katonák, hajnalok hajnalán. De erre nem is kaptunk választ, úgyis tudtuk: Pistát el fogják vinni. Mikor épp kísértem ki őket, a parancsnok kicsit hátra maradt, én pedig megkértem, legalább annyit mondjon, hová viszik a férjemet. Kezembe nyomott egy névjegyet, majd hozzátette, hogy a papíron szereplő telefonszámot hívjam majd föl. Az én kicsi lányom Marina, 11 évesen az ágyából csak nézte nagy bánatos szemekkel a szomorú eseményeket.

Nagy Imre: Marina – tusrajz, 1970

Pár nap múlva csupa kíváncsiságból felhívtam a kapott számot, és tényleg a százados jelentkezett, és kérdésemre azt felelte, Pistát a Fő utcába vitték, de lebeszélt arról, hogy ott látogassam meg a férjem, mert oda úgy sem engednek be. Elképzelhető – vígasztalt – hogy pár nap múlva olyan helyre kerül, ahol már meglátogathatom. Ezen idő alatt állást kellett keresnem, hogy Marinával el tudjuk tartani magunkat. Inkey Tibor családjával Alsógödön lakott (GA/2004. szerkesztő megj.), szintén jó barát, ő jött segítségemre. A Budapesti Fényképész Szövetkezetnél dolgozott, mint fotós, és megígérte nekem, megpróbál az elnökükkel beszélni az ügyemben. Sikerrel járt, mert pár nap múlva felvételi beszélgetésre hívtak, és 1957. április 19-én már elfoglalhattam helyem a Fényszöv rákospalotai kirendeltségén mint adminisztrátor.

Időközben a századostól megtudtam, hogy Pistát Kistarcsára szállították. Nagyon ellentmondó híreket hallottam erről a helyről, de a százados, akivel mindig egy presszóban találkoztam, hogy csomagot küldhessek a férjemnek, megnyugtatott, hogy már javult a fogva tartottak helyzete a hírhedt táborban. Ebben később Pista is megerősített, mikor látogatásra mentem hozzá.

Rettenetes időszak volt ez. Egy hónapban csak egyszer volt látogatás, ezért hosszú sorok vártak a beengedésre. Úgy bántak velünk az őrök, mintha bűnözők lennénk, holott csak jó magyaroknak bizonyultunk, de úgy látszik, ez akkor bűn volt. Pista egyik látogatásom alkalmával nagy nehezen, a rácson keresztül egy cédulát csúsztatott át, amiben megírta, azzal gyanúsítják, hogy a svájciaknak kémkedett. Otthon aztán a barátainkkal azon kezdtünk el tanakodni, miért épp kémkedéssel vádolják, hiszen végig abban a hitben voltunk, hogy Pistát mint a Váci úti Csavargyár forradalmi munkástanács tagját vitték el. Végül arra a következtetésre jutottunk, hogy egy félreértés okozhatta a bonyodalmat. Ugyanis Inkey Tiboréknál lakott Tibor sógornője, Szellay Alice színésznő, Szőts István filmrendező válófélben lévő felesége. E hölgynek udvarolt abban az időben egy Szemere Csaba nevezetű fiatalember, aki nemesi származása miatt csak a svájci nagykövetségen tudott elhelyezkedni, mint sofőr. A forradalom alatt egy alkalommal az illető a Váci úton kifelé tartott Gödre. A Csavargyár előtt eszébe jutott Pista, megállt

a svájci rendszámú követségi kocsival a gyár előtt, és beüzent a portással, ha van kedve, ő hazaviszi Gödre az én férjemet. Később aztán valóban megbizonyosodtunk arról, hogy annak a portásnak „köszönhető" Pista meghurcolása. Munkatársai azonban a bajban is kiálltak főnökük mellett. Minden fizetéskor egyik munkatársnőjük körbejárt a részlegben, és ki mennyit tudott, belecsúsztatott a köpenye zsebébe. Az így összegyűlt összeget egyik gödi munkatársukkal juttatták el hozzánk. (Ez a személy Avar József volt, aki négy évet kapott a Rajk-per kapcsán, és sehol sem tudott elhelyezkedni, mígnem Pista bevitte a Csavargyárba.) Az ily módon kapott összeg jól kiegészítette a keresetemet.

Ez idő alatt férjem ügye nem haladt se jobbra, se balra. Ezt megelégelve orvos barátunk, Várady Gábor levelet írt Marosán Györgynek, amelyben részletesen leírta a Pistával történteket, és kérte, vegye kézbe az ügyét és intézkedjen, mivel barátja már vagy fél éve bírósági tárgyalás nélkül raboskodik. Két hét múlva kaptam egy értesítést a postáról, hogy bizalmas levelem érkezett, amit csak személyesen vehetek át... A levélben arról értesített Marosán György titkársága, hogy Pista ügyét sürgős kivizsgálás céljából átadták az illetékes belügyminisztériumi hivatalnak. Két hét múlva Pista itthon volt. Úgy szól a magyar közmondás: bajban ismerszik meg a barát. Hát ez nálunk igencsak bevált. Azt a századost, aki Pistát letartóztatta, Zentainak hívták. Áldja meg az Isten, ha még él, mert annak ellenére, hogy ő vitte el a férjemet, sokat segített a továbbiakban.

Ebben az időszakban gyakran lettem volna egyedül, ha nincsenek körülöttem jó barátaim, főleg Váradyék. Sajnos Gábor még ugyanebben az évben váratlanul meghalt, így felesége, Erzsébet magára maradt. Mivel Marina bentlakásos gimnáziumba járt Cinkotára, Pista pedig csak hétvégenként jöhetett haza, ezért hétfőnként átköltöztem Erzsébethez, péntekenként meg haza, így egyikünk sem érezte a nyomasztó egyedüllétet.

A nyári szünetek alatt azonban más volt a helyzet. Marina ilyenkor nagyon mozgalmas életet élt. Gödi barátaival sokat kirándultak, csónakáztak, nagyokat úsztak a Dunában, és természetesen kártyáztak. Felváltva főzőcskéztek hol itt, hol ott. A fő menü paprikás krumpli vagy lecsó volt, néhanapján azonban szilvásgombócra is

vállalkoztak. Segítséget nem fogadtak el, így egymást tanítgatták. Legjobb barátnője a Szakady kislány, Pintyő volt. Nem múlt el úgy nap, hogy ne lettek volna együtt. Az iskola elvégzése után Pintyő hozzáment a társaságból egy akkoriban végzett fogorvoshoz, Cseh Lacihoz, és előbb Bácsalmásra, majd véglegesen Bajára költöztek. Két gyermekük született: Lacika és Alízka, akinek Marina lett a keresztmamája – nagy örömére.

A hatvanas évek elejére visszatérve – továbbra is a Fényszövnél dolgoztam, de már a Mosoly Albumban, az akkori gyermekfényképész műteremben, a Marx téren. Vonattal jártam be dolgozni, ahol

A családról Zsögödön (Ülnek: Zsuzsika, Nagy Imre és Kurucz István. Mögöttük áll: Marina)

is jó kis társaság verbuválódott a mindennapokban. Itt ismertem meg Barcs Lia nénit és rajta keresztül az egész nagy családot, akikkel időközben nagyon szoros barátság alakult ki; úgy is hívtam őket, hogy Papa, Mama. Mikor valami jeles ünnepen összejött az egész család, huszonnégyen ültük körül a nagy ebédlőasztalt. Az asztalfőn Papa ült, mellette a három fia, három menye és az unokák, valamint a rokonok és a jó barátok. Egy sajnálatos esemény kapcsán még szorosabbá vált a barátságunk. Lia néni legkisebb fia, Attila egy munkahelyi baleset során súlyos égési sérülést szenvedett. A nehéz időszakban sokat segítettünk Pistával a családnak, s amikor Attila felgyógyult, még szorosabbá vált a két család kapcsolata. Marina nagyon szerette a Barcs unokákat, Ágikát és Balázst, akiket nap mint nap előszeretettel fürösztött ugyanúgy, mint a Várady unokákat, Erikát, de főleg Esztert. Mivel az unokák évenként születtek, így mindig volt elfoglaltságunk a hétköznapi estéken. (...)

Imre bácsival kapcsolatban még utoljára ért egy nagy öröm. 2005 márciusában felhívtak telefonon a Magyar Tudományos Akadémia titkárságáról, hogy felkérnek engem mint Zsögödi Nagy Imre nevelt lányát valamint Szabó Andrást, a zsögödi Nagy Imre Emlékmúzeum igazgatóját a Magyar Örökség-díj posztumusz átvételére.

A jeles napon hét díjat adtak át az MTA Dísztermében. Imre bácsi munkásságának méltatója nagy örömömre, a régi jó barát, Kányádi Sándor volt. Imre bácsit felidéző bensőséges és humoros szavaival odavarázsolta a zsögödi festőműhely alkotó légkörét. Az ünnepség folytatását inkább idézem a forgatókönyvből: „A Bírálóbizottság a Magyar Örökség kitüntető címre tett javaslatot azért, hogy az arra méltó Zsögödi Nagy Imre művészete bekerüljön a „Magyarság Láthatatlan Szellemi Múzeumába". Ez azt jelenti, hogy Imre bácsi nevét ezentúl az Aranykönyv őrzi. A post mortem díjat Hámori József akadémikus, a Bírálóbizottság elnöke adta át Andrásnak és nekem.

Most kezdtem el élni életem utolsó szakaszát... de visszatekintve erre a hosszú útra, annak örülök csakhogy ember tudtam maradni mindig a nagy embertelenségben.

A Magyarországért Alapítvány kuratóriumai úgy határoztak,
jeles bizottságot kérnek fel arra a célra,
hogy együttműködve
a Magyar Szellem Láthatatlan Múzeumát létrehozzák.

A Magyar Örökség és Európa Egyesület által
ezen szándék szellemében megerősített bizottság
2005. március 19-iken a Magyar Tudományos Akadémia dísztermében
kinyilatkoztatja, hogy az arra méltó

ZSÖGÖDI NAGY IMRE

művészete

MAGYAR ÖRÖKSÉG

amiről ezen oklevél bizonyságot tesz.

Zsögödi Nagy Imre nevet az Aranykönyv őrzi.

Hámori József
elnök
Magyar Örökségért Bizottsága

A Magyar Örökség- díj a zsögödi képtárban

KOVÁCS GYÖRGY

Önéletrajz részlet

„MIKI"

Szerencsés ember, aki igaz barátokat tudhat maga mellett. Olyanokat, akikhez nem fűzi semmiféle érdekkapcsolat, amely megmagyarázhatatlan szimpátián alapul, s amely feltétlen kölcsönös és nem képezheti mérlegelés tárgyát, hogy ki ad többet vagy kevesebbet a barátság mérlegébe. Gyakorta elgondolkodtam azon, hogy az erős baráti érzés talán a legnemesebb az emberek közötti kapcsolatokban, mert nem érdekeltségi alapon kezdődik, hanem teljesen önzetlen emberi relációkon. A szerelmesek között a kölcsönös viszonzás iránti érdek motivál, s ha ez nem teljesül borzalmas következmények is előfordulhatnak; a házastársakról mindennél többet mond a válások növekvő száma, ismert a szülők és gyermekek közötti gyakori ellentét, mert az érdekek nem mindig egybevágóak;

a testvérek közötti kapcsolatban is fellelhető időnként a féltékenység, s különben is, a testvért kötelező szeretni és nem is választhatják meg egymást.. stb. Mindez nem mond ellent annak a ténynek, hogy a felsorolt emberi kapcsolatok mindegyikére számtalan gyönyörű példa van. Elmefuttatásom teljesen egyéni, lehet, hogy téves benyomásokra épül, s ha bárkit is sértene elnézést kérek tőle.

Visszatérve az igaz barátságra én szerencsésnek mondhatom magam, mert kettő is jutott belőlük. Közülük az egyik, akiről most írok már nem él. Családja körében Mókucinak becézték, mindenki Mickejnek hívta. Kivéve engem, aki mindig Mikinek szólítottam. Barátságunk gyermekkori eredetű, egy évvel volt idősebb nálam. Nem túl magas termete ellenére kitűnő fizikai tulajdonságokkal rendelkezett. Arányos, izmos, fehérbőrű és szőke. Nagyszerű tornász, atléta, focista, asztali teniszező és úszó. Meglepő gyorsasággal sajátított el minden sporthoz kapcsolódó technikát és stílust. Harmonikus futó mozgását a kor első számú középtáv futójához, Szabó Miklóséhoz hasonlították. Egyszer részt vett Újpesten egy tehetségkutató versenyen – nem volt több 12-évesnél – ahol utcahosszal vert meg mindenkit, a nálánál sokkal magasabb is idősebb indulókat is, akik közül többen országos hírű, első osztályú versenyzők lettek. Felsőgöd neves atlétája, Híres László – a többszörös magyar, és angol bajnok – szerette volna, ha Miki komolyabban leköti magát az atlétikához, s olimpiai bajnokot nevel belőle, a háborút követő szűkös viszonyok azonban nem kínáltak erre reális lehetőséget.

A sport tehát megmaradt a játék szintjén, önmaga és mások szórakoztatására. Miki bárhol és bármikor képes volt kézen állni – mondjuk egy szék karfáján, öltönyben – remek testtartással, kissé pózolva. Gyors, jól cselező és technikás focista volt, a felsőgödi csapat erőssége, míg nem egyszer, ... de erről majd később.

A legemlékezetesebb és legfőbb gyerekkori emlék vele kapcsolatban a közös nevetés volt. Mindenen és mindenkin tudtunk nevetni, a legnagyobbakat saját magunkon. Fél szavakból értettük egymást, apró kódolt jelekből pillanatok alatt hangolódtunk közös hullámhosszra és indult be az eleinte visszafojtottan remegő, majd a mindent elsöprő hangos röhögés. Úgy voltunk, mint a viccbéli bolondok, akik megszámozták az ismert vicceket, s elég volt bemondani

egy számot, hogy kitörjön a nevetés. Sokan aztán komolytalanoknak tartottak minket, főleg olyanok, akiknek fogalmuk sem volt arról, hogy a humor, s az ebből eredő nevetés milyen óriási kincs. Mindamellett, ahogy növekedtünk és komolyodtunk, s ezzel arányosan gondjaink szaporodtak egyre gyakrabban kellett eltitkolnunk, hogy már megint megtaláltuk a fenségesben a nevetségest, s alig vártuk, hogy magunkra maradva jól kinevessük magunkat. Felidézve emlékeinket magam is meglepődöm rajta, hogy mi soha nem mondtunk egymásnak vicceket. Talán azért, mert nem volt szükségünk arra, hogy mások által kitalált történeket derítsenek vidámságra, elég volt a saját életünkből, környezetünkből merített impulzus, hogy felvillanjon előttünk a dolgok fonák oldala.

Miki tehát könnyed volt és bohókás mindenben, sohasem láttam őt kétségbeesni. A játékban is végtelenségig tudott a győzelemért küzdeni, de ha elmaradt a siker zokszó nélkül vette tudomásul, nem magyarázkodott, se nem okolt másokat. Könnyelműségbe hajló tulajdonsága volt viszont, hogy egy-egy szép alakításért képes volt sokat kockáztatni, ami nem egyszer megbosszulta magát, amint azt a következő példa is mutatja. Felsőgöd focicsapata utolsó mérkőzését vívta a kitűnően felkészült Balassagyarmat ellenében. Döntetlenre állt a mérkőzés, ami a bajnoki címet jelentette csapatunk számára, amikor az utolsó percben Miki egy elegáns félfordulattal a félpályáról, teljesen feleslegesen hazaküldte a labdát. Sajnos a kivitelezés nem volt teljesen tökéletes, rövidre sikerült, az ellenfél csatára elcsípte és góllá értékesítette az ajándékba kapott lasztit. Minden odalett. Bajnokság, ünnepi bankett, felsőbb osztályba lépés stb. Mikit majdnem agyonverte a feldühödött közönség. Nem is játszott többet a csapatban, legalábbis Felsőgödön. Annál többet másutt. Ugyanis járva az országot, több helyen is leigazolták a tehetséges fiút, s Miki kicsit ugyan rapszodikusan, de el-ellátogatott vidékre, hogy kisegítse a rászoruló, éppen aktuális egyesületét. Egyszer játszott a SZÖVOSZ csapatában is, természetesen feketén, a szövetkezetek közötti bajnokságban, éppen Velencén a helyi ÁFÉSZ csapata ellen. Miki előtte a központban járt valamilyen hivatalos ügyben, amikor kiderült, hogy a Velencére készülő SZÖVOSZ csapatból hiányzik valaki, s kapóra jött a jól ismert fiú. Ez is a mi kutyánk kölyke

alapon felkérték őt a játékra. Kedvcsinálóként belediktáltak némi, ma már bizonyára doppingnak minősülő alkoholos folyadékot, (megjegyzem, hogy futballista körökben ez nem volt egyedülálló jelenség) és ez felfokozta Miki harci kedvét. Játszott is rendesen. Amikor megszerezte a labdát nem lehetett tőle elvenni. Minden irányba bejátszotta a pályát, bámulatos cselekkel káprázatta el a gyér számú, de annál lelkesebb közönséget, csak az volt kissé gyanús, hogy időnként saját játékos társait is kicselezte. Egyszer aztán hirtelen megállt, rálépett a labdára és ártatlan hangon megszólalt: Fiúk! Merre hajtunk? Ez kérdés szállóigévé vált, s szövetkezeti körökben bejárta az országot. Azóta is, ha valahol hibázik a szervezet, s nem egy irányba húzzák a szekeret, felhangzik a kérdés: Merre is hajtunk?

1945 nyarán, közvetlen a háború befejezését követően Felsőgödről Budapestre igyekeztünk Mikivel. Akkoriban úgy közlekedtünk, hogy felugrottunk egy éppen arra haladó szerelvényre, amely általában marhavagonokból állott, s utaztunk amíg lehetett. Amikor megállt valamelyik állomáson, mi is leszálltunk s kivártunk egy újabb induló vonatot. Így jutottunk el Dunakeszi-Alagig, ahol két vasúti szerelvény rostokolt egymás mellett Budapest irányába tartó mozdonyokkal. A két szerelvény között indultunk el a mozdonyok felé megérdeklendő az indulás idejét. Vesztünkre. Későn vettük észre, hogy a vagonok német katonákkal voltak megtöltve, őket hurcolták fogolytáborokba. Már utunk közepén jártunk, amikor egy fegyveres szovjet katona megállított bennünket, s géppisztolyával taszigálni kezdett engem a kinyitott vagonajtó felé, félreérthetetlenül jelezve, hogy szálljak fel oda. Egy szempillantás alatt felismertem a helyzetet; ezek el akarnak vinni hadifogolyként. Engedelmességet színlelve tettem néhány lépést az ajtó felé, majd felgyorsítva lépteimet felugrottam a két vagon közötti ütközőkre, a másik oldalon leugorva futásnak eredtem. Káromkodáson kívül semmi egyebet nem hallottam, a lövöldözés túlságosan kockázatos lett volna ekkora állomáson. Később megtudtam, hogy egy élelmes alagi építőanyag kereskedő pálinkáért hadifoglyokat cserél, s minden bizonnyal egy sikeresen lebonyolított üzlet utáni hiányt akarták pótolni velem.

Kerülő úton, gyalogosan tértem haza Felsőgödre, ám a szerencsés menekülésem feletti örömömet egyre gyötrőbb bűntudat kezdte kiszorítani. Valószínűsítettem, hogy helyettem, aki akkor már 184 cm magas voltam, jobb híján Mikit vitték el fogságba. Bezárkóztam a szobámba, és készültem az elkerülhetetlenre: meg kell mondanom Miki szüleinek, hogy mi történt. Ők négyen voltak testvérek, s közülük hármat már elsodort a háború vihara. Vilmos még nem tért haza a frontról, Klárika és Tamás is Nyugatra mentek. Életem talán legszomorúbb délutánját éltem meg, amikor egyszer csak ismerős hangokat hallottam kintről. Miki hangját. Malomkeréknyi kő esett le a szívemről. Azért jött, hogy közölje édesanyámmal, a szomorú hírt: Gyurkát elvitték az oroszok. Rekonstruáltuk a történteket. Mi rémülten látta, hogy a fegyveres őr ösztökélésére elindultam a vagon ajtaja felé. Benne is gyorsan működésbe lépett az életösztön. Ő másik irányba, a vagon alján átbújva Dunakeszi felé menekült. Ez után ugyanazt élte át, mint én.

A történtek még szorosabbra fűzték barátságunkat. Érdekes, hogy akkor válik egyértelművé valaki iránti szeretetünk tényleges tartalma, ha az végleg elveszett számunkra, vagy azt hisszük, hogy elveszett. Ezt követően nap, mint nap találkoztunk, s ha csak lehetett együtt voltunk. Sportoltunk, szórakoztunk, dolgoztunk. Sok vagon tüzifát fűrészeltünk fel keresztfűrésszel kettesben. Együtt dolgoztunk át fél nyarat Kiskunfélegyháza mellett egy tanyán, ahol a kéve asztagolástól, a cséplésen és dohányszedésen át a kukoricatörésig minden mezőgazdasági munkát megtanultunk és elvégeztünk. Ennek fejében annyit ehettünk, amennyit csak akartunk, s az akkori időkben ez nem is volt csekélység.

Miki velem izgulta végig az érettségimet. Később a Közellátási majd a Belkereskedelmi Minisztériumban kapott munkát és gyakran teljesített külszolgálati feladatot. Nem egyszer elkísértem őt, s ha munkájában nem is tudtam segíteni neki, napidíja elköltésében igen. Amikor pedig Vas megyébe kerültem szövetkezeti ellenőrnek Miki lejött utánam. Két kitűnő ellenőr társammal megtanítottuk őt könyvelni, s egy általunk szervezett könyvelési iroda vezetésével bíztuk meg. Feladatát mindaddig nagyszerűen látta el, amíg engem nem neveztek ki a vasvári járás titkárává. (A szövetkezeti járási központ-

tok ekkor, 1951 elején alakultak ki.) Miki ide is eljött utánam, s maradt míg be nem hívtak katonának. Akkor ő is pályát változtatott, s noha a vasvári focipályára még alkalmanként vissza-vissza tért, az építőiparban helyezkedett el. Én pedig nagy utat tettem meg Budapest, Moszkva, Budapest és Szekszárd között.

Miután Miki segédletével Baranyában a 6-os főútvonal két viaduktja is felépült, Sopronba is elvetődött, ahol megismerkedett élete párjával, Arankával. Esküvőjükön én is ott voltam, s ragaszkodtam hozzá, hogy életüket Szekszárdon kezdjék el, ahol ekkor már MESZÖV elnök voltam. Így is történt. Miki a Tolna megyei Szövetség munkatársa lett, Aranka pedig szakmájának megfelelően az egészségügy területén helyezkedett el.

1956 októberének nehéz napjaiban Miki az igazi baráti hűség mintaképét adta. Moszkvai születésű feleségemet egy Regöly melletti tanyán próbáltam elrejteni 10 hónapos kisfiunkkal együtt. Szekszárdon ugyanis, ahol szovjet laktanya volt inzultusnak voltak kitéve a tiszti feleségek, leköpdösték az utcára kimerészkedő szovjet asszonyokat. Nem kockáztathattam. örök hálával tartozom Kovács József egykori munkatársamnak és családjának, hogy felajánlották és lehetővé tették a regölyi búvóhelyet, ahová minden éjszaki Miki vitt el motorkerékpárral, s hozott vissza reggelente munkahelyemre, ahol mindvégig tartózkodtam. Járműveinket ugyanis a Nemzeti Forradalmi Tanács lefoglalta.

A vihar elmúltával békésebb idők következtek. Mikiéknél megszületett Szilvike, s nálunk a második fiú. Gyakran volt együtt a két család, s ha úgy adódott feleségem, akinek bőven volt teje megszoptatta Szilvikét is. Nemsokára megszületett Szilvike testvérkéje is, Györgyike, és a Nagyréti család végleg Szekszárdon telepedett le.

1967 július másodikán a költő Babits Mihály mellett hűségesen kitartó „földije", Illyés Gyula avatta fel az Emlékházat, aki harminc év előtt szekszárdi útjára elkísérte.

Útjaink ismét elváltak, miután a Fejér Megyei Fogyasztási- Takarék és Lakásszövetkezeti Szövetség elnökévé választottak és Székesfehérvárra költöztünk, ám barátságunk továbbra is szilárd maradt.

Illyés Gyula avatóbeszédét mondja
Az írótól jobbra a nagyréti család, Aranka, Miki, Györgyike és Szilvike

Miki soha sem volt semmiféle pártnak a tagja. Keresztény, krisztusi elvei azonban szilárdan támasztották alá szociális érzékenységét, és erejéhez mérten feltétel nélkül segített a hozzáforduló bajba jutottakon. Képes volt vadidegen embernek pénzt adni, ha látta annak nyomorúságát, s a „megadom-megadom" ígérgetésen csak mosolygott. Tudta, s eleve számolt vele, hogy nem lesz belőle semmi. Miki sohasem volt elégedetlen, nem szidta a sorsot, még kevésbé másokat, hogy mostohán bántak vele. Ha esősre fordult az idő, nem bosszankodott, mert nem látta semmi értelmét. Ilyenkor filozofikus bölcsességgel felhajtotta kabátja gallérját és kikerülte a tócsákat.

Olyan egészséges volt, mint a makk. Leszámítva néhány gyermekkori gyengélkedést, nem emlékszem, hogy valaha is beteg lett volna. zsebkendőt nem hordott, feleslegesnek tartotta, hiszen nem ismerte a náthát. Vas megyét járván egy alkalommal Nemesrempehollós falucskában éjszakáztunk egy parasztházban. Hajnal felé üres volt az ágya. Megdöbbenve láttam, hogy Miki egy szál gatyában,

meztelen felsőtesttel – mert így szeretett aludni – a csikorgó hidegben, mezítláb hátrament a trágyadombra folyó ügyeit intézni. Semmi baja nem lett.

Azt hittem, hogy Miki matuzsálemi kort fog megélni; – nem így történt!!

Van egy rettenetes betegség „Melanoma", egyetlen, drága emlékű húgom 48 évesen ebben halt meg, és ugyanebben a betegségben halt meg Miki is – 60 évesen!

Kisebbik fiam Szekszárdon katonáskodott és sűrűn látogatta a Nagyréti családot.

Egy napot azzal állított haza, hogy Miki bácsinak ugyan az betegsége van, mint Lili néninek (Húgomnak) volt. Felhívtam Arankát – Miki feleségét – s kértem, hogy haladéktalanul vigyék Budapestre, elmondtam azt is, hogy miért. Aranka közölte, hogy Miki jó kezekben van, ő X főorvos úrral mindent megbeszélt és vele mindenben egyetért;.. ám lehet, hogy ekkora már kiestünk az időből...

Meglátogattam Mikit halálos ágyán a szekszárdi kórház külön szobájában. Csak napjai voltak hátra. Az áttételek már a gerincvelőt támadták. Pontosan tudtam, hogy mi vár rá, ő nem. Vagy, ha igen, ügyesen leplezte. Ezt a kis vacakot kell még kimetszeni – mutatott dereka táján egy zsírdaganat szerűségre – és minden rendben lesz. Egy üveg bort csempésztem be magammal, amit szépen elkortyolgattunk. Jókedvünk kerekedett, s nagyokat nevettünk. Ugyan úgy, mint ifjú korunkban. Még a könnyeim is kicsordultak. Alig győztem törölgetni. Akkor láttam őt utoljára.

CSANKÓ MIKLÓS

SZÉP VOLT LENNI KATONÁNAK...?

(katonaemlékeim az 1951-56-os évekről)

Hajdani bajtársaimnak ajánlom.

Néhány gondolat – bevezetőként.

Felkarolhat-e a Gödi Almanach ilyenféle visszaemlékezéseket azokról az időkről, amin már régen túlhaladt az újabbkori történelem? Lehet válaszunk nemleges: mindent megtagadó, de akkor is vállalnunk kell annak a negyvenöt évben a valóságát, amit átéltünk, amiben éltünk, ami a reményt adta, vagy a reménytelenséget szülte. Ha tagadunk valamit, az még nem jelenti azt, hogy a vitatott korszak nem is létezett, az csak egy rossz álom volt. Igaz, elmúlt; senki se sírja vissza, de emlékeit nem lehet a tagadás útveszőjében felejteni, s megtagadni egykori önmagunkat. Az emlékezőknek, az írástudóknak nagyon fontos kötelességük, hogy a történelmi korszakok értékelésének folyamatosságát biztosítsák, és kerüljék el a „filmszakadás" kellemetlenségeit. Ne feledjük: vannak örökbe hagyóink: apáink és nagyapáink, akik a két világégés tanulságait azért hangoztatták, hogy vigyázzunk a politikai buktatókkal, a hamis illúziókkal. Ekkor már túl voltunk Trianonon, ezen a párja nélküli „országszabászaton", aminek igazságtalansága a 20. század egyik kirívó példája volt. A második világháború végre befejeződött, de semmit nem változtatott országunk területi viszonyain (csak tovább apasztotta), bár a felszabadulás megnyitotta egy új élet új lehetőségeit, egy új Magyarország perspektíváit. A korabeli politikai áramlatok zászlajaink csupa jövőkép szerepelt, ahol a magyar nép végre megtalálja

boldogulását. 1948 után már semmi sem állhatott a politika útjában, hiszen a tegnapi ellenfél (ma már tudjuk: a demokratizmus hívei) csatát veszítve adta át helyét a Magyar Dolgozók Pártjának, az ország egyetlen politikai hatalmának. Itt kezdődik az az időszámítás, ami 1989-ig tartott, amit a szocializmus építésének korszakaként idézhet meg a történelem. Ez két emberöltőt jelentett – , apától unokáig... Ebben a korban éltem, ebben váltam felnőtté; ezek az évek nyitották meg előttem az érvényesülés kapuit. De ekkor még az ország lakossága csak a nyomor szintjén álmodozhatott a leendő új világ elérhetőségéről, bár napról-napra erősödött az a hang, amely megpróbálta elnyomni a kishitűséget és erősíteni a bizalmat.

S ez a bizalom ragadott meg bennünket, ebben muszáj volt hinni, ez nem egy mesebeli madár, ami elérhetetlen, ami csak káprázat. Ennek van köze a valósághoz; ez a hang minket hív, velünk akar jót tenni, ha mi is vállaljuk az áldozatot. „Magyar Ifjúság! Fiatalok!"...

Ezzel a megszólítással találkoztunk naponta a falragaszokon, amelyek sokféle lehetőséggel kecsegtették az érdeklődő fiatalokat. Akkori életünk jóságos „agitátora" Móricz Géza bácsi volt, akinek élettapasztalatát nem vonhattuk kétségbe.

Ő a hadsereget ajánlotta, a biztos kenyere, a tiszti pálya szépségeit, anyagi megbecsülést. Fiacskája, Miklós barátom, 1950. tavaszán bevonult, és a pécsi „Dózsa György" tiszti iskola növendéke lett, s így már az apai meggyőzésnek eredménye is volt.

1951. tavaszán, barátaimmal: Dóczi Imre és ifj. Nagy István

Móricz Miklós növendék

Oláh István
növendék

Ketten maradtunk Oláh Pistával, akikben a „fényes szellők" nagy vihart kavartak... Burián Kozma József (aki ekkor már a HM hivatásos tisztje volt) vette kezébe ügyünket, és segített az önként jelentkezés kérelmét megfogalmazni, majd továbbítani.

Pista barátomat 1951. tavaszán behívták, s így a várakozásban magamra maradtam, ami érthető is, hiszen még alig töltöttem be az önkéntesi korhatárt. Vártam tehát a megváltó levelet, a „parancsot" ami új irányt ad életemnek, és kiragad szűkebb családomból, ahol a nélkülözés nagyon megkeserítette az életet, drága nővérem minden igyekezete ellenére is.

I. Újonckiképzés: segédszerelő-tanfolyam

1951. június 9-én egy hivatalos levél várt, amikor hazaérkeztem, de már nővérem tudta, hogy a behívómat tartalmazta az értesítés. Boldog voltam, vagy torokszorító érzésekkel olvastam a rövid és világos sorokat, Inkább az utóbbiak uralkodtak el bennem, de csak néhány pillanatig, mert gyorsan ráébredtem, hogy a magam választotta út előtt állok. Hamar megkerestem Mester Ernő bácsit és tájékoztattam közeli sorsomról, de azt is kértem, hogy szükségem lenne egy katonaládára, mert június 14-én bevonulok. Adott egy hivatalos papírt, hogy azzal menjek be Felsőgödre, a Radó-féle asztalosműhelybe, ahol elkészítik a szabványos kufferomat. Minden sikerült, így semmi akadálya nem volt a behívóparancs teljesítésének. Csak az a „döglött" zöld festék nem akart megszáradni... Nagyon nehéz szívvel búcsúztam testvéreimtől, majd Sinka Gyuláékhoz mentem, mert Laci barátom megígérte, hogy segíti a ládát becipelni az alsógödi állomásra. Gyula bátyám, mint egy gondoskodó apa, feljavította „pótlékomat" (kolbász, szalonna), hogy legyen kitartásom három napra... Aztán bedöcögött a szerelvény és vitt, csattogott velem, igaz, saját akaratomból, de aminek még csak az elejét se

láttam, hát még a folytatását... A 6-os villamossal utaztam az Üllői útig, s onnan csak néhány száz méterre volt a Nap utca, ahol intézték sorsomat. Az egész udvar (egy régi pesti bérház) már tele volt az önkéntesen tömegével. Majd a kialakított névsorok alapján, szervezetten végezték az orvosi vizsgát, a csoportok összeállítását. Amikor visszakerültem az udvarra, már a lépcsőfordulónál láttam, hogy ketten is ücsörögnek a ládámon! Bizony, szépen ráragadt az ülepük a ládatetőre, de nem volt harag, mer előzetesen rátettem egy papírlapot, figyelmeztetésként.

Kora délután megérkeztem a teherautók, és folyamatosan szállították az önkéntes társulatot a Déli pályaudvarra, ahol már egy hosszú szerelvény várta az újoncállományt. Nem Pullmann-kocsisor, extrákkal színesítve, hanem egytől-egyig marhavagon! Huszonöt-harminc újonc foglalt el egy-egy vagont, ahol két öregkatona parancsnokolt. Hozzánk egy őrvezető és egy tizedes szállt be. Az őrvezető – jól megnéztem magamnak – egy sűrű, barna, alacsony emberke volt, aki szabolcsi tájszólással beszélt. Minden kérdésünkre válaszolt, csak arra nem, hogy mi lesz a végállomás. azt viszont elkottyantotta, hogy a bajtársak a légierő kötelékébe kerülnek, ha befejezik az újonckiképzést. Hangosan dobogott a szívünk a civiling alatt, s a világot is másképpen vizsgálgattuk, hiszen az éledező remény a kiút felé terelgetett bennünket. Jóval ebéd után indult el a szerelvény, meleg volt, ragyogó napsütés. Felváltva ücsörögtünk az ajtóban és állandóan énekeltünk. Mindent: bakanótát, mozgalmi indulókat, népdalokat... Haladt velünk a vonat, a nap is már a leszálló ághoz közeledett, de jókedvünk nem apadt, mert úgy voltunk vele: legalább az első napon mutassuk meg bátorságunkat...

Már majdnem besötétedett, amikor valaki felkiáltott: „Székesfehérvár-Tác"! A vonat megállt, leugráltunk csomagjainkkal, majd névsorolvasás következett, és összeálltak a szakaszok. Ládáinkat felpakoltuk a teherautóra, s egy főhadnagy vezetésével elindult az önkéntes ezred a táci laktanya felé. Már sötétedett és az este is beköszöntött, mire a körlethez érkeztünk. Hatvan-hetven fős szobákba szállásoltak el bennünket, emeletes ágyakon, melyeken szalmazsák volt és egy pokróc. Gyors mosakodás, elhelyezkedés, teaosztás, és az öregkatonák felügyelete mellett, az első takarodó! Még azon az

éjszakán mindenkit kopaszra nyírtak, s ez annyira meglepetésként hatott, hogy sokan alig emlékeztek erre az akcióra.... Ébresztő után már az egész ezred lekopaszított fejjel sorakozott, és csak nézegettük egymást, a jól-rosszul sikeredett kobakokat. Sovány reggelit is kaptunk, majd megkezdődött a felszerelés. Régi, kopott, foltozott egyenruhák kerültek elő a raktárak mélyéből: csupa ócska holmi. Horthysta zubbony is akadt bőven (nekem is olyan jutott), s a legalább háromféle csizmában ténfergett a társaság. A politikai tiszt megpróbált intézkedni, de azt a választ kapta, hogy ez egy átmeneti helyzet, majd a kiképzés megkezdése előtt kapjuk meg a rendesebb felszerelést, addig ez is megteszi. S közben azt is megtudtuk, hogy még ma továbbutazunk. Ez valóban nem volt vaklárma, mert ebéd után sorakoztattak bennünket és elindultunk a vasútállomásra, ugyan ahhoz a szerelvényhez, amelyikkel érkeztünk. Ha kérdezősködtünk, hogy hová megyünk, azt válaszolták a kísérők: déli irányba tartunk. A vonat elindult, és lassan besötétedett. A hangulat is alábbhagyott és kiütközött a fáradtság. A rögzített padokon pihent a társaság, és a kerekek monoton csattogása sokakat álomba ringatott...

Amikor megérkeztünk Nagykanizsára, már majdnem világos volt. Fáztunk, vacogtunk, főleg a kialvatlanság miatt, pedig ez a nap volt a leghosszabb, a legkínosabb, de ami még előttünk állt. Századonként felsorakoztunk és elindultunk állomáshelyünkre: a galamboki táborba, amely egy erőségben volt, Nagykanizsától északra, 5-6 kilométernyire. Nem mi voltunk az első táborlakók, de elődeink már néhány nappal korábban eltávoztak. Megérkezésünk után felsorakoztunk és megalakították az ezred szervezetét. rajok, szakaszok, századok, zászlóaljak.

A parancsnokok a szervezetek élére álltak, majd nagyság szerint rendeződtek a sorok. A magasabb parancsnokok lóháton közlekedtek, ami megdöbbentően új volt számunkra. Hogy ki volt a rajparancsnokom? Az a kis barna emberke, aki a vonaton volt az egyik kísérőnk. Ezután mindenki kapott egy üres szalmazsákot és az alparancsnokok vezetésével elindultunk, hogy a tsz. távoli földjén látható szalmakazlakból megtömjük leendő ágyainkat. nem volt ismeretlen számomra ez a munka: csináltam is egy gyufásdobozzal megegyező mintapéldányt, majd vállra kapva, visszasiettem leendő

sátram mellé. Leendő, mert az még nem volt, csak a szalmazsák-akció után jött el az ideje a szállás kialakításának. A sátorhelyek megvoltak, csak fölé kellett húzni a két sátorlapból összefűzött palástot. A berendezés: 2 vaságy, 2 éjjeliszekrény és 1 kisméretű fogas, ami már alig fért el. A hátizsák az ágy végére volt felszíjazva. A sátor aljazata murvával volt beterítve; világítás nem volt. A tábori élet minimális feltételeit tudták csak biztosítani, de a kiképzési követelmények megvalósításán nem eshetett csorba. Volt ezredkonyha, gulyáságyú, kultúrsátor és parancsnoki harcálláspont. Kis térség a századok között, ahol a mosdóhely volt, alumínium lavórokkal. Megfelelő távolságokban a latrinák. Agregátorok zümmögtek és adták az áramot. Egy közös sátorban voltak a fegyverek („dióverők") és egy asztal a karbantartáshoz. Éjszakai őrség látta el a tábor védelmét, napközben pedig a belszolgálatok ügyeltek a rendre. A tábor területét hangszórókkal hálózták be, ezen kaptuk a gyors parancsokat, no meg a Kossuth rádió vagy a helyi stúdió műsorát. Volt szabadtéri színpad is, ahol hetente 2-3 alkalommal filmvetítéssel szórakoztattak bennünket. Néhány filmcím a múltból: Csapajev; A sivatagi 13-ak; Berlin eleste; Luxustutajon; A volokalamszki országút; Rettegett Iván; Az aranycsillag lovagja; Talpalattnyi föld; Ludas Matyi... Minden reggel volt orvosi rendelés, betegellátás. Hetente egyszer bemasíroztunk Nagykanizsára, meleg fürdőt venni, ahol megtörtént a tisztacsere is. A táborban kantin is volt, de oda csak a rajparancsnok mehetett, miután összeírta a raj szükségletét, ami csupa apróságokból állt: cukorka, cigaretta, szappan, levélpapír, bélyeg....

Az ellátásról sokat lehetne írni, mert emberpróbáló volt az a katonakoszt. Borsó, bab, lencse, szárított krumpli, tésztafélék, szalonna, gyümölcsíz, vaj, tea, feketekávé – , ezek voltak az alapvető élelmiszerek. Pörkölt, sült szalonna, sült hús és konzerv is került a főzelékek tetejére, de csak néhány deka fejenként Naponta 60 deka kenyeret kaptunk, amit minden reggel a rajparancsnok osztott ki. Vigyázni kellett, hogy estére is jusson. (Az országban jegyrendszer volt, s naponta 40 deka kenyér járt minden állampolgárnak.)

Hatalmas nyárfák takarták el a tábort, de a környék csupa vegyes erdőség volt: a fenyvestől a tölgyesig. Éjszakára lehült a levegő, gyakran az eső is esett, s reggelre mindenünk benyirkosodott.

Elfoglaltuk „kuckóinkat" és vártuk a holnapot, a kiképzés kezdetét. Felkészültünk a takarodóra, majd megszólalt a trombita, a hivatalos pihenés elrendelője, és csend telepedett a táborra. Elalvás előtt még megkérdezte tőlem a rajparancsnokom (közös volt a sátrunk), hogy tudok-e olvashatóan írni? megnyugtattam, hogy írásom könnyen olvasható ...

Az újonckiképzés gyötrelmeit nem akarom hosszadalmasan leírni, de az biztos, hogy reggel 5 órától este 10 óráig nagy volt a „hajtás" amelyben a különmunka játszotta a főszerepet, mert azt a parancsot kaptuk, hogy fel kell építenünk egy másik tábort a július végén érkező egyetemistáknak. Sátorhelyek, utak, miniszteri út, gyeptéglázás: mind-mind a mi feladatunk volt. Az ebéd utáni pihenőt is (2 és 3 között) legtöbbször felemésztették az építési munkálatok, de azért is siettünk, hogy az esti filmet megnézhessük.

Rajparancsnokom elégedett volt írásommal, s így esténként hozott egy viharlámpát, és az éjjeliszekrény tetején megírtam számára a másnapi foglalkozási tervet vagy vázlatot. Nem volt hálátlan, mert minden reggel (kevés kivétellel) egy egész kenyeret tett le az ágyamra, amit elosztottam a raj állománya között. Aranyat ért ez a pótlék!

Amikor eltelt egy hét, csak akkor kaptuk meg a puskákat, megfelelő ünnepélyességgel. A szolgálatvezető olvasta a névsort, a megszólított kilépett a szakasz elé, a szak. pk. átadott nekem egy fegyvert, amit én a kiléptetett kezébe nyomtam. Én voltam a közvetítő, s ez kitüntetésnek számított... Haladtunk a kiképzéssel, fegyelmezett, összekovácsolódott alegységgé váltunk, megszoktuk a tábori körülményeket. A politikai tisztek folyamatosan tájékoztattak bennünket az ország helyzetéről, az első ötéves terv eredményeiről, a külpolitikai eseményekről. Ezek a foglalkozások a gyakorlótéren voltak, szakasz vagy századkötelékben, és a fűben ücsörögve hallgattuk az előadók fejtegetéseit. néhány brossúra és a napi sajtó (Szabad Nép) tartalmazta a tananyagot. A vezércikk felolvasása se maradt el, ha témája a közérdeknek szólt. Ezeken a foglalkozásokon mozgalmi dalokat és indulókat is tanultunk, mert az elképzelhetetlen volt, hogy akár húsz lépést tegyünk nóta nélkül. Csak úgy zengett az erdő a ki- és bevonuló szakaszok hangerejétől!

Amikor az ötödik hét végére értünk, tájékoztattak bennünket, hogy az 1. zászlóalj (az enyém) éleslövészetre megy egy távolabbi lőtérre. Ennek is elérkezett az ideje. Szorongással, de folyamatos nótaszóval gyalogoltunk vagy 6-7 kilométert. A lőtér egy völgyben volt; jobbról-balról magas dombok. Hosszú és megismételt kioktatás következett, mert első a biztonság, a baleset elkerülése. Az első lövés után kimentünk a céltáblához, és megnéztük a találat elhelyezkedését.

Ezután három értékelt lövést adtunk le, majd újra megnézhettük a lőlapot. Nagyon boldog voltam: 2 kilences és 1 tízes találatom volt. (Az előzetes tájékoztatás szerint, ezért 3 nap eltávozás járt, a katonai eskü letétele után.) De a körülmények másképp alakultak és az eltávozás „elúszott".

Előttünk volt még egy másik nagy feladat is: a 15 kilométeres menetgyakorlat, teljes felszereléssel. Az egyik hajnalban riadót fújt a kürtös, majd kezdetét vette, harcászattal is bővítve, a menetgyakorlat. Alaposan próbára tettük bennünket, de a sok sántikáló ember (vízhólyagos talpakkal) lerontotta a teljesítményt. Ez ez is csak elmúlt...

A katonai eskü előtti héten megjelent a táborban egy repülős főhadnagy, majd a felsorakozott ezrednek elmondta, hogy tartsunk ki, mert mindannyiunkra számít a légierő! Mintha az isteni kinyilatkoztatást hallottuk volna egy-egy Mózes bőrében, úgy ittuk szavait!

Csak szabaduljunk meg ezektől a gépkocsizó lövészektől, ettől a kényelmetlen, csupa-nyirkos tábortól... Pedig a kiképzőkeret emberséges volt, nem fokozták a tábori élet nyomasztó terheit, holott ezek a katonák már túlvoltak a 24 hónapi katonaidőn, de visszatartották őket, hogy bennünket kiképezzenek. Mégis emberek tudtak maradni!

Végre eljött a várva várt idő: felkészültünk a katonai esküre. Július 28-án, szombati napon. felsorakoztunk az erdei nagy tisztáson, ahol zászlók lobogtak, alkalmi tribünön álldogált a parancsnokság, indulókat recsegtek a hangszórók; majd egyik bajtársunk tagolva olvasta az eskü szövegét, és az ezred állománya megismételte. Végeztével: díszmenet, és „Szuronyt szegezz"-zel elvonultunk...

A század politikai tiszt mindenkivel aláíratta az eskü kicsinyített változatát, ami végig is kísért (a személyi anyaggyüjtőben) hosszú katonai pályámon.
Díszebéd járt erre a napra. Soha nem felejtem el a menüt: zöldborsóleves csirkeaprólékkal, rántott szelet tört krumplival, saláta és egy hatalmas lekváros bukta. A konyha melletti sátorban – a rajparancsnok felügyeletével – egy korsó sört is kaptunk... Édeni állapot! (Ilyen volt ez az eskütétel: semmi nyilvánosság, se szülő, se feleség, se rokon, se szerető, csak mi, a hat hétig szenvedő katonák. Nem kerekedtek fel a hozzátartozók, mint ahogy a 60-as évek közepétől tették, hogy bejárják az ország valamennyi laktanyáját, tetemes áldozatokat is vállalva. itt, a galamboki táborban, fájó szívvel gondoltunk szeretteinkre, de hittük és reméltük, hogy néhány hét múlva találkozunk.)

Augusztus 1-jén már megint az ismerős szerelvény „száguldott" velünk a bázisra: Tácra. Ismerős épületek, de ismeretlen kiképzőkeret, merthogy folytatódott az alapozás, a felkészítés. Itt már az embertelen bánásmódot is tapasztalhattuk, a „szívatást", amit alig ismertünk a galamboki táborban. Amikor bevonultunk a gyakorlótérről, szinte mindig ugyanaz a kép tárolt elébünk: „medvék" dúlták fel a körletet! Kegyetlen játék volt, mert még a fogkefe sem volt a helyén; minden a szoba közepén tornyosult! Panaszkodtunk, s arra hivatkoztunk, hogy mi már nem vagyunk újoncok; persze semmi eredménye nem volt.

Néhány nap múlva magához kéretett az ezred politikai tiszt, s azt mondta, hogy menjek haza a tagjelölt könyvemért, mert postán tilos küldeni ilyen fontos okmányt. Kaptam 3 nap eltávozást, és hazautaztam. Megkerestem Fazekas bácsit, az alapszervezeti párttitkárt. Miután meghallgatott, benyúlt a szekrénybe, megmutatta a tagjelölt könyvemet, majd visszatette. Magyarázgattam, hogy ezért kaptam eltávozást, a tagjelölt könyvemet vinnem kell! Tudom – , mondta Fazekas bácsi, majd így folytatta: – Én pedig adok egy pecsétes írást, hogy a járástól (betegség miatt) még nem érkezett meg a tagjelölt könyved; de amikor itt lesz, levélben értesítelek! Jó lesz ez így – kérdezte, és egy nagyot kacsintott ... Az igazolást átadtam a politikai tisztnek: s aztán rájöttem: mennyire igaza volt Fazekas bácsinak...!

Augusztus 18-án újra elindultam, mert megjött az értesítés, hogy elhozhatom a tagjelölt könyvemet. Augusztus 20-a hétfőre esett, így csak 21-én utaztam vissza, takarodóra. utólag ezt is mondhatnám: egy hétre megszabadultam az emberkínzó karmaiból....

Augusztus utolsó napjaiban jártunk, amikor felolvastak egy névsort és hozzátették: aki a nevét hallja, az álljon a jobb szárnyra. Közöttük voltam és türelmetlenül várakoztunk. Aztán közölték velünk, hogy másnap reggel elindulunk, új állomáshelyünk: Berettyóújfalu, ahol segédszerelő-tanfolyamon veszünk részt. Bővebbet a helyszínen, az ottani parancsnoktól kapunk, ahol a szakmai beosztások már véglegesítve vannak.

Újra a vonaton, az ismerős marhavagonokban. Hosszú volt az utazás, mert már majdnem besötétedett, amikor begurultunk a célállomásra. Sorakozó, menet, gyalogolás az újonnan felépített laktanyáig. Létszámellenőrzés, vacsora (micsoda étkezde?), a kijelölt szobák elfoglalása. Elegáns, tiszta szobák, matracos vaságyak ... Alig jött álom a szemünkre, mert szinte hihetetlen volt, amit tapasztaltunk.

Másnap ébresztő, torna, szobarend, reggeli (asszonyok, lányok szolgáltak fel; kés-villa, szalvéta, tiszta abrosz, és láss csodát: az asztalon egy kosárban szeletelt kenyér, és annyit ehettél belőle, amennyi jólesett), majd az udvaron sorakozó. Megalakították a szakmák szerint tancsoportokat.

A korabeli harci repülőgépek: a Jak-9...

Kovács főhadnagy volt a zászlóaljparancsnok és Csapó hadnagy az 1. század parancsnoka, amelynek 1. szakaszában kaptam beosztást, mint a Jak-9P/„Vércse" vadászrepülőgép leendő segédszerelője. Folytatódott a meglepetéssorozat: új ruhával láttak el bennünket: gimnasztyorka, vászonszárú csizma, pilótasapka, derékszíj – , és kész a magyar katona! Kimenőruhánk nagy részét is kicserélték és fehér-kék parolival ékesítették...

A 2. század állománya az IL-10-es „Párduc", csatarepülőgépet tanultam, míg a 3. század a szakágak (fegyver, bomba, műszer, elektromos) valamelyikéhez lettek beosztva.

Vacsora után századgyűlés volt, ahol a parancsnok felvázolta sorsunkat, vagyis: ősszel beiskoláznak bennünket a „Vasvári Pál" műszaki szakkiképző tiszti iskolára. Ez a tanfolyam megkönnyíti az iskolai tananyag megbízható elsajátítását, tehát legyünk szorgalmasak és igyekezzünk.

Lelkesedtünk, tanultunk és nagy figyelemmel hallgattuk az előadásokat, bár olyan ismeretlen világba cseppentünk, amit korábban el sem képzelhettünk. Vázlatok, metszetek sokaságát bogarásztuk, hogy megfejtsük e bonyolult vadászgép működésének titkát. Az üzemanyag-, olaj- és levegőrendszert, a motor felépítését, a sárkány szerkezetét (Sárkány: a törzs, a szárnyak és a farokrész együttesét jelenti) csak szakadatlan tanulással tudtuk valamelyest elsajátítani. Azt volt a nagy baj, hogy a helyi repülőtéren csak egy „Vércse" és egy „Párduc" árválkodott, s így a kabinberendezést is tablókról tudtuk

megtanulni. A motorindítást is az előadó mutatta be, míg a tancsoport csak tisztes távolságból figyelhette a folyamatot, majd ezt követően egyenként ülhettünk be a kabinba, hogy ráismerjünk a műszerekre, a vezérlési rendszerekre, csapokra, stb.

Kiképzési tematikánk igen gazdag volt, mert az általános katonai tárgyakat is elsajátítottuk, és a politikai képzés is fő tárgyként szerepelt. Ekkoriban már az „elvtárs" megszólítást is bevezették; egy kicsit nehezen szoktuk meg, mert olykor kevergettük a régivel....

Életünk legszebb időszaka volt ez a 6 hét! Híztunk, erősödtünk és nagyon bizakodóak voltunk. Naponta kiadós reggelit, tízórait, ebédet, vacsorát kaptunk; és tejet, ami annyira hiányzott! Hatvan forint volt a havi zsold, amiből ezt-azt vásárolhattunk. Az újfalui moziba is kimehettünk, de csak egy-egy század, s így váltogattuk egymást. A kisvárosi fürdőt viszont egyszerre leptük meg, mert azon a délutánon csak mi voltunk. Nótaszóval érkeztünk, csak úgy zengett a főutca; hasonlóképp, visszafelé is.

Gyorsan futottak a hetek és már oda is érkeztünk a Néphadsereg ünnepéhez: szeptember 29-hez. Kiképzési szünnap volt, ünnepi ebéd, majd délután kulturális vetélkedő, foci, röplabda.

A tanfolyamot október közepén fejeztük be. Bizonyítvány nem volt, de mindenkiről készült egy minősítés, amit a parancsnokság megküldött a „Vasvári" iskola tanulmányi osztályának, s ők már tervezhették további sorsunkat. Nem leszek igazságtalan, ha leírom, hogy a zömében 8 általános iskolát végzettek előtt bizony nagy nehézségek álltak, amit már nagyon sokat felmértek önmagukban, ezen a segédszerelő-tanfolyamon. De nagy volt a lelkesedés, az önbizalom, az akarat....

II. A hivatásos pálya kezdetén. Felkészülés a jövőre

1951. október közepén érkeztünk a Honvéd „Vasvári Pál" Repülő-Szakkiképző Tiszti Iskolára, Budaörsre; vasúton, de már rendes személykocsikban. Külön bizottságok foglalkoztak velünk, akik a beosztást is közölték. Engem a Jak-9P „Vércse" repülőgépszerelő-mechanikus tiszthelyettesi tagozatára osztottak be: 1. zászlóalj, 1. század. Két-három napig is eltartott, amire kialakították a

növendék-alegységeket és mindenkit el tudtak helyezni. Húszhuszonketten aludtunk egy szobában, ami egyben a tancsoport teljes létszáma is volt. Parancsnokaink tartalékos tisztek voltak, szakmai képzéssel nem foglalkoztak, csak az általános katonai tárgyakkal: szolgálati szabályzat, alaki, lőkiképzés, vegyi védelem, harcászat. De felelősek voltak az alegység fegyelméért, a rendért, a tisztaságért, az ellátásért, a szolgálatokért, de még a tancsoportok előmeneteléért is. Voltak dörgedelmes letolások, külön alaki foglalkozások, még „kollektív" fenyítések is, vagyis: minden kedvezményt megvontak. A politikai helyettes semmibe sem avatkozott bele, őt csak a „politikai" érdekelte, esetleg a DISZ-tagokat noszogatta. (Kedziborszki hadnagy volt ez az apatikus ember.) Az volt a divat, hogy az élenjáró tanulók mellé beosztottak egy hátul kullogó növendéket, és muszáj volt vele foglalkozni az egyéni tanulás órái alatt. (nekem is volt ilyen „koloncom".)

A tanszékek tanári testülete felkészült egyénekből állt (sokat a műszaki egyetemről kerültek a „Vasvári"-ra), s mindent elkövettek, hogy tanulmányi eredményeink legalább a közepes szintet elérjék. Csak az volt a baj, hogy az oktatott tárgyak zöme az érettségit követelte, de ezzel a többség nem rendelkezett. A szorgalom és az akaraterő volt az a mozgató rugó, amely lehetővé tette a matematika, a szilárdságtan, az aerodinamika, az elektronika, a műszaki rajz, a motorelmélet, a fizika tematikai követelményeinek elsajátítását. De nyakunkon volt még a társadalomtudomány (az SzK/B/P rövidített történetének „bemagolása"), az orosz nyelv, a bonyolult, szertornával kibővített testnevelés, a tábori javítás (mert háborúban sérülés érheti a gépet).

Mi áll előttünk? Tanulni, tanulni, tanulni! Ezt tettük a nap minden percében, legtöbbször még az esti szabad időben is....

November utolsó napjaiban történt, az esti parancskihirdetés befejeztével, hogy a századparancsnok (Egri hadnagy) felolvasott egy névsort és közölte: „Aki a nevét hallotta, holnap reggel ne menjen tantervi foglalkozásra, maradjon a körletben"! Közöttük voltam, és ugyanolyan tanácstalan, mint a többiek. Leszerelnek? Áthelyeznek? Mi lesz velünk? Keveset aludtunk azon az éjszakán...

Másnap sorakoztunk (huszonhatan voltunk) és Egri hadnagy a parancsnoki épületbe vezetett bennünket. Rövid várakozás után megjelent az iskolaparancsnok, a politikai helyettes és a kiképzési osztályvezető, majd a tanácsterembe irányítottak, ahol helyet foglalhattunk. A parancsnok pontosította a névsort, majd közölte: az iskola vezetése úgy döntött, hogy ez a tancsoport (máris azok voltunk) december 1-én megkezdi a MIG-15-ös sugárhajtású vadászrepülőgép anyagának elsajátítását. Az avatás után tiszti beosztásra kerülünk, mert nagy szakemberhiány van a csapatoknál. (A magyar légierőnél sorra alakultak a hadosztályok: vadász, csata, bombázó, s ezek ezredeit fel kellett tölteni a típust ismerő tisztekkel és tiszthelyettesekkel.) Végül, két papírlapot kellett aláírni: a beiskolázás vállalását és a legszigorúbb titoktartást.

Ebéd után átköltöztünk új parancsnokunkhoz: Pokker hadnagyhoz. Ez a századnyi állomány kapott bizalmat az új repülőgéptípus megismerésére. Azt hiszem, mindannyian boldogok voltunk, mert „csak" a szakmai ismeretek módosultak, a többi tárgyat nem kell ellőről kezdeni. A tanulás elkezdődött: valami elképzelhetetlen titoktartás mellett. A „T"-tanterem volt az otthonunk (éjjel-nappal őrség vigyázta!), ott voltak füzeteink is, külön „T"- dobozban. A tantermi asztalok félkörívben voltak felállítva, hogy az előadók minél halkabban beszélhessenek. Csak szaktisztek léphettek be a „T"-épületbe, más senki. (Saját századparancsnokunk sem.) Minden tilos és minden titkos volt, ami a tanulmányainkkal összefüggött. Persze, MIG 15-ös vadászgép nem volt, csak tablók, vázlatok; majd végre megérkezett egy hajtóműmetszet, ami kész csoda volt! A sárkány, és hajtóműszerkezetet leírták velünk, s annak ismeretét kívülről, szó szerint követelték. A repülőgép harcászati, méret- és teljesítményadatait tévedhetetlen biztonsággal kellett visszaadni: (max. sebesség: 1040 km; csúcsmagasság: 15200 m; hajtómű max. fordulatszáma: 12300/perc; fegyverzet: 1 db 37 mm-es és 2 db 23 mm-es gépágyú.) Sok-sok oldalnyi adatot kellett bemagolni: az indítási folyamatról, az üzemanyag-, olaj-, hidraulika- és levegőrendszerről, a futóművek működéséről, a biztonsági rendszerekről; a kabinberendezést úgy kellett fújni, mint az egyszeregyet! Repülőgépet még nem láttunk, működő hajtóművet sem; de annak is eljött az ideje.

Nagy szorgalommal tanultunk és minden időt kihasználtunk az ismeretek elmélyítésére. Karácsonykor 4 napra hazaengedtek. Micsoda boldogság volt! Találkoztam Oláh Pistával, Móricz Mikivel (már alhadnagy volt), a régi barátokkal ... az idő pedig haladt, tudásunk is gyarapodott. Az április 4-i díszszemlén nem vettünk részt; erre nincs idő – , mondták a parancsnokok. Május végén közölték velünk, hogy Kecskemétre megyünk gyakorlati kiképzésre, ahol már a valóságban tapasztalhatjuk a MÍG-15-ös üzemeltetésének bonyolultságát. Izgultunk, készültünk és vártuk az elrendelő parancsot. Június elején érkeztünk Kecskemétre (2 tancsoport), ahová egy leningrádi iskolaezred települt, és a magyar pilóták átképzésével foglalkozott. A harcálláspont mellett felhúzott rajsátrakban laktunk, onnan jártunk a munkahelyekre. A szovjetekkel egyeztették a beosztásokat, s így mindannyian a gépeken dolgozhattunk.

UTI-MIG-15-ös iskolagép

Az én beosztásom a legnehezebb: UTI-MIG-15-ös iskolagéphez kerültem, egy Szántó nevű fiúval. Ez a gép, kis túlzással, szinte állandóan a starton volt, hiszen nagy lendülettel folyt a kiképzés. Technikusok egy idősebb szovjet alhadnagy, a mechanikus pedig egy őrmester volt. Pár nap múlva annyira belejöttünk a munkába, hogy nagy hasznunkat a technikus is észrevette, és sokat segített az üzemeltetési ismeretek elsajátításában. Mostuk, tisztogattuk a gépet (a kabin olyan volt, mint a gyógyszertár), szorgalmasak voltunk,

nem heverésztünk a szárny alatt (mint Vologya). Technikusunk, a reggeli munkakezdetkor, egy csomag (100 db-os Virginia) cigarettát tett le a szárnyvégre, s azt nekünk hozta. Visszautasítani nem lehetett. jósága ezzel még nem merült ki, mert hetente 2-3 alkalommal (amikor nem voltunk éjszakai repülésen) meg kellett jelennünk a repülőtéri tiszti klubban, ahol az ő vendégszeretetét élveztük, „dvaszto gramm" rum mellett. Tiltakoztunk, mert nem szerettük a rumot. Technikusunk erre azt mondta: – Cseréljük ki vodkára! Szóval: csöbörből vödörbe.... Addig cselezgettünk, amíg másféle italra „be nem váltottuk" a pultnál, ahol egy magyar asszonyka is dolgozott. Gramafon szolgáltatta a zenét (mi, növendékek nem táncolhattunk) de szombatonként egy kecskeméti cigányzenekar muzsikált, és nagy hangulatot csináltak. Orosz és magyar slágerek: futószalagon; de a „Katyusa" verhetetlen volt! Ellátásunk kifogástalan volt: bőséges és választások, amit a magyar konyhán főztek. A szovjeteknek külön étkezdéjük volt. A laktanya területén 5 kantin várta a vásárlókat. Mindent lehetett kapni: élelmiszert, ruházati és műszaki cikkeket, s ami igazán fontos volt: karórát! Havi illetményünk 100,- Ft körül volt, s így csak apróságra tellett. Főleg zoknikat vásároltunk, mert nagyon untuk a kapcát, és izzadt a lábunk a vászonszárú csizmában. Esténként filmvetítés volt: a hangár oldalára (fehérre volt festve) vetítették a legjobb szovjet filmeket. Magyar szöveg nem volt, de mégis elmentünk.

A repüléseket keddtől péntek estig tervezték, váltással, ami azt jelentette, hogy az egyik század délelőtt, a másik délután vagy éjszaka repült. Éjszaka csak azok repültük, akik teljesítették a nappali repülés követelményeit. A fel- és leszálló gépek hajtóműveinek zajában éltünk, miközben mindent belepett a kecskeméti por. Számomra az éjszakai repülés volt a legizgalmasabb. Sötétség, csillagos ég, a gurulóbeton melletti kis fények, kezedben egy zseblámpa, és várod, hogy a leszálló gép az állóhelyhez guruljon... Aztán a futómű ellenőrzése, üzemanyag- és levegőtöltés, majd segíteni az újabb hajózószemélyzet gépbe szállását, ellenőrizni a hajtóműindítást (a kabinhoz támasztott létráról), a kabintető bezáródását. Végül a főfutók alól elvenni a féktuskókat, s jelezni a lámpával: minden rendben van.

A kecskeméti csapatgyakorlatnak legnagyobb élménye az volt, amikor a technikusom közölte velem, hogy másnap elvégezhetek egy hajtóműpróbát. (Szántó növendéktársam gyengélkedőn volt, gyomorpanaszokkal.) Kivontattuk a gépet a hajtóművező helyre, odatolták az akkumulátorkocsit.

MIG-15-ös kabinja

Beültem az első kabinba, technikusom a hátsóba, az oktató helyére, majd beindítottam a hajtóművet. Alapjárat: 2600 fordulat; egy rövid melegítés, s aztán lassan nyomtam előre a gázkart. A féket behúztam, hogy a gép meg ne csúszszon. Vologya (a mechanikus) a létráról figyelte ténykedésemet. Üzemanyag-, olajnyomás, gázhőmérséklet rendben ... A fordulatszám emelkedett, majd lassan a maximális (12300/perc/ teljesítményen „bőgött" a hajtómű, hatalmas porfelhőt kavarva. Néhány másodperc, s aztán vissza a gázkart. Alapjárat, hűtés és a gyorsleállítókar felhúzása, a berendezések kikapcsolása; ez volt a vizsgafeladatom...

Kiszálltunk a kabinból, és ránéztem a technikusomra. Elégedett volt, mert mindent előírásszerűen csináltam, érzéseim szerint. Kezét nyújtotta és azt mondta: „Nyikoláj! Haraso! Ocsiny haraso!". Megveregette a vállamat is, aztán újra szorongatta a kezemet. A gépet visszavontattuk az állóhelyre. Mit mondjak: boldog napom volt!

Letelt a csapatszolgálat (már elég jól beszéltük a repülők szakmai nyelvét) és lassan összegezték az egyéni teljesítményeket is. Vagyis elkészítették a minősítéseket. Nehéz volt a búcsú öreg technikusomtól, hiszen nagyon emberséges és türelmes volt velem...

Visszagondolva katonai pályámra, őszintén elmondhatom, hogy Berettyóújfalura és a kecskeméti csapatgyakorlatra emlékezem a legszívesebben.

Újra az „alma mater" forrongó katlanában, de már magabiztosabban, mert tudtuk, hogy mi vár ránk. Növendéktársaink – amíg mi távol voltunk – egy „kicsit" megfogyatkoztak, mert „beléjük kaszáltak" az elhárító szervek. Emlékszem, nagy volt a bizonytalanság és senki sem tudta, hogy mit hoz a holnap. Csak reménykedni tudtunk.

Az egyik napon megérkeztek a szabók, cipészek és méretet vettek rólunk, hogy avatásra minden felszerelés elkészüljön. Ez is vigasztalt bennünket. Minden időt kihasználtunk, hogy az államvizsgákat sikeresen letehessük, s érjük el a törzsőrmesteri rendfokozatot. A tancsoporton belül hatan reménykedtünk ebben, mert mi élenjáró tanulók voltunk.

Szeptember közepén – délutánonként – megkezdtük az avatási ceremónia gyakorlását, Szutter főhadnagy, zászlóaljparancsnok dirigálása mellett.

Először szakaszok, majd bővülő kötelékek masíroztak a futballpályán, fülsértő ordítozás kíséretében, mert az iskola katonazenekara elnyomta a futkározó parancsnokok kifogásait. Végre felkészültünk, vagyis: elérkezett szeptember 27-ike, avatásunk napja.

Első rendfokozatom

Állnak: Gulog György, Szabó János és a szerző
ülnek: Zsemberi István, Uti Béla

Levonulásunk előtt a századparacsnok kiosztotta a váll-lapokat, amiket felraktunk zubbonyainkra. Törzsőrmesterek lettünk (öten), és boldogok voltunk. A többieket őrmesterré avatták. A hosszú ünnepség után elvonultak a századok, díszmenetben, de már fegyver nélkül. A búcsúebéden még elhangzott néhány jó tanács, majd felvonultunk a körletbe. Mindenki kapott egy hatalmas vulkánfíber bőröndöt (ma is megvan), amibe sorra bepakoltuk első ellátmányú ruházatunkat. Végül a legizgalmasabb pillanatok következtek. ki, melyik alakulathoz kerül, mert a 3 hetes szabadság után oda kell bevonulnia. „Kunmadaras" – hangzott el a nevem után. Hallottunk már erről a repülőtérről, de bővebbet nem tudtunk róla. Átvettük a menetlevelet, majd a parancsnok kifizette első illetményünket. Törzsőrmesterek 1500,- Ft-ot, az őrmesterek 1200,- Ft-ot kaptak. Érzékeny búcsú a bajtársaiktól, a parancsnokságtól, s aztán rohanás a kapu felé....

III. A légierő ölelésében: csapaéletünk: jóban és rosszban.

Hamar eltelt a szabadság, pedig még bővítettük volna, de szólított a haza, s menni kellett. A Nyugati pályaudvaron már sokan összeverődtünk, majd megkerestük vonatunkat. Karcagig utaztunk, s ott átszálltunk a kunmadarasi szerelvényre. Már sötétedett, amikor bebotorkáltunk a laktanyába, ahol Urbanovics Jenő őrnagy (hadtápos) fogadott bennünket, majd elvezetett a nőtlen tiszti szállásra, hogy az üres szobákat átvehessük. Üres szobákat? Csak néhány volt, mi pedig hetvenhatan voltunk! Az öreg Jenő teljesen tanácstalan volt (pedig megkapták az áthelyezésünkről szóló okmányokat), majd azt mondta, hogy a gyengélkedőn lesz hely, aki akar menjen vele. Egy nagy csoport elindult, de többen maradtunk. A folyosón töltöttük az éjszakát, ücsörögve bőröndjeinken...

Másnap kezdődött sorsunk rendezése, majd a szállás is megoldódott. Hárman laktunk egy szobában, amelyben volt 3 sezlon, 1 kétajtós szekrény, 1 asztal 4 székkel és 3 éjjeliszekrény. Betonos volt a szoba, a parketta lerakásához még nem volt idő. De nemcsak ahhoz nem, még a repülőtér felépítéséhez sem, hiszen megállás nélkül dolgoztak a vállalatok.

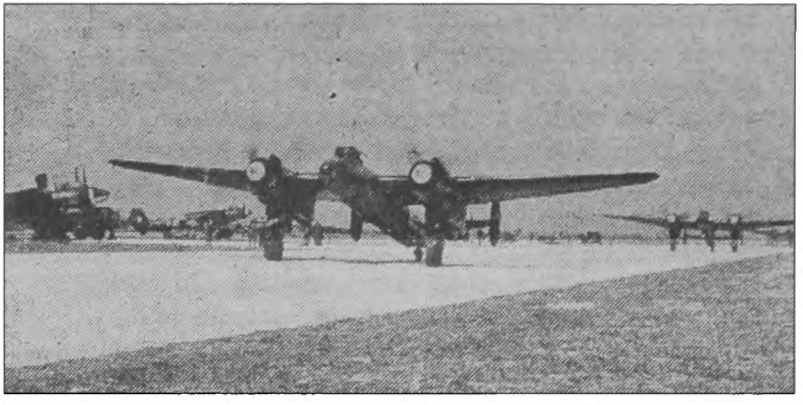

A felszálló TU-2-es

S közben gyorsított ütemben folyt a hajózókiképzés, mert a megalakuló vadászhadosztály ezredei várták a személyzeteket. Aztán itt települt egy bombázóhadosztály is TU-2 „Túzok" típusú gépekkel, és ezernyi gonddal. A két alakulat közötti konfliktusokat szinte nem is lehetett megoldani, mert mindenki repülni akart, olykor a másik rovására.

Az 1. századba osztottak be, repülőgépszerelő-technikusnak. Felvettük a műszaki ruházati felszerelésünket, ami pufajka kabátból és nadrágból, valamint egy műszőrmebélésű csizmából és sapkából állt; a mellékelt kesztyűt, akár el is dobhattuk volna. „Nem jár valamiféle vízhatlan ruha?" – kérdezgettük. „Ez az ellátmány október 15-től, és a szovjet elvtársak is ilyen ruhában dolgoznak!" – mondta Czibere főhadnagy, századunk mérnöke. Amikor kimentünk a piros vonalra, vagyis a repülőgépek állóhelyére, ahol a műszaki munkálatokat végeztük, láthattuk azt a hosszú gépsort, ami a vadászezred állományába tartozott. „A 206-os számú gép lesz a magáé – , szólt hozzám a mérnök – , majd holnap átveszi, bár repülésre nem alkalmas, mert lejárt a hajtómű üzemideje!" Mindenki behúzódott a bódéba, ami nem volt más, mint egy hatalmas faláda (10 méter hosszú, 3 méter magas és ugyanolyan széles), amelyben a repülőgépet szállították (szárnyak, farokrész és hajtómű nélkül) a gyárból, majd ez lett a műszaki állomány tartózkodási helye. Itt voltak a szerelőládák

és egyéb berendezések. Fűtés, világítás nem volt. (Az igazsághoz hozzátartozik, hogy ez a mostoha körülmény egészen a 60-as évek végéig tartotta magát!). Az őszi eső pedig megállás nélkül esett és szaporította a sártengert, amilyen még sosem tapasztaltam. Nem volt szívet-lelket vidító ez a helyzet. Ruháink átáztak, de otthon se lehetett kiszárítani, mert a szállóban, naponta csak egy kanna szén járt cserépkályhánként! Mit tehettünk egyebet: loptuk a szenet, zsákszámra. De a parancsnokság segített magán: őrséget vezényelt a szénraktárhoz... Mások fűtőtesteket kreáltak, de azzal annyira leterhelték az elektromos rendszert, hogy kiégtek a biztosítékok. A munkahelyről tízóraizni és ebédelni beszállítottak, majd vissza. Akinek nem repült a gépe, segített nekünk unatkozni, mert mást nem tehetett. Egyik nap aztán megoldódott a helyzetem. Megérkeztek az új gépek (MIG-15 bis), s azok összeszerelésére alakítottak egy brigádot, amelyet Görbits főhadnagy, ezredmérnök-helyettes irányított, meg egy szovjet tanácsadó. Fellélegeztem, hogy megszabadultam a semmittevés szorításából.

Az épülő hangár előtt felhúztak egy nagy sátrat, hogy ne ázzon a „technika", s alatti munkálkodtunk, szakmai csoportonként. Mit mondjak: gyönyörűek voltak ezek a gépek! Mérete megegyezett a régivel, de már nem RD-45F, hanem VK-1A hajtómű szolgáltatta a tolóerőt.

A csűrőkormány mozgatásához szükséges erőkifejtés jelentős részét egy új rendszerű berendezés vette át. Sok-sok különbség volt, amit nem szükséges felsorolni. Megbízhatóan, pontosan dolgoztunk az átkozott időjárás ellenére is. A parancsnokság gondoskodott rólunk, mert állandóan hozták a forró teát, és minden reggel száraz munkaruhába öltözhettünk. A kész repülőgépeken elvégeztük a futóműrendszer ellenőrzését (a repülőgép felemelt állapotában), majd elvontattuk, hogy a hajtóműpróba adatai megfelelnek-e a gyári bejegyzéseknek. Amikor minden rendben volt, megérkezett a berepülőhajózó, hogy a levegőben győződjön meg a gép „viselkedéséről". Ezután készült egy részletes jegyzőkönyv és átadtuk a gépet az üzemeltető századnak.

Már karácsony táján voltunk, amikor egy UTI-MIG-15-ös gépet szereltünk össze.

UTI-MIG-15-ös iskolagép

A munkálatok vége felé megszólalt Görbits főhadnagy: „Miklós! Ez lesz a karácsonyi ajándékod!" Örültem, hogy végre én is mehetek a startra ezzel a 009-es lajstromszámú masinával. Az új évet már ezzel a géppel kezdtem: én voltam a gazdája. Amikor elmúltak a fagyos-havas idők, a nagybeton is felszáradt, bizony minden repülési napon leszolgáltuk a startidőt (6 órát általában), mindenféle gond nélkül. A géphez beosztott mechanikus és segédszerelő is lelkiismeretesen dolgozott. A tavasz beköszöntött, már nem fagyoskodtunk, örültünk a jó időnek.

Március elején néhány MIG-15-ös raj áttelepült Tökölre, hogy részre vegyen az április 4-i légi díszelgésen, mert ott volt a közös felkészítés, a gyakorlás.

Ezek kemény hetek voltak, hiszen a biztonság és a pontosság malomkövei között őrlődött az állomány. A legkisebb hiba is politikai bizalmatlanságot szült, s ezért vigyázni kellett a felkészülés tisztaságára. A politika „rátenyerelt" az állományra, s olyan lelkesítésbe kezdett, amely mindvégig a legzavaróbb, a legnyugtalanítóbb volt.

1954-től a díszszemlei felkészítés központja Kecskemét lett, s ez már így is maradt évtizedeken keresztül.

Az 1. szd. az Országgyűlési választások után

Május 17-én Országgyűlési választás volt, amit megfelelő politikai előkészítés előzött meg; s aztán ez is elmúlt; eredményességét vitatni sem lehet.

Június végén tiszti gyűlést tartott az ezredparancsnok és bejelentette, hogy néhány hét múlva áttelepülünk Kalocsára, végleges állomáshelyünkre, egy új katonai repülőtérre. Ettől kezdve csak az motoszkált bennünk, hogy mennénk is innen minél előbb, mert ez a zsúfoltság elviselhetetlen volt.

E fejezet címében utaltam arra, hogy csapatéletünket nemcsak az eredményesség, de a kudarcok is végigkísérték, mert a légierő „veszélyes üzem". nincs és nem is lehet tökéletes biztonság, habár mindenki arra törekedett. Szigorú parancsok, utasítások voltak érvényben, amelyek a repülés biztonságát szolgálták, s ezek megismerése, betartása a napi kiképzés alapvető feladatai voltak. A hajózóállomány felkészítésének sarkallatos eleme volt: a légi meghibásodás észlelése utáni teendők. E szigorú rendszabályok egy alapvető és legfontosabb célt szolgáltak: a repülőgépvezető életének megóvását. Azonban a véletlen, a kiszámíthatatlan ellen nem készülhetett semmiféle parancs vagy előírás.

Július 9-én, éjszakai repülésen, egy kisebb záporeső fénytörést idézett elő a leszálló gép plexiüvegén, s így a hajózó a nagybetont bevilágító fényszórónak vezette a gépet, amely átvágódott és háthelyzetben végigcsúszott a leszállópályán. A két hajózó életét vesztette.

Július 20-án, nappali repülésen, az egyik gép hajtóműve leállt. A hajózónak katapultálnia kellett volna, de ő a kényszerleszállást választotta; majd kiengedte a futókat (súlyos hiba volt!) és letette a gépet (bizonyára nem az előírt sebességgel), amely belerohant egy földutat szegélyező fasorba; az orr-rész és a kabin teljesen összetört, a hajózó nem élte túl az ütközést.

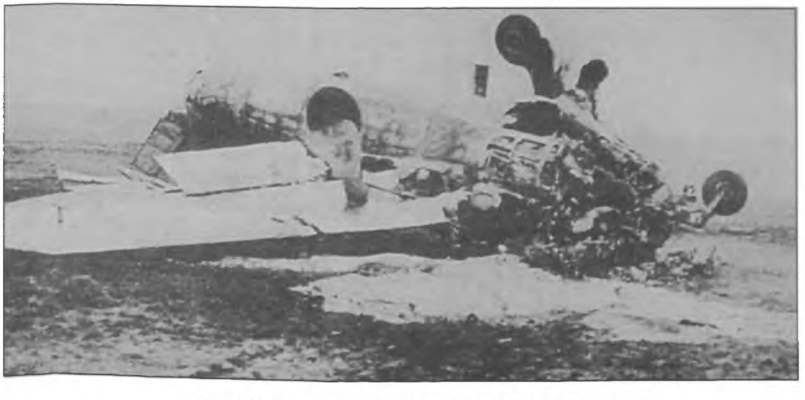

Egy katasztrófát szenvedett MIG-15-ös

S közben elkészült az ezred állománytáblája és elérkezett az áttelepülés ideje is. Egy kisebb részleg elindult Kalocsára, hogy előkészítse a repülőteret, és fogadni tudják az érkező repülőgépeket. Az állomány zöme vasúti szerelvénnyel érkezett. Július végére már teljes volt az ezred szervezete és harckészsége. A törzsbe kerültem, egy 5 gépből álló rajba, amely az ezredparancsnok alárendeltségébe tartozott. Elhelyezésünk is megoldódott, a nőtlen épület földszintjén. Hárman laktunk a szobában (mindhárman törzsőrmesterek). Gál János, Úti Béla és jómagam. Társaim fegyveres szakemberek voltak, én az UTI-MIG-15-ös technikusa.

A kalocsai székesegyház

Berendezkedésünk után, 2-3 nap múlva, elindultunk, hogy megismerkedjünk a várossal (csak 15-20 percnyi járásra volt), amely tartós állomáshelyünk lesz; és bizonyára elfeledteti velünk a madarasi sártengert, a bolhás mozit, a „Vidám őrmester"-azt az állandóan zsúfolt kocsmát... Kalocsa más volt, hiszen ennek a kisvárosnak azonnal megfogott a varázsa, a rendezettsége, a tisztasága, az emberek barátságos közeledése. Minden a város központjában volt: a tiszti klub, a „Szabadság" étterem, a mozi, a kultúrház, a könyvtár, a posta (még a piac is), néhány kisebb presszó.

(Már első utunk során vettünk egy Néprádiót, 320,- Ft-ért, s megegyeztünk, hogy azé lesz a „sípláda", aki utoljára marad a szobában.) Fiatalok voltunk, s úgy éreztük, hogy végre révbe értünk, és hasznosan tölthetjük el szabad időnket, mert nem akartunk belefásulni a napi kiképzés ismétlődő menetébe... A hivatásos állomány zöme még a párválasztás előtt állt, s így keresnie kellett a módját, hogy tartós kapcsolatokat alakíthasson ki. Nem volt nehéz az igyekezet, mert a kalocsai lányok olyan szépségesek voltak, hogy hetente járhattunk legénybúcsúra, olykor még lakodalomba is.

A báli forgatagban sokan még népviseletben táncoltak (így még szebbek voltak!), papuccsal a lábukon, ami már önmagában is csoda volt. Gyakran jártunk moziba (szinte hetenként), mert ekkoriban érkeztek azok a filmek, amik kizökkentettek bennünket az igénytelenségből: Trubadur, Puccini élete, Hamlet, Egy nyáron át táncolt, Verdi, Bajazzo... A „Szabadság" étterem cigányzenekara, szinte állandóan az operaslágerek dallamával kedveskedett a vendégeknek, mert ők igazán átérezték a klasszikus muzsika vonzerejét...

Banka Béla barátommal a városi könyvtárat bújtuk, mert az angol, a francia és az orosz klasszikusokkal nem tudtunk betelni. Szenvedélyünk volt az olvasás, s ezt találtuk a legjobb időtöltésnek. Ezekben az években kezdtem szaporítani magánkönyvtáram köteteit, s ma már nem is merem megnézni, hogy a korabeli remekírók milyen anyagi megterhelést jelentettek „háztartásomnak"?.

A kalocsai kiképzés elkezdődött, ahogyan azt a tervszerűség (éves kiképzési terv) előírta. Ideális állapot volt, mert az ezred üzemképes gépeinek száma lehetővé tette a kiképzés folyamatosságát. Aztán a leselkedő veszély előbújt rejtekhelyéből.... Augusztus 26-án a kora reggeli órákban, egy dunai átkelés (a kalocsai műszaki alakulat légi támogatását egy JAK-11-es „Ölyv") repülőgép látta el.

Egy leszűkített fordulóban a gép (földközeli magasságból) „lecsúszott" és a földhöz csapódott; a két pilóta életét vesztette, a gép megsemmisült. E szomorú esemény után jött a retorzió: leváltották az ezredparancsnokot, és a Szovjetunióból érkezett Kósi József századost nevezték ki az alakulat élére. Összerázkódtunk, rendeződtek az alegységek, lassan a bizalom is a régi lett, és visszatértünk a tervszerű kiképzés kerékvágásába....

Október elejétől bevezették a napi készültségi szolgálatot, ami azt jelentette, hogy először egy géppár, majd néhány hét múlva egy raj személyzete várta az indítási, illetve a felszállási parancsot. A gépágyúk be voltak töltve, egy ráismétlés után megszólalhattak a fegyverek. Idegesítő szolgálat volt ez, még akkor is, ha ennek a „különítménynek" az ellátása a lehető legválasztékosabb volt. De életük annyira unalmasan telt, olyan időt rabló volt, hogy már mindenki csömört kapott a kártyától, a sakktól, a dominótól.... Rádió, újság és egyéb propaganda-kiadványok segítették múlatni az időt. Szobatársaim is gyakran jártak készültségbe, aminek a haszna télen volt igazán kamatozó, mert sok kiló szenet cipeltek haza (tojásbrikett), hiszen az egy kanna „kiszabott" meg sem kottyant a cserépkályhának.

A késő őszi és a téli hónapok időjárása gyakran nem kedvezett a repülésnek, mert a talajmenti párásság és a gyakori köd akadályozta a tervezett feladatok végrehajtását. A Duna közelsége (légvonalban 4 km) kiszámíthatatlan változásokat idézhetett elő, ezért a meteorológiai szolgálatra nagy felelősség hárult.

1954. január közepén az ezredparancsnok magához hívatott és közölte velem, hogy beiskoláznak a „Vasvári" tiszti tanfolyamára, amennyiben vállalom. Beosztási helyemet nem töltik fel, tehát az iskola elvégzése után folytathatom korábbi munkámat. Örültem a lehetőségnek és vállaltam a tanulást.

Február 1-jén már újra az iskola növendéke voltam, mint törzsőrmester. Két tiszthelyettesi tancsoport (26-26 fő) kezdte meg tanulmányait. Ebben az időszakban már folyamatosan kezdték kivonni a haderőből a JaK-9P, az IL-10 és a TU-2 típusú vadász-, csata- és bombázógépeket, s így túlsúlyba kerültek a MÍG-15-ös vadászrepülők. A hajózó- és műszaki állomány átképzése nagy gondot jelentett a légierő parancsnokságának. Úgy emlékszem, hogy a két tancsoportban, talán csak 8-10 fő volt, aki ismerte a MIG-15-ös repülőgépet, a többieknek az a sors jutott, amit mi korábban (1952-ben) már átéltünk. Könnyen, nyugodtan tanultam, hiszen már rutinos szerelő voltam és ismertem az üzemeltetés fortélyait, a csapatélet sajátosságait. Az iskola könyvtárát is látogattam, mert ott egy volt növendéktársam, mint kultúr-munkaszervező dolgozott, akinél tucatszámra

voltak színházjegyek az élenjáró növendékek jutalmazására. Mit mondjak: színházrajongók lettünk (Szabó János, Bernáth Lajos) barátaimmal, mert bármelyik jegyet megkaphattuk, ha kimaradásra mentünk. Az Operaház, a Nemzeti, a Madách és az Erkel színház műsorát szerettük, de a Vidám Színpad is kedvencünk volt.

1954. késő tavaszán egy jelentős létszámú munkacsapattal Albertfalvára kerültem, ahol a szovjet katonákkal a gát megerősítésén dolgoztunk. Kora reggeltől késő estig vertük a cölöpsorokat, hogy a töltés ne engedjen a víz nyomásának. Munkánk eredményes volt, a veszély elhárult. Szeptember 25-én, avatásunk előtt, a Minisztertanács Elnöke (Nagy Imre) kitüntetett a Dunai Árvízvédelemért emlékéremmel.

Szeptember 27-én felsorakoztunk az avatási ünnepségre (hatan lettünk hadnagyok, a többiek alhadnagyok), hogy a jól szabott öltönyünkre kerülhessenek a csillagok.

Hadnagyi váll-lapokkal

Vági Andor alezredes, iskolaparancsnok bíztató szavai után egy lelkes „vigyázz menettel" köszöntünk el az iskolától, tanárainktól és növendéktársainktól. Nekem könnyű volt: várt a beosztásom, vártak szobatársaim, barátaim és várt rám Kalocsa.... A vulkánfíber bőrönd újra megtelt, de most már a tiszti felszereléssel.

A 24 nap szabadság is elmúlt, és elindultam régi állomáshelyemre, hogy folytassam korábbi beosztásom felelősségteljes munkáját. Volt öröm Kalocsán, ahol megtaláltam régi szobámat és lakótársaimat: Úti Bélát és Gál Jánost. A Szabadság étterem ünnepi hangulattal fogadott, mint a „tékozló fiút". A „csillagáztatás" lidérceit kiheverve, jelentkeztem az ezred parancsnokánál, aki megjutalmazott, s egyben közölte, hogy új gépet kaptam, a 114-es lajstromszámú, UTI-MIG-15-öst, mert a régit átrepülték a Pest-vidéki Gépgyárba, közepes javításra. Hadnagyi rendfokozatunk „primátusa" csak november 7-ig tartotta magát, mert ekkor szüntették meg az alhadnagyi rendfokozatot.

Ezekben az években úgy átszőtt bennünket a politika, hogy önálló gondolatainkat is beárnyékolták a közösségi érdekek, s annyira az önkritika bűvkörében éltünk, hogy a sikertelenségek okait csak önmagunkban kerestük. A viharos taggyűléseken (ekkor már én is párttag voltam) apró emberi mulasztásokat órákon keresztül ostoroztunk, de soha nem hangzott el, hogy „felettünk" is lehetnek tévedések!

Pedig az éledező kételyek (Sztálin halála után voltunk), a vitatható intézkedések (drasztikus létszámcsökkentés a légierőben) utóhangjai csak adtak valamiféle jelzéseket a felső katonai és pártvezetésnek...?

Ha adtak is, mi, csapattisztek ilyen nem tapasztaltunk. De annál inkább az évenként jelentkező békekölcsönjegyzés „szorításait", mert a havi illetmény összege volt a kitűzött cél, amit a starton vezettek a politikai munkások, a repülőgépvezető melletti tablón! Ha valaki csak 3 heti fizetését akarta jegyezni, számíthatott a se vége, se hossza agitációra! Ugyanakkor: gyermektelenségi adó is terhelte szegényes pénztárcánkat, bár ez az intézkedés nem volt hosszú életű; de mégiscsak létezett...! (Ekkoriban jutott el hozzám a hír, hogy Móricz Miki leszerelt, Oláh Pistát pedig nem avatták fel, pedig már önállóan repült.)

Az akkori vezetési stílust az agyonmagyarázás jellemezte, mert a többszintű eligazítások kínjait sorozatosan kellett végigszenvednünk. A hétfő reggeli ezredsorakozó célja az volt, hogy ismertesse a heti kiképzési feladatokat. De ez még kevésnek bizonyul, mert a századparancsnok folytatta, majd a századmérnök (már a munkahelyen) pontosította. A munkaidő végén egy újabb eligazítás, ahol a repülőgépek üzemképességét mérlegelték, amelynek alapképlete volt: üzemképtelen gép nem maradhat a piros vonalon (az állóhelyen). Ebből sok vita volt, míg végül az ezredmérnök döntött a meghibásodott repülőgép további sorsáról. De volt ettől izgalmasabb helyzet is: amikor egy számozott szerszámnak nyomaveszett! Addig senki sem hagyhatta el a munkahelyet, amíg a hiányzó tárgy elő nem került! (Ilyen tortúra egyszer fordult elő, amikor az egyik sorszerelő a zsebében felejtette a „T"-csavarhúzót, majd őrszolgálatba távozott.) Volt hivatalos munkaidő is: reggel 7-től délután 4-ig,

de ez nem „szintírásként" van feljegyezve emlékezetemben. Repülési napokon 11-12 órás elfoglaltság volt az átlagos; korábban távozni, már felért egy kisebb szerencsével. A repülőgép ki- és betakarása (télen, szélben vagy esőben) olykor próbára tette a technikusi állományt, mert ezt a munkát senki se szerette. A szárnyak, a törzs, majd a farokrész takaróinak felhúzása a napi kínok ismétlődő feladatai közé tartoztak. A gép takarójára végül rákerült 8-10 plomba, s ezzel ért véget a napi munkaidő. Ekkoriban már majdnem mindenkinek volt kerékpárja, s így könnyebben közlekedtünk, mintha a teherautókra vártunk volna, mert autóbuszt még nem kapott az alakulat. A repülőgépek vontatását „dutch weaponok"-kal végeztük, amelyekkel az amerikai hadsereg elárasztotta a győztes európai hatalmakat, s így mi is „örököltünk" belőlük a szovjetek jóvoltából.

Az 1954-55-ös télre úgy emlékezem vissza, mint egy végtelen hómezőre, amely megbénította a repülés legalapvetőbb feltételét: a nagybeton használatát.

Heteken keresztül lapátoltuk a havat (LA-5-ös akciónak neveztük), mert az alakult harckészségét meg kellett őrizni. Csak a szolgálatok maradtak a helyükön, mindenki más nekirugaszkodott a hókupacoknak, élen az ezred parancsnokával. A késve érkezett tavasz mégiscsak megmentett bennünket e kilátástalan szenvedéstől, mert néhány nap múlva már csak a hókupacok emlékeztettek bennünket a múltbeli hócsatákra...

Hólapátolás

Három rajjal Kecskemétre településünk, felszabadulásunk 10. évfordulója alkalmából rendezett díszszemle felkészülésére. Ezen a díszszemlén szerepeltek utoljára a Tu-2-es, az IL-10-es és a JAK-9-es repülőgépek, mert néhány hónap múlva teljesen kivonták e típusokat a légierő kötelékéből

Felszállás előtti eligazítás

Egy hibátlan kötelék

Pillanatkép a startról

A sikeres légibemutató után fokozott ütemmel folytatódott a kalocsai repülőkiképzés, mert a lemaradás – megfelelő szorgalommal – még behozható volt.

Ebben az évben aztán elkezdődött az a kínos-keserves munka, amit légi lövészetnek jegyezhet fel a krónika. Soha ennyi idegfeszültség, ilyen megpróbáltatás nem árnyékolta be a repülőkiképzést, hiszen ez már nem egy fix földi cél megsemmisítését írta elő: hanem a mozgásban lévő légi célt kellett eltalálni. Egy TU-2-es bombázó vontatta a célzsákot (bulót), amit egy bonyolult manőverrel, a 23-mm-es gépágyúkkal, kellett „leküzdeni". Siker, de inkább sikertelenség jellemezte ezeket a napokat. Olykor a célzsák is leszakadt, vagy meghibásodott a zárszerkezet. De a legbosszantóbb az volt, hogy nagyon kevés találatot kapott a célzsák! Ennek ellenére: elrendelte a légierő parancsnokság (a szovjet tanácsadók is erőltették a döntést!), hogy a lövészetet éjszakai is el kell kezdeni...! (Tetőpontján volt a hidegháború – ez volt a politikai indoklás.) Elkészültek a tervek, mindenki pontosan ismerte feladatát, s aztán megkezdődött az a munka, amelynek kudarcát már előre „borítékolni" lehetett volna. A lőtér fölött átrepülő vontatógép célzsákját egy földi fényszóró megvilágította, s ekkor kellett érkeznie a támadó vadászgépnek: célozni és tüzet nyitni! Néhány másodperc, és vége a manővernek... lehangoló eredmény (?) született, aminek hatására felfüggesztették a további kísérleteket...

A fenti döntéshez az is hozzájárult, hogy ezen a nyáron olyan léggömbinvázió vette kezdetét, ami közvetlen életveszélyt jelentett a repülőszemélyzet számára. A nemzetközi tiltakozás ellenére, folytatódott a nyugati propaganda-hadjárat, és ha kedvező időjárási viszonyok uralkodtak, az ország légterét benépesítették a ballonok. Az időzített szerkezetek megnyitották a csomagteret, és a röpcédulák szétszóródtak.

1955. július 9-én délután az ezred teljes hajózóállománya kötelékrepülést gyakorolt, ami megfelelt egy helyi díszszemlének is. Tökéletes, tiszta és szélcsendes idő volt, amikor befejeződött a repülés. A műszaki állomány elvégezte a gépek után töltését és elkezdődött a bevontatás. Ekkor szóltak a harcálláspontról, hogy a Duna vonalában, körülbelül 3 ezer méteren, egy nagy méretű ballont

sodor a légáramlat. Az ezredparancsnok kiadta az utasítást, hogy a 701-es gépet készítsék elő (ezzel csak ő repült) felszálláshoz. Néhány perc múlva elstartolt a parancsnok. A munka leállt és minden tekintet a gép útvonalát követte. Kósi százados megközelítette a ballont, elrepült előtte, majd egy éles fordulóval visszatért, hogy a szárnyvéggel leverje. Az ütközés pillanata olyan volt, mintha egy óriási hegesztőpáka szúrós, vakító fénye belecsapott volna a szemünkbe; majd a következő másodpercben a gép zuhanni kezdett, a földnek ütközött és megsemmisült! Döbbenet és rémület az arcokon... A mentőcsoportok azonnal elindultak a helyszínre, amit a sűrű és fekete füst is jelzett; és ezt a füstöt a légáramlás besodorta a repülőtér fölé...

A vizsgálati adatokból kiderült, hogy a ballon kb 15 méter átmérőjű volt, hidrogéngázzal feltöltve, ami az ütközéskor beáramlott a hajtóműbe és hatalmas robbanást idézett elő. A néhány mázsa röpcédula elégett vagy szétszóródott... Gyászos napok követték egymást. A katasztrófa után (kár hogy nem előbb) érkeztek a biztonsági intézkedések. a repülést szüneteltetni kell, ha valahol ballont észlelünk, minden ezrednél legyen készenlétben egy JaK-11-es „Ölyv", beépített 12,7 mm-es géppuskával...

Kabinellenőrzés

Az élet sodort bennünket tovább, sok volt a feladat, nem lehetett meditálni a közelmúlt eseményei után. Nagyon sokat dolgoztunk és szenvedtük végig az időjárás kihívásait, hiszen munkaruhánk minősége semmit sem változott az évek során.

A hajtóműpróbák fülsértő zaját is el kellett viselni, mivelhogy nem volt ellene védőfelszerelés. A gépek tisztításában mosóbenzint vagy keraszint (később ezt a petróleumkeveréket kerozinnak nevezték) használtunk, de védőkesztyű nélkül. Hétfőtől péntekig szerelőruhában jártunk, csak a politikai foglalkozásokat ültük végig köznapi egyenruhában. Ezért vártuk annyira a szombati napot, hogy a városi élet feledtesse velünk a hétközi fáradalmakat. Elegáns öltönyöket csináltattunk, tisztán és divatosan jártunk. Kedvenceink közé tartozott a foktői Duna-part, a halászcsárda, ahol egy hatalmas tál sült halat (tavasszal: menyhalat) rendeltünk, s mellé csapolt söröket. A környék községeit is végigjártuk, hiszen kerékpárral egyik sem volt messze. Éltünk, mulatoztunk, udvaroltunk...

1955. szeptember végén Gál Jancsi (Jamesz) leszerelt, mert letelt a 4 év vállalt ideje és nem akarta meghosszabbítani. Nagy búcsút rendeztünk, mert nagyon fájt a jó barát, a megszokott szobatárs eltávozása. (Hazament Leányvárra, de élete végéig leveleztünk egymással). Ketten maradtunk Úti Bélával, akivel még egy évig megosztottuk nőtlen szállásunkat. Majd eljött az az idő, amikor Hunyadi Jutka beleszólt életünkbe, hogy bizonyos legyen magányosságom... De az előttünk álló évet még „lemorzsoltuk", még hívott a kötelesség, amelyek átfonták életünket.

1956-ban (végre a szerencse is mellénk szegődött) eredményesen dolgoztunk, nem jöttek beláthatatlan akadályok, amik a folyamatos repülőkiképzést lefékezték volna.

Valamikor a nyár közepén történt, hogy a riasztott készültségi géppár leszállított egy motoros jugoszláv repülőgépet. A „Mustang" követte a parancsot és begurult a harcálláspont elé. Erre az esetre lehet mondani: égszakadás, földindulás! Pedig csak egy jugoszláv őrmester volt, akinek a kalocsai repülőtér a biztonságot jelentette. Néhány óra múlva ellepték a repülőteret a „fényes" személyautók, bennük csupa „okos" emberekkel, akik végül is megfejtették, hogy a kémkedőnek vélt pilóta csak egy rosszul navigáló repülőgépvezető!

A követségi huzavona után engedélyezték, hogy a gép felszállhat, és visszarepülhet bázisára. Ez a fiú – felemelkedés után – tartott a tér felett egy olyan repülőbemutatót, hogy emlékezetes maradt mindannyiunk számára....

Elfutottak az évek és amire felocsúdtam, már az ötödik év végére értem; tapasztalt „öreg róka" lettem az üzemeltetésben, aki még szerencsésnek is mondhatta magát. Ez a város volt a mi oázisunk, nélküle a szétszóródtatás veszélye valósággá is válhatott volna, de ez a mágnesesség, ami e városból áradt, az egészséges életcélok felé vonzotta a fiatalokat... Ez oly annyira igaz volt, hogy Úti Béla barátom nem vállalta tovább a katonai szolgálatot és leszerelt. Enyém volt a szoba, a „sípláda" s övé az egyik legszebb kalocsai lány: Hunyadi Jutka! (Barátságunk azóta is töretlen, kapcsolatunk rendszeres, telefon, levél viszi-hozza híreket. Drága felesége már nincs közöttünk, de a hajdani évek emlékeit nem lehet nélküle felidézni...)

Visszaemlékezésem végére értem; megpróbáltam azokat az eseményeket összefoglalni, amelyeket a hasonló sorsot vállalók is tapasztalhattak. A címadó kérdésre is illene válaszolnom, nem beleesve a megszépítő messzeség csapdájába. Az egyik bakanótában találtam ezt a sort: „Katonának irányos ember való"! Milyen az irányos ember? Bizonyára. célratörő, határozott, tudatosan dolgozó egyéniség...

Tehát, ha valakire ráillik az „irányos" jelző, és vállalt pályáján sikereket ért el, akkor a „szép" fogalma sem lehet idegen számára, s így a válaszban kimondható: igenis, szép volt lenni katonának! Emlékeimből úgy is kiderült, hogy a szépségre mennyi veszély leselkedett; olykor nyomasztó balsikerek, kudarcok tették próbára önbizalmunkat, de a vállalt hivatás útját csak kanyargósabbá tették; megszakítani nem tudták. Ezzel a hivatástudattal dolgoztam a légierő kötelékében 37 évig, s mindazt átéltem, aminek emlékeit megpróbáltam összefoglalni, felidézni, abban a reményben, hogy a Gödi Almanach olvasói is megismerhetik írásomat.

GALLÉ MIKLÓS

A felsőgödi repülőmodellező szakkörről

Miután édesapámat állásából régi lakhelyünkön elbocsátották és a környéken talált munkát 1949-ben Felsőgödre költöztünk. Az Általános iskolát 1952-ben itt fejeztem be és tanulmányaimat a váci Gépipari Technikumban folytattam.

Felsőgödön 1951 szeptemberében alakult meg az általános iskola úttörő modellező szakköre. 1952 február 21-én léptem be az úttörő „Mereszjev Repülőmodellező Körbe" (MRMK). Mivel jó néhány évtized eltelt, mióta abbahagytam a modellezést, ez az anyag némileg hiányos. Mivel általában az emlékek is tompulnak, módosulnak az idő múlásával, igyekszem főleg a megmaradt akkori feljegyzéseimre, meglévő újságcikkekre hagyatkozni.

Szakköri Igazolvány

Emlékeim szerint az Ady Endre úton (27. szám) egy nagyobb ház, volt vendéglő utcai frontján lévő helyiségeiben kezdődött. A modellezőkör alapítója és több mint öt évig, vezetője, Tamás Endre (a pedagógus Tamás házaspár fia) műszaki egyetemi hallgató volt, később Balogh Gyula vette át a vezetést.
Nagy lelkesedéssel fogtam az egyszerű siklógépek „Úttörő-1", „Kis-Csavargó" építéséhez.

SZAKKÖRI IGAZOLVÁNY
Név: Galle Miklós
Szül. év, hó, nap: 1938. máj. 9.
Iskola: Váci Gépipari Tech.
Úttörőcsapat neve: —
Csapatban megbízatása: —
Milyen szakkörben dolgozik: DISZ Szuperkonstrukciós mod. kör
1952. szeptember 20.-n.
P. H.
szakköri titkár szakkörvezető

MAGYAR REPÜLŐ SZÖVETSÉG Sorszám: 99
IGAZOLVÁNY
Igazoljuk, hogy Galle Miklós bajtárs, mint a repülőmodellezés Tiszt sportolója a Bronz R jelvény viselésére jogosult.
Budapest, 1952. VIII. 12.
P. H.
Minőségi nyomda ZM3 (n)
mod. elnök, vezető

Váci Járási Tanács Végrehajtóbizottságának műszaki
A Honvédelmi Sportszövetség
Galle Miklós
számú Kiváló fokozatú jelvény
viselésére jogosult.
Felsőgöd 1952. aug. hó 28. napja
I. korcsoport 14-15 évesek

Igazoljuk, hogy ezen igazolvány tulajdonosának
neve: Galle Miklós
szül. helye: Budapest éve: 1938
lakóhelye: Felsőgöd város
Utca utca 36 sz.
Igazolom, hogy ezen igazolvány tulajdonosa az OMRE és a FAI által előírt teljesítmény-jelvény elnyerési feltételeinek eleget tett és az alábbi jelvények viselésére jogosult:
1. fokú arany Budapest 1952. VI. 18.
2. fokú arany Budapest 1953. VI. 20.
3. fokú arany 19
P. H.
mod. elnök P. H. szakvezető
elnök vezető

Szakköri Igazolványok

A körben rendszeres elméleti oktatást tartottak, melyeken a repülés elméleti alapjaival (aerodinamika, szerkezettan, típusismeret, stb.) ismerkedtünk, melyeket a szakkörvezető Tamás Endre, valamint Fazekas Árpád és Málnási János tartottak.

Kis házi könyvtárunk is létesült, ahonnan könyveket tudtunk kölcsönözni.

Tavasz előtti őrjárat

FELSŐGÖD

A felsőgödi modellezőkör vezetőivel nem sikerült találkoznom. A haladók „Ezüst Sirály" körének vezetője, Tamás Endre éppen az egyetemen, Karvázi Botond, a kezdők „Mareszjev" körének vezetője pedig sehol sem volt található. Csodálkozott is mindenki, hogy ha otthon nincs, sőt: ha a kör műhelyében sincs, akkor hol lehet, létezhet-e másutt egyáltalán...

Felsőgödön mindenki úgy ismeri a modellezőket, hogy azok legszívesebben éjjel is, nappal is csak a körben ülnének. Elég, ha ennek bizonyítására odahallgatunk egy kicsit Balogh Gyula és a felsőgödi kultúrotthon gondnokának beszélgetésére:

— Mikor tetszik már nekünk is egy kis fűtőanyagot adni? — kérdi Balogh Gyula.

Mire a gondnok:

— Jaj, gyerekek, szombaton már befűtök nektek, mert addig úgy sem hagytok békében. Rettenetes, hogy folyton a nyakamra jártok...

Bezzeg Balogh Gyula inkább azt találja rettenetesnek, hogy a hideg miatt két-három hete nem jöhettek már össze a modellezők. Igaz, otthon sokan dolgoztak tovább, de ez mégsem olyan, mint a körben.

— Nagyon fontos, hogy most jól készüljünk fel az idényre — mondja az időközben hozzánk csatlakozott Galló Géza —, mert alapos téli munka nélkül nem folytathatjuk tavalyi győzelemsorozatunkat.

A körülményekre jellemző 1956. március 10-én Balogh Gyulával, a kör későbbi vezetőjével készített baloldali interjú.

Igazi klub életet éltünk, mivel modellépítés közben gyakran hallgattunk zenét, egy régi bakelitlemezes lejátszón vagy egy néprádión. A szomszéd helyiségben lévő pinpong asztalon kikapcsolódás képen egyéni és páros ütögetéseket folytattunk (főleg a téli hónapokban). Házi bajnokságokat is rendeztünk úgy sakkban, mint asztaliteniszben.

A modellezés volt a közös fő cél, de a kiegészítésekkel egy jó kollektíva is kialakult. A tavaszi időszaktól egyre többet jártunk ki a rétre repíteni. Abban az időben tanterem hiány miatt hol délelőtt, hol délután jártunk iskolába. Megesett, amikor éppen délutánosok voltunk, délelőtt hódoltunk szenvedélyünknek.

A tervezett befejezés általában eltolódott, emiatt nem egyszer előfordult, hogy az első órákat „kihagytuk". Szerencsére voltak megértő tanítók a testületben, akik elnézték, illetve elsimították ezeket.

Abban az időben a modellezés a Magyar Repülő Szövetséghez (MRSZ) tartozott. A modellépítéshez szükséges egyszerű anyagokhoz a szakkörök kaptak az MRSZ-től ellátmányt (fenyőlécek, réteges lemezek, hidegenyv, borítópapír). Egyéb anyagok, szerszámok, tervrajzok a modellező boltban Budapesten voltak kaphatók.

Emlékszem egyik alkalomra, amikor Tamás Bandival, Seres Lacival hárman bekerékpároztunk anyagért Budapestre. Az MRSZ székházának földszintjén volt a modellezőbolt, az akkori V. kerület Sztálin tér 14. alatt (a mai Erzsébet tér, az épületet már régen lebontották). A haza felé tartó úton egy rendőrőrs előtt megállítottak minket, és mivel szabálytalanul közlekedtünk, Tamás Bandit közülünk, mint rangidőst, bevitték az őrsre. Mi Seres Lacival tisztes távolból vártuk, hogy mi lesz. Egy idő múlva aztán némi okítás után Bandit is elengedték így az esetet megúszva, haza indulhattunk. A nem éppen szabályosan szállított, terjedelmes alapanyagokkal.

A szakköri létszám egyre nőtt, úgyhogy már három szakosztályként működtünk tovább: Mereszjev (úttörők), Ezüstszárny (DISZ), Sirály (lányok). Eredeti névsorok nem állnak rendelkezésemre, emlékeim alapján néhány név a teljesség igénye nélkül: Ajtai Éva, Balogh Gyula, Bordás Dezső, Bordás Miklós, Csányi László, Dankó László, Fazekas Árpád, Gallé Géza, Gallé Miklós, Göncz László, Göncöl István, Hanák Tibor, Karvázi Botond, Kollár József, Kovács Csaba, Kővári József, Krizsán Pál, Léh Ernő, Málnási János, Nagy István, Német Zsuzsa, Sándor László, Seres László, Simon Éva, Simon Ilona, Stolba Ferenc, Stadler Árpád, Tamás Emőke, Tamás Endre, Trappert János.

Már 1952-ben több versenyen is részt vettünk: a háziversenyeken kívül eleinte körzeti, megyei, majd később országos versenyeken is. Gödöllőn, Megyeren (a mai Káposztásmegyer területén), majd később Alagon (Dunakeszi), Mátyásföldön, Érden, de távolabb Szolnokon és Szegeden is. A pontos versenyeredmények sajnos nem állnak rendelkezésemre. Néhány részeredmény megjelent az akkori „Modellezés", „Ifjú Sólyom", ill. „Repülés" című folyóiratokban.

Tamás Endre, a felsőgödi Sirály modellezőkör szakvezetője:

— Felsőgödön három modellezőkör működik, ezeknek egyike a Sirály kör, amelyben csak lányok modelleznek. Kevés ilyen kör van az országban, (igaz, hogy kevés lány modellezik) a kör két éves, nemrégiben ünnepeltük meg születésnapját, vidám kis műsor keretében. A körvezető eddig Simon Ilona volt, de minthogy ő most más községben dolgozik, így nem tud foglalkozni a lányokkal, — körünk jövője így megoldásra váró kérdéssé lett. Eredményeink is vannak. Cimon Éva, a megyei versenyen és az Országos Úttörő Versenyen a gumimotorosával első helyet ért el. Mindkét esetben egy-egy modellmotort nyert, melyekkel megteremthetjük a körben a mechanikus gépek építésének alapját. Szakkörünk a megye egyik minta modellezőköre. Viszonylag sok gépet építenek a pajtások, míg a nagy gépek építéséhez jutnak. Aki persze tehetsé gesebb, az hamarabb készíthet nagyobb teljesítményű gépet. Körfoglalkozásaink keretében elméleti oktatást is folytatunk, amelyet visszakérdezünk a hallgatóktól. Két év alatt bebizonyosodott, hogy a lányok, a fiúk komoly versenytársaivá tudnak fejlődni s remélem, hogy az elkövetkező években ez mind gyakrabban megmutatkozik.

Saját versenyeredményeim közül is csak néhányról van adatom: harmadiknak megépített „Szajkó" típusú vitorlázó modellem volt, mellyel először indultam versenyen. Ez házi verseny volt, a már említet gödi réten. Számomra szép sikerrel zárult, gépem emelő áramlatba kerülve (termik) eltűnt szemünk elől.

26 percig volt látható, ezzel az idővel meg is nyertem a versenyt, melynek díja egy MOM ébresztőóra volt. A modellen fel volt tüntetve a címem, hogy megtalálás esetén értesíthessenek. Pár nap múlva a becsületes megtalálótól levelet kaptam Fótról. Kerékpárral mentem érte, mikor is elmondták, hogy a szántóföldjükön találtak rá. Sértetlen állapotban kaptam vissza. Ezzel a gépel később megnyertem a megyei versenyt is. A modell ismét eltermikelt, de ezután már nem került meg.

A versenyeken egyre eredményesebben szerepeltünk és a kör létszáma is folyamatosan nőtt. Persze egy-egy verseny előtt nem egyszer előfordult, hogy a megelőző napon repítettünk, így néhány modell sérült, vagy az új gép még nem is volt teljesen készen.

Délmagyarországi Modellverseny felsőgödi résztvevői a szegedi repülőtéren 1957. november 3.
Gallé M., Balogh Gy., Sándor L., Csányi L., Stadler Á., Gallé G., Dankó L., Kővári J., Gönczöl J., Karvázi B., Bordás M., Sándor Laci öccse

Ezért aztán előző este lázas munka folyt a körben akár éjfélig is. Amit szüleink érthető módon nem fogadtak megértéssel.

A szabadon repülő modellekkel nem csak a már említett rétre jártunk ki repíteni. Az Ilka-patak mentén lévő két rét északi, ill. észak-keleti irányban, ahol tőzegbányák is működtek, szintén repítési helyszínek voltak. A gépeket kézből indítva, általunk csak Sződi-dombnak nevezett (ma Nevelek dűlő) helyre vittük ki, hogy a siklási beállításokat sérülésmentesen elvégezhessük. Itt az első domb déli lejtőjén (elég hosszú szabad terület volt) házi versenyek is zajlottak. Akkor még főleg parlagon lévő földek voltak itt, a parcellázás még nem kezdődött meg.

A vitorlázó modelleken kívül gumimotoros, majd mechanikus motoros, szabadon repülő modelleket is építettünk.

Jómagam összesen 15 vitorlázó, 4 gumimotoros, 6 mechanikus motorost. Versenyeredményeket is ebben a három kategóriában értem el, megyei és országos versenyeken összesen 5-6 dobogós helyezést.

Néhány korai modellverseny díjam

A Felsőgödi Repülő Modellező Szakkör eredményeiből

	verseny	vitorlázó		gumimotoros		mechanikus motoros	
1952 július 6	Körzeti/Gödöllő	1. Gallé Miklós	10'34"				
1952 július 10.	Országos Üttörö	4. Kövári József	23' 54"				
1953 július 10	Körzeti DISZ és Üttörö	1. Simon Mária	48' 54"				
1954 aug.19	Háziverseny, üttörö	1.Karvázy Botond	11' 25"				
		2.Hanák Tibor	3' 12"				
	Háziverseny	1.Gallé Miklós	26'				
	leány	1.Tamás Emőke	8' 54"	1.Simon Ilona	8' 38"		
		2. Simon Mária	3' 02"				
	senior	1.Gallé Miklós	6' 30"				
		2.Balogh Gyula	3' 11"				
		3.Kövári József	3' 05"				
	Megyei	1.Gallé Miklós		1.Gallé Miklós			
	Országos					1.Gallé Miklós	
1954.okt. 17	IV. Országos			17.Tamás Endre	93, 8'		
1955 febr.20	Körzeti /zárttéri/üttörö	11. Krizsán Pál	1'				
	DISZ			10. Tamás Endre	3' 17"		
1955 máj.29	Országos Üttörö	6. Krizsán Pál	16'36"	1. Simon Éva	3' 57"		
	Megyei			1.Simon Ilona		2. Tamás Endre	
1955.november	Megyei	2. Csányi László					
		3.Balogh Gyula	553"				
1956 január	Megyei	1. Gallé Géza					
1956. márc.18	Országos válogató	2. Gallé Géza	807"				
1956 jún.	Országos Üttörö			6. Simon Éva	1' 40"	1. Kövári József	16' 36"
1957 év	Országos összesítés	11.Felsőgöd	711,5				
1959 júl. 19	Megyei					4. Gallé Miklós	598"

Csányi Laci vitorlázó modelljével

Idővel körrepülő modellek építésébe is belekezdtünk. Ezek mechanikus, vagy hőlégsugár motoros gépek voltak. Két vékony acél huzallal lehetett kb. 15 m sugarú körpályán a középpontban állva vezetni (magassági kormány mozgatásával). Ezeknek volt sebességi és üldözéses változata is. A körrepülő modelleket a kevés rendelkezésre álló motor okán többnyire ketten együtt építettük, majd a Piac téren vagy a labdarúgó pályán repítettük.

A Piac tér akkor a mainál jóval nagyobb volt, és a déli részén megfelelő nagyságú, sima terület állt rendelkezésre. (Az akkori tűzoltószertár előtti részt ma üzlethelyiségekkel építették be.)

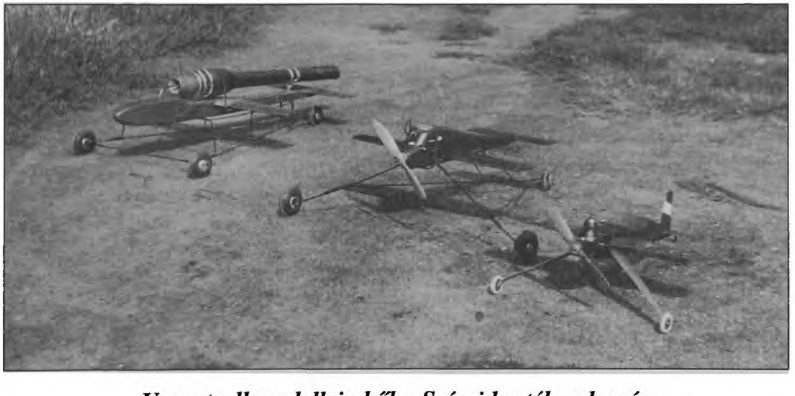

U-controll modelleimből a Szécsi kastély udvarán hőlégsugaras, benzinmotoros

Időközben a modellező szakkör helyszíne is többször változott: működtünk a Kastély épületében (Madách Imre u. 5. Mai Németh László iskola), valamint az Árpád utca és Kálmán utca sarkán álló házban (Árpád u. 11)

Az Árpád utcában egy mechanikus motorossal (1958. április)

A modellezés kapcsán egyre inkább érdeklődni kezdtem a repülés iránt. Ezért aztán 1956 nyarán Dunakeszire, az Alagi Központi Kísérleti Üzembe mentem dolgozni, mely akkor vitorlázó repülőgépeket gyártott. Ezen kívül szériában készültek itt repülőmodell motorok is: Alag-X3, Alag-X4.

Az üzem repülőklubjába jelentkezve elkezdtem vitorlázórepülést. Néhány évig a repülés mellett a modellezést is tovább folytattam, de mivel mindkettő rendkívül időigényes, a modellezést kezdtem háttérbe szorítani, majd az '50-es évek végén abba is hagytam. Persze a modellező kör ezután még néhány évig tovább működött, de erről az időszakról már nem sokat tudok.

Szeretném még megemlíteni, hogy a modellező Simon lányok édesapja, Simon József, annak ellenére, hogy nem volt nálunk

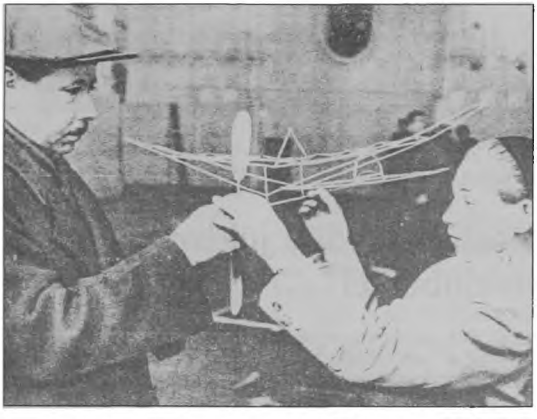

Simon József Krizsán Pálnak ad tanácsot (zárttéri modelllel) (Ifjú Sólyom 1955. március 25.)

Simon József alkotás közben

szakköri tag, elméletben és gyakorlatban egyaránt sokat segített a munkánkban, hiszen már korábban is foglalkozott repülőmodellezéssel.

Nekem és azt hiszem a szakkör összes tagjának sokat jelentett, amit a modellező szakkör nyújtott: a közös munka (melyet lelkesen és örömmel végeztünk), sikerek (melyeknek együtt örültünk), balsikerek (melyekből tanulhattunk). Úgy érzem ez a fajta kreatív szórakozás napjainkban is sok fiatal javára válhatna.

Köszönetet mondok Tamás Endrének a visszaemlékezésem pontosításában és kiegészítésében nyújtott közreműködéséért.

MLADEK FERENCNÉ

Országosan és Gödön jól ismert tornatanár, aki a szívemben él

Jó néhány évvel ezelőtt a Tv-ben a Dévényi Tibor által vezetett „Fészekrakó" című, házaspároknak szervezett vetélkedő győztese az alsógödi Gaál Sándor és bájos felesége volt. Korábban mint ifjú házasok a Huzella iskolában kaptak lakást.

Sikertörténetükről beszámolt a Gödi Körkép is, ezt eredetiben a következő oldalon olvashatják.

A Tv „Névshowr" című műsorában 2005. január 23-án ismét láthattuk és sokan felismertük Gaálékat. A műsor egyik vendége Dévényi Tibor volt és az ő tiszteletére hívták meg a vetélkedőjében szereplő házaspárt.

Ettől indíttatva telefonon megkerestem őket Veresegyházon. Felidéztük múltbeli, számomra olyan nagy jelentőségű találkozásunkat és röviden elmeséltük az azóta történteket. Megemlítettem, hogy szeretném a Gödi Almanachban megörökíteni jócselekedetét, amire szerényen, de beleegyező választ adott.

Már nem volt szándékom több emlékemről írni. De a látottak annyira felelevenítették Gaál Sándorral kapcsolatos élményemet – amely szívet melengetően él bennem és élni fog életem végéig -, hogy úgy gondoltam, mégis felidézem a Gödi Almanach olvasóinak.

Gaál Sándor tornatanár rendszeresen vitte tanítványait a tó melletti focitérre tornázni. A gyerekek példásan, fegyelmezetten vonultak el a házam előtt és olyankor beszélgettem a tanárukkal. A Fészekrakó vetélkedés hosszú hónapjai alatt minden vasárnap délelőtt végigszurkoltam a műsort és erről is szót váltottunk, ha találkoztunk.

Gödi győzelem a Fészekrakó vetélkedőn

A Huzella Iskola udvaráról nyílik az az ajtó, mely egy fiatal tanár házaspár otthonába vezet.

Gaál Sándorék laknak ott. Gaál Sándor az iskola testnevelő tanára, felesége **Ágika** – aki szintén testnevelő és biológia szakos tanár – 10 hónapos aranyos mosolyú **Bendegúz** névre hallgató fiúcskájukkal gyesen van.

Gaál Sándorék lettek a győztesei a TV. hónapokon át folyó „Fészekrakó" néven futó versenyének.

Erről a versenyről beszélgettünk a győztes házaspárral.

– Kinek jutott eszébe a versenyen való részvétel?

– Ágika mondja: – Anyukám nézte a Rózsa György vezette versenyt és megkérdezte – nem lenne-e kedvünk elindulni azon? Beneveztünk.

Erre a versenyre eredetileg talán több ezren jelentkeztek. Közülük sorsolták ki az indulókat, s ahogy azok közül a vesztesek kiestek, kerültek be új jelentkezők. Így kerültünk mi is a versenybe.

– Nehéz vagy könnyű kérdések hangzottak el?

– Is-is. – feleli Gaál Sándor. Számunkra a sport vonatkozású kérdések voltak a szimpatikusabbak, azokra egyértelműen jók voltak a válaszaink.

Ahol tippelni kellett a feltett kérdésre, például hogy a bemutatott oszlop magasságának mi a mérete, ott egy kicsit a jó válaszadásban a szerencsének is szerepe lehetett.

– Ki volt a legkomolyabb ellenfél, aki győzelmüket veszélyeztethette volna?

– A Győrfi házaspár – Ikladról. A verseny során egy izben elénk is kerültek, aztán a finisben sikerült a győzelmet kiharcolni.

– Látom a boldogságukat, kérem mondják el, hogyan kerültek össze?

Ágika: – én gödi származású vagyok, Szegeden diplomáztam, s gyakorlatra kerültem a Huzella Iskolába.

Én Tiszafüredről származom, s Agival gyakorló korában ismerkedtem meg – mondja Gaál Sándor. Az ismerettségből házasság lett. Most Bendegúz fiúkat nevelik, s júniusra várják a család gyarapodását.

– Azt tudjuk, hogy fődíjként egy veresegyházi házat nyertek, de úgy láttuk, hogy egyéb díjak is érkeztek a házhoz.

– Igen. Azok összértéke közel van a félmillió forinthoz. Közülük említhetjük a franciaágyat, a hűtőszekrényt, a Tolna megyei sajt kollekciót, a lemezjátszót, a Detki Keksz ajándékát és így tovább.

– Bevallom én csak az utolsó játéknapon szerztem tudomást a képernyőn látható versenyről, akkor szorítottam izzadtra a kezemet a sikerért, de vajon mit tudnak a gödi szurkolókról?

– Nagy öröm volt számunkra a gödieknek a játék során kimutatott együttérzése és a győzelem után a gratulációja, de talán a legjobban esett annak a tanítványomnak – mondja Gaál Sándor – a megjegyzése aki a győzelem után azt mondta: – nagyon örülök a tanár úrék győzelmének, de szomorú vagyok mert most biztos itt fog hagyni bennünket és elköltözik Veresegyházára.

– És igaza lesz a tanítványának?

– Részben. Mert igaz, hogy beköltözünk április táján új veresegyházi otthonunkba, de a Huzella Iskolát nem hagyom itt.

– Gratulálok Önöknek, s örömmel mondhatom: – azok a gödiek akik értesültek a sikerről, most egy kicsit kifeszített mellel jártak.

– Mert mi gödiek...

(Balassa)

A Gaál házaspártól tanultam meg a naponta elfogyasztott almámat vékonyan, hosszú csíkban meghámozni. Mert ebben is ők voltak az elsők. És még sok mindenben.

Nyolc évvel ezelőtt, 1997. május 24-én a Kossuth teret és a Templom utcát érintve futottak a tornadresszes iskolás gyerekek a tó felé. (Így van ez a mai napig is.) Én akkor, 79 évesen a délelőtti bevásárlásra igyekeztem. Az előző napi esőzések miatt megcsúsztam és nagyot estem. Nem tudtam felállni, mert a csuklóm kifordulva eltört. A gyerekek megláttak, hozzám szaladtak és segíteni akartak. Kértem támasszanak a kerítéshez, de akkor már éreztem, hogy nagyobb a baj, alighanem a csípőcsontom is eltörhetett. A gyerekek hangosan kiabálták „Orvost, orvost". Pár percen belül kocsival jött Gaál Sanyi és Hanza Éva tornatanár. Óvatosan betettek az autóba és hamarosan az orvosi rendelőnél voltunk. Szerencsémre pont az én kezelőorvosomnak, Valentinyi doktornak volt rendelése. Meghallgatta a történteket és rögtön megkérdezte Gaál Sándort felvinne-e a kórházba, hogy ne törődjek jobban amíg a mentők ideérnek, áttesznek az ő kocsijukba. Ő készségesen vállalta. Amíg a kórházba értünk, vigasztalt, hatalmas lelkierőt öntött belém és akaraterőre buzdított.

A doktor úr azonnal telefonált a Vácon lakó Feri fiamnak, aki mire felértünk már a kórháznál várt orvossal, hordággyal, így gyorsabb volt a segélynyújtás a balesetemhez.

A baleset helyszínén lévő gyerekek ez idő alatt a történteket hírül vitték az iskolába. Aranyos pótunokám Bea a tantestületi irodába ment és kérte, hogy azonnal telefonálhasson édesanyjának, mert a „Nagyit" baleset érte. Azért pótunokám, mert évekig a tanítási idő után én vigyáztam rá, nálam töltötte a délutánokat és együtt tanultunk. Nem vér szerinti rokonom, de lám így aggódott értem és szeret a mai napig. Megőriztem egy füzetet, amelyben Bea tanítóméni adott feladatot a nagyinak, méghozzá angol leckét. Bár angolul nem tudtam, csillagos ötössel jutalmazta tudásomat.

A kórházban először a karomat tették helyre és gipszelték be. Ekkor már Bea anyukája, Györgyike is ott volt. Ezután megröntgenezték a csípőmet és késő délután került sor az operációra. Kilenc tagú családom addigra összegyűlt és a műtő folyosóján várakozott

remélve a sikeres beavatkozást. Vérátömlesztést is kaptam, amire az első gyors segítség mellett is szükség volt.

A baleset után két hónapig a kórházban, majd Pesten, Laci fiaméknál lábadoztam. Ezt követően egy ideig gödi otthonomból sem mozdultam ki. Így nem találkozhattam Sándorral.

Időközben a Gaál családnál Bendegúz névre hallgató kisfiuk mellé megszületett kislányuk is. Így négyesben költözhettek az addigra már elkészült és megérdemelt „nyeremény házukba". Mint a mesében: boldogan él a veresegyházi Fészekrakó utcában a Gaál család. Mert a jók megkapják a jutalmukat!

Én is szeretettel gondolok gyógyulásom közbenjárójára és mindenkinek kívánom, hogy legyen példaképük a gödi tornatanár.
Emlékezését szeretettel ajánlja:

a 88 éves Mladek Ica néni

KASZTOVSZKY BÉLA, UNGI KÁROLY

Göd Nagyközség – és az Ovit Rt.

Hogyan „találkozott" Göd Nagyközség,
és a magyar villamosenergia-rendszer?
Hogyan fejlődött Göd
és az Országos Villamostávvezeték Rt. kapcsolata?
400 kV-os transzformátorállomás és Közös Üzemek
Európai szintű acélszerkezeti gyártóüzem

KEZDET – A GÖDI 400 KV-OS ALÁLLOMÁS

Magyarország a természetes energiahordozók tekintetében sohasem rendelkezett nagy készletekkel. A II. Világháború utáni politikai és gazdasági vezetés ennek ellenére egy rendkívül nagymérvű iparosítási programot hirdetett meg, amelynek alapfeltétele volt a megfelelő villamosenergia-ellátottság. Ennek biztosításához először is be kellett gyógyítani a hazai villamosenergia-rendszer háború okozta sérüléseit, majd a meglévő erőműveket kellett korszerűsíteni, és újakat építeni (Dunamenti Hőerőmű, Mátrai Hőerőmű, Paksi Atomerőmű). Emellett folyamatosan importálni kellett a villamos energiát olyan országokból, ahol több volt a termelőkapacitás, mint a helyi szükséglet.

Hazánk az akkori KGST-n belülről, elsősorban a Szovjetunióból importált villamos energiát, ami az 1950-es években 120 kV-on, majd 1960-tól 220 kV-on történt az ún. „Béke távvezetéken", amely a jelenleg is üzemelő Zuglói Alállomáshoz csatlakozott.

Egy 1962-es kormányrendelet nyomán az egész magyar villamosenergia-ipar átszerveződött. 1963-ban megalakult a Magyar Villamos Művek (MVM) Tröszt, amely 24 vállalat – közöttük az OVIT – tevékenységét irányította.

Időközben – alapvetően az OVIT tevékenységének eredményeként – kiépült az ország 120-220 kV-os alaphálózata, de a szakemberek már ebben az időben a 400 kV-os távvezetéken gondolkodtak. Ugyanis minél nagyobb az átviteli feszültségszint, annál gazdaságosabb a nagy távolságú energiaszállítás. Ez időben számottevő, azaz 4-500 megawattnyi importvételezés lehetősége csak a nyugat-ukrajnai erőművekből állt rendelkezésre, és ennek átvitelére már csak a 400 kV-os feszültségszint volt alkalmas. Az „erőműpótló" villamosenergia-import fogadására egy, a budapesti terhelési csomóponthoz közeli, de a főváros területén kívüli telepítési helyet kellett keresni.

A helyszín kiválasztásánál gondolni kellett arra, hogy a 400 kV-ot fogadó alállomáson majd igen nagy, akár 200 tonna egységtömegű villamos gépeket, berendezéseket kell beépíteni, vagyis azokat oda is kell szállítani. Ezért alapvető szempont volt egy minél rövidebb iparvágány kiépítési lehetősége is. Továbbá: a fővárostól északra, a Duna bal partján legyen, nem túl messze a 2-es főúttól, és lakott területen kívül (egy legalább 30 hektáros szabad területen). Így került sor egy országosan „kiemelt nagyberuházás", az első hazai 400 kV-os transzformátorállomás helyének kijelölésére az akkori Felsőgöd külterületén.

Az építési munkálatok 1965-ben meg is kezdődtek. Ezzel egyidejűleg megkezdődött az első 400 kV-os távvezeték építése is Magyarországon!

Mindehhez szükséges volt egy rendkívüli géppark kialakítása, teljesen újszerű építési technológiák kidolgozása, új eszközök és szerszámok megtervezése és sorozatgyártása, miáltal az OVIT olyan nemzetközi szakmai elismerést szerzett azokban az években, ami a cég megítélésében máig is érezhető.

A Gödi Alállomás 1968 óta 220 kV-on, az 1969. áprilisi üzembe helyezés óta pedig 400 kV feszültségszinten fogadja az ukrajnai villamos energiát. Ez az akkori magyar villamosenergia-rendszerben, sőt egész Európában egy olyan szakmai „mérföldkövet" jelentett, ami Göd Nagyközség nevét az egész országban, sőt külföldön is ismertté tette. Így vonult be a magyar villamosenergia-rendszer történetébe Göd, mint az első 400 kV feszültségszintű – és a legtöbb

villamos-energiát fogadó – transzformátorállomás helyszíne. Göd történetébe pedig az Országos Villamostávvezeték Vállalat, mint a kiemelt energetikai létesítmény felelős beruházója és üzemeltetője.

Az alállomás átadása

HONFOGLALÁS – ÜZEMÉPÍTÉS

Miközben már épült a Gödi Alállomás, megjelent az ipartelepek decentralizálásáról szóló kormányrendelet. Ennek szükségszerűségét az adta, hogy a fejlődő magyar ipar egyre inkább a főváros területére koncentrálódott. Egy ilyen aszimmetrikus fejlődés – teljesen függetlenül a politikai-társadalmi rendszertől – sehol, senkinek sem jó! Ezekben az években a főváros „nappali" lakosságának létszáma már kétszerese volt az ott lakóknak. Egyre nőtt a napi ingázó dolgozók száma, ezért az állam különféle kedvezményeket és ösztönzőket ajánlott fel a budapesti üzemek kitelepedéséhez.

Az OVIT 1949 óta az országos villamosenergia-alaphálózat építője, 1951 óta üzemeltetője. A transzformátorállomások elsősorban vidéken, kisebb-nagyobb városok peremén helyezkedtek el, közöttük pedig – szinte az egész országot behálózva – a nagyfeszültségű távvezetékek. Az Országos Villamostávvezeték Vállalat telephelyei – elnevezésének megfelelően – szinte egész Magyarország területén megtalálhatóak voltak.

A vállalati központ és a karbantartó, kiszolgáló egységek (TMK, szállítás, gyártó- és javító üzemek, raktárak, laboratóriumok) azonban mind Budapest területén, szétszórtan helyezkedtek el. Ezeknek az egységeknek már a vállalat működése, műszaki hatékonysága szempontjából is nagyon kellett volna egy igazi, „rendes" telephely. Ahogyan az évek folyamán növekedtek a hazai hálózati feszültségszintek (120, 220, majd 400 kV), úgy növekedett az építésben használt gépek, szerszámok tömege és helyszükséglete is. Mindezeket tervezni, gyártani és karbantartani kellett. A kettős fő tevékenységű (hálózatlétesítés és -üzemeltetés), egyre izmosodó „kiemelt vállalat" ún. kiszolgáló tevékenységének is fel kellett zárkóznia a növekvő feladathoz. A műszakilag újszerű 220 kV-os, majd az azt követő, európai nívót képviselő 400 kV-os feszültségszint igényelte és felgyorsította a vállalat saját műszaki fejlesztési, kísérleti és gyártási tevékenységét is, melyet azonban már szinte nem volt hol elvégezni... Az OVIT ún. kiszolgáló tevékenységei fokozatosan a vállalat „harmadik" fő tevékenységévé váltak.

A megoldásra logikusan adódott az épülő 400 kV-os Gödi Alállomás melletti „üres", 10 hektáros terület felhasználása. Ráadásul éppen ekkor meg is épülhetett, mintegy a kiemelt nagyberuházás „oldalvizén" hiszen költsége az alállomás építési költségeinek csak töredéke volt. Ez az új telephely lett az OVIT *Gödi Közös Üzemek*. Építése 1967-ben kezdődött, és 1970-ben fejeződött be.

Az OVIT gödi üzemeihez egy további fontos létesítmény is hozzátartozik, mégpedig az *Ovit-Lakótelep!* Ez nem volt újszerű az OVIT-nál. Általában, ahol egy új alállomás létesült, annak közelében mindig építettek szolgálati lakásokat is. Ezért Felsőgöd belterületén, kb. 5-600 m-nyire az ipari létesítménytől felépült egy 3 szintes, 12 lakásos ház, amelybe be is költöztek az ország különböző he-

lyeiről érkező üzemviteli szakemberek. Majd, miután elkezdődött a Közös Üzemek telephelyének építése, az első lakóépület mellé még két hasonló épült. Az itt lakók reggelenként 6-8 perces gyaloglással beértek munkahelyükre. Ezzel az Országos Villamostávvezeték Vállalat gödi „honfoglalása" be is fejeződött.

Az OVIT Gödi Közös Üzemek – mint az elnevezése is utal rá – egy heterogén szerkezetű, de mégis egy vállalathoz, annak különböző funkcióihoz kapcsolódó, egy telephelyű, különféle rendeltetésű és célú részlegek működési helye lett. Azok a részlegek költöztek ki Gödre, amelyeknek Budapesten felszámolták a telephelyét. Az egyes részlegek különféle vállalati egységekhez tartoztak, de mint telephely, egységes volt. Ezután már itt, Gödön megalakult egy önálló, új műszaki részleg, az OVIT *Gépjavítási- és Gyártási Osztály,* melynek vezetésére Ungi Károly kapott megbízást, aki – a telephely építésétől kezdve nyugdíjazásáig – egyben a telepvezetői feladatokat is ellátta.

Vastelep

A Közös Üzemek főbb egységei:
A GÉPJAVÍTÁSI ÉS GYÁRTÁSI OSZTÁLY végezte a vállalat teljes jármű- és munkagépparkjának műhelyi- és helyszíni karbantartását, kis- és középjavítását (akkoriban ez kb. 600 db gép volt), a hálózatépítés-, szerelés- és karbantartás speciális kisgépeinek és célszerszámainak tervezését, egyedi és kissorozatú gyártását. Sokoldalú műhelyi lehetőségeivel részt vett a vállalat műszaki fejlesztési tevékenységében, továbbá működtette és gondnokolta az üzemi létesítményeket és a lakótelepet.
A VILLAMOS LABORATÓRIUM ÉS MÉRÉSI OSZTÁLY több korábbi, speciális szakmai részlegből alkotott egy új műszaki egységet.
AZ OVIT KÖZPONTI RAKTÁR felszámolhatóvá tette a vállalat budapesti telephelyű, kisebb-nagyobb raktárait. Ide kerültek a tartalék állóeszközök, az anyagok és alkatrészek, a távvezetéképítés vezetéksodronyai és szerelvényei, a különféle gép- és járműalkatrészek, munka- és védőruházatok, tűzoltó berendezések is. A raktárkészlet már az 1970-es években elérte a 400 millió Ft-ot.
A SZÁLLÍTÁSI ÉS GÉPJÁRMŰ ÜZEMOSZTÁLY gödi kirendeltsége bonyolította le a cég fővárosi és gödi fuvarjait, és az akkor feljövőben lévő közúti nehézgépszállításokat is.
Először, 1968 végén a Központi Raktár költözött ki Gödre, majd 1970 elejétől a VLMO, a GGyO, majd a Szállítás is. A legnagyobb gond eleinte a munkaerőhiány volt, hiszen nem minden fővárosban lakó dolgozó vállalta a napi ingázást. A vállalat reggelenként autóbusszal hozott ki Budapestről 60 dolgozót. Az volt a cél, hogy a gödi munkahelyeket lehetőleg helyi munkaerővel kellene feltölteni. Akkoriban Gödről is sokan ingáztak naponta Budapestre, ezt a réteget kellett megcélozni, ami természetesen nem ment egyik napról a másikra... Jó másfél évbe telt, mire kialakult az ideális létszám.

Köztudott, hogy minden új beruházásnál – a létesítmény beüzemelése, „belakása" után – előjönnek kisebb-nagyobb „gyermekbetegségek". Amikor például a gépkocsiszerviz elkezdett panaszkodni, hogy nincs víz, le kell állítani a kocsimosást, kiderült, hogy a nagyközségi hálózatban sincs elegendő víz. Dolgozóink időnként megfürödni sem tudtak munka után, hordókban és lajtkocsival

hoztuk a vizet a Dunáról. 1971-ben vásároltunk, és felállítottunk egy 150 köbméteres víztornyot, melyet éjszakánként töltöttünk fel.

Időközben egyre több gödi lakos dolgozott az OVIT-nál, és az OVIT fokozatosan jó kapcsolatokat alakított ki a különböző községi intézményekkel. Nemcsak a helyi közigazgatási, hanem többi gazdasági intézménnyel is. Így aztán hamarosan igazi nagyközségi összefogás jöhetett létre, melynek szerepe volt például egy új iskola felépítésében, a Termál Strand létrehozásában, vagy a gáz nagyközségi bevezetésében.

AZ ÜZEM FEJLŐDÉSE

Az 1970-es években az OVIT „virágkorát" élte, a magyarországi hálózat fejlesztésében európai-, sőt időnként világszínvonalú tevékenységet folytatott, a vállalat műszaki szakemberei nemzetközi hírnévre tettek szert. A 400 kV-os alaphálózat kiépítése, és különösen az – Európában első, és az egész világon második – 750 kV-os összeköttetés létrehozása világraszóló műszaki teljesítmény volt, ugyanakkor azonban rendkívüli erőfeszítésre késztette az OVIT-ot és dolgozóit. Az úttörő jellegű műszaki fejlesztésekben nagyon fontos szerep jutott a Gödi Közös Üzemek minden egyes részlegének. Az Üzem személyi állománya és korszerű, komplex gépparkja is felduzzadt. Volt olyan időszak, amikor a Gépjavítási és Gyártási Osztály létszáma a 105 főt, az OVIT vállalat létszáma pedig a 2200 főt is elérte.

Az OVIT „saját" műszaki fejlesztései közül kettő – a 400-750 kV-os feszültség alatti munkavégzés (FAM), és a transzformátorolajok regenerálása – valóban nemzetközi jelentőségűvé nőtte ki magát. A műszaki fejlesztésekkel, az új technológiákhoz szükséges speciális gépekkel és szerszámokkal – melyek a gödi GGyO műhelyeiben készültek – az OVIT évről-évre szerepelt, és sikereket aratott a Budapesti Nemzetközi Vásáron.

Mindezekhez biztosítani kellett a személyi és tárgyi feltételeket. 1981-82-ben került sor egy 22 millió Ft-os beruházásra, amelynek keretében megépült egy új szerelőcsarnok, valamint a 2500 m^2-es FAM tanpálya. Az új csarnokba már befértek a legnagyobb gépek, és a javítandó nehézgépek szállítására használatos közúti trailer-

egységek is. A Tanpálya pedig megadta a lehetőséget a magyar és külföldi FAM-munkacsoportok gyakorlati oktatására. Az 1980-as évek elejétől megkezdődött a FAM technika eszközeinek exportra történő gyártása is.

A rendszerváltozás után a vállalat átalakult részvénytársasággá, és a magyar villamosenergia-iparon belül is meg kellett birkóznia az új, piacgazdasági követelményekkel és tulajdonosi elvárásokkal.

Az OVIT Rt. gödi telepe egy sokoldalú szolgáltató, termelő, egységes üzemmé vált, a mai kornak megfelelő szintű műszaki fejlettséggel és technológiával.

Ekkor határozta el az OVIT Vezetősége, hogy a gödi üzembe bővíti az acélszerkezet- gyártó kapacitást, ezt követően 5 évvel ezelőtt a piaci igényeknek megfelelően a létesít egy festő üzemet, ahol a legkorszerűbb technológiával festjük a horganyzott acélszerkezeteket. Zömmel e két tevékenységnek köszönhetően a

„GÖDI ACÉL"

Európai mércével mérve is jelentős gyárrá vált. Éves gyártó kapacitásunk mintegy 10 000 t/év Partnereink elsősorban a magyarországi és az európai energiaipar.

A főbejárat

Termelésünk mintegy 50 %-a európai megrendelőink részére történt, melyek közül a nagyobbak:

Osztrák	VOEST-ALPINE-KREMS-FINALTECHNIK
Belga	FABRICOM GTI
Francia	HAMON D'Hondt
Német	SAG
Osztrák	Vasutak

Az acélszerkezeteink szinte kivétel nélkül tüzihorganyzásra kerülnek, a tüzihorganyzást elsősorban Dunaújvárosban és Tiszacsegén végeztetjük. A megnövekedett fuvarköltségek nehéz piaci hátrányt jelentenek nekünk. Közvetlen közelünkben szándékozott az egyik horganyzó cég üzemet létesíteni – ami ma már üzemelne – és jelentősen növelné a piaci pozíciónkat, új munkahelyet biztosított volna mintegy 50 képzett és viszonylag képzetlen környékbeli részére és jelentősen növelte volna a város adóbevételét is, de sajnos ez helyi engedélyeztetési problémák miatt meghiúsult és Ócsán épül meg.

Műhelyeinkben a termelés a legkorszerűbb számítógép-vezérlésű gépeken történik kiemelkedően jó munkakörülmények között. Az üzembe foglalkoztatott létszám mintegy 100 fő – nagyrészük Göd és környékbeli lakos.

Üzemünk rendelkezik mindazokkal a minősítésekkel, amelyek elengedhetetlenek ahhoz, hogy a szigorú európaiuniós előírásokat teljesítsük. Mindent összevetve kijelenthetjük és ezt megrendelőink is megerősítik, hogy ma Gödön van Európa egyik legkorszerűbb acél oszlopgyártó üzeme.

A dolgozói megelégedettség és nyugodtan mondhatjuk a jövedelmek, szociális biztonság jóval magasabb a magyarországi átlagnál – szinte minden dolgozónk csak nyugdíjas korában válik meg az üzemtől.

További céljaink – szakmánkban a piacvezető szerep megtartása, technológiánk továbbfejlesztése legmesszebb menőkig kielégítve a munkavédelmi,- tűzvédelmi,- környezetvédelmi szabályokat. Tulajdonosunk és munkatársaink megelégedésével folytatjuk és fejlesztjük a tevékenységünket.

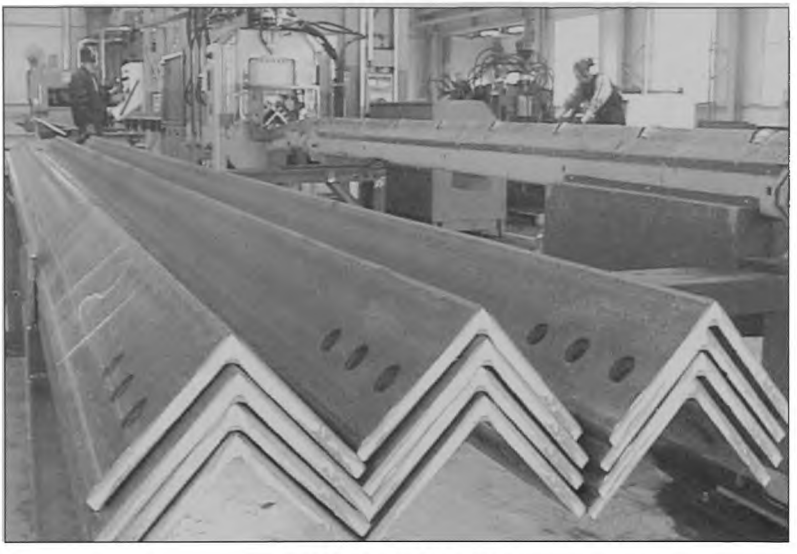

CNC szögvaslyukasztó

CNC idomacél megmunkáló

BÁTORFI JÓZSEF

Gödi séta 1956 tavaszán és 50 év multán ...

Ma már nem tudni ki készítette 1956 kora tavaszán az itt bemutatott fekete-fehér fotókat. Valószínűleg az előző év jelentős fejlesztéseit kívánta szemléltetni a megrendelő. Betonjárdák készültek, aszfaltozták a Béke utat, a Köztársaság utat, elkészült a városháza mögött az egészségház, de a tavaszi belvíz közterületeket is elöntött.

A képeket Göbölös Géza tanácselnök felesége Czövek Mária bocsájtotta rendelkezésünkre. Köszönjük.

Induljunk el a 2006. évi sétánkra az akkori Kincsem utcából (ma Köztársaság útja) a 2. út felé.

A Kincsem út vége. Az országút túlsó felén buszforduló

A Köztársaság út vége. Szemben a Penny Market

A Kincsem és a buszforduló az országút széléről

A Kincsem telepből alig látszik valami,
a buszforduló 1973-ban Felsőgödre költözött.

A sportszékház, (Fácán) teniszpálya,
a gödi vasútállomás déli vége a parkkal és trafikkal

2006 május elején már lebontották a teniszpálya sátrát

Kabók Lajos utca, ma Iván-Kovács utca a Rákóczi úti sarokról, háttérben a községháza

Iván-Kovács utca vezet a városházához

Egészségház déli nézet

Az Egészségház manapság.
Már van külső világítás, gázfűtés, szervezett szemétszállítás.

Betonjárda a Pesti út és Táncsics Mihály utca sarkán, a városháza felé.

Eltüntek a járda menti padok, beton helyett aszfaltozott a Pesti út, a nagyfeszültségű légvezeték a túloldalra került.

Béke út az alsógödi vasútállomástól az országútig

Aszfaltozott út, rendezett szép környezet, a Pest út sarkán közlekedési lámpa

Betonjárda a Pesti út mentén, valahol a mai White Room elől Pest felé nézve. A túloldalon volt a Gólya falatozó, néhai Venczel vendéglő.

A rácsos kapu megmaradt, a járda fogyóban

Az alsógödi strand fái

2000 tavaszán a nagy árvíz ellepte a strandot

Mintha több fa állt volna még akkor ötven évvel ezelőtt

A padok nem szaporodtak, a fák elköltöznek

Belvíz az alsógödi állomás túloldalán az „Aranytyúk" vendéglő előtt

2006-ban más a feladat, és más a tulajdonos

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG

Mottó: „Mert csak az halhat meg, Akit elfelednek."

Miskolczi József
1939-2005

Már hiába hívnánk a váci telefonszámot. Nem válaszol a mindig segítőkész filatelista, a kezdetektől kb. az elmúlt 120 év postai képeslapjait gyűjtő amatőr régész, Göd szerelmese Miskolczi József. Abból a korból – amikor az ország ezeréves fennállását ünnepelték és fényképészmesterek lepték el a városokat, falvakat megörökítendő Nagymagyarország akkori arculatát- Miskolczi József több tucat levelezőlapot gyűjtött össze elsősorban Gödről és amikor hírét vette az Almanach sorozat indulásának, kérés nélkül sietett segítségünkre gyűjteményével.

Nélküle vajmi keveset tudtunk volna láttatni múltunkból.

Felesége visszaemlékezései alapján idézzük életútját és a gyűjtőt:

„Életének 66. évében elhunyt Miskolczi József , akinek neve félig összeforrt a váci és a gödi képeslapgyűjtéssel.

1939-ben született Alsógödön, ahol általános iskoláit is végezte, majd 1955-ben szerszámkészítő szakmunkás lett. Ezután esti gimnáziumban tanult, majd a tényleges katonaság letöltése után a Lőwy Sándor gépipari technikumban, 1966-ban jelesen érettségizett.

Első munkahelyén az Egyesült Izzóban 33 évig dolgozott, előbb szakmájában majd, mint középvezető. Munkáját több mint 10 alkalommal különféle kitüntetésekkel ismerték el.

1986-tól újra szakmájában dolgozott, egészen nyugdíjazásáig. Főnökei szakmai és emberi példaképként őrzik emlékét.

Már gyermekkorában is a bélyeggyűjtés volt a hobbija, melyhez haláláig hű maradt. Cserefüzetfelelős és köri vezető is volt, a MABEOSZ arany jelvény tulajdonosa.

Igaz sok minden mást is gyűjtött, pl.: kártyanaptárt, mini könyvet, gyufacímkét, papírpénzt, érmet, jelvényt, papírrégiséget, stb., de a képeslapok jelentették számára az igazi szenvedélyt. Úgy tartotta, hogy a képeslap nemcsak egy kép, hanem több, a sokszor sokatmondó szöveggel, a bélyeggel és a bélyegzővel ellátott hátlap is értéket közvetítő dokumentum.

Tagja volt a Képeslapgyűjtők Egyesületének Szombathelyen.

Hogy miért a képeslapgyűjtést emelem ki?

Nos azért, mert mint lokálpatriótát főként lapjai révén ismerhették meg a Gödi Almanach olvasói, ezért részletezem, hogy Ő mit tartott fontosnak a képeslapokról:

- Egy-egy képeslap érdekessége sokszor a kézírás magas színvonala, valamint a feladó vagy címzett neve, ezek is emelhetik a lapok értékét. Ez is egy oka a VARIÁCIÓK gyűjteményének.
- Ha egy korabeli lapot összevetünk mai felvételekkel, felmérhetjük az építészeti vagy a gépjárműforgalomból fakadó változást, ami nem mindig pozitív. (Lásd: Próbálkozás Olajfa Művészház, amely sikeres)
- A képeslap az esztétikai élményen túl az ismeretszerzés forrása is, élménydús, szimbolikus, és hű tükörképe annak a kornak, ízlésnek, amely megjelentette.

- A képes levelezőlap gyűjtés nemcsak szép és kellemes időtöltés, de tanulságos és értékmegőrző hobbi.
- Gyűjteményét az egyetemes és magyar történelem hű lenyomatának tartotta.
- Gyűjteményében elsősorban szülőhelye 19. századi és 20. század eleji tájképek, épületek és események találhatók.
- Különös tekintettel fordul lakóhelye Vác lapjaihoz, Vácról több mint 2000 darab lapja van, mondhatni neve fogalom a gyűjtők körében.
- Szerinte a képeslap műtárgy. Értéke a kép, amit ábrázol és az a sok minden, amit még elárul pl.: honnan hová, kinek küldték.
- A régi képeslapok felhasználhatók műemlékek restaurálásánál is (pl.: gödi Nemeskéri-Kiss kastély).
- Úgy fogta fel a képeslapgyűjtést, mint az idő könyörtelen múlásával, pusztításával való szembeszegülést, a múlt morzsáinak megmentését.

Gyűjtési szenvedélye soha semmilyen formában nem zavarta családját, mert amíg gyermekei a vele való együttlétet igényelték,

Egyik kiállításának megnyitóján

GÖD KÉPESLAPOKON

Kiállítás Miskolczi József gyűjteményéből a József A. Művelődési Házban

Az egykori Fácán vendéglő

Képeslap kiállítás

Schäffer-villa egykor

Március 3-án Bátorfi József meleg szavakkal nyitotta meg a József Attila Művelődési Házban a Miskolczi József gyűjteményéből összeállított, **Göd képeslapokon** című kiállítást. Vácott él, de lélekben gödi maradt községünk szülötte, Miskolczi József. Bélyeggyűjtő szenvedélye mára komoly képeslapgyűjtővé tette. Húszezer lappal büszkélkedhet, melyből mintegy százhúsz különböző kép gödi üdvözlet.

Miskolczi József neve nem ismeretlen a Gödi Körkép olvasói számára. Épp egy évvel ezelőtt mutattuk be a 60 esztendős szerszámkészítőt és szenvedélyét. Különösen az idősebb gödiek nosztalgiázhatnak el az egykori Fácán vendéglő, a régi Duna-parti strandok és a még fényükben pompázó patinás gödi villák láttán.

A kiállítás március 29-ig tekinthető meg hétköznap 10-18 óráig, szombaton 9-14 óráig.

r.

addig velük játszott, kirándult, megismertette velük Magyarországot, külföldre is sokat vitte őket, cserébe gyermekei tiszteletben tartották hobbiját. Mikor kirepültek, vonzalma a „régihez", úgy 10 éve ismét megnőtt, amikor a betegség is megtalálta.

Ezt Ő úgy hárította, hogy szenvedéllyel űzte a képeslapgyűjtést, hiszen egy-egy darab kedvéért árverésekre is elment, több ezer forintot kiadva. Számára ez a kikapcsolódást jelentette.

Ő, aki időt, pénzt és fáradtságot nem kímélve gyűjtött, így ápolta kulturális örökségünket és a kicsit is megbecsülte.

Kiállításokat készített és vett részt Gödön , Szokolyán, Kismaroson, Vácon többször. Azt tartotta érdemes kiállítani, hogy mások is megismerhessék a képeslapok varázsát.

2000 március 3-án a gödi József Attila Művelődési Házban rendezett kiállítása is nagy sikert aratott.

Sokat utazott, sok ismerősre, barátra, gyűjtőtársra tett szert, akikkel csereberélt, levelezett. Vásárolt, börzékre járt és antikváriumokban kutatott az értékek után.

Úgy tartotta, hogy a hobbi mindenütt összeköti az embereket. Szeretik, becsülik egymást, önzetlenséggel is gyarapítható gyűjteményük, nem az anyagi javak hajszája a siker mércéje.

Az igazi gyűjtő inkább vesz, mint elad, de amire nem tartott igényt, azzal kereskedett is.

Számos gyűjtőtársa fejezte ki részvétét a családnak, megemlítve a mindig korrekt, önzetlen segítőkész partner fájdalmas elvesztését."

Mi mindig nagyra értékeltük Őt, és nagyon fog hiányozni nekünk. Mindig nagy öröm volt cserepartneri, és helytörténeti témában kapcsolatban lenni vele.

Egy önzetlen, mindig segítőkész barátot vesztettünk el benne, akire mint gyűjtőtársra, és gödi lokálpatriótára bizton számíthattunk. Képeslapjaival, dokumentumaival jelentős érdeme van több éven át a Gödi Almanach színvonalának kialakításában és gyűjtőtársai képeslap, és bélyeggyűjteményeinek fejlesztésében. 2006 június 23-án, a 79. Bélyegnapon megkapta a MABEOSZ Aranyjelvényt.

Egy kivételes ember emlékét mindig megtartjuk szívünkben. Nyugodjék békében!